

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ**

*ЗБІРНИК СТАПЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ*

МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА

20 КВІТНЯ

2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПРАВА
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
ВИКЛАДАЧІВ І СТУДЕНТІВ**

МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА

20 квітня 2017 року

ВІННИЦЯ – 2017

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА»**

УДК 81(082)
ББК 81я5
М 74

Мова, культура та освіта : Збірник статей всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції викладачів і студентів / Гол. ред. Калетнік Г.М. – Вінниця: ВНАУ, 2017. – 20 квітня. – 234 с.

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

КАЛЕТНІК

Григорій Миколайович

президент університету, доктор економічних наук, професор, академік НААНУ, голова організаційного комітету конференції

МАЗУР

Віктор Анатолійович

ректор університету, кандидат сільськогосподарських наук, доцент

ЯРЕМЧУК

Олександр Степанович

проректор з наукової роботи, доктор сільськогосподарських наук, професор, заступник голови оргкомітету конференції

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

МЕЛЬНИЧУК

Ольга Федорівна

декан факультету менеджменту та права, доктор юридичних наук, професор кафедри права

ТИМКОВА

Валентина Андріївна

завідувач кафедри української та іноземних мов, кандидат філологічних наук, доцент

ВОЛОШИНА

Оксана Володимирівна

доцент кафедри української та іноземних мов, кандидат філологічних наук

ТИМОЩУК

Наталія Миколаївна

доцент кафедри української та іноземних мов, кандидат філологічних наук

МАТІЄНКО

Олена Степанівна

доцент кафедри української та іноземних мов, кандидат педагогічних наук

ДОВГАНЬ

Лариса Іванівна

доцент кафедри української та іноземних мов, кандидат педагогічних наук

КРАВЕЦЬ

Руслан Андрійович

доцент кафедри української та іноземних мов, кандидат педагогічних наук

ЛЕБЕДЄВА

Наталія Анатоліївна

старший викладач кафедри української та іноземних мов, кандидат педагогічних наук

МАНЖОС

Ельвіра Олександрівна

старший викладач кафедри української та іноземних мов, кандидат педагогічних наук

РЕЙПАШІ

Надія Миколаївна

головний бухгалтер університету

ЗМІСТ

Яремчук О.С.
АКТУАЛЬНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ
ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....3

Тимкова В.А.
ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ
МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ.....14

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ФІЛОЛОГІЯ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ МЕТОДОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Білик Я.С.
ЛОКАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА.....20

Коломієць С.І.,
ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА
(ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)”
У МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ
З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАТКІВЦІВ.....26

Коняга А.А., Гоменюк І.М.,
ЗНАЧЕННЯ РІДНОГО СЛОВА ДЛЯ
ДУХОВНОГО ІСНУВАННЯ НАРОДУ.....31

Костюк М.І.
РОЛЬ ІГОРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ
ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....37

Мельничук А.О., Квашук І.Г.
МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ.....44

Тимкова В.А., Гуцол Н.А.
КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ.....50

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ
МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

Білоус В.І. ІНТЕРАКТИВНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	57
Dudikova L.V., Kondratiuk A.L. INTERCULTURAL COMMUNICATIVE SKILLS AS A TOOL FOR OVERCOMING CULTURE SHOCK.....	62
Заїка Л.С., Каспич Г.Г. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЖИТТЄВОТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН.....	68
Лавренчук О.В. ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74
Марценюк Н.А. РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ.....	79
Никоненко Н.В. ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ВІДЕОПРЕЗЕНТАЦІЙ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ.....	86
Підрушняк Т. В., Карасева Л. А. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	92
Стецюра Н.В., Шмалюх Л.Б. МОВЛЕНСВИЙ ЕТИКЕТ СТУДЕНТІВ – КУЛЬТУРНЕ ОБЛИЧЧЯ НАЦІЇ.....	98

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

Євтушенко О. О. ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ ТА КОРЕКЦІЯ ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА СЛУХУ.....	104
Ільчук В.В. ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВОГО МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	110
Габрильчук Л.Ю., Ільчук Д.Р. НАВЧАЙСЯ ГРАЮЧИ.....	118
Кордонська А.В. РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	125
Кравець Р.А. САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ.....	131
Манжос Е.О. ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-АГРАРІЯ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ.....	138
Мелікян А.Л., Никоненко Н.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	147
Миколюк О.П. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	155
Столяренко О. В., Столяренко О. В. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ НАШОГО ЧАСУ.....	159

Тріпутіна А.В. ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У РЕАБІЛІТАЦІЇ СЛАБОЧУЮЧИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ.....	166
Khomiakovska T.O. COOPERATIVE TECHNOLOGIES: STRATEGIES FOR GROUP DYNAMICS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE.....	172
Шестопал О.В., Насонова Н.А., Рибко Н.В. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	180
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ – ВИПУСКНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
Волошина О.В. ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ.....	186
Пономаренко А.Б., Ковальов Д.В. ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ.....	193
ПРОБЛЕМАТИКА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ТРАНЗИТИВНИХ ЗМІН	
Волошина О.В., Гоменюк М.П. ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА. СТВОРЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ.....	200
Voloshyna O.V., Zelinskyi O. I. PROMINENT LAWYERS OF THE WORLD AND THEIR WORKS.....	206
Гаврилюк Н.М., Слободянюк К.А., Фурман Я.С. ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ „ПРАВО“.....	212

Лебедєва Н.А. СОЦІАЛЬНО-ВІКОВІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ВИШУ.....	217
Логутіна Н.В., Корчун В.В. ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ.....	223
Чернюк О.М. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	228

УДК 378.058.261

Яремчук О.С.,
д. с.-г.н., професор,
проректор з наукової роботи,
ВНАУ

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У даній статті обґрунтовується важливість здійснення моніторингу технології проектування, виокремлюються етапи для роботи над проектами студентами, визначені функції студента-об'єкта у традиційній освіті і студента-суб'єкта в освіті, заснованій на партнерстві.

Ключові слова: моніторинг, технологія проектування, студент-суб'єкт.

Importance of realization of planning technology monitoring is grounded in this article, the stages are selected for the prosecution of projects by students, and certain functions of student-object in traditional education and student-subject in education based on partnership are defined.

Keywords: monitoring, planning technology, student-subject.

Постановка проблеми. На практичних заняттях, коли створюється ситуація незнання, студенти, як правило, ставлять перед собою навчальне завдання і розв'язують його завдяки спілкуванню з викладачем або іншими студентами. Через навчальний діалог студента зі студентом, викладача зі студентом виникає співробітництво студентів у парах, а потім у більших групах. Таким чином, студент виступає не як об'єкт навчання, а як суб'єкт.

У більшості випадків переважають групові форми роботи. Викладач і студенти спільно проводять дослідницьку роботу щодо відкриття закономірностей, наприклад, у з'ясуванні перекладу біноміальних назв рослин і грибів, назв з суфіксами латинського та грецького походження, утворення латинських термінів шляхом з'єднання основ тощо. При цьому викладач – рівноправний учасник навчальної праці, діловий партнер. Його педагогічна діяльність, яка є формою управлінської діяльності, вирішує два взаємопов'язані

завдання: забезпечення процесу розвитку особистості і постійна самозміна педагога.

Використовуючи моніторинг у навчальному процесі, викладач встановлює зворотний зв'язок зі студентом при переході від одного рівня засвоєння навчального матеріалу до іншого й довіряє студентові поточний контроль за процесом засвоєння знань [2, 19].

Мета цієї публікації полягає в обґрунтуванні актуальності здійснення моніторингу технології проектуванні на прикладі викладання латинської мови студентам-агробіологам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Технологія проектування, або метод проектів, був відомий ще у 20-ті роки ХХ сторіччя. Одним із авторів цього методу є американський педагог Д. Дьюї та його послідовник В. Кілпатрик, який розробив “проектну систему навчання” [3, 148].

Метод проектів виник у США, коли вчені педагоги-практики намагались знайти способи розвитку самостійності в учнів, але навчити дитину – це не просто відтворювати набуті знання, а застосовувати їх на практиці [7, 80].

Провідним теоретиком методу проектів є професор Є. Полат, яка, працюючи у співавторстві з О. Петровим, М. Бухаркіною, М. Мойсеєвою, дає відповіді на запитання, що виникають під час вивчення та використання проектних технологій.

Згаданий вище метод набув великої популярності завдяки раціональному поєднанню теоретичних знань і їх практичного застосування. Метод проектів завжди зорієнтований на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну чи групову [1, 107]. Він здатний виховати людину, яка вміє працювати, постійно виявляючи свою ініціативу, яка ставить собі широкі практичні завдання і може їх виконувати. Цей метод надає змогу учням розширити свої знання із запропонованої тематики, активізувати мовленнєві навички, реалізувати свій творчий потенціал та розвивати свої соціально-комунікативні та управлінські навички [6, 26].

В основі методу лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити.

Узагалі проектна діяльність студентів [5, 20]:

- зосереджена на вивченні змісту, а не конкретних мовних одиниць. Центром уваги проектів є життєві питання і теми, що викликають професійний

інтерес у студента;

- зорієнтована передусім на студента, хоча й викладач відіграє важливу роль, пропонуючи свою підтримку та рекомендації впродовж усього процесу;

- побудована на співпраці, а не на конкуренції. Студенти можуть працювати самостійно, у парах, у невеличких групах або ж усією групою, щоб завершити проект, обмінюючись ресурсними матеріалами, ідеями та досвідом упродовж виконання проекту;

- веде до справжньої інтеграції вмінь та обробки інформації з різних джерел, відображаючи життєві практичні завдання, з якими студенти зустрінуться у майбутньому професійному середовищі;

- має кінцевий продукт (наприклад, усна презентація, стендова презентація, дисплей матеріалів або доповідь), яким можна поділитися з іншим, що надає проекту реального значення;

- мотивує, стимулює, уповноважує та захоплює. Проектна робота зміцнює впевненість студентів, самоповагу та самостійність, а також поглибленню знань латинської мови і розвитку пізнавальних здібностей.

Науковці виділяють дослідницькі, творчі, інформаційні, розважальні, ігрові, практично-орієнтовані проекти.

Дослідницькі проекти потребують добре продуманого плану, чітко визначених завдань, актуальності проекту для всіх учасників, соціальної значущості, продуманих методів, у тому числі експериментальних і дослідних робіт, методів опрацювання результатів. *Творчі* проекти не мають, як правило, детально розробленої структури, яка накреслюється лише в загальних рисах і розвивається відповідно до інтересів виконавців. Інформаційні проекти спрямовані на збір інформації про певний об'єкт, ознайомлення учасників із цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, призначених для широкої аудиторії. Потребують добре продуманої структури, систематичного контролю у ході їх виконання. *Пригодницькі, ігрові* проекти передбачають виконання від учасників проекту певних ролей. *Практично-орієнтовані* проекти мають чітко визначену від самого початку орієнтацію на практичний результат відповідно до соціальних інтересів учасників. Потребують добре продуманої структури, сценарію діяльності учасників із визначенням функцій кожного, участі в оформленні кінцевого продукту [4, 171].

За кількістю учасників виділяють індивідуальні (коли проект готує один студент), парні (виконують пари учасників) і групові (виконує група студентів)

проекти.

Робота над проектами має відповідати певним вимогам:

1. Необхідно поставити перед студентами важливу проблему, яка потребує дослідницьких пошуків для її розв'язання.

2. Прогнозовані результати проектів повинні мати реальну практичну, теоретичну чи пізнавальну цінність.

3. Виконання проекту необхідно розбити на окремі проміжні етапи з визначенням результатів, що мають бути отримані на кожному з них.

4. Слід організувати самостійну (індивідуальну, парну чи групову) діяльність студентів, спрямовану на реалізацію проекту.

5. Проект повинен передбачати використання дослідницьких методів: формулювання проблеми, дослідницьких завдань, що впливають із неї; обґрунтування гіпотези її розв'язання; вибір методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз отриманих даних; підведення підсумків; коригування; висновки (використання у ході спільного дослідження методу “мозкової атаки”, “круглого столу”, статистичних методів, творчих звітів, оглядів тощо).

6. Результати виконаних проектів повинні бути матеріалізовані, тобто певним чином оформлені [1, 108]. Систему проектів слід будувати за принципом ускладнення, який передбачає не лише поступове ускладнення вимог щодо розв'язання проблем, а й поступове усвідомлення студентами власних здібностей під час здійснення проектної діяльності.

Оскільки цінність проектної роботи полягає не лише у кінцевому продукті, але й у процесі руху до кінцевого результату, то необхідно звернути увагу на особливості роботи над проектом, а саме на послідовність етапів. Над цим питанням працювали Г.Бакаєва, О.Борисенко, І.Зуєнок, В.Іваніщева, Л.Клименко, Т.Козимирська, С.Кострицька, Т.Мельник, Т.Скрипник, С.Стах, Н.Тодорова, А. Ходцева.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу констатувати, що використання проектної технології сприяє забезпеченню в студентів позитивної мотивації, диференціації навчання, активізує самостійну творчу діяльність. Використання цього методу створює умови, за яких студент може самостійно здобувати чи застосовувати набуті раніше знання, причому замість дій за зразком переважно використовуються пошукові і дослідницькі дії. Студент має не лише засвоїти необхідні знання й уміння, а й навчитися шукати і знаходити

об'єкти для їх практичного застосування.

Висновки. Успішність навчання забезпечує інтерес, доброзичливість, педагогічне терпіння і творчість. Слід навчати так, щоб студент ставав співучасником навчального процесу, щоб він співпереживав подібно до того, як це відбувається з людиною, коли вона читає цікаву книжку або коли дивиться виставу чи фільм. Якщо не зробити студента своїм союзником, то ніякого морального впливу на студентів не здійснити.

Актуальність технології проектування очевидна: підготовка студентів до безпосереднього спілкування, відкритість для суспільства, можливість виїзду на навчання закордон, нові знайомства в Інтернеті, перспективи роботи з іноземними партнерами у будь-якій сфері діяльності.

Неталановитих студентів не буває, а бувають мотивовані та немотивовані студенти, а технологія проектування максимально сприяє розкриттю та реалізації людських талантів.

Моніторинг набуває великого значення, оскільки не тільки коректує процес навчання з урахуванням індивідуальних потреб студентів, але і навчає їх більш адекватно оцінювати свої власні досягнення і навчально-пізнавальну діяльність у цілому. Таким чином, організація партнерства в навчанні, отже, і в моніторингу, робить навчання більш самоорієнтованим.

Література:

1. Міхеєва Л.В. Формування мотивації вивчення педагогічних дисциплін майбутніми вчителями праці і професійного навчання : Дисертація на здоб. наук. ступ. канд. педагог. наук / Л.В. Міхеєва. – Хмельницький, 2005. – 202 с.

2. Мишанська Л.Л. Впровадження шкільного моніторингу / Мишанська Л.Л., Позднякова Л.В. // Управління школою. – № 9 (березень). – С. 14–21.

3. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.] ; за ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256с.

4. Педагогіка: Навчальний посібник / В.М. Галузяк, М.І. Сметанський, В.І. Шахов. – 2-е вид., випр., і доп. – Вінниця: “Книга-Вега”, 2003. – 416с.

5. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнокта ін.]. – К.: Ленвіт, 2005. – 119с.

6. Старуш О. Метод проектів у освітніх закладах Канади / Старуш О., Чужа Н. // Рідна школа. – 2005. – №3 (березень). – С. 26–27.

7. Ходос Б. Метод проектів як один з прийомів активізації пізнавальної діяльності учнів у викладанні іноземної мови / Б. Ходос // Рідна школа. – 2005. – №5 (904) травень. – С. 79–81.

УДК 81'271:37.011.32

Тимкова В.А.,
завідувач кафедри
української та іноземних
мов, ВНАУ

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

У публікації проаналізовано актуальні проблеми культури мовлення сучасної молоді в розрізі двох концепцій культури як творчої діяльності і як засобу духовного опанування дійсності. Зосереджено увагу на питанні демократизації української літературної мови, що призвело до індивідуального мовлення народних депутатів, порушення культури мови періодичних видань, вітчизняної реклами тощо. Розглядаються поняття «культура мови» і «культура мовлення» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі.

Ключові слова: культура мови, культура мовлення, студенти-аграрії, норми літературної мови, українська літературна мова.

The publication analyzes the current problems of the speech culture of contemporary young people from the point of view of two concepts of culture – as creative activity and as a means of spiritual mastering the world. The stress is made on the democratization of Ukrainian literary language, what has led to the indifferent speech of People's Deputies, language mistakes in periodicals and advertising etc. The notions of “language culture” and “speech culture” in home and foreign scientific literature are examined and analyzed.

Key words: language culture, speech culture, agricultural students, norms of literary language, Ukrainian literary language.

Постановка проблеми. Стосовно визначення місця мовленнєвої культури

в структурі мови важливим для нас є з'ясування поняття “культура”. Залежно від основного підходу до нього на сьогодні виділяють антропологічні, соціологічні та філософські визначення культури (Ю.Вишневський, М. Коган, Е. Маркарян, В. Межуєв).

Аналіз проблеми культури дозволив зробити висновок, що існують дві концепції: одна з яких трактує культуру як творчу діяльність, інша – як спосіб, технологію діяльності. Культура, за твердженням М. Когана, є засобом духовного опанування дійсності, виявлення цінностей, які є цілісною системою логічно пов'язаних стійких ідей, оцінок, орієнтацій, норм, критеріїв, виражених у зразках діяльності [2, с. 254]. Із цього погляду, на думку В. Семенова, поняття культури дає змогу побачити “міру усвідомлення людиною свого ставлення до себе, природи, ступінь і рівень самореалізації своїх потенцій” [6, с. 15]. Оскільки культура охоплює усі сторони життя, будь-який вид людської діяльності визначається тим, наскільки ця діяльність стала здобутком окремої особистості. Таке розуміння культури є важливим для визначення і з'ясування особливостей мовної культури студента-аграрія, що передбачає вміння володіти мовою і визначає рівень цього володіння.

Отже, в удосконаленні мовленнєвої культури студентів-аграріїв важливе місце посідає психологія культури як процес спілкування засобами мови, що має своїм завданням зробити мовлення, по-перше, змістовним, по-друге, зрозумілим, по-третє, виразним, по-четверте, дієвим.

У статті маємо за мету проаналізувати стан мовленнєвої культури наших сучасників, зокрема студентів вищих навчальних закладів.

Останнім часом, коли відбуваються значні зміни в умовах функціонування мови, стає актуальною проблема мови як засобу спілкування, мови в її реалізації, проблема культури мовлення.

У науковому вжитку перебуває два поняття “культура мови” і “культура мовлення”. Термін “культура мовлення” вживають і лінгвісти (Н. Бабич, Б. Головін, І. Голуб, М. Жовтобрюх, С. Єрмоленко, А. Коваль, Т. Панько, О. Пономарів, Д. Розенталь), і методисти (О. Біляєв, М. Вашуленко, В. Капінос, Т. Ладиженська, М. Пентилюк, М. Соловейчик та ін.).

О. Біляєв, Н. Бабич, надаючи перевагу словосполученню “культура мовлення”, дотримуються думки, що поняття “культура мови” і “культура мовлення” співвідносні між собою як мова і мовлення, тобто як загальне і конкретне.

Терміном “культура мовлення” послуговуються також І. Білодід, В. Виноградов, М. Жовтобрюх, Т. Панько, А. Коваль. Так, В. Виноградов указує, що «поняття “культура мови” і “культура мовлення” мають бути усвідомлені у двох різних планах», зазначаючи, що “наука про культуру мови і культуру мовлення являє собою теоретичну і практичну дисципліну” [6, с. 9]. Розмежовує поняття “культура мови” і “культура мовлення” і М. Пентилюк. Вона доводить, що культура мови – це “наука, що вивчає нормативність мови, її відповідність тим вимогам, що ставляться перед мовою в суспільстві”, а культура мовлення – це “досконале володіння мовою, її нормами у процесі мовленнєвої діяльності людини” [3, с. 4].

У русистиці (на відміну від досліджень українських мовознавців) надається перевага поняттю “культура мовлення” й обговорюється статус культури мовлення як окремої галузі знань. Відомі такі концепції культури мовлення: вчення про правильність мовлення або ортологія (О. Ахманова, Ю. Бельчиков, В. Веселитський, В. Беляєв), теорія “гарного мовлення” (Б. Головін) і близьке до неї трактування “комунікативної доцільності” (В. Костомаров, О. Леонтьєв), концепція, в якій обґрунтовується необхідність володіння спочатку нормами літературної мови, а потім – мовленнєвою майстерністю, тобто культурою мовлення (Л. Скворцов), культура мовлення як лінгвістична дисципліна, що орієнтує не тільки на нормативний, а й на якісний характер мовлення (Д. Розенталь, М. Теленкова). Ці теорії різняться розумінням об’єкта і завдань культури мовлення, мають розходження у термінологічних визначеннях, але зорієнтовані на функційний аспект мови і виходять з розуміння мови як суспільного явища, що нерозривно пов’язане з мисленням, яке взаємодіє з ним.

Ознайомлення з вітчизняною й зарубіжною літературою з питань культури мови і мовлення дає підстави зробити висновок, що культура мови – це самостійна лінгвістична дисципліна, яка вивчає стан і статус норм сучасної літературної мови та рівень лінгвістичної компетенції її носіїв. Культура мовлення – це досконале володіння мовою, її нормами, уміння правильно, точно, виразно передавати свої думки засобами мови.

Правильним вважається таке мовлення, в якому мовець дотримується норм сучасної літературної мови. Така висока культура мовлення включає й уміння знайти не тільки точні засоби для висловлювання своєї думки, але й уживати слова, фрази відповідно до мети і ситуації спілкування. Таким чином,

виділяються два головні показники культури мовлення – правильність і комунікативну доцільність.

Другий показник, що визначений ще з найдавніших часів і визнаний сучасними мовознавцями й методистами (Н. Бабич, О. Біляєв, А. Васильєва, Б. Головін, І. Ілляш, А. Коваль, М. Пентилюк, М. Пилинський та ін.), включає в себе такі комунікативні якості: правильність, точність, логічність, ясність, достатність, чистота, виразність, багатство (різноманітність), естетичність, доречність.

Досягти високого рівня культури мовлення неможливо без високої лінгвістичної свідомості носія мови, любові до мови, постійної потреби аналізувати, удосконалювати, шліфувати власне мовлення.

Для цього необхідно добре оволодіти мовними нормами, стежити за їх змінами, не допускати змішування мовних явищ, проявів інтерференції; критично ставитися до написаного і мовленого слова. А чи готовий сьогодні студент вищого навчального закладу дотримуватися правил мовленнєвої культури? Не завжди. Прикро, що для сучасної молоді, на жаль, мовленнєва краса не настільки важлива, як би того хотілося. Серед друзів, однолітків, мовленнєві норми не є вартісними, їх дотримуються 33,6% опитаних молодих людей [7, с. 73].

Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську чи навпаки чомусь перестали сприйматися як недолік. Культура мовлення деяких студентів у молодіжному середовищі дещо відрізняється від їх же мовлення в аудиторіях. Як не прикро, але більшості студентів подобається вживати словесний бруд, яким вони хочуть привернути до себе увагу.

Розмовляючи між собою, студенти часто використовують сленгізми, напр.: *рвати когті* (піти, втекти), *здати на шару* (про іспит чи залік), *ганяти понти* (поводитися з викликом), *блін, не грузи мене, мені це по барабану* тощо. Поширення сленгу серед молоді самі студенти пояснюють тим, що саме мова аргументує їм яскравіше висловити свій емоційно-експресивний стан. На жаль, останнім часом спостерігається проникнення в мову молоді лексики кримінальної, насиченої злочинними жаргонами, що неприпустимо для студентів вищих навчальних закладів.

Особливо багато нарікань викликає мовлення депутатів. Народ не прощає своїм обранцям безграмотності: над ними кепкують, їхні мовленнєві помилки

обговорюють, на них буде свої телепередачі розважальна програма “95-й квартал”. На сторінки періодичної преси, в мовлення освічених людей ринули жаргонізми, просторічні елементи, ненормативна лексика й інші позамовні засоби: *бабки, штука, лимон, зелені, бакси, кайф, нормальок, вишак, лох, базарити, бардак, до фені* та ін. Вульгаризми вживають, на жаль, і українські “державні мужі”. Як приклад – вислів одного з колишніх російських політиків: *“Для оценки положения в стране нет слов! Остались одни выражения!”*. Ця загальна зневага до грамотності з боку суспільства насамперед негативно впливає на грамотність молодих людей. Безграмотність стає нормою для школярів і студентів.

Що ж сталося? Чому для публічних мовців зникає межа між пристойністю і вульгаризмом? Лайки, “матерну мову”, “недруковане слово” сьогодні можна зустріти на сторінках незалежних газет, вільних видань, у текстах художніх творів, які, на жаль, входять у шкільну та вузівську програми з української літератури.

Книжки на мові сленгу користуються попитом, на них можна легко заробити. Вітчизняна реклама теж не пасе задніх – на кожному кроці рекламні оголошення на суржику: *“Завітайте до кафе «Васильок!»*, *“Банк надає безстрочний кредит”* або *“Продаж товарів у розстрочку”*, *“Учбова література”* та ін. Проблема демократизації української літературної мови набула особливої гостроти саме зараз, на початку XXI століття. Вона досягла таких розмірів, що її правильніше було б назвати вульгаризацією.

Правильно й чисто говорити рідною мовою може кожний, аби тільки було бажання. Це не є перевагою вчених-лінгвістів, письменників, або вчителів-словесників. Це не тільки ознака, а й обов’язок кожної культурної людини. Культурними у нас можуть бути всі, незалежно від того, працює людина розумово чи фізично. Індивідуальна мовна культура – це своєрідна візитна картка особи незалежно від її віку, фаху, посади. Навряд чи матиме належний авторитет і вплив той, хто не вміє правильно висловити свою думку, хто не користується виражальними мовними засобами, неспроможний дібрати лексичні вирази відповідно до конкретної ситуації.

Тому-то робота над культурою мовлення сучасного студента – це велика виховна робота усіх викладачів української мови вищих навчальних закладів. Навчаючи і виховуючи студентів, словесник своїм прикладом має стверджувати, що мовна культура кожного вихованця має стати їх надійною

опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Культура мовлення майбутнього аграрія є не лише показником його професійних якостей, а й чинником, що впливає на його визнання в аграрному світі. Фахівці-аграрії, які не володіють мовленням на належному рівні, не можуть бути задоволеними собою, що негативно позначається на їхній професійній діяльності.

Варто зазначити, що для реального підвищення рівня мовної підготовки аграріїв загалом, викладач має використовувати палітру видів, засобів та методів навчання, від занять за програмою, що має обов'язковий статус до різноманітних позааудиторних заходів, які враховують наявні знання та індивідуальні здібності, а також впроваджувати в навчальний процес сучасні мультимедійні матеріали та інформаційні технології.

Сучасні студенти вищих навчальних закладів, в основному, Інтернет-покоління, для яких електронний спосіб отримання інформації, в тому числі навчальної, є звичайною складовою життя. Стрімкий прогрес в аграрній сфері вимагає застосування найбільш швидких, доступних способів процесів генерації, оновлення та передачі знань. За допомогою електронного навчання студент має змогу отримати сучасні знання у будь-який час і будь-якому місці, що робить доступною вищу освіту для всіх охочих осіб.

Необхідно звернути увагу на активне та інтерактивне навчання. Важливо постійно здійснювати зворотний зв'язок між викладачем та студентами (пояснення, перевірка виконаних вправ та роботи над помилками). Це сприяє взаємодії співпраці викладача з аудиторією. Інтерактивне навчання дозволяє обмін інформацією між усіма учасниками навчального процесу. Такий вид педагогічної діяльності поліпшує формування комунікативної компетенції, передбачає виконання дискурсивних та ініціативних завдань (повідомлення про різні аспекти української мови).

Висновок. На сучасному етапі проблема культури мовлення набуває дедалі більшого значення. Вона потребує своєчасного вирішення і залежить як від людей, так і від держави. Наша державна мова – українська. І це не лише наше минуле, це наше майбутнє. Уважне ставлення держави до молодого покоління, до його мовленнєвої культури – це запорука кращого майбутнього. Володіння культурою професійного мовлення за обраним фахом, новими комп'ютерно-лінгвістичними технологіями є основою мовної підготовки фахівця-аграрія.

Література:

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Львів : Світ, 1994. – 231 с.
2. Коган Л.Н. Всестороннее развитие личности и культура / Л.Н. Коган. – М. : Знание, 1981. – 255 с.
3. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика / М.І. Пентилюк. – К. : Вежа, 1994. – 240 с.
4. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посібник / О. Пономарів. – 2-ге вид. стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 240 с.
5. Потебня А.А. Естетика и поэтика / А.А. Потебня. – М., 1976. – С. 157.
6. Семенов В.С. Культура и развитие человека / Семенов В.С. // Вопросы философии. – 1982. – № 4. – С. 11 – 15.
7. Ющук І.П. Мова наша українська. Статті, виступи, роздуми / І.П. Ющук. – К. : ВЦ «Просвіта», 2001. – 144 с.

УДК 801.561.1

Білик Я.С.,
доцент кафедри
українознавства,
ВНМУ ім. М.І. Пирогова

ЛОКАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

*Стаття продовжує ряд публікацій про поетичний ідіолект В.Стуса, зокрема локативні словоформи та предикативні структури із значенням місця, що відображають силу контрастів. У ній розглянуто семантику й структуру дієслівних словосполучень з просторовими відношеннями з прийменником **на** в поезії В.Стуса.*

Ключові слова: локативні словоформи, дієслівні словосполучення, прийменникові конструкції.

*The article continues the series of publications about the poetic idiolect Vasyl Stus, including locative predicative word forms and structures of meaning places that reflect the power of contrasts. It reviewed the structure and semantics of verb phrases with spatial relations with prepositions **on** in the poetry of Vasyl Stus.*

Keywords: locative word forms, verb phrases, prepositions constructions.

Конструкції із просторовими відношеннями в україністиці досліджували О.П.Безпалько, І.Р.Вихованець, В.Г.Войцеховська, Н.В.Жигилій, З.І.Іваненко, А.С.Колодяжний, М.П.Коломієць, О.С.Мельничук, М.Я.Плющ, І.І.Слинько, Є.К.Тимченко, М.І.Фурдуй, І.Г.Чередниченко, Г.М.Шелемеха та ін. [1, с. 1].

До питання про використання конструкцій із значенням місця у художніх творах зверталися такі вчені, як: Єрмоленко С., Супрун А., Чабаненко В., Виноградова О. та ін. Лірика Василя Стуса була об'єктом вивчення Бондаря М., Ільницького М., Коцюбинської М., Плюща Л., Рубчака Б., Чеховської Л., Оліференко Л., Виноградової О. та ін., які аналізували локативні словоформи та предикативні конструкції із значенням місця у художніх творах. Проте лише незначна кількість праць присвячена функціональному вияву форм категорії локативності.

Актуальність пропонованої статті зумовлює той факт, що категорія локативності у художньому мовленні В.Стуса розглядалася спорадично, а не була об'єктом комплексного аналізу як у традиційному, так і у функціональному аспектах.

Прийменник і відмінкова форма в плані синтаксичної організації слів становлять собою діалектичну єдність як у формально-граматичному, так і в логіко-смісловому відношенні: утворюється нова, особлива цілісна смислова одиниця. При такій синтаксичній єдності встановити окреме від прийменника значення відмінка у більшості випадків видається неможливим, оскільки «лексико-граматичні сфери відмінка і прийменника у структурі прийменниково-відмінкової конструкції співвідносяться своїми найбільш абстрактними рівнями» [2, с.10].

Локативна синтаксема переважно вживається при дієсловах власне-локативних, локативних дієсловах процесу і локативних дієсловах дії. Характерну рису цих дієслів становить «наявність у їх структурі локативного постфікса (прийменника), який диференціює лексичні значення дієслів і викликає семантичну і морфологічну варіантність локативних субстанціальних синтаксем» [2, с. 69]. Семантичними варіантами просторової синтаксеми виступають варіанти дієслів із значенням напрямку руху, шляху руху тощо. Морфологічними варіантами локативної синтаксеми є місцевий, знахідний, родовий, давальний і орудний відмінки.

Опорними членами словосполучень, які включають прийменники

просторового значення, виступають дієслова різних лексичних груп, серед яких особливо активні дієслова руху, фізичної дії, місцезнаходження, перебування, стану тощо [2, с. 130]. Залежні їх компоненти – іменники просторової і конкретно-предметної семантики, значно рідше в цій функції використовуються особові займенники і субстантивні прикметники.

Отже, просторові конструкції можуть включати прийменники *від (од), з (із/с), до, біля, коло, край, близько, поблизу, навколо, довкола, попереду, позаду (ззаду), поверх, поруч, поряд, рядом, усередині, всередині, посередині, серед, посеред, навкруги, кругом, проти (навпроти), збоку, між (межи), поміж, через, над, за, по, під, понад, мимо, вздовж (уздовж), впоперек (поперек), в(у)* тощо і мають залежне слово – прийменниковий іменник або особовий займенник у родовому, знахідному, орудному і місцевому відмінках, яке вживається із значенням місця, простору, напрямку [2, с. 131].

Детальніше хотілося б зупинитися на локативних конструкціях з прийменником **на** у творчості В.Стуса.

Аналізуючи дієслівні конструкції такого типу, можна зробити певні висновки щодо основної функції прийменника **на**, яка зводиться так чи інакше до засобу дооформлення, увиразнення межі поширення дії, позначуваної іменником у певному відмінку.

Так, звичайним для місцевого відмінка іменника з прийменником **на** є значення місця перебування чи дії: *Давно опазурились солов'ї, одзьобились на нашій Україні ... І хочу вже на затишок, і, може, на спокій хочеться на придеснянський, і хочеться на мій селянський край* (“Останній лист Довженка”).

Найбільш типовими, широкоживаними і продуктивними є конструкції із **на** + просторовим *З.в., М.в.* При більшості дієслів спрямованої чинності (*жити, відвозити, провадити, шукати, сидіти, навалювати* тощо) прийменник **на** + *З.в., М.в.* об'єкта набуває більш виразного просторового відтінку, напр.: *Ти десь живеш на призабутім березі Моїх змілілих пам'ятей* (“*Ти десь живеш на призабутім березі...*”); *Як страшно ждати, Коли вона, захована, помре У темряві, щоб нишком відвезти На цвинтар душ...* (“*Як страшно відкриватися добру...*”); *І Фавста невситиме чорнокнижжя Провадить на відьомське весілля* (“*Вся сцена полетіла шкереберть...*”); *А спробуй, відшукай людину На всю велику Україну* (“*Довкола мене цвинтар душ*”); *І навалюються на нас кучугури* (“*Душ спресованих мерзлота...*”). Це цілком закономірно, адже

основною функцією *на* + *З.в.*, *М.в.* є функція вираження об'єкта, на поверхню чи верхню частину якого спрямований рух чи дія, вказуючи таким чином на місце спрямування дії.

Особливо продуктивною виявилася Стусова метафора. Василь Стус не тільки боровся за збереження самобутнього лексичного складу української мови, а й спираючись на бездоганне знання рідної та європейських мов, створив окремі слова, цілі гнізда слів, які постають у його поезіях як такі, які завжди були у нашому ужитку [3, с. 29].

Найвиразніше просторові відношення передаються у конструкціях з дієсловами:

- руху (*подаватись, їхати, всістися, спинитися, повзти* тощо): *І на Летичів подамось, Перегородим шлях як греблю* (“Гайдамацьке”); *На північ ідемо глуху* (“Весь ранок сонце світить справа”); *На мокру гілку всівся – і щосили Виспіває – на весь колючий світ...* (“Збудився врано синій-синій птах...”); *Не зближуйся. На відстані спинись* *І нахилийся, скільки в тебе стане Зухвалого бажання...* (“Не зближуйся...”); *Прорвались потоки глухонімі, Повзуть на всі боки, як змії в ярмі* (“Як синьо, як біло...”) *Нам є де йти – на хвилі, на землі – Шляхи – мов обрії – далекі і прозорі* (“Не одлюби свою тривогу ранню”),

- фізичної дії та переміщення (*зустрітися, спрямувати, зоріти, добувати, схрещувати, лягати* тощо): *Як втекти, аби пійматись, Здибати – і проминути, Стрітись на перехресті Змій-розлучниць – трьох доріг?* (“Ти, моя маленька сестро...”); *Сто дзеркал спрямовано на мене, В самоту мою і німоту* (“Сто дзеркал спрямовано на мене...”); *Посестри-подобі... Зорять на мене* поглядом німотним – *Дошукуються давньої душі* (“Ти десь живеш на призабутім березі...”); *Живої не доб'ють водиці – на попелищі віковім* (“Сумні і сині, наче птиці...”); *Коли найперші сполохи світання Схрестять на небі голубі мечі – Лежи й мовчи* (“Коли найперші сполохи світання”); *На золоту солону Лягає червінь дня.* (“На золоту солону...”);

- стану або відчуттів (*горіти, сидіти, лежати, пізнати, тремтіти, цвісти, сміятись* тощо): *На Лисій горі догоряє багаття нічне* (“На Лисій горі догоряє багаття нічне...”); *На обрії, одразу ж за селом, Де оболонню тишею сповито, Горять кульбаби...* (“Запахло сонцем, воском і зелом...”); *Якраз навпроти, на ослоні сидить* нужденна удова (“Костомаров у Саратові”); *З височини, на кризі Лежить* розпластаний орангутанг (“О Боже, тиші дай!...”); *Сміється*

божевільна Україна У смертнім леті **на чужім крилі** (“Докучило! Нема мені вітчизни...”); Мов на антоновім огні, Не чув нічого я, не бачив (“Мов лебединя, розкрилила...”).

Особливо продуктивною виявилася і Стусова метафора. Тут локативні словосполучення з прийменником **на** виражають:

- об’єкт, на поверхню чи верхню частину якого спрямований рух чи дія, вказуючи таким чином на місце спрямування дії: **Парує** шклянка чаю **на стільці**... (“Мете надворі снігова пороша...”); Лиш **тремтить**, як віра в спроневірі, **Копійчана свічка на столі** (“Зазираю в завтра”...); Це просто **стало** сторч **на голові** Тобі волосся. Пережди – минеться... (“Це просто втома...”); **Ти сіла на** маленькому **ослінчику**, Тонкі долоні звисивши сумні... (“Мете надворі снігова пороша...”). **...і не рюмсати на поріддя**... і не бештати, пане-брате, а **триматися на землі!** (“Звіром вити, горілку пити...”);

- загальний напрямок поширення дії: **На Колімі** запахло чебрецем, І рутотом’ятою і кропивою (“На Колімі запахло чебрецем...”); **На бережечку самоти, На жовтому пісочку Кого лишив** – не осягти: Дружину а чи дочку (“Ти десь за білим забуттям...”); І сльози саду сизі, як скляні, Її оплакували на безлюдді – подалі жалібниць і стихлих друзів (“Бентежністю вивищена до неба”).

У конструкціях такого типу опорні дієслова вживаються з іменниками на позначення:

- назв конкретно-предметної та абстрактної семантики: **Лунко** дзвонять шпори У неї **на червоних чобітках** (“Тиша”); **На** протязі, **на буряних вітрах** Я вийшов сам із себе, наче шабля **Виходить із піхов**... (“Там, за безкраєм, там за горою...”); І заспокоєння **нехитрі** **Зупинять** руку **на плечі**. **Ще терпи**... (“Зачервоніє горобина...”);

- деяких просторових понять: **На** розквітлому лузі **Стежка** сміється (“Спинись...”); **Коли б, коли б ви мали, голуби, Хоч трохи серця** – **ви б його на крила** **Взяли до себе і перенесли** **На** Україну, **геть за ним стужілу** (“Коли б, коли б ви мали, голуби...”);

- деяких процесуальних назв: **Чи ти спізнав життєву путь свою** **На** цій **безрадісній сумній роботі** (“Невже ти народився, чоловіче...”) тощо.

У словосполученнях, де залежний іменник означає назви станів, процесів, ситуацій виражається не просто місце якоїсь дії, а сфера вияву діяльності людини й одночасно активна або пасивна участь у якій-небудь діяльності.

Аналізовані структури такого типу можуть набувати і *часових відношень*, оскільки названі в них абстрактними іменниками явища не виступають у ролі об'єктів, а сприймаються як місце, сфера, ділянка тощо, в межах яких відбувається дія протягом часу: *Чи ти спізнав життєву путь свою На цій безрадінній сумній роботі* (“Невже ти народився, чоловіче...”); *На протязі, на буряних вітрах Я вийшов сам із себе, наче шабля Виходить із піхов...* (“Там, за безкраєм, там за горою...”).

Однією з особливостей досліджуваних конструкцій є те, що вони можуть мати синонімічні дублети у яких *на + З.в., М.в.* вказує лише на загальний напрямок поширення дії і нерідко виявляє дублетність з *в (у) + З.в.* чи *до + Р.в.*, звичайно, з відповідним семантичним відтінком: *Як страшно ждати, Коли вона, захована, помре У темряві, щоб нишком відвезти На цвинтар душ...* (“Як страшно відкриватися добру...”); *Мов на антоновім огні, Не чув нічого я, не бачив* (“Мов лебедина, розкрилила...”); *І Фавста невситиме чорнокнижжя Провадить на відьомське весілля* (“Вся сцена полетіла шкереберть...”).

Повтор також притаманний стилю Стусової поезії: *На пні холонуть, На холоднім вітрі... Оце доб'єм просіку заступами і скидаєм на купу штурпаки... Піду на шахту. Повезуть – поїду* (“У Мар'їнці стоять кукурудзи...”).

Висновок. Отже, функція локативної синтаксеми з прийменниками *на* у поезиці В. Стуса має свої особливості в плані мовного оформлення. Вона зводиться так чи інакше до засобу дооформлення, увиразнення межі поширення дії, позначуваної іменником у певному відмінку. Виражаючи спрямованість руху на поверхню предмета, у бік об'єкта, а також вказуючи на напрямок руху взагалі, вихідний пункт чинності в просторі, на конкретні межі, кінцевий пункт, спрямування руху, на місце локалізації дії, вона зводиться так чи інакше до засобу увиразнення межі поширення дії, позначуваної іменником у певному відмінку.

Морфологічними варіантами локативної синтаксеми є місцевий і знахідний відмінки, що вживається переважно при дієсловах власне-локативних, локативних дієсловах процесу і локативних дієсловах дії.

Література:

1. Виноградова О.В. Функціонально-семантична категорія локативності в сучасній українській літературній мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О.В. Виноградова. – Донецьк. – 2001. – 18, [1] с.

2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Іван Романович Вихованець. – К.: Наукова думка, 1992. – 224 с.

3. І край мене почує [Текст]: поезії / Василь Стус ; [упоряд. А.І. Лазоренко]. – Донецьк: Донбас, 1992. – 295, [29] с.

4. Оліфіренко Л.В. Функціонально-естетичне навантаження ремінісценцій та парафраз у художніх творах В. Стуса / Л.В. Оліфіренко // Лінгвістичні студії. – 2004. – № 12. – С. 69 – 78.

5. Павлишин М.Р. Квадратура круга: пролегомени до оцінки Василя Стуса / М.Р. Павлишин // Всесвіт. – 1993. – № 11. – С. 159.

6. Стус В. Вікна в позапростір: [збірка творів] / Василь Стус. – Київ: Веселка, 1993. – С. 30.

УДК 378.112

Коломієць С.І.,
викладач української мови та літератури
Чернятинського коледжу
Вінницького НАУ

ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)” У МАЙБУТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ПОДАТКІВЦІВ

У статті розкрито важливість викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у коледжах та технікумах. Наголошено, що програмний матеріал курсу є особливо необхідним для становлення та мовного розвитку майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: фахове спілкування, мовлення фахівця, етикет мовлення, мовна культура, мовні засоби.

The article deals with the importance of teaching "Ukrainian language (for professional purposes)" in colleges and technical schools. Emphasized that the program course material is particularly necessary for the formation and development of future language specialist.

Keywords: professional communication, speech specialist, speech etiquette, language culture, language tools.

Постановка проблеми. Підвищення загальномовної культури майбутніх спеціалістів та їхньої духовної мовної культури неможливе без опанування мови в усіх її аспектах. Мова і професія поняття нероздільні. Вони покликані обслуговувати потреби суспільства, окремих його груп і кожної людини зокрема. Вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» повинні сприяти підготовці фахівців нової генерації, висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом, які вільно володіють українською мовою, вільно користуються нею у всіх сферах і особливо – у професійній та офіційно-діловій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню особливостей викладання дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)” присвячена значна кількість наукових праць. Зокрема, Наталія Шарата наголошує, що під час вивчення курсу потрібно звертати особливу увагу на таку складову професійної компетенції фахівця як креативність. „Креативні якості індивіда стійкі й забезпечують творчий стиль його мовленнєвої поведінки, продуктивність і унікальність способів та результатів діяльності, а також готовність до творчих конструктивних перетворень у різних сферах життєдіяльності. Ці якості формуються в процесі всього розвитку особистості шляхом неперервного вдосконалення творчих навичок” [6, с. 51]. Над теоретичними та практичними засадами цієї проблеми працюють науковці Мацько Л.І., Паламар Л.П., Шевчук С.В. та інші.

Метою даної статті є обґрунтування важливості вивчення курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” у майбутній діяльності фахівців з бухгалтерського обліку та оподаткування.

Методика та результати досліджень. Удосконаленням своєї мови людина повинна займатися все життя. Мова змінюється й розвивається інтелектуально, зростає й сама людина. Сьогодні наша держава потребує від студента, майбутнього фахівця певної галузі, не тільки знання свого фаху, а й високого рівня володіння професійним мовленням.

Не секрет, що при вивченні інших дисциплін основна увага концентрується на загальних професійних компетентностях. Це призводить до виродження гуманітарної культури, неувagi до слова, а кожна людина живе

словом від колискової, яка дає поняття про добро і зло, про землю і небо, від маминої казки, яка дає поняття про гідність і невмирущість роду, про історичну долю українського народу.

Фахове спілкування – важливий засіб оволодіння професією та спеціальністю, без знань якої сучасний фахівець не зможе ефективно розв’язувати складні практичні завдання. І справді, мовна норма твориться, формується, виробляється в процесі практики, в процесі постійного спілкування людей в різних сферах діяльності [5, с.87]. Ще Вольтер наголосив, що чудова думка втрачає свою цінність, коли вона погано висловлена.

Мовна обмеженість будь – якого молодого спеціаліста не дозволяє йому повністю реалізувати себе. До того ж рівень розвитку комунікативних здібностей впливає на швидкість адаптації молодого спеціаліста у виробничому колективі.

Мова у професійній діяльності не тільки знаряддя спілкування, а й знаряддя мислення.

Вивчення дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” сьогодні є досить актуальним і важливим. Д. Карнегі твердить, що ефективність професійної діяльності на 85% залежить від уміння спілкуватися, і тільки 15% – від фахових знань.

Розвиток мовлення майбутніх фахівців бухгалтерського обліку та працівників податкової служби починається із збагачення їхнього словникового запасу. Чим більший лексичний запас, тим ширшає його кругозір, підвищується загальномовна культура та його фахова мовна культура.

Тому при вивченні дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” ми краще засвоюємо професійну лексику майбутнього фахівця, а саме:

-знайомимося із термінами свого фаху, складаємо термінологічні словники економічного спрямування, навчаємося роботи зі словниками та довідниками;

- формуємо вміння сприймати, відтворювати і створювати фахові тексти різних стилів;

- моделюємо мовленнєві ситуації, які можуть виникнути у майбутній професійній діяльності;

- удосконалюємо норми сучасної української мови у фаховій галузі;

- складаємо та оформляємо найбільш поширені документи свого фаху.

Авторитет податківця, фахівця з бухгалтерського обліку в значній мірі

залежить від професійної майстерності, знання професійного етикету, вміння проявляти такт до колег та підлеглих, етики ділового спілкування.

Вивчення дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” дає можливість розвивати творчі здібності, творче зацікавлення, захоплення, емоційність; має інтелектуально – логічний аспект: уміння аналізувати, порівнювати, виділяти головне, доводити, обґрунтовувати, систематизувати й узагальнювати, постійно вдосконалювати мовленнєву діяльність.

У професійному етикеті фахівця з бухгалтерського обліку досить важливим є відповідність манер, зовнішнього вигляду, мови, жестів, одягу, характеру. Ввічливо вітатися, дякувати, уважно вислуховувати співрозмовника, з повагою ставитись до жінок і до старших за віком.

Вміння поводити себе з людьми належним чином є одним з важливих факторів, який допомагає досягти успіху у службовій діяльності. Існує декілька принципів, які дозволяють це зробити, а саме: пунктуальність, конфіденційність, люб’язність, доброзичливість, привітність, увага до оточуючих, зовнішній вигляд, грамотність [4, с.87].

Важливо пам’ятати, що при спілкуванні з підлеглими та з платниками податків неприпустимі: високомірний тон, грубість, пихатість, неввічливе звертання; погрози, вислови та репліки, які принижують людську гідність; необ’єктивні докори та зауваження; погрозливі жести і знаки, а також слова, які ображають особистість, принижують її гідність.

Кінцевим результатом роботи майбутнього фахівця є міцні наукові знання з усіх навчальних дисциплін, плюс високорозвинена мовна особистість, яка формується повсякденним насиченим життям нашого навчального закладу.

Необхідно переконати майбутнього фахівця, що без досконалого володіння державною мовою людина не може претендувати на високу посаду, на пристойне місце у суспільстві.

Майбутні фахівці повинні домагатися, щоб мовленнєвого дискомфорту ніхто не відчував. Людині потрібно вміти виступати на зборах, семінарі, мітингу, вести телефонну розмову, спілкуватися в бібліотеці, магазині, в незнайомому місті...сотні мовних ситуацій.

Рівень професіоналізму людини визначається не тільки ґрунтовним знанням основ свого фаху, а й умінням застосовувати здобуті знання на практиці, реалізовувати їх через слово. Тісний зв’язок між професійною діяльністю людини й актами мовлення, усного і писемного, вимагає підвищеної

уваги до мовної підготовки спеціаліста, розвитку в майбутнього фахівця свідомого ставлення до слова як інструмента розв'язання професії.

Висновки. Головне завдання, яке ми опановуємо на заняттях “Українська мова (за професійним спрямуванням)” – це формування мовної культури студентів, майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку, податків, котрі на належному рівні вміли б практично користуватися рідною мовою в найрізноманітніших життєвих ситуаціях.

Уміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці, дає нам змогу краще орієнтуватися в ситуації на виробництві та ділових контактах.

Література:

1. Гриценко Т.Б. Українська мова та культура мовлення: Навч. посіб. / Т.Б. Гриценко. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 480 с.

2. Практикум з української мови за професійним спрямуванням [Електронний ресурс] : збірник вправ і завдань для самостійної роботи студентів технічних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / НТУУ «КПІ» ; М. М. Кобець, С. М. Терьохіна. – Київ : НТУУ «КПІ», 2014. – 61 с. Доступ : <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/9133>

3. Мацюк З. Українська мова професійного спілкування: Навч. посіб. / З. Мацюк, Н. Станкевич. – К. : Каравела, 2005. – 352 с.

4. Мацько Л.І. Культура української фахової мови : навч. посібн. / Л.І. Мацько, Л. В. Кравець. – К. : Академія, 2007. – 360 с.

5. Українська мова за професійним спрямуванням [Електронний ресурс] : навчальний посібник для студентів технічних спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / НТУУ «КПІ» ; уклад. Ю. Л. Бондаренко. – Київ : НТУУ «КПІ», 2014. – 152 с. Доступ : <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/8146>

6. Шарата Н. Удосконалення змісту навчання української мови за професійним спрямуванням / Наталія Шарата // Вересень : науково-методичний, інформаційно-освітній журнал. – 2010. – № 1–2 (50-51). – С.51–54.

7. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Навч. посіб. / С.В. Шевчук. – К. : Вища шк., 2000. – 271 с.

8. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. / С.В. Шевчук, І.В. Клименко. – К. : Алерта, 2011. – 696 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1584072040598/dokumentoznavstvo/ukrayinska_mova_za_profesiynim_spryamuvannnyam_-_shevchuk_sv

УДК 82

Коняга А.А., Гоменюк І.М.,
студенти І курсу спеціальності
“Харчові технології”, група ТЗ63/9-16,
Керівник: Кордонська А.В.,
викладач-методист,
Могилів-Подільський технолого-
економічний коледж ВНАУ

ЗНАЧЕННЯ РІДНОГО СЛОВА ДЛЯ ДУХОВНОГО ІСНУВАННЯ НАРОДУ

У статті розкривається неоціненне значення рідної мови для духовного існування народу, нації, наводяться цікаві факти з історії української мови та літератури про деякі її особливості.

***Ключові слова:** рідна мова, мотив рідного слова, українська нація, поезія, історія, пісня, Батьківщина.*

The article reveals the incalculable value of the native language for the spiritual existence of the people, the nation, provides some interesting facts from the history of Ukrainian language and literature, about some of its features.

***Keywords:** native language, motive of the native words, the Ukrainian nation, poetry, history, song, Motherland.*

Вступ. Рідна мова – це вияв духовного існування народу, вона невід’ємна від поняття отчої землі. Споконвіку найвищою громадянською засадою всіх народів було: Батьківщина понад усе. Щоб визнавати цю засаду і служити батьківщині, мало народитися в Україні, а ще треба послідовно триматися своєї мови і цим сприяти її збереженню, бо

Без мови немає народу,
Як сонця без світла й тепла.

Рідна мова – це невід’ємна частина рідного краю. Для українців – це Дніпро, Печерська лавра, старовинна архітектура Львова, золотoverхий Чернігів. Це рідні міста і села, рідні краєвиди, рідні пісні і звичаї, рідні обличчя. А над усією Україною, у Каневі, на Чернечій горі, – могила великого Кобзаря, який колись розказав нам, «хто ми, ї чий ми діти», розказав нашу минулу славу.

Нашою мовою Маруся Чурай складала пісні, які додавали козакам снаги в бою з ворогами. Нею звучали накази гетьманів, що вели в бій козацькі полки.

Це мова могутнього військового і політичного об'єднання Запорізька Січ, що довго й завзято боронило свою волю. Через більш як два століття, за царату, коли українська мова зазнавала утисків, зникла з ужитку, О.Олесь з гіркотою й болем писав:

О слово рідне! Орле скутий!
Чужинцям кинуте на сміх!
Співочий грім батьків моїх
Дітьми безпам'ятно забутий.

Пісні предків, давні літописи розказали нам про ті криваві часи, сповнені трагізму поразок і пафосу геройства та звитяг.

У нашій мові – безсмертя духу нашого народу. Століттями гнана й переслідувана, вона все ж існувала в піснях, думках, переказах, гострилася й витончувалася в приказках та прислів'ях, у самобутніх словах та зворотах.

Ще в 1834 році учений-мовознавець І.Срезневський писав, що українська мова є однією з найбагатших слов'янських мов, що вона навряд чи поступається чеській достатком слів і виразів, польській – мальовничістю, сербській – приємністю. “Ця мова, – писав він, – може рівнятися з освіченими мовами гнучкістю й багатством синтаксису... мова поетична, музикальна, мальовнича”. І.Срезневський щиро сподівався, що жива, народна українська мова стане літературною. Він вірив, що “мова Хмельницького, Пушкаря, Дорошенка, Палія, Кочубея, Апостола повинна передати нащадкам славу цих великих людей України”[2, с. 371].

Мотив рідного слова природно викликає асоціації з символом української нації – творчістю Т.Шевченка. В.Самійленко, який народився через три роки після смерті Шевченка (1864 р.), дуже містко й образно розкрив роль національного поета в світовому піднесенні рідного слова. У вірші “Українська мова (Пам'яті Шевченка)” з'явилися рядки, яким судилося стати однією з найкращих, найлаконічніших, найестетичніших виражальних форм провідної ідеї: літературна мова кожної нації – це оброблена, відшліфована майстрами народна мова.

Діамант дорогий на дорозі лежав, –
Тим великим шляхом люд усякий минав,
І ніхто не пізнав діаманта того.

Йшли багато людей і топтали його.
Але раз тим шляхом хтось чудовний ішов,
І в пилу на шляху діамант він найшов.
Камінець дорогий він одразу пізнав,
І додому приніс, і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець,
І уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв,
І промінням ясним всіх людей здивував,
І палючим огнем кольористе блищить,
І проміння його усім очі сліпить.
Так в пилу на шляху наша мова була...

У самому тексті поезії В. Самійленка не згадується імені Шевченка. Конкретно-чуттєвий, випукло зоровий образ – дорогий діамант – рідна мови дає змогу уявити велич майстра, в руках якого засіяла вона “як алмаз дорогий, як та зоря ясна”.

Згадаймо П.Тичини: “мова – як щирий, як чистий алмаз”. А хіба не перегукується з першим рядком вірша В. Самійленка початок поезії Олександра Олеся, написаної 1918 року:

В землі віки лежала мова
І врешті вибилась на світ.
О мово, ноче колискова!
Прийми мій радісний привіт.
Навік пройшла пора безславна...
Цвіти і сяй, моя державна...

Ще в часи революційного піднесення 1905 року, коли зросла кількість видань українською мовою, О.Олесь висловив свої почуття захопливими динамічними рядками про рідну мову:

Як довго ждали ми своєї волі слова,
І ось воно співа, бринить.
Бринить, співає наша мова,
Чарує, тішить і п'янить.
Як довго ждали ми...
Уклін чолом народу,
Що рідну мову нам зберіг.

Зберіг в таку страшну неgodу,
Коли він сам стоять не міг.

Історична доля української мови як основи духовності нації збуджує поетичну уяву письменників. Вони відчують народне слово буквально на дотик, сприймають його в категоріях загальнолюдських моральних і естетичних цінностей. Звертаючись до народу, І.Франко писав:

...в слові твому іскряться
І сила, й м'якість, дотеп, і потуга,
І все, чим може вгору дух піднятися.

“Мойсей”

Перлиною громадянської поезії М.Рильського є вірш “Рідна мова” (1959 р.), що за змістом, насиченістю ідейними та художніми образами, за ліро-епічним звучанням дорівнюється поемі. Кожна строфа цього твору становить викінчений з погляду семантичної та структурної цілісності образок, а всі разом вибудовують образ рідної мови з минулого до сучасного, з минулого у майбутнє:

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих – рідна мова,
Весняних пахощі листків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа.

Поетичне бачення рідного слова в кожного своє, але з усіх індивідуальних образів вимальовується те спільне, що втілюється в найпоширеніших мовних знаках – епітетах, метафорах, порівняннях. Якби нам запропонували навести приклади епітетів до слова-поняття українська мова, ми, звичайно, згадали б П. Тичину, В. Сосюру, які називали рідну мову солов'їною, калиною.

Традицію української народної пісні і української поезії передав Дмитро Білоус у самій назві книжки “Диво калинове”, яка розкриває перед нашим світосприйманням красу й глибину рідної мови, її місце серед слов'янських мов. Філологічним інструментом користується поет, подаючи нам ті вічні загадки людського слова, що розкривають мислення, збагачують чуття:

Які чудесні барви у нашій рідній мові,
Які відтінки різні від Сейму аж по Сяні
У Києві говорять інакше, ніж у Львові,–

І чорногуз, і бусол, лелека і боцян...

Поета хвилює історичне минуле, в якому утверджувалася українська мова, що її він називає “неопалимою купиною”. Навіть для сухих граматичних правил і визначень знаходить Д.Білоус емоційні заряди поетичного слова, викликаючи в нашій уяві зорові, чуттєві картини [1, с. 26–32].

Зарубіжні вчені, прогресивні діячі цікавилися самотньою культурою, історією українського народу. Тільки рідна мова могла врятувати народ від духовного знищення. Т.Шевченко відвернув від українців таку долю своїми творами. Коли в сузір’ї імен літературної слави з’явилися імена нових українських письменників, то зміцнилася позиція української мови, розкрилося її багатство і сила. Марко Вовчок, Пантелеймон Куліш, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Панас Мирний, Ольга Кобилянська, Іван Нечуй-Левицький, Василь Стефаник, Олександр Олесь і ще багато інших – це вже нездоланна духовна фортеця.

Відоме ставлення до української мови деяких видатних особистостей, наших земляків. Учений світової слави Володимир Вернадський не був байдужий до долі своєї батьківщини і її мови. Нашадок давнього українського роду, він з глибоким розумінням та співчуттям ставився до тривалої боротьби українців за своє національне виживання. Зберігся лист ученого до дочки, у якому він просив її писати українською. Рідною мовою конструктора Сергія Корольова, який ріс і виховувався у дуже інтелігентній родині, з дитинства була українська.

Споконвіку у людей прийнято сповідувати культ батьківщини і невіддільний від нього культ рідної мови. Це невід’ємна частина загальнолюдської моралі. Завдяки мові кожен народ існує як самотня спільнота, за якою – неповторний історичний шлях. Для співжиття і спілкування немає значення, хто якого походження, всі рівні. Так вчить давня народна мораль. Але та ж мораль вчить любити всіх, не зрікаючись свого. Ця мудрість промовляє у відомих рядках Тараса Шевченка: “...і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь”. Рідна мова – це святощі, а святощами не нехтують, їх не міняють, не ображають, не зрікаються, ними дорожать.

Рідна мова — не лише письменницька проблема. Вона стосується насамперед виховання людської особистості, виховання самоповаги, національної самосвідомості.

Студенти нашого коледжу теж переймаються проблемою збереження

рідною мови. До Дня української писемності та мови членам краєзнавчого інтегрованого гуртка “Поділля” випала нагода поспілкуватися з місцевою поетесою Світланою Ротар. Під час спілкування Світлана Іванівна наголосила, що наш народ – єдиний, наша мова – це основа для єдності всієї держави, єднання поколінь. Вона цікаво розповіла студентам про історію виникнення української писемності та мови, про диво написаного та надрукованого слова, яке пережило століття й покоління. Поетеса презентувала гуртківцям своє життя, прочитала власні вірші зі збірки “Серце на долоні”, котрі писалися в різні періоди життя, відображають різний настрій, різні життєві ситуації. Вона завжди писала про те, що відчувало серце. І на зустрічі зачитала вірш, який написала до Дня української писемності та мови. Прислухайтесь до її порад:

Ми є українці, наша мова мила,
Хай луна, як пісня, лине звідусіль.
То ж шануймо мову нашу солов’їну,
То ж вивчаймо слово та кобзарську пісню!

Приєдналися ми і до святкування Всесвітнього дня поезії, провівши літературну вітальню “Поезія – безсмертний дотик до душі”, на якій йшла мова про прекрасне в нашому житті – рідне слово. На заході завітала місцева поетеса презентувала студентам літературно-художнє видання “Слово Дністрове” автора-укладача Петра Скорука. Саме у цьому альманасі представлені всі поети, які живуть у нашому місті та мають безпосереднє відношення до нього, завдяки своїй творчості. Поезією ми захоплюємося, вивчаємо, презентуємо, бо вона підносить нас духовно, збагачує новими відчуттями та своєю неповторністю, а також пишемо власну.

Рідна мова – духовне багатство народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Молода українська держава зобов’язана реально допомогти розвивати нашу культуру, освіту, мову. Для цього необхідно надавати економічну допомогу, здійснювати правове забезпечення цього процесу.

Література:

1. Русанівський В.М. Культура української мови / В.М. Русанівський. – К. : Либідь, 1990. – С.26–33.

Українська мова : Дит.енцикл./ Авт.-упоряд. А.М. Матвієнко. – К. : Школа, 2006. – 384 с.

УДК: 372,4,382:81'243

Костюк М.І.,
викладач,
Вінницький національний
медичний університет
ім. М.І. Пирогова

РОЛЬ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

У статті аналізуємо роль ігрових технологій у вивченні іноземних мов учнями початкової школи. Автор розглядає гру як засіб формування комунікативних навичок іншомовного спілкування. Висвітлено види та структуру дидактичних ігор.

Ключові слова: ігрові технології, навчально-рольова гра, іноземні мови, початкова школа, методичні рекомендації.

This article analyses the role of gaming technology in studying foreign languages at primary school. The author considers the game as a mean of foreign communicative skills formation. Besides, it deals with types and structure of didactic games.

Keywords: gaming technology, educational role-playing game, foreign languages, primary school, guidelines.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку міжнародних зв'язків, вихід України в європейський та світовий освітній простір зумовлюють розглядати іноземну мову як важливий засіб міжкультурного спілкування. Основне призначення іноземної мови як предметної галузі шкільного навчання – сприяти оволодінню учнями уміннями і навичками спілкуватися в усній та писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях. Саме в середній школі формуються базові механізми іншомовного спілкування, які у майбутньому зможуть розвиватись і вдосконалюватись її випускниками відповідно до їхніх потреб [4].

Початковий етап навчання іноземної мови надзвичайно важливий у всьому навчальному курсі. Під початковим етапом у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі розуміють той період навчання, під час якого формуються основи іншомовної комунікативної компетенції, потрібні та достатні для

подальшого їх розвитку й удосконалення. Тут відбувається становлення початків фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок та вмій аудіювання, говоріння, читання й письма у межах програмних вимог [3].

Отже, приступаючи до педагогічної роботи з дітьми, насамперед, потрібно розібратися, що дитині дано від природи й що здобувається під впливом середовища.

Розвиток задатків, перетворення їх у якості – одне із завдань навчання й виховання, вирішити яку без знань та розвитку пізнавальних процесів не можливо. У міру їхнього розвитку, удосконалюються й самі якості.

Знання психологічної структури пізнавальних процесів, законів їхнього формування необхідне для правильного вибору методу навчання й виховання. Великий внесок у вивчення й розвиток пізнавальних процесів внесли такі вчені, як: Л.С. Виготський, А.Н. Леонт'єв, А.Н. Соколов, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн та ін. [6].

До того ж у методичних рекомендаціях щодо вивчення іноземних мов та забезпечення наступності навчання між початковою та середньою ланками освіти в 2012–2013 навчальному році, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України було зазначено, що основна ціль вивчення іноземної мови в першому класі є пропедевтична. Учні необхідно зацікавити предметом за рахунок використання навчальних, комунікативних, рухливих ігор, дитячих пісень, римівок, лічилок, джазових наспівів, віршів та підготувати до вивчення предмету в другому класі.

Відомо, вчителі, які викладатимуть предмет у першому класі мають пам'ятати, що збереження психічного та фізичного здоров'я шестирічок є їх основним завданням в процесі викладання. Не можна допускати перевантаження учнів зайвими вимогами, які не визначенні програмою. Таким чином було виділено три основні аспекти викладання іноземної мови задля попередження перевантаження учнів та зупинено увагу на таких ключових вимогах програми:

- аудіювання – учні лише розрізняють та сприймають прослухане на слух;
- усне мовлення – лише представляють, називають та описують (замість – розповідають); мовлення учня має відповідати його віку;
- читання – лише озвучують букви алфавіту, слова, словосполучення (замість читають);
- письмо – лише пишуть літери алфавіту, відтворюють графічний образ

букв, слів, словосполучень – тобто обводять (замість пишуть самостійно чи під диктовку, списують).

Перед учителем іноземної мови, який викладатиме предмет у першому класі постає досить важке завдання, адже вони вперше працюватимуть з шестирічками. Саме тому необхідно звернути увагу на психолого-фізіологічні особливості учнів цього віку [2].

Експерименти, проведені психологами протягом останніх років, підтвердили, що заняття іноземною мовою розвивають дітей, перш за все, їх логічне мислення, піднімають їх освітній і культурний рівень, спостерігається позитивний вплив вивчення іноземної мови на знання рідної. Тривалість сенситивного, тобто найбільш сприятливого для початку вивчення іноземної мови, періоду психологи трактують по-різному, але найбільш часто вони сходяться на періоді з 4 до 8 років. Фізіологи вважають, що існує біологічний годинник мозку, також як існують в часі етапи розвитку залоз внутрішньої секреції дитини. Дитина до 9 років – фахівець у володінні мовою.

Нині можна вважати доведеним, що за уявною легкістю оволодіння мовним матеріалом дітьми, навіть у природному середовищі, стоять складні процеси, побудовані не на імітації, а на узагальненні, хоча і внутрішньо неусвідомленому. Встановлено також, що дитина опановує другу мову легше, ніж дорослий, тільки в умовах життєво важливого для неї спілкування, джерелом якого для даного віку є навчальна гра. Інтерес до можливості реального включення в нову гру забезпечує справжню внутрішню мотивацію вивчення іноземної мови дітьми [6].

Відомо, що ігрова діяльність є провідною для дитини від 3 до 8 років і її значення не втрачається в початковій школі. Навчальні можливості гри іноземною мовою відзначали багато відомих педагогів, серед них Л.В. Виготський і Д.Б. Ельконін.

Ще А.С. Макаренко вважав дитячі ігри такими ж важливими для розвитку дитини, як для дорослого справжню працю. Однак, зазначав він, тільки та гра є педагогічно цінною, в якій дитина активно діє, мислить, будує, комбінує, моделює людські взаємини.

Також проблема використання ігор у навчанні молодших школярів англійської мови знайшла своє відображення в наукових розвідках П. Бабинської, О. Бичковської, О. Букичевої, А. Гончаренко, О. Степанової, Н. Федічевої, В. Черниш, Т. Шарафутдінової, С. Шустваль, Л. Яковенко та

інших учених [1].

Застосування ігор, що стимулюють розвиток мотиваційної сфери та пізнавальної діяльності учнів, сприяють удосконаленню їхніх фізіологічних якостей та адаптації до шкільного соціуму.

Сучасна психологія визнає, що гра охоплює всі періоди життя людини. Це – важлива форма її життєдіяльності, а не вікова ознака. З грою людина не розлучається все життя, змінюються лише її мотиви, форми проведення, ступінь вияву почуттів та емоцій. Розробкою теорії дитячих ігор, з'ясуванням ролі, структури і значення гри для виховання і навчання дітей займалися психологи Ж. Піаже, Л.С. Виготський, О.М. Леонтєв, Д.Б. Ельконін та ін.

Гра – це діяльність, у якій дитина спочатку емоційно, а потім інтелектуально засвоює всю систему людських взаємин.

Дидактичні ігри, що використовуються в початковій школі для вивчення ІМ, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, навички тощо. Правильно побудована цікава дидактична гра збагачує процес мислення індивідуальними почуттями, розвиває саморегуляцію, тренує вольові якості дитини. Не варто оцінювати дидактичну гру лише з позицій навченості дитини. Її цінність передусім у тому, що вона виконує роль емоційної розрядки, запобігає втомі дітей, знижує гіподинамію. Якщо вчитель часто використовує цікаві дидактичні ігри, молодші школярі раптом роблять відкриття: “Мені подобається думати, дайте мені таке завдання, щоб я поламав голову”, тобто зароджується інтерес до розумової праці.

Відомо, що за своїм походженням і змістом гра є соціальним явищем, зумовленим розвитком суспільства і його культури. Рольова гра – відтворення дітьми дій дорослих і стосунків між ними. Це –образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет) і розігрування дітьми. Рольові ігри поділяються на сюжетно-рольові та театралізовані. Останні у свою чергу включають в себе ігри-драматизації («In the theater», «In the library») та ігри-імпровазації («How does this cloud look like?», «Describe your neighbour») [5].

Методика проведення занять з іноземної мови у формі ігор має базуватися на врахуванні вікових та індивідуальних особливостей структури лінгвістичних здібностей дітей і бути спрямована на їх розвиток. Заняття повинні бути

осмислені викладачем як частина загального розвитку особистості дитини, пов'язані з її сенсорним, фізичним, інтелектуальним вихованням. Навчання дошкільників іноземної мови має бути на комунікативній основі, коли дитина опановує мову, як засіб спілкування, тобто не просто засвоює окремі слова й мовні зразки, але вчиться конструювати вислови за відомими їй моделями відповідно до комунікативних потреб, що виникають у неї.

Ігри на заняттях з іноземної мови не повинні бути епізодичними й ізольованими. Необхідна наскрізна ігрова методика, яка об'єднує й інтегрує в собі інші види діяльності в процесі навчання мови. В основі ігрової методики лежать створення уявної ситуації і прийняття дитиною чи викладачем тієї або іншої ролі

У навчальному процесі ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи.

Дидактичні ігри можуть:

- бути тільки в словесній формі;
- поєднувати слово й практичні дії;
- поєднувати слово й наочність;
- поєднувати слово та реальні предмети [1].

Деякі вчителі вважають, що дидактичні ігри найдоцільніше проводити наприкінці уроку, оскільки в цей час діти найбільше стомлені. Це не завжди правильно, нерідко саме ігрова ситуація може бути найкращим початком уроку. Рольова гра належить до категорії технології навчання мови, яку відносять до технології навчання з низьким введенням і високим висновком. Це означає, що сконцентрована навколо учителя фаза презентації дуже коротка.

Після короткого вступу діти занурюються в діяльність, в якій виконання завдання набагато важливіше, ніж використання точних слів; діяльність, у якій швидкість превалює над акуратністю. Природно, що мова, яку дошкільники використовують у рольовій грі, а точніше мовний матеріал, повинен бути введений на більш ранніх стадіях вивчення мови.

Ігрова діяльність допомагає дитині адаптуватися в іншомовно-комунікативному просторі, відчуті потребу у вивченні іноземної мови та мотивує цю діяльність. Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності. Педагог повинен постійно удосконалювати процес навчання, що дозволяє дітям ефективно і якісно

засвоювати матеріал. Тому так важливо використовувати ігри на заняттях з іноземної мови.

Гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприймання, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність.

Окрім того, що ігри мають величезну методичну цінність, вони дуже цікаві як викладачам, так і дітям [4].

Ігровий кодекс задає часовий і організаційний режим навчання, визнає певний розпорядок, відповідно до якого нормується взаємодія молодших школярів між собою і з вчителем. Тому дидактичну гру можна трактувати, як форму навчання, де засвоєння змісту освіти під керівництвом учителя опосередковано їхньою ігровою взаємодією, що регулюється певними, встановленими правилами гри, режимом.

У структурі дидактичної гри виділяють відносно самостійні елементи – гру і навчання, кожний з яких має складну організацію, що відображає їх специфіку. Третім основним елементом структури є ігрова модель, на основі якої тільки і може здійснюватись реальна ігрова взаємодія учнів між собою та з педагогом у процесі гри. Ігрова модель поєднує автора дидактичної гри та її учасників. Тому необхідно розглядати її з двох позицій.

З одного боку, це форма втілення авторського задуму, це форма відображення певних висновків про закономірності ігрової діяльності і навчання, про педагогічні умови ефективного застосування даної моделі, про характер взаємодії дітей та вихователів в ході гри і навчання. Вихователь переносить усі ці знання на ігрову модель, внаслідок чого вона стає результатом проєктивної діяльності педагога.

З іншого боку, ігрова модель стає вихідним елементом структури діяльності учасників, проєктом здійснення цієї діяльності. Вона є ядром, організуючим стержнем дидактичної гри.

В.О. Сухомлинський писав, що без гри не має і не може бути повноцінного розумового розвитку, порівнював гру з величезним світлим вікном, через яке в духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишнє, з іскрою, яка запалює вогник допитливості.

Висновок. Отже, стараймося, щоб гра не була епізодом, а проходила б крізь усе життя дитини. Бо гра – це є творчість, гра – це є праця, а праця – шлях

дітей до пізнання світу [5].

Беручи до уваги вище викладене, з упевненістю можна стверджувати, що вплив дидактичних ігор, які використовуються в початковій школі для вивчення ІМ активізують інтерес та увагу дітей, розвивають пізнавальні здібності, кмітливість, уяву, закріплюють знання, вміння і навички, тренують сенсорні вміння, виконують роль емоційної розрядки, запобігають втомі дітей, знижують гіподинамію тощо.

Література:

1. Гарбуз М. В. Рольова гра як технологія навчання іноземної мови дошкільників [Електронний ресурс] / М. В. Гарбуз // ВІСНИК ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 7. – К., 2012. – Режим доступу до збірника : [http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць](http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць). – Випуск 7.

2. Кабінет Міністрів України Постанова N 462 Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>.

3. Мазенко А. В. Принципи організації ігрової діяльності у формуванні інтересу молодших школярів до вивчення англійської мови [Електронний ресурс] / А. В. Мазенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 9 (244). – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vlush/Filol/2012_9/25.pdf.

4. Пахомова Т. Викладання іноземної мови в початковій школі. Методичні рекомендації [Електронний ресурс] / Т. Пахомова, Г. Савицька. – Режим доступу до ресурсу : http://helename.ucoz.ua/news/vikladannja_inozemnoji_movi_v_pochatkovij_shkoli_metodichni_rekomendaciji/2012-08-16-71.

5. Северина Т. О. Творчий розвиток учнів засобами гри [Електронний ресурс] / Т. О. Северина. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://semen.klasna.com/ru/article/tvorchii--rozvitok-uchniv--zasobami-gri-.html>.

6. Шелест Н. О. Навчання іноземної мови молодших школярів: когнітивний дискурс [Електронний ресурс] / Н. О. Шелест. // ВІСНИК ПСИХОЛОГІЇ І ПЕДАГОГІКИ [Електронний ресурс] : Збірник наук. праць / Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка,

Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 7. – К., 2012. – Режим доступу до збірника : [http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць. – Випуск 7.](http://www.psyh.kiev.ua/Збірник наук. праць. – Випуск 7)

УДК 81

Мельничук А.О., Квашук І. Г.,
студенти І курсу спеціальності
“Підприємництво, торгівля та біржова діяльність”,
група КД15/9-16,
Керівник: Кордонська А.В.,
викладач-методист,
Могилів-Подільський технологіко-економічний коледж
Вінницького НАУ

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРИ

У статті досліджено поняття про сленг, причини появи, різницю між літературною українською мовою та сленгом, основні принципи вживання сленгу, що дозволить поліпшити спілкування між людьми.

Ключові слова: літературна мова, сленг, лексичний склад мови, молодіжний сленг.

The article explores the concept of slang, the causes of the difference between the Ukrainian literary language and slang, the basic principles on the use of slang, which will improve communication between people.

Keywords: literary language, slang, lexical structure of language, youth slang.

Постановка проблеми. Кожний народ має свою унікальну, неповторну, колоритну мову, яка допомагає людям розуміти один одного, самовиражатися. Але водночас поряд з літературною мовою існують різноманітні діалекти, говірки, сленги, які присутні в будь-якій місцевості та притаманні кожному поколінню. Саме їх наявність є однією з причин непорозуміння між дорослими та підростаючим поколінням. Це питання на сьогодні є проблемним і у нашому оточенні, тому дана тема є актуальною в наш час.

Сленг – молодіжний жаргон – настільки поширене явище, що

словосполучення “сучасний жаргон” асоціюється у мовців саме з ним. Ми є свідками нової хвилі активізації сленгу (після трьох попередніх у ХХ ст.: у 20-і рр., 50-і рр., 79-80 рр.), що цілком відповідає природі функціонування цього маргінального в архісистемі мови явища.

Сучасний молодіжний жаргон як різновид соціального діалекту за своєю суттю той самий, що й жаргони попередніх років. Молодіжний сленг, як і будь-який інший, є тільки лексиконом на фонетичній і граматичній основі загальнонаціональної мови і відрізняється розмовним, а іноді й грубо-фамільярним забарвленням.

Отже, на розвиток молодіжного сленгу великий вплив має комп'ютеризація. Передача сенсу, ідеї, образу при появі комп'ютера отримала додаткові можливості в порівнянні з листом і печаткою. За рахунок цього інтернет-сленг проникає в молодіжну мову.

Лексичний склад нашої, як і будь-якої іншої, мови містить велику кількість сленгових утворень, що відповідають певним соціальним та професійним групам людей. Упродовж часу, коли наша мова перебувала під впливом тоталітарної системи, визнавався єдиний стандарт літературної мови. Проте існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів тощо доводить, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе і розвивається.

Дослідження сленгізації мовного середовища ще на своєму початку зустрічаються з проблемою ідентифікації цього поняття. Ця проблема пов'язана в першу чергу з термінологічною плутаниною відносно самого поняття “сленг”. Багато науковців об'єднують під цим визначенням й аргю, й жаргон, й професіоналізми, й інші близькі, проте все ж таки відмінні від сленгу явища.

Етимологія слова “сленг” достеменно невідома. Уперше термін *slang* був зафіксований у 1750 році зі значенням “мова вулиці”. З'явившись у середині XVIII сторіччя, він використовувався для позначення мови бродяг, злочинців та шахраїв, а свого сучасного значення набув вже в XIX сторіччі. В.А. Хомяков в одній зі своїх книг зазначив, що вперше термін сленг зі значенням “мова низького вульгарного типу” був використаний в 1756 році; з 1802 року цей термін розуміють як «жаргон певного класу або періоду», а з 1818 року під сленгом стали розуміти “мову високого розмовного типу, нижчого за рівень стандартної освіченої мови, з нових слів або слів, які вжиті в певному сенсі”.

Існує декілька варіантів походження терміна “сленг”: один з них припускає, що “сленг” походить із зниклого англійського діалектизму, інші

дослідники притримуються думки, що «сленг» сягає корінням до французького слова “язик”. Проте жоден науковець не має переконливої аргументації на користь своєї версії, тому походження «сленгу» так і залишається загадкою.

Тлумачний словник Т.Ф.Єфремової наводить таку дефініцію “сленгу”:
“Сленг – сукупність слів і виразів, уживаних представниками певних груп, професій і т.п., що складає шар розмовної лексики, який не відповідає нормам літературної мови (зазвичай стосовно до англомовних країн)” .

Із лінгвістичної точки зору найбільш вдалим є формулювання, наведене дослідницею В.О.Чеховський: “Сленг – це стиль мови, що посідає місце, антитетичне занадто формальній, офіційній мові”.

Відмінність відтінкових значень професіоналізмів та арго від сленгу підкреслює О.Є.Матюшенко: “Сленг – це особливий історично сформований більшою або меншою мірою загальний всім соціальним верствам розмовляючих варіант мовних (переважно лексичних) норм, який існує переважно у сфері мовлення, і генетично і функціонально відмінний від жаргонних і фахових елементів мови” [4].

Сленг за своїми лексико-семантичними особливостями належить до специфічних засобів мовного спілкування, за допомогою яких реалізується людська необхідність й здатність ототожнювати власну особистість із різноманітними соціальними угрупованнями, а звідси витікає невпинний процес утворення соціолектів. З погляду ідентифікації поняття, “сленг” є більш ширшим за своїм значення, аніж жаргон чи арго. У деяких джерелах, де не відбувається синонімічного використання цих визначень, жаргон та арго вважають підпорядкованими частинами цілого мовного явища – сленгу.

Молодіжний сленг є дуже цікавим лінгвістичним феноменом. Критерієм відокремлення його в окремий тип специфічної лексики є не лише віковий показник носіїв, а й просторові, географічні, часові й навіть соціальні чинники. Сленгові номінації молоді, фундамент яких складають загальнонаціональні фонетичні й граматичні основи мови, існують в окремих більш-менш замкнутих референтних групах. Повнота й модифікація цього мовного потоку залежить безпосередньо від історичних подій на конкретній території поширення, проте загалом виділяють три великі етапи розвитку сленгізованої мови.

Молодіжний сленг, як і будь-який інший лінгвістичний вияв соціальних відносин, фактично являє собою лише певну лексикологічну

систему, що базується на фонетичній та граматичній основах загальнонаціональної мови. Особливістю сленгового активного словника є розмовне, а інколи й грубо-фамільярне забарвлення. Сленгові номінації в свою чергу розділені на дещо абстрактні семантичні поля, що обслуговують певну сферу діяльності людини або виступають в якості описових характеристик.

Також останнім часом виявляється систематичність перетікання слів із сленгу до розряду літературних. Найчастіше, так відбувається зі старими, вже призвичаєними до слуху та загального вжитку сленгізмами. Слово при цьому втрачає свою ексцентричну тембральність. У неспинному обігу глобалізаційних змін сленг допомагає мові встигнути за потоком інформації.

Відповідно до цілей та завдань, які виконує молодіжний сленг, можна виділити такі його функції: функція ідентифікації – субмова дозволяє молоді відчувати себе більш згуртованою, відбувається привалювання відчуття єдності, взаєморозуміння; комунікативна функція – сленг виступає мовою спілкування всередині певної соціальної групи; емоційно-експресивна функція – внаслідок вікових особливостей, яскравого вияву юнацького максималізму зокрема, сленг допомагає комунікатору вільно та найбільш повно виразити всі почуття та емоції; оцінна функція – характеризує оцінні відношення, висловлює ставлення мовця до оточуючих предметів та дійсності. Ця оцінка може коливатися від дружньо-іронічній до презирливо-принизливою. У більш широкому сенсі оціночні вирази можна поділити на загальнопозитивні та загальнонегативні; маніпулятивна функція – наявна в провокаційно-спонукальних конструкціях, проте більшість з яких не припускає негайного виконання волі мовця. Вони скоріше покликані для демонстрації роздратування мовця співрозмовником і, як правило, бажання припинити спілкування з ним; творча функція – її мета – задовольнити потребу словесного вираження того, чому в літературі немає належного еквіваленту; номінативна функція – сприяє пристосуванню молоді до технічного прогресу; функція економії часу.

Отже, сленг багатофункціональний. Перш за все, він дає іронічний ефект – вже за способом словотворення він призначений саме для сленгу. Таким чином, можна стверджувати, що сленг – це невід'ємна частина мови.

Сленг робить мову більш короткою, конкретною, емоційно виразною, а також служить своєрідним знаком приналежності до певної соціальної середовища. Істотною відмінністю сленгу є підвищена емоційність, тенденція «стислості» в словах та виразах, а також те, що сленг «обслуговує» вузьке коло

людей.

Проблема вивчення сленгу є досить популярною серед дослідників. Багато з них зробили вирішальні кроки на шляху до відкриття нових видів сленгу та розвінчанню міфів про нього. Особливо відомим дослідником сленгу є Ерік Партридж, який вніс чи не найбільше світла на даний предмет. Він дослідив сленг Великої Британії зсередини та показав його структуру, склав та видав словник англійського сленгу.

Він вперше довів, що сленг характерний лише для міської місцевості. В цьому його підтримав Майкл Хеллідей – інший відомий дослідник сленгу.

У жодній із сучасних мов не існує чіткого визначення сленгу. Вся мовна лексика ділиться на літературну та не літературну.

До літературної лексики відносяться книжкові слова, загальноживані слова та фрази та нейтральні слова. Всі інші слова та фрази відносяться до не літературної лексики. Вона поділяється на чотири види, одним із яких і є сленг.

Не літературна лексика вирізняється своїм розмовним характером та неофіційним стилем мовлення.

Дуже часто поняття сленгу виражаються як порушення норм стандартної мови, але простіше кажучи, сленг – це слова, фрази та ідіоми, що не входять в навчальну офіційну програму з вивчення англійської мови. Зазвичай слова сленгу дуже виразні та іронічні. Служить англійський сленг в будь-якій побутовій та просто неофіційній розмові для позначення певних речей та якостей предмета.

Необхідно також відзначити, що деякі вчені жаргонізми, які не мали б відноситись до сленгу, все-таки до нього відносять, що свідчить про те, що сленг виділився для суспільства не просто як розмовна частина мови, а як особлива лексика, що використовується для спілкування групи людей з спільними інтересами.

Сам термін “сленг” в перекладі з англійської означає вид розмови соціально або професійно відокремленої групи, протилежної літературній мові, або просто вид розмовної лексики, як вже раніше вказувалось.

Отож, як висновок, можна зазначити, що він охопив усі, як соціальні касти суспільства, так і усі вікові категорії його ж таки. При цьому, варто зазначити, що сам сленг виник у фольклорі і навіть тепер розвивається не без його допомоги.

Сленг доволі поширене явище, він є засобом спілкування у

найрізноманітніших прошарках населення і сягає своїм корінням у сиву давнину. Адже і століття тому різні соціальні групи мали свій стиль мовлення, притаманний саме цій групі. Крім того, розповсюдженим видом сленгу є сленг професійний, що побутує у мовленні людей певного фаху чи роду заняття.

Молодіжний сленг є неоднаковим відповідно до середовища спілкування. Кожне з таких середовищ має свої відмінності і сленг озвучує реалії життя саме у цьому оточенні.

У сленговому мовленні школярів трапляються слова, що відображають шкільні буденні явища та проблеми: хвіст (заборгованість), шпора, шпаргалка (зрозуміло і без пояснення), плавати (погано знати матеріал), врубитись (зрозуміти), засипатись (не скласти іспити).

Студентський сленг – тема окремої розмови. Так уже склалося, що студентство є однією з найбільш творчих прошарків населення, тому і з'являються такі перли, як *автомат* (залік, іспит, які отримують автоматично за поточними оцінками), *лафа*, *шара* (отримати залік без особливих труднощів без відповідних знань), *шпрехати* (розмовляти), *петрати* (розуміти), *мажори* (студенти, батьки яких є дуже забезпеченими у матеріальному сенсі людьми).

За останні роки також спостерігається тенденція до захоплення молоді комп'ютерними іграми. Це також стало джерелом великої кількості нових сленгізмів. З'явилися нові слова для понять, до яких відносяться „*аркада*”, „*думер*” (людина, яка грає у гру „DOOM”), *бішоп* (від англ. “bishop” – герой, який постає у грі в якості священника), *киляти* (від англ. “to kill” – вбивати), *читер* (від англ. “to cheat” – обманювати, грати не за правилами) та ін. [2].

Висновок. Отже, сленгові новоутворення можуть бути стилістично нейтральні та стилістично знижені. Саме на цих поняттях ґрунтується взаємозв'язок між культурою мовлення та сленговою лексикою. Стилiстично нейтральні сленгові новоутворення не засмічують мови, а стилістично знижені вважаються явищем негативним. У переважній більшості випадків, коли йдеться про молодіжний сленг, люди звертаються саме до тих лексичних одиниць, які є стилістично зниженими. Якраз через це виникає нерозуміння молодіжної субмови, її заперечення, що одночасно провокує вживання не лише даних лексем, але і перехід на нецензурну лексику.

Література:

1. Березівська Е.М. Молодіжний сленг: формування і функціонування / Е.М. Березівська // Питання мовознавства. – 1996. – № 3. – С. 32–412.

2. Денисюк О.Б. Сленг як явище молодіжної субкультури / О.Б. Денисюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Philologia/7_94869.doc.htm
3. Мартос С.А. Сленг як складова молодіжної субкультури / С.А. Мартос // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск ХХІ. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2003. – С. 111–114.
4. Молодіжний сленг у сучасному просторі масової комунікації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=700436>
5. Пиркало С. Походження сучасного українського молодіжного сленгу / С. Пиркало // Українська мова та література. – 1998. – № 25. – С.4–5.
6. Пиркало С. Словник українського молодіжного сленгу / Пиркало С., Зелена М. – Київ, 2002. – С.155–284.

УДК 81'271:371.134:640.4

Тимкова В.А., доцент,
Гуцол Н.А., студентка
факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

У статті приділяється увага процесу формування професійної комунікативної культури фахівців готельно-ресторанної сфери та її складових. Зазначається, що професійна культура особистості знаходиться під значним впливом особливостей і специфіки даної сфери. Розглядаються підходи науковців до визначення сутності та складових професійної культури фахівців різних галузей, змісту праці робітників закладів готельно-ресторанного господарства.

Ключові слова: професійна культура, готельно-ресторанне господарство, комунікативна культура, сфера обслуговування.

The article focuses on the process of professional communicative culture specialist's formation in hotel and restaurant sector and its components. It is noted that the individual professional culture is strongly affected by this sector's

characteristics and specificity. Scientists' approaches are to determine the nature and components of professional culture specialists in various fields and workers' maintenance establishments of hotel and restaurant management.

Keywords: *professional culture, hotel and restaurant management, communicative culture, service sector.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства постають якісно нові завдання у сфері освіти й розвитку особистості. Глобальною метою освіти сьогодні є підготовка людини до життєдіяльності у складному й суперечливому світі, надання майбутньому фахівцеві можливості активно, комунікативно й творчо використовувати знання. Саме тому наявна система вищої професійної освіти має бути спрямована на реалізацію в процесі професійної підготовки фахівців умов формування їх професійної культури.

Тривалий час проблеми формування професійної культури фахівців залишалися поза увагою науковців, оскільки в нових соціально-економічних умовах нагального розв'язання потребували питання оновлення змісту освіти, створення й упровадження у навчальний процес сучасних педагогічних технологій, забезпечення суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу. Паралельно з цим відбувалися зміни у напрямках професійної підготовки, під впливом часу виникали нові спеціальності, які потребували теоретико-методичного підґрунтя для підготовки фахівців у системі вищої освіти. До таких спеціальностей можна віднести й фахівців ресторанного господарства як представників сфери обслуговування.

Бурхливий розвиток готельно-ресторанної індустрії, підвищення рівня потреб населення до якості послуг в останні роки стали вимагати принципово нового змісту професійної підготовки фахівців галузі готельно-ресторанного господарства, спрямованого на формування цілісної професійної культури у майбутніх фахівців. Наукові праці І. Вологдіна, Г. Короткова, І. Довженко, Г.С. Дегтярьової, Л.А. Руденко [2], Л. Кнодель [4] присвячені дослідженню діяльності фахівців сфери обслуговування, формуванню професійної культури майбутніх фахівців готельно-ресторанного господарства.

Мета статті – розкрити багаторівневу природу професійної комунікативної культури, що дозволяє розглядати її як систему, яка функціонує в єдності її структурних компонентів, виникає та спирається на систему ціннісних орієнтирів і мотивів.

Оскільки професійна культура особистості знаходиться під значним

впливом особливостей та специфіки певної сфери діяльності, то встановлення складових професійної культури пов'язується із з'ясуванням особливостей цієї галузі та специфіки діяльності її працівників [6, с. 54].

Відповідно до галузевих стандартів фахівець з готельно-ресторанного господарства займається широким колом питань і здійснює діяльність у напрямках визначення стратегії розвитку підприємства; організації та управління господарською, фінансовою, комерційною, маркетинговою, інформаційною та інноваційною діяльністю закладу, його матеріально-технічного забезпечення, формування й управління персоналом підприємства, розробки інструктивно-методичної документації тощо.

Для фахівців професій типу “людина – людина” компетентність у спілкуванні, знання закономірностей, функцій, видів, форм, рівнів і способів впливу на особистість є однією з головних умов досягнення високого рівня професіоналізму, оскільки в умовах контактування можна створити адекватне уявлення про людину, її бажання, потреби. Таким чином, знання сутності спілкування, його особливостей і проблем становить підґрунтя для реалізації та поліпшення стосунків з іншими людьми, у тому числі в професійній сфері. Професійне спілкування працівників сфери обслуговування належить до рольової комунікації, учасники якої виступають як носії певних ролей (майстер – замовник, покупець – продавець тощо). При такому спілкуванні людина віддзеркалюється не стільки як індивідуальність, скільки як соціальна одиниця, що виконує певні функції. “Подібно до того, як музика побудована на чергуванні приємного для слуху консонансу й напруженого чи навіть різучого вуха дисонансу, музика людських стосунків є природним чергуванням консонансів і дисонансів, узгодженості й неузгодженості, компромісу і конфронтації, кооперації та конкуренції. Ця музика, крім того, поліфонічна містить багато різноголосся. Наука людського спілкування потребує створення чогось подібного до контрапункту – музичної науки про одночасний та узгоджений між собою рух кількох самостійних голосів, які утворюють нерозривне гармонійне ціле” [1]. Досить вдалою, на нашу думку, є паралель між музикою й людськими стосунками, концентрація уваги на спілкуванні як головному чинникові порозуміння у міжособистісній взаємодії. У цьому зв'язку слід зазначити, що міжособистісні стосунки ґрунтуються на взаємній готовності суб'єктів до певного типу неформальної взаємодії й спілкування, яке супроводжується почуттям симпатії – антипатії. Вони виникають і

розвиваються на основі суб'єктивної потреби у спілкуванні та її задоволенні; регулюються безпосередньо або опосередковано індивідуально-психологічними особливостями людей, що взаємодіють, і супроводжуються станом задоволення чи незадоволення один одним. Будь-яка комунікативна взаємодія обов'язково передбачає обмін знаннями, думками, інтересами й ціннісними орієнтаціями. У міжособистісних стосунках беруть участь психологічні механізми сприймання й розуміння один одного, міжособистісна привабливість, взаємовплив і рольова поведінка, про яку вже велася мова. Усе це реалізується в комунікативній культурі, яку вважаємо провідним важелем у формуванні й розвитку міжособистісних стосунків [5, с. 72].

Комунікативна культура особистості реалізується в комунікативних знаннях, уміннях і навичках. Під комунікативними знаннями розуміють узагальнений людський досвід комунікативної діяльності, тобто відображення у свідомості людей комунікативних ситуацій у їх причинно-наслідкових зв'язках і стосунках. Цінність комунікативних знань давно усвідомлена людством. Давньогрецький філософ Демокрит говорив про те, що “виховання розвиває у молодій людині три дари: милостиво мислити, бездоганно говорити, належно діяти” [2]. До комунікативних знань належить знання про сутність спілкування як процесу, соціального явища, його види, етапи, закономірності розвитку. Воно містить також відомості про існуючі комунікативні методи і прийоми, їх вплив на комунікативний процес, можливості й обмеження. Це також знання про те, які методи виявляються ефективними відносно різних людей і ситуацій. До цієї сфери належить і знання про ступінь розвитку в себе певних комунікативних умінь і про те, які методи ефективні, а які – не ефективні для того, хто їх застосовує. Під комунікативними уміннями розуміється комплекс комунікативних дій, заснованих на високій теоретичній і практичній підготовленості особистості до міжособистісного спілкування, що дозволяє творчо використовувати комунікативні знання. Серед умінь, необхідних для конструктивного спілкування, чільне місце посідає вміння розуміти іншу людину. Для цього необхідне, перш за все, знання її ціннісних орієнтацій, які знаходять вираження в ідеалах, потребах та інтересах, у рівні прагнень. Не менш важливим є вміння внести до центру своєї системи ціннісні орієнтації іншого, про що писав В. Сухомлинський: “Умій відчувати поряд з собою людину, умій розуміти її душу, бачити в її очах складний духовний світ” [4, с. 219]. Оскільки акт спілкування передбачає двох і більше учасників, то для

їх порозуміння обом чи кільком людям необхідно вміти не лише виробляти сигнали, а й навчитися їх сприймати. Разом з тим, різні ситуативні чинники й міжособистісні стосунки учасників комунікативної взаємодії можуть впливати на відтінки значень слів і невербальних засобів, зумовлювати їх перебільшення або відхилення при використанні як символів сенсу. У таких ситуаціях важливо вміти сприймати сигнали, які мимоволі прослизують в поведінці партнера (експресивні сигнали), хоча він хотів би їх приховати; передавати обманні сигнали, покликані приховати дійсну проблему і дійсні цілі.

Отже, основою основ для комунікативної культури є:

- Грамотна побудова фраз і доступна мова. Необхідно використовувати прості слова, висловлювати свої думки ясно і конкретно, зрозуміло для наших співрозмовників. Але не знижувати при цьому свій рівень: говорити грамотно, не спотворювати вимови, не порушувати правила мови.
- Дотримання адекватного тону бесіди. Можна підвищити або знизити голос, використовувати його силу, виразність і інтонації, але не потрібно зриватися на крик.
- Психоемоційна саморегуляція. Слідкувати за своїм настроєм і поведінкою, контролювати себе, свої жести і міміку. Вчитися розслаблятися в розмові, не дозволяючи грубості, різкості, імпульсивності; шанобливо ставитися один до одного.

Грамотно користуватися мовою і гідно поводитися в будь-яких ситуаціях і обставинах – зразок комунікативної культури спілкування, найвищий її рівень. Для цього треба вміти подати себе і застосовувати правила етикету залежно від типу спілкування – світське або приятельське, ділове або інтимне тощо.

Уміння встановлювати психологічний контакт з різними людьми – ознака професійної діяльності та один з аспектів їх професійної техніки. Ці уміння дозволяють зрозуміти поведінку клієнтів для вибору найкращого варіанту їхнього обслуговування, а також краще пізнати “свій внутрішній світ з метою свідомого саморегулювання власної поведінки” [2].

Науковці також вважають, що сучасного фахівця в сфері обслуговування відрізняє вміння справлятися зі складними професійними ситуаціями, зі стресами; бути толерантним по відношенню до інших; вміти управляти своїм часом; дотримуватись законодавства; оформляти ділову документацію тощо. Оволодіння вказаними “життєвими навичками” є важливим кроком до формування професійної культури. Особливістю діяльності працівників сфери

обслуговування є постійне спілкування з клієнтами. Під спілкуванням розуміється процес взаємодії конкретних людей, що базується на обміні думками, почуттями завдяки словам та виразним рухам. Як зазначає І. Довженко, “від уміння професійно спілкуватися залежить імідж, налагодження контакту з клієнтами, успіх у кар’єрі фахівців сфери обслуговування” [2, с. 123].

Невпинний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і засобів масової комунікації зумовив появу концепції інформаційного суспільства: нової історичної фази розвитку цивілізації, що відзначається збільшенням ролі інформації в житті суспільства, зростанням частки інфокомунікацій, інфопродуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх соціальних та особистісних потреб в інформаційних продуктах і послугах. Оскільки вся історія людської цивілізації – це постійне накопичення розрізнених і одиничних знань, їх систематизація і пристосування до людських потреб, то під впливом сучасних інформаційно-технологічних змін інформація і знання стали основним людським ресурсом.

Комунікативна культура майбутнього фахівця тлумачиться як складова професійної культури і водночас як особистісне утворення, що концентрує мистецтво мовлення і слухання, об’єктивне сприйняття матеріалу і правильного його розуміння, сприяє побудові гуманних взаємостосунків і досягненню ефективної взаємодії на основі спільних інтересів [5, с. 148–149]. Вивчення проблеми структурування комунікативної культури в психолого-педагогічній літературі свідчить про те, що на сьогодні структура комунікативної культури фахівців є надзвичайно складним інтегральним динамічним утворенням, яке включає світоглядний (гуманістичний, загальнокультурний, естетико-етичний), особистісний (пізнавальний, мотиваційний, рефлексивний, емоційно-вольовий), психологічний (індивідуальні особливості, специфіка мислення, сприймання, комунікативна установка), технологічний (комунікативні знання, уміння, навички), власне професійний (професійна комунікативна компетентність) аспекти.

Висновок. Отже, комунікативну культуру особистості можна позиціонувати як особистісну потребу взаємодії з іншими суб’єктами, вираження цілісного й індивідуального в людині, прояв її творчого потенціалу

у здатності підтримувати позитивний характер комунікативного процесу й доброзичливо ставитися до співрозмовників. Вона зумовлюється розвитком і саморозвитком особистості, що виявляється у творчому характері освоєння кращих зразків комунікативної діяльності. Водночас вона забезпечує ступінь соціальної активності особистості, соціальну значущість норм її поведінки, застосування відповідних засобів комунікативної діяльності. Розуміння комунікативної культури як засобу й умови формування особистості ґрунтується на пізнанні її адаптивних можливостей, які допомагають людині діяти відповідно до культурних стандартів значущого для неї оточення. У зв'язку з цим сучасна професійна підготовка повинна спрямовуватися на становлення духовно розвинутої культурної особистості, якій притаманне цілісне гуманістичне світосприйняття. Це можливо за наявності комунікативної культури, яка несе не тільки загальнокультурні ознаки, а й є проявом внутрішньої культури.

Література:

1. Андрианова И. А. Развитие профессиональных интересов студентов туристического вуза в сфере гостеприимства : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Андрианова Ирина Анатольевна. – М., 2009. – 208 с.
2. Дегтярьова Г. С. Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навч.-метод. посібник / Г. С. Дегтярьова, Л. А. Руденко. – К. : Пед. думка, 2010. – 189 с.
3. Емельянов Ю. Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетентности : дис. ... док. психол. наук : 19.00.05 / Емельянов Юрий Николаевич. – Л., 1990. – 403 с.
4. Кнодель Л. В. Теория и практика подготовки специалистов сферы туризма в странах-членах Всемирной туристической организации : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Кнодель Людмила Владимировна. – К., 2008. – 650 с.
5. Лобур М. С. Формування професійно значущий якостей майбутніх молодших фахівців сфери харчування : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Лобур Микола Сергійович. – К., 2006. – 253 с.
6. Хуснуллина Н. Х. Формирование профессионально-ценностных ориентаций у будущих менеджеров ресторанного и гостиного сервиса : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Хуснуллина Нэлли Хисматуллаевна. – Челябинск, 2010. – 192 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ
МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

УДК 802.0 (075.8)

Білоус В.І.,
викладач іноземної мови,
Чернятинський коледж ВНАУ

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нині приділяють належну увагу інтерактивному навчанню іноземних мов, в процесі якого поєднується аспект спілкування та активна мовна діяльність студентів. Інтерактивний означає сприятливий тому, щоб взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп'ютером) чи з будь-ким (людиною). Значить, інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента.

Ключові слова: *інтерактивність, активізація, пізнавальна діяльність, комунікація, кооперація, творчі форми.*

Presently spares the proper attention to the interactive studies of foreign languages, the aspect of communication and active language activity of students combine in the process of that. The interactive means favourable to the volume, to co-operate or be in the mode of conversation, dialogue with anything (for example, by a computer) or with somebody (by a man). So, interactive studies it, foremost, dialogue studies during that co-operation of teacher and student comes true.

Key words: *interactive, activation, cognitive activity, communication, co-operation, creative forms.*

Постановка проблеми. Проблема активізації пізнавальної діяльності студентів завжди була однією з найбільш актуальних у теорії та практиці навчання. У пошуках шляхів її вирішення педагоги освоювали дослідні та пошукові методи, нестандартні форми проведення занять, зокрема інтерактивний підхід.

Аналіз попередніх досліджень. Останнім часом інтерес педагогів

спрямований на освоєння активних та інтерактивних форм і методів навчання, заснованих на діяльнісних і діалогових формах пізнання. Зараз вже для теоретиків і практиків освіти очевидно, що головними чинниками розвитку особистості є предметно-практична діяльність і взаємодія між людьми [1].

Мета статті. В першу чергу показати важливість застосування інтерактивного навчання при вивченні іноземної мови. Як показує багаторічний досвід роботи в системі професійної освіти, навчання буває ефективним і досягає хороших результатів, якщо:

- студенти відкриті для навчання і активно включаються у взаємини та співпрацю з іншими учасниками освітнього процесу;
- отримують можливість для аналізу своєї діяльності;
- можуть практично підготуватися до того, з чим їм доведеться зіткнутися найближчим часом в житті;
- можуть бути самими собою, не боятися виражати власну думку, допускати помилки.

Практично всі ці вимоги дотримуються, якщо використовується інтерактивний режим навчання, заснований на діалозі, кооперації та співпраці всіх суб'єктів навчання. Тому з усього різноманіття підходів і методів зупинимось на інтерактивних технологіях навчання.

Методика та результати досліджень. У методиці викладання іноземних мов намітилася тенденція до переходу від комунікативного підходу до його різновиду - інтерактивного підходу, який був запропонований західними методистами. Однак, ще не вироблено однозначне розуміння самого терміна «інтерактивний підхід». Тому виникає протиріччя між можливостями використання інтерактивних форм діяльності і слабкою розробкою цього питання в методичній літературі. Звідси впливає проблема: як використовувати інтерактивні форми діяльності на заняттях англійської мови з метою формування навичок говоріння.

Використовуючи інтерактивний підхід у навчанні англійської мови, можна оптимізувати процес оволодіння навичками базового іншомовного спілкування і зробити його більш ефективним в умовах загальноосвітньої підготовки та підготовки за професійним спрямуванням. На підставі всього вищесказаного можна вважати, що інтерактивність при вивченні іноземної мови відіграє неабияку роль.

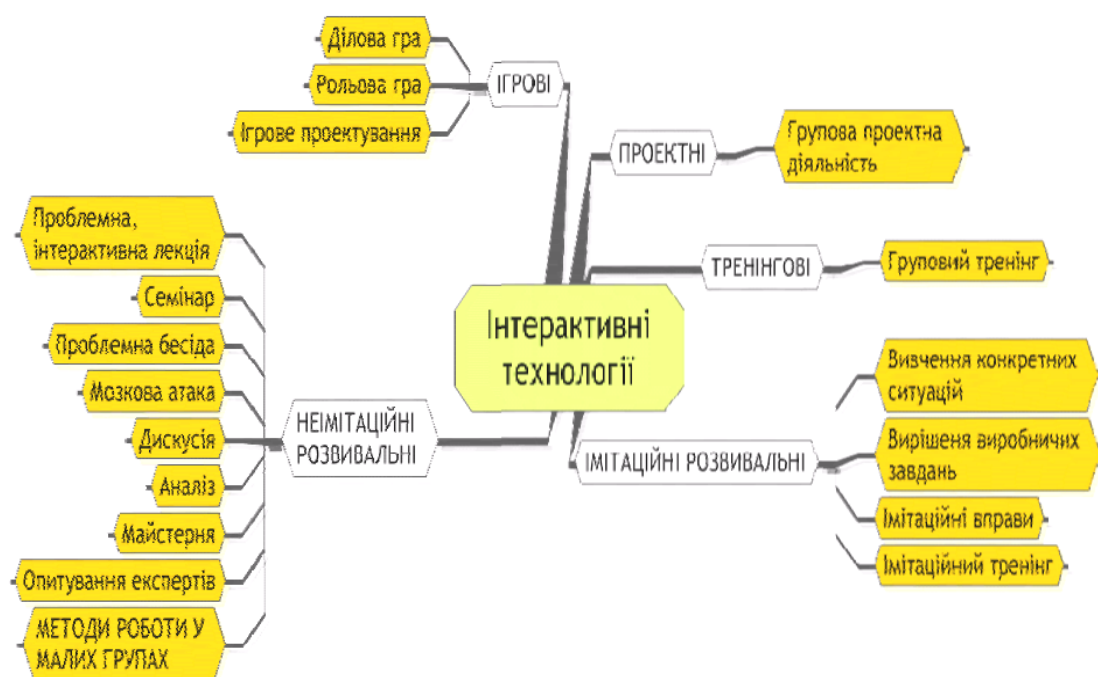
Мова, в даному випадку, забезпечує комунікацію між співбесідниками,

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА»**

допомагає зрозуміти того, хто повідомляє інформацію, кодуючи її в значеннях слів, відібраних для цієї мети, так і тому, хто приймає цю інформацію, декодує її, тобто розшифровуючи ці значення і змінюючи на основі цієї інформації свою поведінку.

Людина, що адресує інформацію іншій людині (комунікатор), і той, хто її приймає (реципієнт), для здійснення цілей спілкування і спільної діяльності повинні користуватися однією і тією ж системою кодифікації і декодифікації значень, тобто говорити однією, зрозумілому один одному мовою. Саме це і є інтерактивність. Якщо комунікатор і реципієнт використовують різні системи кодифікації, то вони не можуть домогтися взаєморозуміння й успіху спільної діяльності. Біблійна легенда про будівництво вавилонської вежі, яке зірвалося внаслідок несподіваного «змішання мов» будівельників, відображає факт неможливості взаємодії при блокуванні процесів кодифікації і декодифікації, оскільки говорячи на різних мовах люди не можуть домовитися один з одним, що робить їх спільну діяльність нездійсненною. Обмін інформацією стає можливий лише в тому випадку, якщо значення, закріплені за використовуваними знаками (словами, жестами, ієрогліфами і так далі) відомі і беруть участь у спілкуванні між особами.

Мова як засіб накопичення і передачі суспільного досвіду виник у процесі праці та почав розвиватися ще на зорі докласового суспільства. Для передачі один одному істотно значимої інформації люди стали користуватися звуками, за якими закріплювалися певні значення.

Завдяки спілкуванню за допомогою мови відображення світу в свідомості окремої людини постійно поповнюється тим, що відбивається або було відображено у свідомості інших людей, - відбувається обмін думками, передача інформації.

Нині приділяють належну увагу інтерактивним методам навчання, в яких процес навчання поєднується із процесом спілкування. Інтерактивний означає сприятливий тому, щоб взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди, діалогу з будь-чим (наприклад, комп'ютером) чи з будь-ким (людиною). Значить, інтерактивне навчання - це, перш за все, діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія викладача і студента. Інтерактивне навчання відноситься до педагогічних технологій на основі ефективності управління і організації навчального процесу (як і випереджувальне навчання, навчання дітей за інтересами, програмоване, колективне, групове навчання) [10, с.150-160]. Основна характеристика "інтерактиву"- це спеціальна форма пізнавальної діяльності, навчальний процес організовано так, що практично всі студенти заохочені до процесу пізнання, вони мають можливість розуміти й рефлексувати з приводу того, що вони знають і про що думають, має бути атмосфера доброзичливості, взаємопідтримки - форма кооперації та співпраці. На занятті організується індивідуальна, парна, групова робота; застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, робота з документами, різними джерелами інформації, використовуються творчі форми роботи [10, с. 190; 6, с.135; 3, с. 192;].

Інтерактивними називаються спеціальні засоби і пристрої, які забезпечують безперервну діалогову взаємодію двох сторін.

Принципи інтерактивної роботи:

- Одночасна взаємодія – всі студенти працюють в один і той же час.
- Однакова участь – для виконання завдання кожному студенту дається однаковий час.
- Позитивна взаємодія – група виконує завдання при успішній роботі кожного студента.
- Індивідуальна відповідальність – при роботі у групі у кожного студента своє завдання [3, с.220–223].
- Шляхи інтеграції інтерактивних методів у навчальний процес практично необмежені. До інтерактивних методів навчання слід віднести дискусії, рольові ігри, імітаційні ігри, заняття - панорами, заняття - прес -

конференції. Під час проведення заняття - семінару або прес-конференції варто підготувати групи до спільної роботи.

Висновки. Виходячи з усього згаданого вище, слід зазначити важливість використання інтерактивної моделі при вивченні іноземної мови.

Слово "інтерактив" прийшло до нас з англійської мови від слова interaction, де inter - взаємний, action - дія. Таким чином, інтерактивний - здатний до взаємодій, діалогу. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Література:

1. Brown, HD Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy (2nd edition). New York : Prentice Hall, 2001, Graham. Exploring English Language Teaching : Language in Action. London, New York: Routledge, 2011., Jack; Rogers, Theodore. Approaches and Methods in Language Teaching.

2. Бухбіндер В.А. Усна мова як процес і як предмет навчання // Нариси методики навчання усного мовлення на іноземних мовах / Под ред. В.А. Бухбіндер. Київ : КДУ, 1980. – С. 568.

3. Вайсбурд М.Л. Теоретичні основи методики навчання іноземних мов у середній школі. М., Просвітництво, 1981. – С. 278.

4. Вайсбурд М.Л., Кузьміна Є.В. Роль індивідуальних особливостей учнів при навчанні іноземної спілкуванню. // Іноземні мови в школі. 2011. – № 2. – С. 18.

5. Вітт Н. В. Фактор емоційності в навчанні іноземної мови // Іноземні мови на неспеціальних факультетах. М. : МГПІИЯ, 1971.– С.124.

6. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. – Липецк : Липецк. гос. педаг. ин-т, 1998. – 159 с.

7. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Под ред.Е.С. Полат // Иностр. языки в школе. – 2002. – №2. – С.3 – 10; №3. – С.3 – 9.

8. Полилова Т.А. Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков / Под. ред. Т.А. Полилова // Иностр. языки в школе. – 1997. – №6. – С.2–7.

9. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід. - К., 2002. - 135 с.

10. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : Наук. - метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.

UDC 378.37.013.001

L.V.Dudikova,
the head of the foreign language department,
the associate professor
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya,
A.L. Kondratiuk,
the associate professor,
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya

INTERCULTURAL COMMUNICATIVE SKILLS AS A TOOL FOR OVERCOMING CULTURE SHOCK

При формуванні інтеркультурних комунікативних умінь у студентів задля подальшого подолання культурного шоку вивчення сучасної іноземної комунікативної поведінки в зіставленні з українською має велике теоретичне й практичне значення. Стаття розглядає деякі засоби формування інтеркультурних комунікативних умінь як засобу подолання культурного шоку у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: *інтеркультурні комунікативні уміння, культурний шок, культура, лінгвокраїнознавство, комунікативна поведінка.*

In the formation of intercultural communicative skills of students to overcome culture shock while visiting other countries, learning of modern foreign language communicative behavior in comparison with Ukrainian has a great theoretical and practical importance. This article considers some means of forming intercultural communication skills as a means of overcoming culture shock in the process of foreign language learning.

Keywords: *intercultural communicative skills, culture shock, culture, language and country studies, communicative behavior.*

The importance of all issues related to intercultural communication in modern world have repeatedly been discussed and it is not a subject to any objections. As

social, political and economic events take place over the past decade, there is an active migration of people because of the opportunities for employment and training. In order to get the scientific degree there is a requirement for modern scientists to study or get an internship in a country which is a member of the OECD and/or EU. The successful implementation of all this depends on the mutual understanding and respect for the culture of communication partners. Taking into account the new conditions, the awareness of intercultural communication for teaching foreign languages and the concept of "culture shock" gain a special importance and, as a consequence, the need of a fundamental review of the teaching methodology. We consider the concept of culture shock and how to overcome it in the process of learning a foreign language. In addition, we accentuate the fact that the formation of the intercultural communicative skills helps to overcome culture shock.

Culture shock is an experience a person may have when one moves to a cultural environment which is different from one's own; it is also the personal disorientation a person may feel when experiencing an unfamiliar way of life due to immigration or a visit to a new country, a move between social environments, or simply transition to another type of life. [1, p.35]. One of the most common causes of culture shock involves individuals in a foreign environment. It is the shock of the new, from the meeting with a new culture. G. Harfindel believes that linking a person's nervousness with cultural differences, feeling fear and exclusion, a man blames that cultural environment that makes him ill.

Linguistics and country studies study the problems arising during communication of representatives of different cultures, these are actually the branch of linguistics that studies the conditionality of linguistic phenomena and linguistic units social factors. It develops the idea about the necessity of combining foreign language learning with the study of social and cultural life of native speakers of the language, since "language does not exist outside of culture, that is, outside the socially acquired together practical skills and ideas characterizing our way of life" [2, p. 185].

It is about the need for the deep study of the national character, mentality and lifestyle of native speakers as the vocabulary and ability to construct grammatical structures are not the keys to the adequate use of linguistic units. The works of V. Andrushchenko, N. Borisko, N. Vysotskaya, A. Gritsenko, I. Dziuba, I. Sakiryaniya, V. Kalinin, N. Kushnaryova, J. Passov, V. Safonova, A. Tarnopolsky are dedicated to the issue of combining cultural knowledge with the learning of a foreign language.

We consider that foreign language classes should be based on the use of various teaching textbooks by Ukrainian and foreign authors as well as on the additional materials selected by the teachers and students in the Internet that include such topics as national and state holidays, traditions and customs, the education system, ethics and values, social symbolism, material culture, the national way of thinking and acting, communication psychology, etc.

For the purpose of the formation of the intercultural communicative skills and the effective training that is oriented to overcoming culture shock in the future, appropriate teaching strategies should be used. These are the following:

to include the materials about native and foreign culture; to take into account individual and age characteristics of students of non-linguistic specialties;

to determine the links between language and culture of the country whose language is learned, the features of national identity in intercultural behavior of its members;

to include into the process of learning the background knowledge specific to all members of linguistic and cultural communities (proverbs, aphorisms, phraseologisms realities, etc.) and relevant material on cultural traditions of national, social, ethical behavior in common situations of everyday and business communication;

to familiarize the students with literary works of the country,

to extend the knowledge of the native literature in order to find similar images;

to develop of students' in non-language majors the need to get to know their own culture using language and land dictionaries, reference and fiction, media;

to use the foreign languages as a means of communication with its speakers;

to develop the needs of independent foreign language learning in their spare time and improve their multicultural skills.

Taking into account the fact that the text, as a system of voice product of the target language, acquires special importance as a systematic example of the language functioning within the topic, context, situation, problems, fields of study, it is their compliance with the communicative and cognitive needs and interests of students, the level of their language experiences in native and foreign languages, the presence of interesting topical information that opens a window into the world of another culture at the level of feelings and emotions that is absolutely important while selecting the thematic texts. These requirements are met by the authentic texts which are opposed to the academic texts compiled by authors of manuals for educational purposes

We consider that it is necessary to use different types of texts that reflect the characteristics of life, life, culture and language of a foreign country, such as magazine and newspaper articles of the country character (posts, reviews, essays, interviews, statistics, etc.). extracts from fiction (stories, fairy tales, comics, poetry); personal and business letters from native speakers.

We believe that a three-level model is advisable in the process of work with integrated course topics.

The first level of topic mastering – pre-textual– involves psychological and language preparation of students for the perception of information. The teacher prepares the group to perceive the information, to create a favorable microclimate, to eliminate psychological barriers, to increase motivation for the formation of intercultural communicative skills and joint discussion of the plan of activities defining a particular problem.

At this level students continue humanitarian and linguistic training (phonetic, lexical, grammatical): determine the content of the themes based on subject experience of the students, learn new lexical material. The teacher focuses on specific language difficulties of the text and the realities of culture, life, history and social life. Special attention is given to commenting on the realities of shared linguistic and socio-cultural nature in the context of the explanation specific national, political, cultural and social connotations.

To ensure the effective formation of intercultural communicative skills, that will help to overcome the culture shock, of students before the study of topics of literature and on cultural character students are invited to identify the necessary minimum of knowledge in the field of literature, the various branches of culture (a certain amount of factual and theoretical knowledge on the topic of necessary and sufficient to free speech without special training). The theoretical knowledge in the contents of the course include knowledge about the composition and structure of artistic works or other works of art; direction, course, schools in literature and art; knowledge about the different genres of art. The factual knowledge are knowledge about concrete objects, processes and phenomena that exist and occur in the sphere of culture, literature: representatives and works of various types and genres.

In the language aspect at this level the particular attention is paid to lexical-grammatical means of expression of theoretical and factological knowledge: names, general concepts; specific vocabulary of works of art that convey the emotional experience of the work.

The second level of mastering the theme is a textual (locutive act), the purpose of which is obtaining the information and forming the intercultural communicative skills based on the reading of different types and genres of texts of cross-cultural nature, authentic literary works in the short form or extracts and the use of self-assembled cultural information using the Internet and other information sources.

The familiarization with literature in a foreign language is carried out by performing a set of practical, educational, developmental and educational tasks that are implemented as part of an integrated communicative and cognitive process aimed at mastering students' skills in the framework of motivated and purposeful intercultural communication. In a specified aspect of the activity everything mentioned involves students' mastery of such skills as penetration into the content and essence of the artistic text, the implementation of "textonline" activities. The motivational-activity aspect of the learning process is characterized by the relation between the literary material and the subjective experience of students, comparison with the facts of the native and the foreign culture and determination of their own relationship to the one that has been read. Images or problems arising in the process of reading or listening to the text with a specific theme, create a basis for productive activities of speaking or writing in intercultural space.

At this level, a comparative analysis is carried out with the purpose to overcome cultural interference caused by insufficient knowledge of the realities of the foreign language culture. The introduction of cultural elements of comparative analysis in our study pursues the following educational objectives:

- mastering certain cultural minimum;
- the formation of the axiological orientation of the personality, directed at the direct communication and the use of intercultural communicative skills;
- the formation of the personality of the future professional of non-linguistic specialties, ready to mutual understanding, cooperation and problem solving in the process of life;
 - learning of intercultural realities;
 - the enrichment of own cultural experience;
 - creating and maintaining students' motivation to learn foreign languages.

So, the comparative cultural analysis gives an opportunity to realize the richness of the language and to acquire a certain minimum of cultural knowledge that, in its turn helps to overcome culture shock. The system of methods of work on the cultural information with the use of a contrastive approach include the following: the

inclusion of cross-cultural contrastive information in lexical and grammatical exercises; educational dialogue between the "foreigner" and "Ukrainians" which is filled with interesting and useful facts about the country in the form of answers to various questions; the use of educational television, video, media with the aim of obtaining information about the target language country, followed by a discussion of this information in comparison with the realities of native culture; conduct the correspondence with the representatives of the country of the target language; mapping intercultural interaction etc.

The third level of working with topics (perlocutionary act) implies the formation of abilities of creative use of intercultural communicative skills in productive speech, the justification for certain conclusions that help to define life position on a debatable issue. This is facilitated by the use of a complex role-playing situations that apply, in particular, in the context of implementation of the following pedagogical conditions of formation of intercultural communicative skills of the students – the use of situational-playing approach to overcome communicative barriers in the process of intercultural communication, the implementation of which is of particular importance for overcoming the difficulties in communication, the presence of which substantially complicates the process of communication.

To conclude, the introduction into the learning context of the cultural information using a contrastive approach to the study of communicative behavior in Ukraine and a foreign culture should also provide the inclusion of authentic materials in the process of learning (texts, poems, tales, songs, videos etc.) related to their future specialty; the use of active forms and methods of teaching (problem solving tasks, role-playing of intercultural specifics) that contribute to a deeper assimilation of the foreign culture features, on the one hand, and peculiarities of their future professional activity or field of knowledge. For solving the main tasks of teaching foreign languages (to develop the ability to use a foreign language as a communication tool in the dialogue of cultures) it becomes ineffective to teach the information about geography, politics, culture, countries. A foreign language can be classified as a component of general culture of the personality which is attached to the world culture.

References:

1. Macionis, John, and Linda Gerber. "Chapter 3 - Culture." Sociology. 7th edition ed. Toronto, ON: Pearson Canada Inc., 2010. 54. Print.
2. Sepir J. Introduction into a language learning // Selected works on language

and culture studies/ J. Sepir. – М.,1993. – 656р.

3.Triandis Н. С. Handbook of Cross-Cultural Psychology / Н. С. Triandis. – Boston : Allyn and Bacon, 1980. – Vol. 1–5.

4.Whorf В. L. Language, thought and reality / [Selected writings of Benjamin Lee Whorf. Ed. John В. Carroll]. – New York : Wiley, 1956.

УДК 371.3.001.63:81

Заїка Л.С., Каспич Г.Г.,
викладачі Технологічно-
промислового коледжу ВНАУ

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ЖИТТЄВОТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

Основна мета цієї статті полягає в тому, щоб дати уявлення про метод проектів як освітню технологію, що дозволяє формувати ключові і предметні (мовні та літературні) компетентності. Використання різноманітних форм проектної технології на заняттях української мови та літератури є підґрунтям розвитку творчої й пізнавальної активності студентів, їхнього компетентнісного рівня в контексті зазначених цілей і завдань.

***Ключові слова:** інноваційні технології, метод проектів, пізнавальний інтерес, компетентнісний рівень, інформаційний простір.*

The primary purpose of this article is to give an idea about the method of projects as an educational technology that allows forming the key and subject (linguistic and literary) competence of students. Using of various forms of project technology at the lessons of Ukrainian and Ukrainian literature is a basis for development of creative and searching activity of students and their competitive level. in the context of the aims and tasks.

***Keywords:** innovative technologies, project method, searching interest, competitive level, an informational space.*

Постановка проблеми. У системі інноваційних змін, що відбуваються в українському суспільстві одне з перших місць посідає оновлення змісту вищої освіти з метою підготовки компетентних і конкурентоспроможних випускників, які завдяки якісній підготовці зможуть реалізуватися в суспільстві. Потрібно

відзначити, що в навчально-виховній системі вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації існують певні суперечності між вимогами ринку праці та готовністю вищої школи до підготовки майбутніх фахівців

Як наслідок, в умовах сьогодення особливо важливого значення набуває ефективне вивчення мовознавчих дисциплін шляхом застосування в навчальному процесі інноваційних форм, методів і принципів навчання.

Аналіз актуальних досліджень. О. Леонт'єв висловлював цікаві думки про особистість і феномен мови. Він зазначав, що «мова є путівником по світу на дорозі до себе» [5, с.282]. Отже, мова акумулює розум і естетику нації, є мистецтвом живого спілкування, є компетенцією й професіоналізмом будь-якого фаху. С.Омельчук пропонує модель комунікативної компетентності: на ґрунті мовної компетенції, в результаті чого відбувається побудова власних програм мовленнєвої поведінки. Тому запровадження методу проектів на заняттях мовознавчих дисциплін є актуальним. У процесі проектування студенти міркують, дискутують, сперечаються – відбувається дослідницька робота, спрямована на самостійне шукання. Відбувається спілкування на занятті – «надзвичайно серйозна і складна проблема в педагогічній діяльності викладача- словесника, оскільки це і є сутністю творчого процесу навчання-виховання» [7, с.109].

Метод проектів був запропонований і розроблений у 20-і роки минулого сторіччя американським філософом Джоном Дьюї та його учнем В.Кілпатріком. З середини 90-х років ХХ століття даний метод особливо привернув до себе увагу російських та українських педагогів [1, с.176]. А. Болгарський, Г. Ільїн, Л.Варзацька й Л.Кратасюк розробили практичні та методичні поради щодо організації проектної діяльності студентів на заняттях української мови. Дану педагогічну технологію в своїй діяльності в Україні успішно застосовують у процесі вивчення української мови такі педагоги: Л.Головко, І.Зозюк, Н.Подранецьката інші. **Мета роботи** – обґрунтувати педагогічні умови впровадження та критерії ефективності застосування життєвотворчих проектів при викладанні мовознавчих дисциплін у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Відповідно до поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- розглянути метод проектів як педагогічну технологію;
- види проектів;
- оцінювання проектної діяльності;

- визначити сильні і слабкі сторони методу проектів;
- показати життєвотворче спрямування мовознавчих проектів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні метод проекту слід розглядати як системний компонент поряд з іншими інноваційними методами. Як пише О.Пехота, «суть проектної технології – стимулювати інтерес студентів до певних проблем, що передбачають володіння визначеною сумою знань, та через проектну діяльність, яка передбачає розв’язання однієї або цілої низки проблем, показати практичне застосування надбаних знань». Метод проектів, особливо на заняттях української мови та літератури, передбачає не тільки наявність суб’єктивно чи соціально значущої для студента проблеми, не просто її дослідження, пошук шляхів вирішення, а й практичне впровадження отриманих результатів у тому чи іншому продукті діяльності. Він має усвідомлювати, де і як він зможе застосовувати отримані знання.

Програма з української мови для вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів на основі базової загальної середньої освіти, визначає мову як вагомий чинник формування особистості громадянина України, акцентує увагу на життєвій адекватності освіти, її орієнтації на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов’язаних із практичною діяльністю, духовним життям, комунікативними інтересами. Однією з цілей Програма визначає формування вмінь студентів формулювати й обстоювати власну думку, громадянську позицію щодо тих чи інших подій і явищ (у тому числі суспільних), давати їм адекватну оцінку, самонавчатись і самовдосконалюватись. Зазначеним підходам і цілям відповідає метод так званих життєтворчих проектів.

Програма передбачає інтенсивну роботу з піднесення культури мовлення студентів. З використанням методу проектів легко опрацювати теми для написання творів на морально-етичну тему, нарисів на основі життєвих вражень, виступів на зборах, семінарах, виступів під час дискусії, творів і статей у газету на суспільно-політичну та морально-етичну теми тощо. Варто зазначити, що навчити студентів виконувати кожен з видів письмових робіт необхідно заздалегідь. Оцінювати студентські роботи слід за критеріями, визначеними чинною програмою з української мови. Опис кожного з проектів складається з назви (теми), мети, очікуваних результатів, ключового питання, тематичних питань, операційних карт з розробки тематичних питань. Назва проекту містить у собі провідну тему подальшої роботи (про що йтиметься

мова) або головну думку міркувань (ідейний зміст проекту), змістовенаповнення роботи з проектування. Слід зазначити, що студенти можуть добирати власні назви. Вказану мету варто розуміти як спрямування, завдання щодо формування складових життєвої компетентності студентів. Очікувані результати – конкретні якості характеру, життєві компетенції особистості студентів як складники життєвої компетентності. Ключове питання – це проблема, яка становить суть проекту. Тематичні питання – конкретизація ключового питання, шлях його розкриття. Операційні карти містять розробку тематичних питань.

Процес застосування методики проектів на заняттях мовознавчих дисциплін має певну специфіку. Роботу логічно будувати за таким алгоритмом:

Підготовчу роботу над створенням проекту (процес проектування, опрацювання тематичних питань проекту) варто організувати на усному занятті з розвитку зв'язного мовлення.

Форма матеріального вираження студентських проектів визначається переліком робіт з розвитку зв'язного мовлення комунікативної змістової лінії чинної програми з української мови (твори на морально-етичну тему, виступи на зборах, семінарах, виступи під час дискусії, твори й статті в газету на суспільно-політичні теми).

Студенти виконують письмову роботу (проект) самостійно у формі домашньої роботи.

У визначений викладачем термін студенти у свій вільний час збираються групами (тими ж групами, які опрацьовували разом операційні карти проекту), перечитують письмові роботи один одного, шляхом конкурсного відбору обирають найкращий проект, готуються до його захисту.

Студенти здають письмові роботи.

Викладач перевіряє студентські роботи відповідно до вимог програми.

Викладач проводить заняття аналізу письмової роботи.

Викладач призначає термін захисту (презентації) проектів.

На одному з наступних занять виділяється час для захисту (презентації) студентських проектів.

Студенти захищають відібраний проект. У презентації одного проекту бере участь уся група.

Викладач здійснює зовнішню оцінку проекту.

Метод проектів сьогодні вважається одним з перспективних видів

навчання, оскільки він створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує мотивацію для отримання знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. Завдяки проектуванню студенти вчаться усвідомлювати мету, планувати свою роботу, передбачати можливі результати, використовувати джерела інформації (матеріали преси, літературні твори, дослідження літературознавців, мовознавців), самостійно шукати і накопичувати матеріал, аналізувати та зіставляти різноманітні факти, доводити власні погляди; приймати власні рішення, підтверджувати чи спростовувати ідею, активізовувати соціальні контакти (розподіляти доручення, працювати спільно), створювати матеріальні носії проектної діяльності (газета, сценарій, журнал).

Але поряд із сильними сторонами методу проектів дослідники визначають і його слабкі моменти [3]. Метод потребує: належної кількості часу для опрацювання великого обсягу матеріалів; інтегрованого поєднання кількох предметів; гнучкого розподілу навчального часу; розподілу функцій керівника процесу; якісної кадрової підготовки.

Але не дарма проектна технологія вважається технологією XXI століття, а вміння застосовувати метод проектів у своїй педагогічній діяльності – показником високої кваліфікації викладача, його прогресивної методики навчання та розвитку студентів.

Життєтворче спрямування філологічної освіти означає появу у вивченні української мови й літератури потужної, чітко вираженої особистісної виховної домінанти з орієнтиром на формування життєвої компетентності студентів [7, с. 274]. Уміння й навички, сформовані під час вивчення мовознавчих дисциплін, сприяють практичному засвоєнню студентами норм моралі, мовної норми й мовленнєвої поведінки. Навички аналізу літературних творів і художніх образів безпосередньо й опосередковано впливає на поведінку студентів. Уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями творів і фактами життя персонажів сприяють формуванню прогностичних життєтворчих здібностей. Засвоєння студентами ідейного змісту літературних творів впливає на набуття ними усвідомленої актуалізацію неусвідомленого життєвого досвіду.

Висновок. Таким чином, проектна технологія дає можливість педагогові, застосувавши розмаїття інформаційних засобів, змінити роль авторитарного транслятора інформації на координатора навчального процесу. Крім того,

студенти здобувають знання, порівнюючи, зіставляючи, даючи оцінку вчинкам, стосункам людей, суспільним і культурним явищам та процесам, спостерігають і роблять власні висновки. Життєтворче спрямування навчання мови й літератури сприяє життєвим досягненням студентів (особистому щастю, соціальному статусу, самореалізації). А вже нинішньому суспільству потрібна вільна, мисляча й активна особистість.

Література:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
2. Єрмаков І.Г. Компетентісний потенціал проектної діяльності // <http://www.library.edu-ua.net/>
3. Іонова М.І. Потенціал методу проектів для розвитку творчої особистості // <http://www.ioso.ru/distant/project/methpro.htm>.
4. Каніболоцька О. А. Особливості використання «методу проектів» у поєднанні аудиторної та індивідуальної самостійної роботи студентів мовних спеціальностей у вищій школі /О. А. Каніболоцька// Ученые записки Таврического національного университета им. В. И. Вернадского. – Том 25 (64) № 1. – Часть 2. – С. 273–279.
5. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
6. Кримський С.Б. Проект і проектування в сучасній цивілізації // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-орієнтований збірник. – К.: «Департамент», 2003. – С. 6–15.
7. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Піктенко, О.М. Любарська та ін.; За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.

УДК 82-83:821.161.2

Лавренчук О.В.,
викладач української мови та літератури,
Технологічно-промисловий коледж ВНАУ

ВИКОРИСТАННЯ ДІАЛОГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті представлено особливості використання діалогічного навчання під час викладання курсу української літератури. Розкрито суть і особливості навчального діалогу.

Ключові слова: діалог, діалогові технології навчання, бесіда, інтерактивне навчання, герменевтичні питання.

The article presents the features of the use of dialogue training while teaching Ukrainian literature. The essence and characteristics of academic dialogue are discovered.

Keywords: dialogue, interactive learning technologies, conversation, online training, hermeneutical question.

Вступ. Національна доктрина розвитку освіти наголошує на необхідності розвитку особистості як творця, проектувальника власного життя, свідомого громадянина.

Сучасна українська вища школа знаходиться на етапі переосмислення, перегляду своїх завдань, своєї головної мети, змісту навчання. Найбільш складні завдання стоять перед викладачами гуманітарного спрямування (історія, суспільствознавство, українська і світова література). Адже саме ці дисципліни (особливо література) впливають на формування особистості людини, її світосприйняття, світогляд, на її внутрішній світ, духовний і творчий потенціал.

Використання на заняттях української літератури інноваційних технологій, зокрема діалогових на всіх етапах роботи з літературним твором, сприяє підвищенню зацікавленості студентів художніми творами, розвитку у них читацьких здібностей, активізації та включенню у пізнавальну діяльність.

Метою сучасного заняття вже є не нагромадження знань, а пошукова діяльність. На занятті має бути співпраця викладача і студента, що будують свою навчально-пізнавальну роботу навколо художнього твору, інформації про

нього, його творця. Сучасне заняття літератури, побудоване з урахуванням особистісно орієнтованого навчання, вимагає переосмислення пріоритету певних методів, прийомів та видів навчальної діяльності. Серед розмаїття інноваційних тенденцій вивчення літератури застосовуються діалогові технології навчання.

Постановка проблеми. Аналіз педагогічної літератури (І. Глазкова, С. Золотухіна, В. Микитюк, В. Паламарчук, М. Треніна та інші) дозволяє стверджувати, що діалогічні методи навчання є актуальною сучасною науково-практичною проблемою. Про це свідчить, по-перше, визначення сукупності і обґрунтування місця і ролі діалогу в сучасному навчальному процесі як загальноосвітньої, так і вищої школи. Так, пильна увага в сучасній методико-педагогічній літературі надається теоретичному обґрунтуванню успішності використання різноманітних методів навчання, в основі яких лежить діалог, наведенню прикладів високої їхньої результативності при використанні в навчально-виховному процесі. Особливо підтверджуються експериментальними даними та прикладами переваги діалогічних методів перед іншими методами під час викладання нового матеріалу. Наприклад, бесіда – за рахунок збудження розумової діяльності студентів у процесі навчання – забезпечує міцне, усвідомлене засвоєння знань. Крім цього, стверджує М. Треніна, саме бесіда відіграє значну роль у розвитку логічного мислення, пам'яті, творчої уяви, вихованні волі, а також у формуванні світогляду особистості [5, с. 265].

Мета: розглянути питання використання діалогових технологій навчання на заняттях української літератури.

Аналіз останніх досліджень. Проблема діалогового навчання найбільш активно вивчалась у працях таких вітчизняних науковців, як А. Алексюк, Л. Бурман, Л. Вовк, І. Глазкова, Т. Довженко, М. Євтух, С. Золотухіна, Л. Кондрашова, В. Лозова, В. Морозов, Г. Троцько. Аналіз навчально-педагогічної літератури дозволяє визначити сутність поняття „діалог”. Діалог як одна з форм педагогічного спілкування і взаємодії в навчальному процесі привертає до себе увагу науковців та педагогів-практиків тому, що саме у ньому найбільше може розкритися і проявитися рівноправність взаємозалежних суб'єктів. Крім цього, діалог є підґрунтям діалогового навчання, діалогічного підходу до організації навчальної роботи в пізнанні і спілкуванні взагалі. Сутність діалогового навчання полягає в тому, що саме

діалог, заснований на рівності сторін, під час навчання спонукає тих, хто навчається, до співпраці у генерації нових ідей, думок, поглядів. Крім цього, діалогічна форма навчання є більш прогресивною порівняно з монологічною, оскільки впливає на рольову та емоційну сфери, розвиває наполегливість, вказує на необхідність самоосвіти [1, с. 67].

Діалогові технології сприяють удосконаленню мовленнєвих здібностей, сприйняття висловлювань співрозмовника, швидкій орієнтації в ситуації та розумінню почуттів, переживань, амбіцій партнера у спілкуванні.

Виклад основного матеріалу. В Україні розроблена та пропагується технологія інтерактивного навчання О. Пометун. Інтерактивне (від англ.- взаємний та діяти) навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх студентів; викладач і студент є рівноправними суб'єктами навчання. Таке навчання сприяє виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем [4, с. 17].

Інтерактивне навчання – це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей студентів.

Відомі вчені-літературознавці в своїх наукових статтях підкреслювали велике значення діалогу в процесі навчання. Праці М.М. Бахтіна (відомого філософа, літературознавця), А. Матюшкіна (психолога), С. Ю.Курганова,

Г.Г. Гадамера дають потужний поштовх до практичного застосування їхніх ідей в організації заняття, заснованого на навчальному діалозі.

Головним завданням викладача-словесника є формування уважного читача з добре розвинутими творчими, розумовими, пізнавальними здібностями, готового до обстоювання власної думки, при цьому врівноваживши у своїй свідомості інші точки зору на предмет обговорення.

Для реалізації поставленої мети можливо використовувати інноваційні технології, зокрема діалогові, практично на всіх етапах роботи з літературним твором.

Сучасні комп'ютерні технології – велика допомога викладачу літератури. Але ні в якому разі не можна перетворювати заняття літератури на перегляд численних презентацій, фільмів тощо. Це лише інструментарій, засіб, який допомагає привернути увагу до художнього тексту. Адже заняття літератури – це сприйняття мистецтва слова. І тому головними діючими особами мають бути авторський текст і читач.

За словами М.М.Бахтіна, «істина не народжується і не знаходиться в голові окремої людини, вона народжується між людьми, котрі спільно відкривають істину в процесі їх діалогічного спілкування».

Діалогове навчання – це навчання, побудоване на принципах взаємодії студентів з усіма суб'єктами та об'єктами педагогічного процесу, під час якого викладач має забезпечити залучення його до навчального процесу за допомогою створення постійної інформаційної інтриги, активізації всіх психологічних сфер особистості: емоцій, уяви, мислення, пам'яті [6, с.226].

Діалогова форма навчання – це особлива форма навчання, під час якої навчальні завдання ставляться у вигляді складних проблем, питань, іноді навіть парадоксальних. Це є, так звані, герменевтичні питання, які змушують задуматись не лише над прочитаним, але й над його сутністю, внутрішнім змістом, замислитись над власним, особистим сприйняттям прочитаного. Наприклад, це такі питання, як: «Чому, на вашу думку, герой вчинив саме так?», «Як ви думаєте, з якою метою він вчинив саме так?» тощо.

В основі навчального діалогу покладено принцип герменевтичного кола, запропонований Г.Гадамером

Таким чином, застосування діалогових технологій на занятті літератури передбачає:

- включення студентів у діалог;
- формування вмінь вести діалог з автором і його твором;
- створення умов для діалогічної взаємодії один з одним;
- формування вмінь висловлювати власну думку, аналізувати й інтерпретувати текст;

➤ створення сприятливих психолого-педагогічних умов, у яких формуються і проявляються навички діалогічної взаємодії [3, с.8].

Діалог, певною мірою, залежить від поведінки викладача: він не повинен підноситися над студентами, не повинен спостерігати за ними з висоти власного досвіду.

Слід враховувати, що викладач – теж читач, як і студент. Більш освічений, більш дорослий, більш досвідчений, але теж читач, який має свою читацьку думку, читацьке бачення, свою власну інтерпретацію твору. Але – це не догма, якій має підкоритися студент. Для того й існує діалог, щоб кожен міг висловити свою думку, але вона має спиратись на текст.

Крім того, необхідно добирати доцільні види і форми діалогового навчання під час вивчення тих чи інших літературних жанрів, а також враховувати етапи роботи з текстом. Наприклад, такий вид роботи, як аналітико-інтерпретаційне дослідження, є доречним безпосередньо на етапі аналізу художнього тексту.

У цілому діалогові технології дозволяють привернути увагу до літературного твору (а це досить важливо в сучасному технологізованому світі), всебічно «осягнути» художній твір, розвивати не лише читача-аналітика, але й читача з багатим внутрішнім світом.

Висновки. Отже, аналіз проблеми використання діалогових технологій в сучасній педагогіці вищих навчальних закладів дозволяє встановити умови, необхідні для організації навчального діалогу. Застосування на заняттях літератури різних видів і форм діалогового навчання сприяє підвищенню цікавості студентів до художніх творів, розвитку у них читацьких здібностей, активізації та включенню у пізнавальну діяльність.

Проведений аналіз джерел свідчить про актуальність проблеми організації діалогового навчання в сучасних умовах. Подальшого розвитку вимагає обґрунтування ролі діалогічних методів у процесі засвоєння знань, використанні їх на практиці, а також визначення умов, за яких діалогове навчання буде ефективним.

Література:

1.Бодалев А.А. Психологические условия гуманного педагогического общения // Советская педагогика. – 1990. – № 2 . – С. 65–71.

2.Гранюк Л.О. Розвиток діалогічності як важлива детермінанта професіоналізму співробітництва // Діалог культур і духовний розвиток людини: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. 24-25 січня 1995 р. – К.,

1995. – С.17–19.

3.Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії // Психологія: Респ. нак.-метод. зб. /Редкол.: О.В. Киричук (відп. ред.) та ін. – К.: Освіта, 1991. – Вип. 37. – С.3–12.

4.Пометун О. І., Пироженко Н.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник – К.: А.С.К., 2004.

5.Треніна М. Бесіда при поясненні нового матеріалу на уроках історії та географії в V–VII класах / М. Треніна // Наукові записки кафедри педагогіки та психології. – Одеса, 1957. – Т. 20.– С. 247–267.

6.Чухряева Н.Н. Диалоговое обучение литературы в старших классах / Инновационные подходы к обучению литературе: Материалы научно-методической конференции/ Под ред. А.В.Урманова. – Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2006.

УДК: 378

Марценюк Н.А.,
викладач кафедри
української та іноземних мов ВНАУ

РОЛЬ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглядається іношомовна підготовка та її роль у формуванні професійної мобільності майбутніх менеджерів аграрної галузі. Іношомовна підготовка має велике значення у професійній підготовці майбутніх менеджерів аграрної галузі до міжкультурної комунікації. З іншого боку, дисципліна «Іноземна мова» в процесі створення адекватних педагогічних умов, сприяє ефективному формуванню професійної мобільності. Таким чином з одного боку необхідність вивчення іноземної мови як засобу міжнародної комунікації, з іншого боку як засобу формування професійної мобільності, робить цю дисципліну професійно значущою.

Ключові слова: іноземна мова, іношомовна підготовка, професійна підготовка, мобільність, професійна мобільність.

Internationalization which leads to the international integration of different

branches of human activity, is one of the main tendencies of the modern society development. Ukraine's entering into the global social and politic, economic, cultural, educational space, openness to the world, active exchange of technologies in all the spheres, including social, determine wide-spread practice of cross-cultural interaction in the professional sphere. Foreign language knowledge becomes a necessary condition of interaction in the process of communication with foreign scientists and specialists. International interaction expansion requires mastering of foreign language on a fundamentally new level – as a professional tool for cross-cultural communication. On the other side today a specialist must possess not only professional and personal qualities necessary for the performance of professional duties in a particular field, but also have a number of qualities that will facilitate his effective work such as flexibility, adaptability, mobility, activity, efficiency, ability to perform tasks quickly and to switch to another one. That is an employee must be professionally mobile. The forms, methods and means of the discipline "Foreign language" used in teaching allow to form willingness to professional mobility. Therefore, learning of foreign language is one of the efficient ways of professional mobility formation for the future manager of the agricultural branch.

Keywords: *foreign language, foreign language training, professional training, mobility, professional mobility.*

Постановка проблеми. Інтернаціоналізація, яка веде до виникнення міжнародної інтеграції у різних сферах людської діяльності, є однією з основних тенденцій розвитку сучасного суспільства. Входження України у світовий соціально-політичний, економічний, культурний, освітній простір, відкритість світу, активний обмін технологіями у всіх сферах, у тому числі соціальній, обумовлюють широку практику міжкультурної взаємодії у професійній сфері. Практика входження у середовище з іншою культурою та мовою стає об'єктивною необхідністю у професійній діяльності висококваліфікованого спеціаліста будь-якої галузі, зокрема менеджера аграрної галузі. А знання іноземної мови є необхідною умовою взаємодії в процесі спілкування із зарубіжними вченими та спеціалістами, який набуває великого значення із вступом України у єдиний європейський освітній простір. Розширення міжнародної взаємодії вимагає від сучасного спеціаліста володіння іноземною мовою на принципово новому рівні – як інструментом професійної міжкультурної комунікації [169, с.13]. Іншомовна освіта стає в один ряд із

професійною освітою, інтегрується з нею та суттєво впливає на успішність та конкурентоздатність особистості випускника вузу на ринку праці [6, с. 3].

З іншого боку сучасні умови на ринку праці вимагають підготовки професіонала, здатного ефективно встановлювати контакти у різних сферах професійної та міжособистісної взаємодії та продуктивно співпрацювати. Він повинен не лише володіти професійними та особистісними якостями, необхідними для виконання професійних обов'язків у своїй галузі, але і мати ряд якостей які сприятимуть його ефективній роботі таких як гнучкість, адаптивність, мобільність, активність, ефективність, уміння швидко виконувати завдання та переключатися на інші. Тобто працівник повинен бути професійно мобільним.

Аналіз раніше виконаних досліджень. Про актуальність та необхідність вивчення іноземної мови сьогодні говорять як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Так, вчені досліджували іншомовну підготовку конкурентоспроможного спеціаліста (І. Айнутдінова); формування іншомовної комунікативної компетентності (Н. Антонова, Е. Зейнутдінова, А. Курпешева, А. Малаєва, М. Новосьолов, Ж. Пустовалова, Л. Рудометова, О. Фрезе, І. Хайрутдінова); іншомовну підготовку у немовному вузі (А. Алексєєва, А. Алмазова, Н. Антонова, П. Багновська С. Буковський, Т. Вєпрева, О. Дошлигіна, О. Максєва, А. Раїсова). В результаті аналізу робіт науковців, було доведено, що вивчення іноземної мови сприяє формуванню у студентів необхідних професійних та особистісних якостей. Так, науковці Н. Аланічева, П. Багновська, Т. Баєва, Г. Белєнкова, Н. Белозєрова, Л. Гаспарян, Л. Горіна, Е. Зейнутдінова, А. Карасьов, О. Кобельова, О. Лебединська, Н. Ложкіна, С. Могильченко, А. Мосалова, Е. Назмієва, П. Ростовцева, Н. Шегай, О. Шишигіна досліджували іншомовну підготовку студентів різних спеціальностей; розвиток різних якостей та навичок за допомогою іншомовної підготовки (М. Амітрова, О. Білоконева, А. Максєв, Ю.Машкіна, Т. Мордовіна, О. Мохова, Н. Проскурякова, О. Пустовалова, А. Сімонова). Питання та проблеми іншомовної підготовки майбутніх менеджерів досліджували К. Заруцька, М. Ісаєва, Д. Ем, Н. Логутіна; іншомовну підготовку студентів аграрних спеціальностей вивчали А. Кузнєцов, Ю. Ніколаєнко.

Науковці О. Герасименко, Л. Меркулова досліджували проблему формування професійної мобільності засобами іноземної мови; М. Вотинцева досліджувала іншомовну підготовку як умову формування професійної

мобільності; Н. Дмитрієва вивчала становлення академічної мобільності у процесі вивчення іноземної мови.

Але проблема формування професійної мобільності майбутніх менеджерів аграрної галузі у процесі іншомовної підготовки не була досліджена і залишається актуальною.

Мета статті – узагальнити погляди науковців на роль іншомовної підготовки у формуванні професійної мобільності майбутніх менеджерів аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Метою засвоєння дисципліни «Іноземна мова» для майбутніх спеціалістів є підготовка студентів до практичного використання іноземної мови у професійній та особистісній діяльності, що передбачає формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції як засобу, який дозволяє забезпечити свої комунікативно-пізнавальні потреби та вирішувати практичні завдання у сферах академічної, професійної та соціальної діяльності, приймаючи участь у міжкультурному спілкуванні. Крім практичної мети – навчання спілкуванню, курс іноземної мови для немовних спеціальностей вирішує освітні та виховні цілі, допомагає формувати уявлення про світ як про єдиний простір у всій багатоманітності національних культур, де англійська мова виступає як основний засіб міжнародного спілкування, а також виховувати толерантне мислення, культуру взаємодії [2, с. 48].

Формування, розвиток та вдосконалення іншомовної комунікативної компетенції полегшує молодому спеціалісту входження у світову професійну співдружність та дозволяє успішно здійснювати свої професійні функції у ній. Володіння іншомовною комунікативною компетенцією забезпечує випускнику вузу можливість повноцінно працювати з іноземними інформаційними джерелами, знайомитися з новими світовими досягненнями в галузі науки та техніки, встановлювати контакти із зарубіжними партнерами в процесі професійної діяльності [168, с.11-12]. Сформованість у студентів професійної іншомовної комунікативної компетенції є необхідною сьогодні не лише для міжкультурного професійного спілкування, але і для набуття передового наукового та професійного досвіду у аграрній галузі. Оскільки важливою вимогою для сучасного менеджера, зокрема менеджера аграрної галузі, на сьогодні є сформованість здатності здійснювати професійне спілкування на іноземній мові, а отже використання іноземної мови з одного боку, як засобу

вирішення професійних завдань та здійснення соціальної взаємодії з іншого. Сучасні умови на ринку праці вимагають підготовки професіонала, здатного ефективно встановлювати контакти у різних сферах професійної та міжособистісної взаємодії, продуктивно співпрацювати. На сьогодні спеціаліст повинен не лише володіти професійними та особистісними якостями, необхідними для виконання професійних обов'язків у своїй галузі, але і мати ряд якостей які сприятимуть його ефективній роботі таких як гнучкість, адаптивність, мобільність, активність, ефективність, вміння швидко виконувати завдання та переключатися на інші. Тобто працівник повинен бути професійно мобільним. Готовий до професійної мобільності спеціаліст повинен легко спілкуватися з людьми на їх мові, породжувати та адекватно інтерпретувати інформацію в процесі здійснення професійної діяльності, мати навички роботи в різних соціокультурних групах з урахуванням культурних особливостей їхніх представників, володіти різноманітними соціальними ролями, переходити від однієї ролі до іншої [2, с. 55].

Потреба у пошуку шляхів формування професійної мобільності у майбутніх менеджерів аграрної галузі робить цю проблему однією із значущих. Професійна мобільність є інтегрованою якістю, поєднує у собі певні професійні якості та компетенції, діяльність спеціаліста, та перетворення людиною самої себе. Професійні якості як складова професійної мобільності можуть бути сформовані у процесі навчання у вузі засобами окремої навчальної дисципліни. Що доводять М. Амітрова, О. Білоконева, А. Максаєв, Ю.Машкіна, Т. Мордовіна, О. Мохова, Н. Проскурякова, О. Пустовалова, А. Сімонова та інші науковці, які досліджували іншомовну підготовку як засіб формування професійних та особистісних якостей. В результаті аналізу робіт науковців ми можемо зазначити, що іноземна мова є ефективним засобом формування професійних та особистісних якостей спеціалістів різних галузей, а отже є ефективним засобом формування професійних якостей майбутніх менеджерів аграрної галузі. Оскільки, як стверджує Л.П. Меркулова, існують міцні кореляційні зв'язки між: успішністю з іноземної мови та показниками адаптованості; показниками адаптованості та особистісними характеристиками; успішністю з іноземної мови та професійно важливими якостями; особистісними характеристиками (емоційно-вольові, комунікативні, інтелектуальні, етичні) та показниками компетенцій [3, с.19–21]. А отже, підвищуючи показники успішності з іноземної мови, ми сприятимемо

підвищенню показників особистісних компетенцій та професійно важливих якостей майбутніх менеджерів аграрної галузі.

Науковці О. Герасименко, Л. Меркулова уже досліджували проблему формування професійної мобільності засобами іноземної мови; М. Вотинцева досліджувала іншомовну підготовку як умову формування професійної мобільності; Н. Дмитрієва вивчала становлення академічної мобільності у процесі вивчення іноземної мови. Аналіз робіт науковців свідчить про те, що процес іншомовної підготовки має велике значення і сприяє формуванню професійної мобільності. Підтвердження цього знаходимо у роботах науковців: «Засоби навчальної дисципліни «Іноземна мова» активно розширюють світогляд студентів, підвищують рівень їхньої спільної культури та освіти, а також культури мислення, спілкування і мови, знайомлять із зарубіжним досвідом. Іноземна мова стає необхідним елементом сучасної професійної підготовки для формування готовності майбутнього спеціаліста до професійної мобільності, оскільки виробляє уміння іншомовного спілкування, які надзвичайно важливі в умовах розширення ділових зв'язків із зарубіжними країнами» [1, с. 23]. «Іноземна мова», оскільки вона як навчальна дисципліна, є інтегративною за своєю метою та міждисциплінарною за предметним змістом та відіграє важливу роль у досягненні цілей (вищої) професійної освіти. Можливості дисципліни «Іноземна мова» досить широкі. Форми, методи та засоби, які застосовуються у її викладанні дозволяють формувати готовність до професійної мобільності. А саме, позитивну роль відіграє специфіка самого змісту дисципліни – її варіативність. Навчальний матеріал, який використовується, мобільний, його можна змінювати з урахуванням змін, які відбуваються у суспільстві, особистісних інтересів студентів, форм занять, які проводяться та ін. Дидактичні можливості дисципліни «Іноземна мова» важливі для розвитку готовності до професійної мобільності [2, с. 62].

Таким чином з одного боку необхідність вивчення іноземної мови як засобу міжнародної комунікації, з іншого боку як засобу формування професійної мобільності робить цю дисципліну професійно значущою. Тому іноземна мова стає інструментом освіти та професійної діяльності, засобом подальшої самоосвіти та самовдосконалення.

Висновки. Отже, професійна підготовка майбутніх менеджерів аграрної галузі до міжкультурної комунікації неможлива без вивчення іноземної мови, яка є однією з умов професійного та загальнокультурного формування

сучасного менеджера аграрної галузі України. Адже іноземна мова сприяє підвищенню рівня гуманітарної підготовки та загальної ерудиції фахівців, активізує їх інтелектуальний потенціал. Іноземна мова є значущим засобом формування професійної мобільності майбутніх менеджерів аграрної галузі, комунікативна функція якої корелює з успішністю вивчення інших професійно значущих навчальних дисциплін.

Література:

1. Герасименко Е.И. Формирование профессиональной мобильности будущего экономиста средствами иностранного языка : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.08 / Е.И. Герасименко. – Оренбург, 2011. – 244 с.

2. Кердяшева О.В. Педагогические условия формирования готовности к профессиональной мобильности студентов в образовательном процессе вуза [Текст]: Дис. ... канд.пед.наук: 13.00.01 / О.В. Кердяшева. – Воронеж, 2010. – 171 с., с. 62.

3. Меркулова Л.П. Формирование профессиональной мобильности специалистов технического профиля средствами иностранного языка : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.08 / Л.П. Меркулова. – Самара, 2008. – 454 с.: ил. РГБ ОД, 71 09-13/144.

4. Михайлова Ю.В. Методика формирования компетенции "готовность к работе в команде" в процессе обучения студентов иностранному языку: диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / Ю.В. Михайлова. – Нижний, 2014. – 181 с.

5. Мосалова А.И. Лингвопрагматическая организация обучения иноязычному профессиональному общению в условиях международной академической мобильности (английский язык, экономический профиль): диссертация ... кандидата педагогических наук: 13.00.02 / А.И. Мосалова. – Тамбов, 2014. – 308 с.

6. Палёхина С.В. Развитие социально-профессиональной мобильности будущего учителя иностранного языка в педагогическом вузе : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.08 / С.В. Палёхина. – Петрозаводск, 2013. – 177 с.: ил. РГБ ОД, 61 13-13/674, с. 3.

УДК 371

Никоненко Н.В.,
к. пед. н., доцент кафедри педагогіки
та корекційної освіти,
Дніпропетровський національний
університет імені О. Гончара

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ШЛЯХОМ СТВОРЕННЯ ВІДЕОПРЕЗЕНТАЦІЙ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ

Доведено можливість формування і розвитку ключових компетенцій, необхідних фахівцю на ринку Європи, зокрема комунікативних у рідній та іноземних мовах, шляхом створення студентами власних відео презентацій. Потреба у зйомці відеоматеріалу для виконання проекту спонукатиме студентів до оволодіння базовими вміннями використання необхідного технічного обладнання та програмного забезпечення, необхідність фактичного матеріалу для презентації забезпечать формування суспільної, цивільної, міжкультурної компетенцій, обмежений термін підготовки проекту та умова працювати у групі призведуть до розвитку уміння вчитися та уміння знаходити новаторські рішення.

Ключові слова: відеопрезентації, викладання іноземних мов, студенти немовних напрямів підготовки, ключові компетенції фахівця.

The key competencies needed for a skilled professional on the European labour market, including communicative in native and foreign languages, are observed to be formed and developed while producing students' video presentations. The need to capture footage for the project can encourage students to master basic skills required technical equipment and software, the need for factual material for presentation to ensure formation of social, civil, intercultural competencies limited period of project preparation and condition working group can lead to the development of the ability to learn and find innovative solutions.

Keywords: video presentations, teaching foreign languages, students of non-linguistic areas of training, key competences for lifelong learning.

Постановка проблеми. Активне запровадження технічних засобів навчання у навчальний процес та розробка методики їх використання сприяє

підвищенню мотивації студентів та активізації навчання загалом, знайшла широке підтвердження серед науковців (М. В. Ляховицький, О. С. Полат [1]) та давно стала аксіомою.

Кількість технічних засобів постійно зростає, що вимагає від викладачів урізноманітнювати методи роботи з ними. На практиці неодноразово постають проблеми технічного забезпечення навчальних закладів, яким важко підтримувати наявну технічну базу, а особливо її програмне забезпечення, відповідно до останніх версій технологічних розробок.

Тим часом світ вимагає від випускника оволодіння вісьмома базовими компетенціями [3], а саме: володіння рідною мовою, іноземними мовами, міжкультурною компетенцією (сприйняття важливості традицій та звичаїв, досвіду, творчих ідей та шляхів їх вираження в культурах різних народів), математичною компетенцією та базовими компетенціями в науці та техніці; технологічною або цифровою компетенціями (базовими вміннями роботи і впевненому використанні інформаційних і комунікаційних технологій, якими користується суспільство), суспільною та цивільною компетенціями, умінні вчитися, умінні знаходити новаторські рішення та підприємництві (уміння втілювати ідеї в життя). Всі вони вимагають залучення фахових навичок та умінь, творчості, інновації та ризику, розуміння етичних цінностей, а також уміння планувати діяльність та скеровувати події задля успішної реалізації себе в обраній професійній галузі. Отже, бути освіченим сьогодні означає загалом розуміння суспільних та культурних принципів функціонування світу та готовність до співпраці з ним.

Для створення умов, сприятливих для опанування названими вище компетенціями необхідне гармонійне поєднання різних видів передачі і збереження інформації для створення повнішого текстового образу у спілкуванні зі світом.

З давніх-давен люди використовували наочність ілюстрації для передачі інформації не лише за допомогою слова, але й образу. На теперішньому етапі необхідно застосування різних технічних та нетехнічних засобів навчання, які покликані сприяти студентам повністю розкрити свій потенціал, надати особистісного значення спілкуванню зі світом [4]. Під час спілкування іноземною мовою на аудиторних заняттях студенти зустрічаються із цілим переліком проблем, пов'язаних із неможливістю типової для студента поведінки під час спілкування іноземною мовою: не завжди з першого разу

вдається висловитися іноземною мовою, неможливість у повній мірі послуговуватися невербальними засобами комунікації, звичними під час спілкування рідною мовою, незнайомі соціокультурні особливості країн, мови яких вивчаються, обмеженість фахових знань, навичок і вмінь тощо.

Отже студентам потрібно запропонувати засоби спілкування зі світом, які б допомагали їм повніше висловитися та сприяли підвищенню мотивації студентів до вивчення іноземних мов.

Залучення таких технічних засобів навчання, які стали для студентів не лише звичним атрибутом, а невід'ємною частиною їхнього життя, повинно стати обов'язковим для навчання іноземної мови. Існує чимало методичних досліджень залучення лінгафонних кабінетів, комп'ютерної техніки, електронних підручників та посібників, ресурсів Інтернету та ресурсно-інформаційних центрів, у яких зосереджені всі традиційні технічні засоби навчання. Всіх їх об'єднує зовнішній характер іншомовної інформації, яку потрібно вивчити, виправити, доповнити, оцінити, об'єднати, назвати або опрацювати в інший спосіб. Незалежно від того, чи студенти виконують завдання самостійно, чи за допомогою викладача, чи зацікавила їх інформація завдання, чи залишила байдужими, воно повинно спонукати студентів знаходити іноземну мову у різноманітних ситуаціях поза аудиторією і водночас стати не метою, а засобом особисто-значимої діяльності.

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є запровадження творчих проектних завдань, формою та кінцевим результатом яких є створення відео презентації – сюжету, авторами якого є самі студенти. Для цього група студентів розділяється на мікро-групи, кількість членів якої залежить від складності завдання. Студенти самі планують, організують, підбирають матеріал, виконують ролі, корегують, монтують та демонструють своє відео на запропоновану викладачем тему. Викладач не є членом жодної з груп, отже не втілює в життя студентські проекти. Його функціями є спрямування студентів на найефективніший шлях досягнення мети проекту, забезпечення студентів інструкціями до кожного етапу роботи, оцінка результатів роботи групи. На аудиторних заняттях відбувається представлення готового продукту, його обговорення та оцінка всіма студентами групи, підведення підсумків роботи.

Слідом за О.Б. Тарнопольським та С.П. Кожушко [2, с. 125] вважаємо, що у навчанні іноземній мові у немовних ВНЗ передусім повинні забезпечуватися три провідні принципи навчальної діяльності: мотиваційна достатність у

навчанні, практична реалізація комунікативних умінь та розвитку комунікативної компетенції, розвиток автономії творчої навчальної діяльності.

Застосування відео презентацій у навчальному процесі з іноземної мови відповідає кожному з наведених принципів. Оскільки головним мотивуючим фактором для студентів є професійна спрямованість їхньої діяльності, для підвищення мотивації студентів метою кожного з відео проєктів повинна стати не лише реалізація іншомовної комунікативної компетенції, але найголовніше – професійно орієнтований зміст завдання. Так, для студентів юридичного напрямку підготовки серед тем для відео сюжетів можуть бути: “The Changes in the Criminal Code of Ukraine”, “International Congress on International Cooperation”, “The Black Sea Oil Crises”, “Breaking a Suit in the UK”.

Готуючись до відео проєктів, студенти самостійно знаходять та опрацьовують матеріал, пишуть сценарій, розподіляють ролі в групі, знімають на відеокамеру сюжет, оцінюють його якість, якщо необхідно коректують, виправляють помилки і знімають знову. Таким чином, реалізація іншомовної комунікативної компетенції виявляється у вправлянні не лише в одному виді мовленнєвої діяльності, але в усіх чотирьох:

– уміння аудіювання формуються і розвиваються під час пошуку аудіо інформації іноземною мовою, а також безперервного спілкування іноземною мовою зі своїми колегами, з якими разом студенти створюють відео презентацію, для взаємодії, виявлення та виправлення можливих помилок.

– уміння читання розвиваються на етапі збирання та обробки інформації для презентації, власне читання під час запису презентації (допускається для окремих епізодів), корекції відзнятої презентації.

– уміння говоріння (як монологічного, так і діалогічного) розвиваються під час підготовки до презентації, її реалізації, обробки, демонстрування та обговорення.

– уміння письма формуються під час написання сценарію презентації, його удосконалення, виправлення помилок, написанні відгуків на відео презентації інших груп студентів.

– уміння медіації, оскільки час від часу перед авторами презентації виникатиме необхідність усно і/або письмово перекладати певну інформацію для створення відео.

Створення відео презентації передбачає розвиток іншомовних комунікативних умінь студентів на кожному з її п’яти етапів:

- підготовчого (збирання та обробка інформації, необхідної для розкриття теми; розподіл ролей у презентації; критична оцінка майбутнього продукту);
- творчого (написання тексту презентації; зйомка матеріалу; пошук шляхів найкращої реалізації задуму);
- технічного (редагування та корекція відзнятого; монтаж відео сюжету);
- демонстрація відео презентації на аудиторному занятті;
- обговорення (корекція помилок та неточностей шляхом залучення у ролі експертів інших студентів).

Для оцінки проектів пропонується визначати журі, до складу якого входитимуть студенти, що не брали участі у виконанні запропонованого проекту. Кожен із членів журі отримує бланк оцінювання певного аспекту відео, наприклад: відповідність сюжету його темі, повнота розкриття проблеми, грамотність, відповідність вербального та невербального мовлення культурному досвіду країн, про які йдеться у презентації.

Таким чином, створення відео презентацій у навчанні іноземних мов дозволяє значно підвищити мотивацію до вивчення іноземної мови, оскільки відео презентації спонукають студентів до додаткової позааудиторної роботи над оволодінням іноземною мовою є засобом формування та розвитку ключові компетенції фахівця відповідно до європейських вимог. Підготовка та демонстрація відео презентацій є також дієвим засобом «знаходження» комунікативних іншомовних ситуацій та вправлення іншомовних комунікативних умінь у позааудиторний час.

Зважаючи на потенційні можливості відео презентацій забезпечувати три провідні принципи у викладанні іноземних мов для студентів немовних ВНЗ, а також формувати та розвивати ключові для європейського фахівця компетенції, вважаємо за необхідне докладніше вивчати перспективи запровадження творчих відео презентацій у навчальний процес та розробити відповідну методику.

Література:

1. Кабинет иностранных языков / под ред. Е. С. Полат. – М. : Изд. дом «Владос», 2003. – 208 с.
2. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения // О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко: уч. пособ. – К.: Ленвіт, 2004. – 192 с.

3. Lucia Bodeman. Multimodality in the Language Classroom [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://issuu.com/britishcouncilportugal/docs/ied-5>. – Р. 16-17.

4. Key competences for lifelong learning [Електронний ресурс]: (Recommendation of the European Parliament and of the Council). – Режим доступу до ресурсу: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm/.

УДК 371.343.5

Підрушняк Т. В.,

Карасова Л. А.,

викладачі мови та літератури Брацлавського
агроекономічного коледжу ВНАУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розкриті поняття мовної особистості, мовного виховання, комунікативної компетенції. Вказані основні аспекти культури мови майбутнього кваліфікованого фахівця.

Ключові слова: *мовна особистість, мовна освіта, комунікативна компетенція.*

Peculiarities of linguistic personality formation in higher educational establishment. The concepts of linguistic personality, linguistic education, and communicative competence are exposed in the article; the basic aspects of culture of speech are marked. The features of forming a student as a linguistic personality are outlined.

Keywords: *linguistic personality, linguistic education, communicative competence.*

Постановка проблеми. Освіта у сучасному суспільстві стала однією з найрозвиненіших сфер людської діяльності. Помітно підвищилася її соціальна роль, від спрямованості й ефективності якої сьогодні багато в чому залежать перспективи розвитку людства. В останнє десятиліття суспільство змінює своє ставлення до всіх її видів. Зростання наукового інтересу до гуманітаризації

вищої освіти зумовлено багатьма причинами. Одна з них полягає в тому, що фундаментальна підготовка майбутнього спеціаліста може досягатися лише за умови широкої гуманітаризації економічної освіти. Саме тому сучасний етап розвитку освіти характеризується прагненням виявити теоретичні основи її гуманітаризації, системно й органічно вписати формування мовної культурної компетентності у процес професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста.

Сучасне соціальне замовлення на підготовку фахівців для різних сфер виробництва обґрунтовує вимоги до формування соціально-професійних якостей майбутнього спеціаліста, які базуються не тільки на загальному обсязі знань, а й передусім передбачають розвиток здібностей самостійно вирішувати нестандартні професійні завдання, застосовуючи альтернативне мислення, демонструвати постійне прагнення до удосконалення професійної діяльності. Тобто, необхідно підготувати спеціаліста, здатного виконувати соціально-виробничі завдання, та забезпечити його суб'єктно-особистісний розвиток. Таким чином, для успіху сучасній людині потрібно володіти мистецтвом комунікації, тобто мати відповідну комунікативну компетентність. Отже, проблеми, що розглядаються в нашій статті, – концептуальний підхід до формування мовної особистості в економічному ВНЗ та шляхи розв'язання протиріч між системою професійної підготовки спеціалістів і вимогами до рівня їхньої мовної компетентності.

Досконале, ґрунтовне володіння українською літературною мовою в повсякденно-діловій діяльності є обов'язковим для кожного фахівця. Викладання мовних дисциплін у вищих економічних навчальних закладах не тільки підвищує мовну освіченість студентів і сприяє гуманізації освіти, але й підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції. Саме на вирішення цієї проблеми й спрямовано курс "Українська мова (за професійним спрямуванням)", у рамках якого відбувається формування комунікативної компетентності.

Сьогодні проблема особистості як суб'єкта фахової діяльності, компетентного та здатного до саморозвитку, досліджується багатьма українськими та іноземними науковцями. Розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячені праці Н. А. Пашківської, О. Н. Хорошковської, Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. І. Локшина, О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, та інших. Завдання сучасного вищого економічного

закладу – не тільки підготовка компетентних фахівців у своїй галузі, але й інтелігентних особистостей. Визначальна роль у формуванні мислячої, творчої, діяльної та національно свідомої людини належить мові. Мовознавчі навчальні дисципліни, спрямовані на розвиток мовленнєвої вправності, не випадково здавна є невід’ємною складовою системи освіти: майстерне володіння словом в усі часи було однією з найважливіших умов соціальної та професійної успішності людини. Відповідно до Державної національної програми "Освіта. Україна ХХІ ст." та Концепції національного виховання, головні завдання мовної освіти – це формування інтелекту, виховання культури, розвиток мовленнєвих здібностей особистості в процесі розв’язання життєвих проблем (побутових, виробничих, духовних) засобами мови [1, с. 2]. Кожне суспільство зацікавлене в тому, щоб інтегрувати молоде покоління в соціальні структури своєї держави. Проблема функціонування української мови на значній території України до цього часу стоїть досить гостро: етнічне коріння більшості населення – українське, натомість значна кількість жителів вважає рідною російську мову, і це не можна не враховувати при проведенні заходів щодо розширення меж застосування державної мови. Донедавна студентська молодь намагалася спілкуватися переважно російською мовою. Але і досі, використовуючи українську в окремих ситуаціях спілкування, мовці припускаються низки мовленнєвих огріхів і помилок. Щодо орфоепічних норм – це "акання", пом’якшення [р]; явища семантичних змін спостерігаються під час використання слів у невласливому для них в українській мові значенні. У той же час не можна не визнати, що процес українізації гальмується не лише об’єктивними, а й переважно суб’єктивними факторами, що становить суттєву загрозу для подальшого розвитку держави, бо мова є одним із головних чинників єдності нації, а в нас мова корінного народу на значній частині України ще не стала домінуючою. Однією з проблем під час навчання студентів вищих економічних закладів освіти є створення мотивації до ґрунтовного вивчення мови. На жаль, підхід більшості з них є занадто прагматичним: іноді знання мовних норм на рівні орфографії й пунктуації безпідставно вважається необхідним лише для успішного складання вступних випробувань. Звичайно, добре, коли економіст, бухгалтер, менеджер чи підприємець знають правила орфографії, пунктуації, норми граматики. Але ці знання не спроможні забезпечити належний рівень володіння мовою. Програма теж не передбачає завдань, які розвивали б "мислення, уяву, емоційну сферу, зрештою, саме

мовлення" [2, с. 76]. Становище, здавалося б, має змінити впровадження у 1994 році в навчальні плани закладів вищої освіти (у тому числі й економічної) курсу "Ділова українська мова", на меті якого - підвищити загальний мовний рівень студентів, ознайомити їх з особливостями офіційно-ділового стилю, його практичного застосування. Але й тут відбувається підміна процесу опанування вмінням розповідати, переказувати, виступати, брати участь у різноманітних мовленнєвих ситуаціях навчанням писати та оформляти заяву, доручення, розписку тощо. Студентство повинно усвідомити визначну роль мови у житті людини, розуміти, що мовна майстерність є шляхом до професійного становлення та зростання, запорукою всебічної реалізації творчих здібностей особистості.

Вивчення курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)" у ВНЗ реалізує компетентнісний, функціонально-діяльнісний та особисто-орієнтований підходи до навчання української мови, що відповідає сучасним суспільним запитам, які запропоновані Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти [3, с. 8]. Йдеться про розвиток креативності, інтелектуальних здібностей студентів, їх інтересу до вивчення української мови, до досягнення вершин української риторичної мови; формування усвідомленого ставлення до української мови як інтелектуальної, моральної, духовної і культурної цінності; необхідність знати сучасну українську мову й досконало володіти нею в усіх сферах суспільного життя; готовність до адекватного вибору й отримання професійної освіти; практичних навичок володіння культурою мови; вироблення мовного смаку шляхом розширення світогляду, вміння використовувати набуті знання під час роботи з мовним матеріалом. Як бачимо, всі ці завдання спрямовані на формування мовної особистості. Сучасна лінгвістика виділяє такі рівні мовної особистості: вербально-семантичний, лінгво-когнітивний і мотиваційно-прагматичний. Вербально-семантичний рівень – це володіння різними мовними нормами, лінгвокогнітивний рівень репрезентує індивідуальну мовну картину світу, вихід на мотиваційно-прагматичний рівень забезпечує вільне володіння мовою у будь-якій комунікативній ситуації. Перший рівень вважається нульовим: він є базою, на якій відбувається формування мовленнєвої особистості. Є й інші підходи до мовної характеристики особистості. С.Караванський виділяє чотири типи компетенції: мовну, мовленнєву, соціокультурну й функціонально-комунікативну. Мовна компетенція включає знання орфоепічних,

орфографічних, лексичних, словотворчих, та граматичних норм. Мовленнєва компетенція реалізується під час аудіювання, говоріння, читання та письма. Соціокультурна компетенція передбачає знання з національної культури, історії, економіки тощо. Найвагомішою, за визначенням дослідника, є функціонально-комунікативна компетенція, тобто вміння користуватися мовними засобами для створення текстів різної стильової приналежності. Проаналізувавши дослідження з сучасної лінгводидактики, А. Нікітіна розробила модель мовної особистості, у якій розрізняється мовна, мовленнєва, предметна, прагматична й комунікативна компетенції [4, с. 3]. На занятті з української мови зі студентами вищої школи викладач має задіювати всі названі рівні мовної особистості. Формування кожного з аспектів передбачає різні види робіт. Вербально-семантичний рівень формується шляхом виконання вправ, які спрямовані на очищення мовлення майбутніх фахівців від сумнозвісного суржику – явища, яке знижує якість не лише мовлення, але й думки. Отже, ефективним є залучення студентів до аналізу помилок мови засобів масової інформації та реклами: самостійно аналізуючи мовне довір'я, майбутній фахівець звикає до свідомого ставлення до слова. Такий досвід надалі захистить його мовлення від негативного зовнішнього впливу. Піднесенню мовної культури студентів сприяє також різнопланова робота з фаховими текстами (переклад з інших мов на українську, лексико-граматичний аналіз, укладання тлумачних словничків тощо). Однак усні опитування й письмові роботи, проведені серед студентів БАЕК, засвідчили, що лише 15% респондентів користуються українськомовними словниками систематично, 12% – зверталися до словників самостійно, а не з нагадування викладачів.

Важливим етапом мовної освіти є формування соціолінгвістичної компетенції – здатності розуміти і продукувати мовлення в конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування [5, с. 4]. Для досягнення цієї мети велика увага приділяється культурологічному компоненту занять з української мови, що втілюється у змістовому наповненні текстів тренувальних вправ і контрольних робіт. Активізувати увагу аудиторії, підвищити загальнокультурний рівень молоді, поглибити знання з української і світової історії та культури допомагають короткі інформаційні повідомлення, підготовлені студентами. Всі підготовлені повідомлення обов'язково обговорюються й аналізуються, коментується мовлення доповідача, розглядаються стильові особливості текстів. З постійним розширенням сфери

функціонування української мови у суспільстві перед вищою школою постає проблема підготовки фахівців, професійна зрілість яких визначається не тільки рівнем професійних знань, а й умінням здійснювати науково-виробниче і службове спілкування, доцільно й ефективно використовуючи ресурси рідної мови. Досвід показує, що наша молодь, на жаль, погано володіє етикетними формулами, має у вжитку лише деякі з них.

Формування високої культури мовлення є невід'ємною ознакою загальнолюдської культури. Для спеціаліста економічного профілю культура усного й писемного мовлення є не лише відображенням його вихованості, інтелігентності, але й визначає культуру взаємин у щоденному спілкуванні в найрізноманітніших сферах мовленнєвої діяльності: від приватного спілкування – до спілкування на державному рівні. Метою лінгвістичних навчальних курсів є не лише формування мовної майстерності студента, а й виховання національно свідомої особистості, якій притаманні чітка громадянська позиція і широта світогляду. Будь-який мовленнєвий акт можемо розглядати як вид літературно-творчої діяльності молодого спеціаліста. Для того, щоб створити якісне висловлювання, а тим більше текст, стильовий різновид якого задається обставинами спілкування, потрібно не тільки знати теорію мови та мати певний лексичний запас, необхідно вміти розрізняти нюанси значення слів, відчувати особливості слововживання. Одним із ефективних, на наш погляд, видів роботи є комплексний аналіз фахового тексту. Виконуючи запропонований аналіз, студент створює власний текст, що сприяє закріпленню навичок логічної побудови мікротекстів, вмінню встановлювати логічні зв'язки між комунікативною метою висловлювання і мовними засобами її досягнення. У системі практичних завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь і навичок студентів, необхідно враховувати прагматичний і психологічний аспекти комунікації. Навчально-тренувальні вправи сприяють осмисленню й запам'ятовуванню теоретичного матеріалу, активізують пізнавальну діяльність студентів, формують навички, необхідні для подальшого підвищення рівня мовленнєвої майстерності.

Опановуючи курс мови, студенти-економісти вчаться вільно орієнтуватись у словниковому фонді української мови, ефективно використовувати її у професійній діяльності, розширюючи межі функціонування рідної мови в сучасному українському суспільстві. У цій непростій ситуації особливої актуальності набуває вивчення курсу української

мови за професійним спрямуванням, який включає вивчення всіх мовних норм, а отже, допомагає майбутнім фахівцям не лише уникнути інтерференції, але й оволодіти навичками оптимальної мовної поведінки у професійній сфері. Процес формування комунікативної компетенції студентів передбачає врахування і вдосконалення лінгвістичних і соціально-психологічних знань і навичок студентів, їхнього комунікативного досвіду; комплексне формування мовної і соціокультурної компетенцій; розвиток умінь і навичок дотримання доцільності у використанні мовних норм; прищеплення студентам умінь орієнтуватися у виборі правильної комунікативної поведінки у суспільстві залежно від конкретної мовленнєвої ситуації. Зазначимо, що мовна особистість формується на основі рідної мови, а розвивається, розширює свої мовно-культурні обрії шляхом засвоєння інших мов. Тільки різностильова, функціонально багата мова може надійно забезпечити засвоєння другої мови.

Культура професійного мовного спілкування формується на основі реалізованих на високому рівні навчальних програм: відповідних дисциплін і різних форм роботи – лекційних, практичних занять, де засвоюється термінологія – наукова і практична опора майбутнього фахівця. Вища школа має забезпечувати українську мовленнєву практику як у процесі навчання, так і поза ним.

Висновки. Безумовно, найефективнішим засобом формування мовної культурної компетентності студента є його глибоке свідоме «занурення» в культуру, традиції, звичаї тощо. Враховуючи технологічні інновації ХХІ століття, майбутній молодий фахівець має змогу набувати практичних навичок реального спілкування.

Література:

1. Державна національна програма "Освіта. Україна ХХІ століття". – К : Райдуга, 1994. – 27 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Концепція національного виховання // Рідна школа. – 1995. – № 6. – С. 1–25.
4. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису: Лінгводидактичні аспекти / С. Омельчук // Дивослово. – 2006. – № 9. – С. 4–8.

УДК 371

Стецюра Н.В.,
Шмалюх Л.Б.,
викладачі-методисти
Брацлавського агроекономічного
коледжу ВНАУ

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ СТУДЕНТІВ – КУЛЬТУРНЕ ОБЛИЧЧЯ НАЦІЇ

Дана стаття базується на сучасних актуальних мовленнєвих питаннях сучасності: виховання культури мовлення студентів та практичне освоєння ними елементарних правил етикету. У роботі представлені ігрові моделі занять з розвитку зв'язного мовлення та практичного використання елементів етикету, що дає можливість студентам розвинути та збагатити свою мовленнєву компетентність.

Ключові слова: мовленнєвий етикет, компетентність, комунікативні мовні засоби.

The article is based on modern speech questions, discussed nowadays: developing students' speech culture and their practical owning of elementary etiquette rules. The work includes play models of the lesson in the development of interactive speech, the enables students to develop and enrich their speech competence.

Key words: speech etiquette, competence, communicative speech means.

Постановка проблеми. Ще видатний український педагог Василь Сухомлинський наголошував на тому, що неприпустимим для освіти є обмеження її функціонального навантаження самим лише навчанням: «Дивно і незрозуміло: молода людина вивчає і багато довідується про зоряні високості й морські глибини, про далекі галактики й елементарні частини, про державний устрій давнього Єгипту й Вавилоні, але не вивчає й нічого не знає про те, що відбувається в його голові, коли він сприймає і спізнає довкілля, якою є природа його почуттів, переживань, як виховати людську культуру в самому собі. Дитина знає про побут давніх спартанців, але не знає, як поводитися в громадських місцях, як співвідносити свої вчинки, бажання з інтересами інших людей» [8, с. 125].

Так, на превеликий жаль, ще дуже часто домінувальні позиції в освітньому процесі займає навчальна діяльність, відірвана від особистості, спрямована перш за все на засвоєння програми, а не на підготовку молоді до життя, задоволення її потреб і здійснення очікувань (самостійність, співпраця, спілкування, соціальна і творча активність, успішність тощо). Особливо відчутними є програми в сьогоденному вихованні культури мовлення студентів та школярів, практичному освоєнні ними елементарних правил етикету, основ міжособистісної взаємодії, що про них і згадує

В. Сухомлинський. Але, водночас, саме до перш оглядних відомостей і важливих навичок слід зарахувати мовленнєву етикетну поінформованість й уміння правильно поводитися в різних ситуаціях спілкування. Ці знання й уміння є важливими складником загальної людської культури, можна сказати, її першоосною, саме вони надійно забезпечують кожній людині стабільний життєвий успіх, ушляхетнюють і приносять особистість, спрямовують її розвиток у широке позитивне річище.

У сфері мовного етикету реалізуються, зокрема, головні завдання мовної освіти – вивчення правил користування мовою, її лексикою та фразеологією, граматичними формами, фонетичним ладом, елементами текстотворення. Особливо гарною нагодою зміцнити етикетну підготовленість студентів стане засвоєння стилістичних особливостей мови – форм, жанрів і стилів усного та писемного спілкування, виразності і комунікативної достатності, багатства і різноманітності виражально – зображальних засобів.

Саме тому сучасна лінгводидактика орієнтує вивчення мови на органічне зрощення цього процесу з інтенсивним мовним вихованням та виробленням шляхетної мовної поведінки, на поступове й неухильне формування у молоді стійких навичок і позитивної лінії мовного спілкування, на озброєння молодих людей методиками пошуку духовної, моральної і психологічної сумісності з іншими індивідами та можливостей самореалізації за допомогою мови. [4, с.3]

Далеко не в кожному сучасному навчальному закладі є змога (кадрове, методичне, часове й ін. забезпечення) впровадити в постійну практику заняття етикету, які б ефективним сприяли поліпшенню вихованості студентів. Так само мало ймовірно слід визнати й відведення наставниками всього часу виховних годин на освоєння основних правил поведінки в суспільстві. А тим часом навчальна практика, і педагогічна теорія однаковою мірою дають підстави стверджувати, що будь – яку освітню ідею тільки тоді можна якісно

втілити в життя, коли налагоджено механізм її постійного комплексного впровадження, коли вона набуває системного характеру, стає наскрізною для всього навчального процесу, коли саме їй підпорядковується і нею наповнюється все функціонування навчальної інфраструктури. Тільки за таких умов можна сподіватися на успішне прищеплення педагогічних новацій сьогоденню, на те, що перспективні освітні ідеї стануть реальністю.

Виходом із такої ситуації може стати використання пов'язаної з цим питанням інформації безпосередньо в навчальному процесі (на рівні дидактичного матеріалу, який залучається для проведення заняття – речення, тексти, формулювання завдань, ілюстрації под.), забезпечення відповідної спрямованості позааудиторної діяльності, розробка і впровадження спецкурсів і спецсемінарів, розгортання оригінальних педагогічних проектів й ін.

У Брацлавському коледжі ВНАУ студентів не тільки збагачують базовими знаннями, а й насамперед викладачі активну увагу приділяють основам загальної культури, які стануть що надійнішим підґрунтям подальшого всебічного розвитку і зростання особистості. Необхідність введення факультативного спецкурсу «Мовленнєвий етикет» є очевидною, оскільки «сухі орфографічні, граматичні та інші правила студенти «успішно» завчають, не розуміючи, для чого ж вони це роблять, а потім так само «успішно» забувають, не вміючи застосувати вивчене в повсякденному житті.

Тому його головна мета – сприяти міцному, обіпертому на інтенсивну практичну діяльність засвоєнню студентами комунікативних формул, правил поведінки в товаристві, культури спілкування, одним словом – цілісної системи національного етикету, який складався впродовж століть, є культурним обличчям нашого народу і знання та щоденна реалізація якого виступають найкращим свідченням духовної зрілості, згармонізованості інтелекту й внутрішнього світу й окремої людини, й цілої нації [1, с. 7].

Знання етикету належать до першорядних за значенням відомостей про соціокультурну самобутність народу і разом із іншими факторами національної культури (реалії національного буття, характер, стереотипи, символи, культурно зумовлені особливості комунікації тощо) допомагають скласти вичерпне, цілісне уявлення про народ [7, с. 5].

Саме тому слід погодитися, що освоєння національного Театру етикету допоможе студентам краще спізнати і збагнути рідний народ, його душу й характер, морально – етичну сутність і духовність, а також знайти своє місце в

процесах його розвитку та збагачення його традицій. За допомогою цієї ігрової форми також виявляються й розвиваються творчі здібності студентів – літературні, режисерські, сценічні й інші, що сприяє розкріпаченню дітей, виявленню їхнього потенціалу, відкриває колосальні поклади їхніх особистісних ресурсів – мислення, уяви, фантазії, пам'яті.

Важливою для Театру етикету рисою є і створення в ньому умов для здруження колективу, його націленість на гармонізацію й позитивізацію взаємин між студентами, привчання їх до організованості в роботі й вироблення в них уміння координувати зусилля.

Для освоєння студентами етикетної системи на заняттях факультативу обрано насамперед ігрові форми з огляду на те, що гра є прикладом «універсальної діяльності, оскільки містить у собі багато якостей інших видів діяльності. Гра допомагає розвивати допитливість, тренує пам'ять, увагу, вміння не лише дивитися, а й бачити, логічно мислити» Ігрові форми також великою мірою сприяють виробленню в студентів комунікативних навичок, усвідомлення мотивів і мети учасників спілкування, їхніх соціальних ролей, умов якісної комунікації, тактики досягнення поставленої мети. Ігрова діяльність згуртовує колектив, виховує ініціативність і самостійність, відповідальність і цілеспрямованість, цим гра сприяє реалізації ідей співпраці, партнерства, здорової змагальності, самоуправління, а найголовніша її перевага над іншими методичними формами полягає в тому, що гра підтримує й посилює інтерес студентів до навчання, полегшує подолання труднощів у засвоєнні навчального матеріалу.

Хоча лише ігровими формами проведення факультативних занять з мовленнєвого етикету викладачі коледжу не обмежуються, вони також самобутньо використовують навчально – виховний потенціал традиційних освітніх форм, які зумовлюються як певними відмінностями складників етикету і завдань прищеплення його основ студентам, так і потребою урізноманітнення методів виховної роботи.

Розглянемо найчастіше використовувані моделі занять факультативного спецкурсу.

Модель I

Тема: «Правила етикету»

Студенти поділені на групи по 4-5 осіб, обирають (за допомогою лотереї, рулетки абощо) формулювання певних правил етикету, до яких їм треба буде

скласти жартівливі діалоги, гуморески, скетчі й под. Підготовка до виступу може здійснюватися безпосередньо на занятті або переноситися на позааудиторний час, тобто здійснюватися вдома. Між групами обов'язково проводиться конкурс на кращий сценарій і виступ у Театрі етикету; найкращу групу обирають самі студенти.

Орієнтовні завдання

- запізнившись на якийсь захід, людина неодмінно має вибачитися перед присутніми, незалежно від того, куди саме вона запізnilася – на приватну зустріч чи на офіційне прийняття;

- перед тим, як звернутися із запитанням чи проханням до старшої за віком людини, треба вибачитися й спитати дозволу на це.

Модель II

Тема: «Лови помилку!»

Кілька студентів (2-5 осіб) розігрують, підготувавшись заздалегідь, діалог або полілог загальної тематики; решта студентів уважно слухає виступ, стежачи за тим, яке з правил етикету порушено в ньому. Після виступу той, хто знаходить помилку, називає її й пояснює, як саме за цих обставин треба поводитися. Саме цей із гравців і вшановується як переможець. Тексти діалогів і полілогів, які містять етикетні помилки й використовуються під час гри, беруться з власного доробку – за новими вимогами у процесі вивчення української мови студенти мають самостійно складати ситуативні діалоги.

Модель III

Тема: «Світовий стандарт»

Студенти, поділені на кілька груп, одержують певні теми, які пов'язані з етикетом і які їм належить висвітлити в «міжнародному масштабі», тобто з'ясувати й повідомити іншим, як саме те чи те положення реалізується в інших країнах, яку національну специфіку мають ті чи ті ситуації спілкування тощо. Підготувавши виступ, студенти оприлюднюють його; виступ складається, як правило, з двох частин: перша частина – інформаційна, її форма усталена, друга частина – ілюстративна, вона має довільну форму і спирається на показ сценок, використання інших матеріалів. Визначення переможців змагання здійснюється самими студентами.

Модель IV

На тему: «Етикет - довідка»

Студенти діляться на групи, кожна з яких формулює ряд запитань (до 10),

що стосуються певних етикетних тем. Потім групи обмінюються цими запитаннями і впродовж деякого часу готують на них відповіді. Підготувавши етикет – довідки, групи виступають перед своїми однокласниками. Форма роботи є певною мірою усталеною і передбачає побудову виступу у вигляді запитань і стислих відповідей на них. Підсумки змагання підбиваються у формі колективного визначення кращих виступів.

Модель V

На тему: «Зернятка мудрості»

Ігрові завдання за цим напрямом передбачають використання в різних формах паремій як робочого матеріалу. Студенти за бажанням або якимось із різновидів жеребкування обирають певні премії морально- етичного змісту (приказки і прислів'я, афоризми, цитати, максими, сентенції та ін.) і складають діалоги (полілоги), у яких висновком, своєрідним резюме можна було б використати саме ці згустки життєвої мудрості. Підготувавши діалоги (полілоги), студенти озвучують їх. Рішення про перемогу в грі колективно приймають самі студенти.

Література:

1. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К.: Рідна мова, 1998. – С.7.
2. Коваль А. Спочатку було Слово. – К., 2001.
3. Культура української мови: Довідник. – К., 1990.
4. Мацько Л. Стратегія мовної освіти в Україні // Педагогічна газета. – 2004. – № 5 – С. 3.
5. Солодка А. Проектування полі культурного виховання старшокласників у процесі вивчення гуманітарних предметів // Нові напрями творчого розвитку особистості школяра: Матеріали доповідей та повідомлень. К., 2004. – С.5.
6. Сележинський Г. Прекрасні супутники наші. – К., 1989.
7. Сліпушко О. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові. – К., 1999.
8. Сухомлинський В. Разговор с молодым директором школы. – Педагогіка, 1973 р. – С. 125.
9. Українська афористика. – К., 2001.
10. Федоренко В. Л. Авторські ігрові проекти / Навчально-методичний посібник для вчителів і студентів. – К.: СПД Богданова А. М., 2007. – 224 с.

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
КВАЛІФІКОВАНИХ ФАХІВЦІВ

УДК 376.37:159.937.51

Євтушенко О. О.,

студентка V курсу

Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

Науковий керівник:

Никоненко Н.В.,

к. пед. н., доцент кафедри педагогіки та
корекційної освіти

Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ ТА КОРЕКЦІЯ
ЗВУКОВИМОВИ У ДІТЕЙ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА СЛУХУ

Проаналізовано та досліджено особливості логопедичної роботи та корекцію дислалії у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та вадами слуху. Виявлено, що у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та вадами слуху відзначається різке зниження потреби в мовленнєвому спілкуванні, що призводить до його обмеження і негативно позначається на процесі оволодіння мовою. Запропоновано нові засоби корекції мовлення дітей із дислалією та розробка авторської методики із корекції звуковимови.

Ключові слова: дислалія; порушення інтелектуального розвитку; вади слуху; мовленнєві порушення; корекція мовлення; корекційна робота; діти із порушеннями інтелектуального розвитку та вадами слуху.

Speech therapy correction of dyslalia in children with intellectual disorders and hearing impairments is analyzed and researched. It is identified that children with intellectual and hearing disabilities prefer a sharp reduction of speech communication, which leads to its limitation and affects the process of language acquisition. The new means of speech correction for children with dyslalia developed

by the author for correction of sound pronunciation are introduced.

Keywords: *dyslalia, intellectual disorders; hearing impairments; speech disorders; speech correction; remedial work, children with intellectual and hearing disabilities.*

Постановка проблеми. Мовлення є одним із головних показників нормального розвитку дитини, саме тому проблеми корекції мовлення набувають особливої актуальності. Серед численних варіантів мовленнєвих дефектів важливе місце посідає порушення звуковимови. При порушеннях звуковимови часто спостерігаються супутні порушення вегетативної нервової системи, що поєднуються з більшою емоційною чутливістю, збудливістю і неврівноваженістю дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та слуху, саме тому виникає потреба в дослідженні логопедичної роботи із дітьми із дислалією.

Основною метою логопедичного впливу при дислалії є формування умінь і навичок правильного відтворення звуків мови. За Л. Н. Смирною [7, с.25] для правильної звуковимови дитина має вміти: 1) пізнавати звуки мови за акустичними ознаками та не плутати їх у сприйнятті; 2) відрізнити нормативну вимову звуків від ненормативної; 3) здійснювати слуховий контроль за власною вимовою та оцінювати її якість; 4) використовувати і артикуляційні позиції залежно від сполучуваності одних звуків з іншими; 5) безпомилково вживати потрібний звук в усіх видах мовлення.

Актуальність і значимість проблеми дислалії у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку визначається, перш за все, їх когнітивною функцією мовлення, тісним зв'язком процесів розвитку мовлення і пізнавальної діяльності дитини. Дитина оволодіває мовою значно пізніше своїх однолітків. Це пов'язано із загальним недорозвиненням всієї психіки дітей у цілому, що призводить до значних змін і затримок розумового розвитку.

На розвиток мовлення дітей із вадами слуху позначається час настання приглухуватості, ступінь зниження слуху, загальний стан дитини. Навіть незначна туговухість, що наступила до того, як сформувалося мовлення (в 2,5 – 3 роки), призводить до її недорозвинення.

Складність визначеної проблеми полягає в тому, що інтелектуальні порушення та порушення слуху є первинними дефектами, які не підлягають корекції, проте вторинним дефектом виступає порушення мовлення, особливо звуковимови, що піддається корекції. Саме тому, проблема розвитку мовлення

у дітей із інтелектуальною недостатністю та вадами слуху є нині найактуальнішою та потребує розробки спеціальної корекційної роботи з цією категорією дітей.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Порушення мовлення у дітей досліджувалися багатьма вченими серед яких В. М. Акименко [1], Н. С. Гаврилова [3], Л. Н. Смирнова [7], Ю. В. Рібцун [6]. Мовленню у дітей із інтелектуальною недостатністю приділяли увагу у своїх працях такі вчені: В. К. Воробьова [2], Р. Е. Левина, М. Є. Хватцев, С. Н. Шаховська [4], а визначенням особливостей мовлення у дітей із порушенням слуху досліджувалися Г.А. Каші, Д. І. Орловою, О. В. Ревуцькою, М. А. Савченко, Л. Н. Смирновою та ін. За даними цих досліджень, у початкових класах допоміжної школи виражені дефекти спостерігаються у 40-60% дітей. У перших класах допоміжної школи, за даними Г. А. Каші, М. Є. Хватцева, кількість дітей з дефектами мовлення значно вища.

Мета статті полягає в аналізі особливостей логопедичної роботи та корекції дислалії у дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та вадами слуху.

Виклад основного матеріалу. На теперішній час за даними Центру інклюзивної освіти України 11% дітей відносяться до категорії дітей із обмеженими можливостями здоров'я і потребують спеціальної освіти. Діти із вадами мовлення посідають друге місце серед усіх дітей із вадами розвитку та складають 7,86%; діти із порушеннями інтелектуального розвитку – третю позицію та складають 2,84% [5]. Вважаємо, ці показники неприпустимо високими, саме тому слід приділяти більше уваги корекційній роботі із ними.

Погоджуємось із визначенням вчених Ю.В. Рібцун [6, с.35] та М. К. Шеремет [8, с.66] про те, що дислалія – це розлад мовлення, який проявляється порушенням вимови звуків при схоронності розуміння мови, її словникового запасу та граматичної будови. Термін «дислалія» утворено від грецького префіксу «дис», що означає відхилення від норми, порушення функції, утруднення, та грецького слова «lalia», що означає мова.

У частині дітей із порушеннями інтелектуального розвитку відзначається недорозвинення мовлення, цілком обумовлене рівнем інтелектуального недорозвинення, у більшості, особливо у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, відзначається тяжке порушення мовленнєвого розвитку, що передбачає різноманітні мовленнєві розлади. Розлади мовлення у дітей із

олігофренією проявляються на тлі важких порушень пізнавальної діяльності, аномального психічного розвитку в цілому. Порушення мовлення носять системний характер, тобто порушуються усі компоненти мовлення: фонетико-фонематична сторона, лексика, граматичний лад мови; імпресивне та експресивне мовлення; усне та писемне мовлення. Окрім мовленнєвих порушень спостерігається слабкість мотивації, зниження потреби в мовленнєвому спілкуванні, порушено програмування мови, створення, реалізація мовленнєвої програми і контроль за промовою, відповідність результату мотиву і мети мовленнєвої діяльності.

У дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку, відзначається недостатня рухливість органів артикуляційного апарату (язика, губ, нижньої щелепи), невміння дитини утримувати язик в правильному положенні або швидка зміна його положення.

При зниженні слуху спостерігаються труднощі диференціації свистячих і шиплячих, дзвінких і глухих приголосних звуків [8, с.77]. У дітей із вадами слуху спостерігаються порушення мовлення, пов'язані з вимовою.

Особливо при порушеннях слуху та порушеннях інтелектуального розвитку страждає фонематичний слух. Саме тому, однією з особливостей проведення логопедичної роботи є корекція фонематичного слуху.

Л. С. Волкова та С. Н. Шаховська [4, с.99-101] звертають увагу на те, що корекція порушення фонематичного слуху у дітей здійснюється комплексно:

- спеціальні логопедичні вправи, які розвивають якість сприйняття та промовляння у дітей;
- спеціальний логопедичний масаж артикуляційної мускулатури, що за допомогою спеціальних зондів нормалізує тонус м'язів для правильної вимови звуків;
- мікрострумова рефлексотерапія активізує мовленнєві зони кори великих півкуль, які відповідають за розуміння мовлення, можливість правильного структурування пропозицій, за розвинений словниковий запас, нормативну дикцію та бажання комунікативного контакту;
- використання спеціальних логоритмічних вправ у групах та індивідуально;
- вправи на розвиток почуття ритму, музичні ігри та навчання грі на музичних інструментах.

Для досягнення вищезазначених завдань логопед повинен знайти

найефективніший шлях навчання дитини вимові.

При правильній організації логопедичної роботи позитивний ефект досягається при всіх видах дислалії. Корекція звуковимови здійснюється в процесі роботи над усіма компонентами мовлення: розвиток загальної, дрібної та артикуляції моторики; синхронізація рухів та артикуляції; розвиток фонемних процесів та формування уміння розрізняти звуки на основі синхронізації з рухом; усунення дефектів звуковимови; розвиток умінь та навичок диференціювати звуки.

Як приклад, можна виділити такі вправи корекції звуковимови [3, с.15]:

– формування правильного мовленнєвого дихання («Співаємо пісеньку», «Німе кіно», «Зоопарк»; «Сніжок»);

– вправи для свистячих артикуляцій «Жолобок», «Посмішка», «Гірка»; для шиплячих – «Чашка», «Смачне варення»; для звуку [Р] – «Конячки», «Грибок», «Моторчик», «Дятел», «Гармошка»; для звуку [Л] – «Літак», «Пароплав», «Вітрило»).

Логопедичні заняття мають проводитись регулярно, не менше трьох разів на тиждень для досягнення найбільшого ефекту. У спільній роботі з розвитку мовлення вагоме місце повинні посідати ігри та заняття, спрямовані на вироблення у дітей чіткої дикції та правильної звуковимови. За завданням логопеда батьки повинні займатися з дитиною вдома 2-3 рази на день протягом 5-15 хвилин. Для подолання дефектів вимови логопед застосовує спеціальний дидактичний матеріал, який підбирається індивідуально до кожної дитини.

У більшості випадків дислалія успішно піддається корекції, проте профілактика даного порушення вимагає своєчасного виявлення анатомічних порушень в будові органів мови, оточення дитини правильними зразками для мовленнєвого наслідування, а також всебічну турботу про фізичний розвиток і здоров'я дітей.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. У дітей із порушеннями інтелектуального розвитку та вадами слуху частіше відзначається порушення звуковимови. Корекційна робота із подолання дислалії у цієї категорії дітей повинна обов'язково будуватися з урахуванням форми порушення та визначення структури дефекту.

Після проведення теоретичного дослідження ми дійшли висновку, що порушення мовлення, особливо звуковимови, у дітей, які мають порушення інтелектуального розвитку та порушення слуху, виступає важливим чинником

гальмування їх нормального розвитку. Отже, ми можемо говорити про необхідність створення та впровадження методичної логопедичної роботи з цією категорією дітей, що й стане подальшим кроком нашого дослідження.

Література:

1. Акименко В. М. Речевые нарушения у детей / В.М. Акименко. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 141 с.
2. Воробьёва В. К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи: учеб.пособ. / В. К. Воробьёва. – М.: АСТ: Астрель: Хранитель, 2007. – 158 с.
3. Гаврилова Н. С. Прийоми формування правильної вимови фонем у дітей / Н. С. Гаврилова // Актуальні питання корекційної освіти. – 2012. – Вип. 3. – С. 11–20.
4. Логопедия: Учеб. для студ. дефектол. ф-тов пед. вузов / Под ред. Л.С. Волковой, С.Н. Шаховской. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 680 с.
5. Електроний ресурс: НМЦ інклюзивної освіти <http://nmcio.ipro.kubg.edu.ua/>
6. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення: програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К. : Кафедра, 2013. – 284 с.
7. Смирнова Л. Н. Логопедия в детском саду / Л. Н. Смирнова. – М. : Мозаика-Синтез, 2009. – 92 с.
8. Шеремет М. К. Логопедія (корекційна робота при дислалії): навч. посіб. / М.К. Шеремет., О.В. Ревуцька. – К. : Слово, 2009. – 244 с.

УДК 378:371.3

Ільчук В.В.,
к.пед.н.,
викладач кафедри української
та іноземних мов, ВНАУ

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВОГО МЕТОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті автором визначено особливості використання проблемно-пошукового методу в навчальному процесі.

Ключові слова: метод, процес, проблемно-пошуковий, студент, навчання.

In the article the author defined features using problem-search method in the learning process.

Keywords: method, process, problem-search, student, teaching.

Постановка проблеми. У Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. пріоритетним напрямком у розвитку освіти є підготовка людей високої освіченості, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння і впровадження наукоємних та інформаційних технологій. У зв'язку зі зміною соціальних вимог відбувається переосмислення ролі викладача у процесі модернізації системи освіти, підвищуються вимоги до нього. Критично-креативна парадигма освіти потребує високої професійної компетентності викладача, його готовності до педагогічного співробітництва і співтворчості зі своїми студентами, до здійснення особистісно орієнтованого навчання. Сучасний стан освіти об'єктивно зумовлює переведення освітнього процесу на технологічний рівень. При цьому можуть і повинні бути використані особистісно зорієнтовані інноваційні педагогічні технології. Ефективність їх використання значною мірою залежить від того, як реалізується творчий потенціал особистості учня. Тому повинні змінитися пріоритети у діяльності викладача. Від пояснювально-ілюстративного методу трансляції готового навчального змісту, від просвітительства студентів, викладач повинен прийти до нових особистісно зорієнтованих методів, в яких посилений творчо-діяльнісний компонент.

Мета статті – визначити особливості використання проблемно-пошукового методу у навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Проблемна ситуація – це психологічний стан, що виникає в результаті взаємодії суб'єкта (студента) з об'єктом (навчальним матеріалом), який викликає пізнавальну потребу розкрити суть процесу або явища, що вивчається. Залежно від її складових, виділяють чотири компоненти проблемної ситуації: об'єкт (матеріал, що вивчається), суб'єкт (студент), мислена взаємодія (процес мислення, спрямований на об'єкт) та особливості цієї взаємодії (зважаючи на виявлені суперечності), аналіз яких переростає в пізнавальну потребу студента розкрити суть об'єкта, що вивчається.

У навчальному процесі завжди є студент і матеріал, над яким потрібно думати. Матеріал сам по собі не викликає в суб'єкта пізнавальної потреби. Тому невід'ємною складовою проблемної ситуації є дія студента, його взаємодія з навчальним матеріалом, спрямована на засвоєння об'єкта пізнання.

Викладачеві необхідно так подати навчальний матеріал, щоб він сприяв появі особливого виду мисленої взаємодії, залучив студента до проблемної ситуації та викликав у нього пізнавальну потребу. Одним із психологічних структурних елементів проблемної ситуації є інформаційно-пізнавальна суперечність, без якої проблемна ситуація неможлива [9; 45].

За видом інформаційно-пізнавальної суперечності виділяють типи проблемних ситуацій:

- 1) усвідомлення студентами недостатності попередніх знань для пояснення нового факту;
- 2) зіткнення студентів з необхідністю використання раніше засвоєних знань у нових практичних умовах;
- 3) суперечність між теоретично-можливим шляхом вирішення завдання та практичною нездійсненністю обраного способу;
- 4) суперечність між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю в учнів знань для його теоретичного обґрунтування.

Залежно від властивості невідомих, які потрібно розкрити в проблемній ситуації, вони бувають основними (невідоме є основним відношенням або закономірністю у темі, що вивчається) та допоміжними (невідоме є вужчим відношенням чи закономірністю). За способом подачі інформації проблемні

ситуації бувають текстовими (виникають під час осмислення учнями інформації, що міститься у тексті або графічному матеріалі (у схемах, кресленнях) та безтекстовими (створюються усно, через матеріалізовану ситуацію – демонстрацію за допомогою пристрою чи природного явища; за часом вирішення – короткочасними (використовують для оперативної активізації діяльності студентів) та тривалими (розв'язується не на одному занятті, а через два-три).

Різноманітність типів проблемних ситуацій свідчить про важливість їх використання в навчальному процесі, зумовлює різні способи їх створення. Створення проблемної ситуації – це найвідповідальніший етап у проблемно-розвиваючому навчанні.

Якість підготовки студентів залежить не тільки від глибини засвоєння теоретичних знань, практичних умінь та навичок, але й від розвитку їх творчих здібностей. Реалізації цього завдання сприяє впровадження в навчальний процес активних методів навчання, одним з яких є проблемно-пошукове навчання.

Система методів проблемно-пошукового навчання ґрунтується на принципах цілеспрямованості (відображають передбачувані, плановані результати свідомо організованої діяльності), бінарності (складається з діяльності викладача й студента) та проблемності (визначають рівень складності матеріалу і труднощі в його засвоєнні). Її складають показовий (показове викладання), діалогічний (діалогічне викладання), евристичний (евристична бесіда), дослідницький (дослідницькі завдання), програмований (програмовані завдання) методи [21; 37].

Показовий метод викладання. Це спосіб взаємодії викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між раніше засвоєними знаннями та новими фактами, законами, правилами і положеннями з метою пояснення учням суті нових понять і формування уявлення про логіку вирішення наукової проблеми.

Викладач пояснює навчальний матеріал, формулює проблему, що виникла в історії науки, способи її вирішення вченими. Студенти залучаються до активної репродуктивної діяльності, спостерігають, слухають, осмислюють логіку наукового дослідження, беруть участь у доведенні гіпотези, перевірці правильності вирішення навчальної проблеми. При цьому педагог формує низький (виконавчо-інструктивний) рівень проблемності, властивий діяльності

за інструкцією (як діяти в конкретній ситуації), розкриває логіку вирішення навчальної проблеми. Цей метод використовують за невідповідності між раніше засвоєними студентами знаннями і необхідними їм для вирішення навчальної проблеми.

Діалогічний метод. Виявляє себе у взаємодії викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між раніше засвоєними знаннями та новими практичними умовами їх використання з метою спонукання студентів до участі в постановці, вирішенні проблем, засвоєнні нових понять та способів дії. Виклад навчального матеріалу відбувається у формі бесіди-повідомлення. Вказуючи на суперечності між фактами, явищами, викладач створює проблемні ситуації, спонукаючи учнів до участі в постановці проблеми, висуненні припущень, доведенні гіпотези. Це сприяє формуванню в учнів умінь і навичок мовленнєвого спілкування та самостійної пізнавальної, пошукової діяльності [16; 78].

Сутність діалогічного методу навчання полягає у створенні другого типу проблемної ситуації (рідше – першого типу) – суперечності між раніше засвоєними знаннями та новими практичними умовами їх використання. Цей метод є «перехідним» від методів викладання навчального матеріалу до методів організації самостійної пізнавальної діяльності учнів. При його застосуванні формують середній (виконавчо-дослідницький) рівень проблемності, характерний для діяльності з використанням дослідницьких і виконавчих процедур, необхідних для практичних робіт.

Використовують цей метод за незначної невідповідності між раніше засвоєними студентами знаннями, вміннями і необхідними для вирішення навчальної проблеми.

Евристичний метод. Полягає у взаємодії викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між теоретично можливим способом вирішення проблеми і неможливістю застосувати його практично, з метою організації самостійної роботи учнів щодо засвоєння частини програми за допомогою проблемно-пізнавальних завдань.

Викладач, визначивши обсяг, рівень складності навчального матеріалу, викладає його матеріал у формі евристичної бесіди, дискусії чи дидактичної гри, поєднуючи часткове пояснення нового матеріалу з постановкою проблемних питань, пізнавальних завдань чи експерименту. Це спонукає студентів до самостійної пошукової діяльності, оволодіння прийомами

активного мовленнєвого спілкування, постановки й вирішення навчальних проблем.

Важливо при цьому пояснити матеріал, який студенти не можуть засвоїти самостійно, формуючи високий (дослідницько-логічний) рівень проблемності, властивий діяльності в новій ситуації, коли алгоритм дії невідомий. У такій діяльності мають переважати логічні процедури аналізу, порівняння, узагальнення.

Сутність евристичного методу навчання полягає у створенні третього типу проблемних ситуацій (рідше – другого) – суперечності між теоретично можливим способом вирішення проблеми і практичною його нездійсненністю. Його використовують у випадку значного обсягу в студентів опорних знань та вмінь, необхідних для вирішення навчальної проблеми.

Дослідницький метод. Реалізується через взаємодію викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між теоретично можливим способом вирішення проблеми і неможливістю застосувати його практично з метою самостійного засвоєння студентами нових понять, способів інтелектуальних і практичних дій.

Викладач разом з студентами створює проблемну ситуацію, спонукає їх до самостійної практичної роботи зі збирання та систематизації фактів (фактичний матеріал студенти добирають з книг або експерименту), пошукової діяльності (аналізу фактів, постановку проблеми і її вирішення), організовує творчу, самостійну роботу, дає проблемні завдання із зазначенням мети роботи (проблемні ситуації виникають під час виконання навчальних завдань, що мають не тільки теоретичне, але й практичне значення). При цьому формується високий (дослідницько-евристичний) рівень проблемності, властивий для діяльності в новій ситуації, алгоритм якої невідомий (у діяльності переважають евристичні процедури, пов'язані з висуненням гіпотез, пошуком та використанням аналогії у розміркуваннях) [16; 83].

Програмований метод. Стрижнем його є взаємодія викладача й студентів на основі створення інформаційно-пізнавальної суперечності між практично досягнутим результатом і нестачею в студентів знань для його теоретичного обґрунтування шляхом поетапного поділу навчального матеріалу на питання, задачі й завдання та організації самостійного вивчення нового (або повторення раніше вивченого) матеріалу частинами.

Викладач створює проблемну ситуацію на основі постановки запитань і

проблемних завдань. Шляхом поетапного роздріблення навчального матеріалу з постановкою до кожної його частини питань і завдань він спонукає студентів до самостійної теоретичної роботи з визначення алгоритму пошуку вирішення проблеми, активної участі у створенні проблемної ситуації, висунення припущень, доведення гіпотези і перевірки правильності її вирішення.

Сутність цього методу полягає у створенні четвертого типу проблемних ситуацій (рідше – третього) – суперечності між практично досягнутим результатом і нестачею в студентів знань для його теоретичного обґрунтування. Використовують його за значної відповідності між раніше засвоєними знаннями та вміннями студентів і тими, які необхідні їм для вирішення проблеми.

Висновки. Загалом проблемна ситуація – це психологічний стан, що виникає в результаті мисленої взаємодії суб'єкта (студента) з об'єктом (навчальним матеріалом), який викликає пізнавальну потребу розкрити суть процесу або явища, що вивчається.

Водночас за видом інформаційно-пізнавальної суперечності виділяють типи проблемних ситуацій:

- 1) усвідомлення студентами недостатності попередніх знань для пояснення нового факту;
- 2) зіткнення студентів з необхідністю використання раніше засвоєних знань у нових практичних умовах;
- 3) суперечність між теоретично-можливим шляхом вирішення завдання та практичною нездійсненністю обраного способу;
- 4) суперечність між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю в учнів знань для його теоретичного обґрунтування.

У свою чергу, система методів проблемно-пошукового навчання ґрунтується на принципах цілеспрямованості (відображають передбачувані, плановані результати свідомо організованої діяльності), бінарності (складається з діяльності викладача й студентів) та проблемності (визначають рівень складності матеріалу і труднощі в його засвоєнні). Її складають показовий (показове викладання), діалогічний (діалогічне викладання), евристичний (евристична бесіда), дослідницький (дослідницькі завдання), програмований (програмовані завдання) методи.

Крім того, вибір методу навчання головним чином залежить від

дидактичної мети, особливостей змісту навчального матеріалу, пізнавальних можливостей студентів і методичної підготовки викладача. Дидактична мета – це очікуваний, раніше запланований викладачем результат навчальної діяльності, спрямований на поліпшення засвоєння учнями знань, набуття вмінь та навичок.

Література:

1. Бугайко Т. Українська література в середній школі : курс методики / Т. Бугайко, Ф. Бугайко. – Київ: Рад. шк, 1962. – 391 с.
2. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник / Н.Ю. Бутенко. – Київ: КНЕУ, 2004. – 383 с.
3. Глазова О. Рідна мова : підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. Глазова, Ю. Кузнєцов. – Київ: Освіта України, 2005. – 287 с.
4. Гуманізація процесу навчання в школі : навч. посіб. / за ред. С.П. Бондар. – Київ: Стилос, 2001. – 256 с.
5. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури в 9-11 класах : метод. посіб. / О. Демчук. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. – 144 с.
6. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии в образовании / А.А. Дзюбенко. – М., 2000. – 104 с.
7. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2000. – 384 с.
8. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб: «Питер», 2000. – 512 с.
9. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
10. Куцевол О. Методика викладання української літератури : навч. посіб. / О. Куцевол. – К.: Освіта України, 2009. – 464 с.
11. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова; Харків. держ. пед. ун-т ім. Г. М. Сковороди. – Харків: ОВС, 2000. – 175 с.
12. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти : навч. посіб. / В. С. Лутай. – Київ: Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
13. Малафійк І. В. Урок в сучасній школі: питання теорії і практики / І.В. Малафійк. – Рівне, 1997. – 256 с.

14. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта України. – 2002. – № 16. – С. 3 – 9.
15. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – Київ: А. С. К., 2001. – 256 с.
16. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя / О. М. Пехота, А. М. Огарева. – Миколаїв: Іліон, 2005. – 271 с.
17. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології : інтеракт. підруч. для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – Київ: Слово, 2004. – 616 с.
18. Пономаренко О. В. Урок програма-передач / О. В. Пономаренко // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – № 9. – С. 17–18.
19. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія / І. Ф. Прокопенко, В.І. Євдокімов. – Харків: Основа, 1995. – 105 с.
20. Пультер С. О. Методика викладання української літератури в школі : навч. посіб / С. О. Пультер. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 144 с.
21. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб / М. В. Савчин, Л.П. Василенко. – Київ: Академвидав, 2006. – 360 с.
22. Сериков В. В. Личностно-ориентированное образование: поиск новой парадигмы : монография / В. В. Сериков. – М: Волгоград, 1998. – 222 с.
23. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість : монографія / С. О. Сисоєва. – Харків; Київ: Каравела, 1998. – 150 с.
24. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин. – М.: Магистр, 1997. – 222 с.

УДК 378.147.134:013.77

Габрильчук Л.Ю.,
ст. викладач кафедри
іноземних мов
ВНТУ

Ільчук Д.Р.,
студент РТр-14б групи, ВНТУ

НАВЧАЙСЯ ГРАЮЧИ

Стаття розглядає можливості застосування відеоігор у вивченні іноземних мов. Наведено дослідження Джеймса Пола Джи та його наукові статті.

***Ключові слова:** Відеоігри, навчання, симуляція, вивчення іноземних мов, ідентичність.*

This article describes deals with the possibilities of the using of video games for learning foreign languages. These studies Paul James Gee is reseach and his scientific articles.

***Keywords:** Video games, education, training simulations, learning foreign languages, identity.*

Вступ. Майже завжди процес навчання асоціюється не з здобутком знань, щастя від розуміння чогось нового та підвищення своїх навичок, а з щоденною рутинною нецікавих занять та важкими завданнями. Школярі і студенти, а особливо перші, досить не охоче вчать, особливо на початку. Та чи можливо урізноманітнити цей процес щоб зробити його цікавим? Наприклад за допомогою відеоігор. Мабуть ні для кого не секрет, що сфера комп'ютерних інтерактивних розваг вийшла на досить високий рівень. Ще 20 років назад відеоігри були орієнтовані лиш на дитячу аудиторію. А вже в 2011 році відеоігри були офіційно визнані видом мистецтва урядом США та Національним фондом мистецтв США[1]. Та чи це залишилося розвагою, чи відеоігри можуть навіть допомогти у вивченні іноземних мов, та в навчанні, давайте дізнаємося про це.

Дослідження. Як відомо, усі люди в дитячому віці навчаються методом гри. І деякі розробники відразу зрозуміли, що така техніка навчання буде не тільки легше засвоюватися дітьми, а і буде набагато цікавішою.

Взагалі існує поняття Навчальні відеоігри – відеоігри, розроблювані для навчання людей будь-якого віку наданням інформації стосовно якогось об'єкту чи об'єктів, зміни уявлень про ці об'єкти, популяризації ідей та концептів, навчання або допомоги у вивченні якихось навичок. Навчальні відеоігри у процесі гри можуть познайомити дитину з тваринним світом або навчити рахувати, а дорослому допомогти вивчити іноземну мову чи розказати про якісь політичні події, наприклад вибори президента. Також з 2005 року професорами університету Віконсину було запропоновано дослідження «Навчайся-граючи». [2]. «Навчайся граючи» розглядає тему дослідження в галузі освіти від нагадування і повторення інформації до можливості її знаходити, оцінювати та використовувати її в потрібний час і в потрібному контексті. Також досліджує, як відеоігри та ігрові спільноти можуть призвести до розвитку освіти у ХХІ столітті. Також порушує такі проблеми як мислення більш високого порядку, здатність вирішувати складні проблеми, самостійно мислити, співпрацювати, спілкуватися і застосовувати цифрові інструменти для ефективного збору інформації. Дослідження було проведене Shaffer, D., Squire, K., Halverson, R., та Gee, J. Воно, показало освітні та соціальні переваги відеоігор. Як стверджував Джон Дьюї, школи побудовані на занадто великій прив'язаності до фактів. Учням необхідно вчитися на власному досвіді, а з допомогою відеоігор студенти можуть навчатися, роблячи щось як частину більш широкої спільноти людей, які поділяють спільні цілі та способи досягнення цих загальних цілей, роблячи відеоігори вигідними і з соціальних причин. З засобів масової інформації люди отримують інформацію і роздумують над тим, що їм кажуть. В відеоіграх розробники ігор створюють цифрові середовища та рівні гри, які формують, полегшують і навіть вчать вирішувати проблеми. В іншому експерименті вивчався вплив використання Ipad в якості навчального інструменту в американських дошкільних установах. Результати експерименту сильно контрастували з загальним уявленням про те, що все більш широке використання технологій дітьми виявляється шкідливим. За їх результатами використання Ipad, зокрема завершення завдань програми в ньому, дало позитивні результати. Взаємодія з однолітками, участь навчання були очевидні, так як завдання виконувалися в класі, в якому діти повинні були працювати разом. Також відеоігри дають розуміння того, що невдача неминуха, але не є кінцем усього. У школі розуміння що невдачі є частиною навчання є дуже важливим. В відеоіграх гравці можуть почати спочатку з

останньої контрольної точки. Невдача гарантує, що гравці будуть ризикувати, досліджувати і пробувати нові речі. Велика частина дискусій про використання відеоігор для освіти була заснована на тому що, чи немає гарних відеоігор для освіти. В звіті Національно дослідницької ради про лабораторні дії і симуляції чітко зазначено, що ефективність відеоігор визначається дизайном, а не тільки засобом фізичної або віртуальної навчальної діяльності. Відеоігри - це середовище з певними можливостями і обмеженнями, точно так само, як фізичні і віртуальні лабораторні симуляції є носіями з певними можливостями і обмеженнями. Симуляції та відеоігри насправді мають багато спільного в цьому відношенні. Хоча існує безліч визначень для відеоігор, ключові характеристики, що відрізняють відеоігри від симуляцій, включають такі визначення: правила для участі в симуляції, цілі для гравців, нагородиза проходження. Окремі дослідження показали, наприклад, що добре розроблені відеоігри можуть сприяти розумінню концепцій і навичок процесу, сприяти більш глибокому епістемологічному розумінню природи і процесів, які розвивають наукове знання і можуть стимулювати отримання бажань і здібностей гравців брати участь у наукових дослідженнях і дискусіях. Крім того, неможливо не згадати науковця Джеймса Пола. У своїй книзі «WhatVideoGamesHavetoTeachUsAboutLearningandLiteracy» Джеймс Пол Джі пропонує програму та принципи цифрового навчання. [3] Джеймс зосередився на принципах навчання у відеоіграх і про те, як ці принципи навчання можна застосувати в класі до-12. Теорія навчання за допомогою відеоігор включає в себе тридцять шість принципів навчання, такі як: 1) активний контроль, 2) принцип проектування, 3) принцип семіотики, 4) семіотичний домен, 5) метарівневе мислення, 6) принцип психосоціального мораторію, 7) Принцип обов'язковості навчання 8) Принцип ідентичності, 9) Принцип самопізнання, 10) Посилення принципу входу, 11) Принцип досягнення, 12) Принцип практики, 13) Постійний принцип навчання 14) Принцип принципу компетентності і багато іншого. У рамках цих принципів навчання Джі показує читачеві різні способи, з якими пов'язане навчання за допомогою відеоігор. В якості прикладу можна навести Принцип навчання 6: Принцип «Психосоціального мораторію», де Джеймс пояснює, що в іграх учні можуть ризикувати в віртуальному світі, де наслідки цього в реальному світі є критичним. Ще один з принципів Джі, № 8, який показує важливість ігор і навчання, свідчить, що навчання передбачає прийняття на себе і ідентичності

таким чином, що учень має реальний вибір (при розробці віртуальної ідентичності) і має широкі можливості для посередництва на зв'язок між новими і старими ідентичностями. Існує тристороння гра ідентичностей, коли учні співвідносять і аналізують свої різні ідентичності і проєктивну ідентичність. Це саме дослідження було розкритиковано Скоттом Остервейлом. Скотт Остервейл, директор дослідження в Массачусетському технологічному інституті з вивчення порівняльних медіа технологій, стверджує, що ці стандарти і методи тестування не сприяють викладанню методів, які включають відеоігри. «Відеоігри самі по собі не зроблять школи більш ефективними, не зможуть замінити вчителів або служити освітнім ресурсом, який може охопити нескінченне число студентів. Масштаб ролей, які будуть грати в навчанні гри, ще належить з'ясувати. Для дослідження впливу ігор і навчання необхідні додаткові дослідження в цій області.» Пітер Грей, який проводив дослідження по вивченню раннього дитинства, стверджує, що відеоігри є виключно корисною діяльністю для маленьких дітей. Він стверджує, що діти можуть вибирати, як найбільш ефективно використовувати свій час, і що широке використання певного засобу навчання показує, що вони отримують з цього щось цінне. Він продовжує говорити про значення комп'ютера в сучасну епоху і про те, що не використання його в якості навчального інструменту просто нерозумно. Відеоігри показали позитивні рівні поліпшення в областях когнітивної функції. У своєму дослідженні «Improving Multi-Tasking Ability through Action Videogames»[4]. Він і його колеги визначили, що 50 годин ігор значно покращили результати тесту продуктивності, побудованого за зразком навичок, що використовуються при пілотуванні літака. Крім цього, області уваги і пильності, а також основні візуальні процеси показали кращі результати ніж до гри.

Приклади освітніх відеоігор. Першою освітньою комп'ютерною грою стала The Oregon Trail - освітня комп'ютерна гра про життя американських піонерів, що широко використовувалася в школах Північної Америки. Назва гри пов'язана з реально існуючою в XIX столітті Орегонською стежкою. Гравець управляє групою переселенців, що володіють певною професією і подорожуючих в Конестогу.

Перша версія гри була розроблена в 1971 році для телетайпів, які працювали на TIES system. Код написав Білл Хейнеманн. Один з розробників, Дон Равич, був шкільним учителем, а з 1974 року – співробітником

Державного освітнього комп'ютерного консорціуму Мінесоти (MECC). Oregon Trail поширювалася консорціумом в освітніх установах, а код був опублікований в журналі Creative Magazine. У середині 1980-х програма завоювала популярність на шкільних комп'ютерах Apple. Пізніші версії розповсюджувалися компанією Brøderbund після того, як MECC був проданий The Learning Company. Існувала неліцензійна русифікована версія цієї гри для комп'ютерів сімейств "Електроніка-60" і ДВК, здатних працювати під управлінням ОС РАФОС і RT-11SJ, а також стаціонарних комп'ютерів (наприклад, серії CM-4) на ОС РВ. Після цього, з'явилося досить багато нових поробок. Ця гра явно стала показувати що відеоігри стали широко використовуватись у навчанні учнів. Після її успіху почався масовий випуск різних відеоігор для навчання. Зокрема вийшло навіть декілька для вивчення іноземних мов, з них хотілося б виділити такі.

Nessy Learning Programme – являє собою інтерактивну, мультимедійну комп'ютерну програму, використовувану в початкових школах Великобританії що дозволяє студентам які хворі на дислексію (нездатність оволодіти навичками читання текстів.) від 5 до 16 років, читати, та писати з упевненістю у власних силах. Програма розроблена, та оновлюється компанією NetEducationalSystems.

My Chinese Coach – це відеогра, для Nintendo DS та iOS, розроблена компанією Sensory Sweep Studios і видана Ubisoft. Як частина серії My Coach, гра навчає китайської мови через серію уроків та ігор. Вона була випущена у 2008 році.

FutureU – освітня відеогра, розроблена і опублікована Aspyr ЗМІ 5 листопада 2008 року для Windows, MacOSX і NintendoDS і створена спільно з компанією з підготовки випробувань Kaplan, Inc. Вона умовно поділена на декілька секцій. Секція читання має режим Символ, який дає гравцеві слово, яке має префікс і суфікс. Поруч зі словом знаходяться кілька зображень, які можна використовувати для побудови слова. В іншому режимі читання гравцеві показуються передбачення, пропозиції з двома пропущеними словами, які повинні заповнити прогалини. Секція Запис містить режими «Ante Up» і «Неправильне письмо». У Ante Up Оцінка гравцеві дається одна частина пропозиції і три можливі фрази, які можуть його завершити. Режим Неправильне письмо дає пропозицію і просить гравця визначити, чи є у нього які-небудь помилки; Якщо такий є, гравець повинен визначити, де він

знаходиться. Після цього гравець повинен вибрати фразу, яка виправляє пропозицію.

ScribblenautsUnlimited – Гра була анонсована під час прес-конференції Nintendo E3 2012 року. Вона дозволяє створити будь-який предмет в світі гри, просто написавши його назву в чарівному блоку. Далі в хід йде фантазія, локації починають жити своїм життям, а прості головоломки вирішуються найнесподіванішими способами. Злісному вовкулаці можна приписати слово «мертвий», щоб вбити його, а засумувавшому катові вказати «танцюючий», щоб він пустився в танок. Осідлати балакучого таргана, вказавши йому «гігантський» розмір, і приклеїти зверху мотор для швидкого пересування. Або сирену для створення шуму. У грі ми тільки те й робимо, що включаємо фантазію. Вся суть цієї гри, що під час всього цього потрібно писати реальні слова, а також дотримуватися правил мов. Що і дозволяє вивчати нові слова та вчитися читати і складати складні фрази.

Та не тільки за допомогою стаціонарних ігор які, як багато людей вважають, більш потрібні дітям, можливо вивчати мови. Є також багато сайтів, завдяки яким можливо підняти свої знання. Вони допоможуть як допомогти освоїти нову, так і підтягнути рівень знань старих мов. Хочеться навести сайти якими я сам дуже часто користуюся.

<https://www.duolingo.com/> – вільна платформа вивчення мови і краудсорсінгового перекладу тексту. Сервіс розроблений так, що в міру проходження уроків користувачі паралельно допомагають перекладати веб-сайти, статті та інші документи. Станом на травень 2016 Дуолінго пропонував курси:

- латиноамериканського варіанту іспанської мови, української, французької, бразильського варіанту португальської, німецької та італійської мов та інші – для англомовних користувачів,

- американську англійську для тих, хто знає українську, іспанську, французьку, німецьку, португальську, італійську, голландську, російську, польську, турецьку, угорську, японську, румунську, китайську, індійську, індонезійську, грецьку та арабську мови,

- французьку для тих, хто знає іспанську та німецьку,
- англійську, іспанську, французьку, німецьку тим, хто знає російську,
- португальську для іспаномовних та
- іспанську для португаломовних користувачів.

Крім веб-сайту, існують додатки для iOS, Android, Windows Phone і Windows 10.

Ефективність підходу Дуолінго, заснованого на аналізі статистики, була перевірена стороннім дослідженням на замовлення компанії . Дослідження, проведене професорами Міського університету Нью-Йорка і Університету Південної Кароліни, показало, що 34 години на Дуолінго дають стільки ж навичок читання і письма, скільки дає початковий семестровий курс в американському вищому навчальному закладі, який займає близько 130 годин. Дослідження не оцінювало розмовні навички. У процесі дослідження 108 з 196 осіб, які вивчають мову на Дуолінго, кинули заняття менш ніж через дві години. Те ж дослідження показало, що користувачам Rosetta Stone необхідно від 55 до 60 годин занять, щоб вивчити такий же обсяг знань. Порівняння з іншими безкоштовними або недорогими курсами, такими як BBC і Before You Know It [en], не проводилося. Також є можливість отримати диплом про вивчення тої чи іншої мови, який навіть приймуть на деяких робочих місцях.

<https://babadum.com/> – сайт, який ще розвивається. І підходить лише людям які, вже знають мови, і намагаються підвищити свої навички. Цей сайт допомагає досить швидко підвищити свій словниковий запас з різних мов. Зокрема з турецької, англійської, німецької, китайської, італійської, польської та інших. Всього налічується близько 21 мови. Вивчення проходить у форматі вибору правильного слова до одної з 4 картинок.

Що дозволяє досить швидко вивчити написання, та фонетично правильну вимову слів, оскільки кожна відповідь промовляється.

Висновки. Як ми бачимо не обов'язково, щоб навчання завжди було нудним та нецікавим. Можливо урізноманітнити процес навчання як школярів, так і студентів та дорослих людей. Я вважаю, що за таким методом майбутне.

Література:

1.The Art of Video Games //: <http://americanart.si.edu/exhibitions/archive/2012/games/>

2.VideoGamesandTheFutureofLearning//: <https://website.education.wisc.edu/kdsquire/tenure-files/23-pdk-VideoGamesAndFutureOfLearning.pdf>

3. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy//: https://en.wikipedia.org/wiki/What_Video_Games_Have_to_Teach_Us_About_Learning_and_Literacy

4.Improving multi-tasking ability through action videogames
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22981314>

5. Digital Games for Learning: A Systematic Review and Meta-Analysis//:
https://www.sri.com/sites/default/files/brochures/digital-games-for-learning-exec-summ_0.pdf

6.JamesPaulGee//:https://en.wikipedia.org/wiki/James_Paul_Gee#Good_Learning_Principles_in_Video_Games

УДК 377

Кордонська А.В.,
голова циклової комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін,
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист, Могилів-Подільський
технологічно-економічний коледж Вінницького НАУ

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розкривається досвід роботи викладачів коледжу із реалізації інтегрованого підходу в навчально-виховному процесі, що забезпечує підготовку конкурентоспроможного фахівця. Ґрунтовно, на науково-методичному рівні розкрито теоретичні складові процесу інтеграції, наведено приклади з власного досвіду роботи з реалізації інтегрованого підходу на заняттях та їх використання в позааудиторній роботі.

Ключові слова: навчально-виховний процес, інтеграція, навчальна дисципліна, компетентність, інтегроване заняття, форми та методи роботи, гурток.

The article reveals the experience of the teacher's college in implementing the integrated approach in the educational process, providing training of the competitive specialist. Thoroughly, on scientific and methodological level the article describes theoretical components of the process of integration, examples from their own experience in implementing the integrated approach in the classroom and their use of extracurricular work.

***Keywords:** educational process, integration, discipline, competence, integrated lesson, forms and methods of work, the circle.*

Постановка проблеми. Зміни в суспільному, політичному та економічному житті, які пройшли за останні роки в нашій країні, сприяли значним перетворенням в різних соціальних сферах, в тому числі і в системі вищої освіти. Розширення міжнародних контактів та співпраці на всіх рівнях поставили перед вищими навчальними закладами завдання реструктуризації, модернізації однієї навчальної дисципліни через інтеграцію з іншими.

Впровадження інтеграції в навчальний процес актуальне, тому що дає змогу: поєднати споріднений матеріал кількох дисциплін навколо однієї теми, усунути дублювання у вивченні ряду питань; ущільнити знання, тобто реконструювати фрагмент знань таким чином, щоб його засвоєння вимагало менше часу; опанувати зі студентами значний за обсягом навчальний матеріал, досягти цілісності знань; залучати студентів до процесу здобуття знань; формувати творчу особистість, її здібності; дати можливість застосовувати набуті знання з різних навчальних дисциплін.

В Україні сформувалася ціла низка наукових напрямків у вивченні теоретичних основ інтеграції. Провідними з них є: напрямок методологічного обґрунтування проблем інтеграції (С.У. Гончаренко, Ю.І. Мальований, О.В. Сергєєв); напрямок визначення структури інтегрованих знань (Т.М. Усатенко); дослідження системологічних аспектів інтеграції (О.І. Джулик, Є.Б. Яворський); проблеми інтегративних процесів в освіті (І.М. Богданова); розробка шляхів упровадження інтеграції в навчальний процес (Л.В. Вичорова, Т.О. Горзій, О.Т. Проказа, Є.М. Романенко); інтеграція елементів контролю в модульному навчанні (Л.І. Джулай); інтеграція теоретичних і виробничих аспектів навчання (Т.Д. Якимович); імовірно-статистичні аспекти інтеграції (В.Й. Якиляшек); інтеграція у ступеневій освіті (Ю.Ц. Жидецький); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В.Ф. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т.Г. Яценко); формування системи знань – дидактична інтегрологія (І.М. Козловська) [2].

Головним завданням освіти є підготовка молоді до сучасного життя, тобто формування в неї необхідних компетентностей, а одним із засобів їх формування є інтеграція навчальних дисциплін. За період роботи в коледжі ми зрозуміли, що нікому не можна дати освіту на засадах якоїсь окремої

дисципліни незалежно від інших дисциплін; дійшли висновку, що інтеграція, тобто органічне поєднання відомостей інших навчальних дисциплін навколо однієї теми, є однією з найперспективніших інновацій, яка закладає нові умови діяльності викладачів і студентів та має великий вплив на ефективність сприйняття студентами навчального матеріалу.

Виходячи з цього, інтегроване навчання ставить перед нами реалізацію такої мети: формування в студентів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення студентів в процесі вивчення загальноосвітніх дисциплін і дисциплін професійного спрямування; активізацію пізнавальної діяльності студентів на заняттях; ефективність реалізації розвивально-виховних функцій навчання.

Інтегроване навчання має ряд переваг: інтеграція поєднує навчальний процес; економить навчальний час; позбавляє від перевтоми. Тому інтегровані заняття більш цікаві, тому що не кожний день на занятті присутні два викладачі одночасно, вони допомагають вирішити більшу кількість завдань, використати різні методи і форми навчання, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні програмні засоби навчання.

Застосування в навчальному процесі інтегрованих технологій сприяє формуванню навичок і вмінь студентів, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, активної взаємодії учасників навчального процесу.

На інтегрованих заняттях формуються наступні компетенції: ціннісно-сміслові (розуміння мети завдання, важливості вивчення теми); комунікативні (вміння працювати в групах, вислуховувати, спілкуватися, лояльно відноситися до людей з іншою точкою зору); загальнокультурні (культура мовлення, почуття патріотизму, історичні дані про рідне місто); інформаційні (робота з комп'ютером, вміння самостійно підбирати необхідний матеріал).

Проведення інтегрованого заняття доцільне лише за умов наявності спільної мети. Залежно від теми, мети та завдань заняття визначаємо його тип. У відповідності до теми, завдань, типу заняття добираємо фактичний і дидактичний матеріал. Обираємо найбільш ефективне поєднання методів і прийомів – відповідно до поставленої мети, змісту навчального матеріалу. Обмірковуємо структуру заняття. Акцент робимо на самостійній пізнавальній діяльності студентів, створенні проблемних ситуацій з урахуванням логіки навчальних дисциплін. Структура інтегрованих занять може бути різною. Це

залежить від мети, завдань, змісту занять та способів діяльності.

Для ефективного проведення інтегрованих занять необхідні наступні умови: правильне визначення об'єкту вивчення, ретельний відбір змісту заняття; високий професіоналізм викладачів, що забезпечить творчу співпрацю на занятті; включення самоосвіти студентів в навчальний процес; використання методів проблемного навчання, активізація розумової діяльності на всіх етапах практичного заняття; продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи; обов'язкове врахування вікових особливостей студентів.

Було проведено інтегроване заняття з «Української літератури» і «Технології виробництва кулінарної продукції» на тему «Традиції народного побуту й моралі, цінності національної етики в повісті Івана Нечуя Левицького «Кайдашева сім'я», на якому було продемонстровано, використання різних інтерактивних методів і форм навчання, які дозволяють здійснити індивідуалізацію та диференціацію навчання, оскільки різноманітність підходів до вивчення матеріалу розкриває здібності студента, залучає до творчої співпраці кожного.

На інтегрованій лекції продемонстрували широке використання різних форм і методів роботи: метод навіювання, художнє читання, інструктування, інсценізація, художнє читання, наочно-ілюстративний (робота з книгою, з опорним конспектом, словникова робота), проблемно-пошукова бесіда, «аукціон думок», випереджаюче завдання, дослідження, метод емпатії, інформаційно-комунікативний (характеристика образів, літературна гра, займи позицію, цитування), метод проєктів, корекції знань, вмінь, навичок, діалог, займи позицію, аналітична бесіда, «мозковий штурм», гронування, «мікрофон», вирішення проблемних питань, творче завдання, рольова гра, що дало можливість в повному обсязі розкрити народні традиції та побут та сформувати професійні компетенції студентів у відповідності з освітньо-кваліфікаційною характеристикою спеціаліста.

Студенти, активно працюючи на занятті, мають можливість зробити висновок, що повість справедливо називають «підручником народознавства», тому що у творі письменник використав чимало елементів народознавства: згадує народні ремесла; показує процес виготовлення полотна; описує буденний та святковий одяг селян, інтер'єр селянського житла; відображає красу народних обрядів, розваги сільської молоді, устрій селянського побуту та

приготування страв національної кухні.

Успіх інтегрованого заняття залежить від рівня його методичної підготовки. Заняття такого типу демонструє втілення сучасних вимог до нових технологій навчального процесу, інтеграцію міждисциплінарних зв'язків, впровадження інтерактивних методів навчання у професійному становленні особистості. Інтегроване заняття не лише посилює інтерес студентів до змісту й процесу навчальної роботи, але й спонукає їх до активного пошуку способів самостійного поновлення знань, є цікавою формою модифікації змісту навчально-виховного процесу.

Впровадження у практику інтегрованих занять – це один із шляхів підвищення якості підготовки фахівців-професіоналів, майбутніх спеціалістів. Проведення таких занять дозволяє студентам глибше ознайомитися з навчальним матеріалом, максимально наблизити аудиторне навчання до практичної професійної діяльності, забезпечити міждисциплінарну інтеграцію, а головне – розвиває у студентів інтелектуальні, творчі, комунікативні здібності та ініціативу.

Ініціативу інтеграції ми продовжуємо і в позааудиторній роботі і вважаємо, що вона не тільки відкриває широкі перспективи для оновлення змісту освіти, але й спонукає формуванню духовно багаті особистості, вихованню студентської молоді у дусі найкращих людських цінностей. Вона відкриває широкі перспективи для оновлення змісту освіти, спонукає формуванню духовно багаті особистості, вихованню студентської молоді у дусі найкращих людських цінностей.

Практикується проведення інтегрованих засідань гуртка «Подільські криниці» та «Гурман» на тему: «Подільська кухня». Керівники гуртків майстерно поєднали народознавчий матеріал про традиційну подільську кухню, харчування українців, особливості народної їжі з професійною майстерністю майбутніх спеціалістів. Гуртківці працювали у творчих групах «Етимолог», «Археолог», «Кулінарі», «Кухарі» і цікаво представляли матеріали своїх досліджень, розповідаючи, настільки їжа є важливою частиною матеріальної культури кожного народу, розкривали особливості щоденного та святкового харчування, традиції української кухні. Присутні мали можливість переглянути інсценівки з творів І.Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» та Г.Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці», ознайомитись з творчими роботами: пошуковою роботою «Подільська кухня» та кулінарним збірником «Традиційні

українські страви». Родзинкою засідання став конкурс «Краща господиня», під час якого учасники майстерно склали меню, відгадували загадки та презентували улюблені фірмові страви. Проведення таких інтегрованих засідань гуртків сприяють вихованню у гуртківців шанобливого ставлення та інтересу до народних традицій, обрядів, побуту українців, сприяти національному, духовному розвитку особистості студента та реалізації професійної компетенції.

Одна з найцікавіших інтеграційних форм – це проведення інтелектуальної дидактичної гри. Для успішного навчання в вищій школі необхідно створити достатньо високий рівень розвитку пізнавальних процесів – сприймання, пам'яті, мислення, уяви, широкий простір для творчості, активності, самостійності. Інтегрований підхід до проведення гри сприяє інформаційному збагаченню сприймання мислення і почуттів студентів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що дає змогу розглянути поняття, пізнати явище з різних боків, досягти цільності знань.

На засіданні інтегрованого гуртка «Ресторатор» було проведено гру «Брейн ринг» – у вигляді конкурсу знавців ресторанної справи та запроновано майстер клас по сервіруванню Новорічного столу і карвінгу. Під час проведення засідань гуртка використані нетрадиційні методи навчання у вигляді конкурсу знавців ресторанного сервісу, що сприяють розвитку у студентів інтересу до обраної спеціальності, прагнення до творчого пошуку, умінь та навичок самостійної роботи, організаційних здібностей, дають можливість сформувати предметні компетенції відповідно освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста.

Практика нашої роботи показала плідність інтеграції, виявила перспективи подальшого розвитку та удосконалення такого підходу не тільки до процесу навчання, а й виховання. Застосування інтеграційних форм навчання сприяє налагоджуванню взаєморозуміння і поліпшенню співпраці викладачів та студентів, дає можливість ширше використовувати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та розвивати здібності студентів.

Отже, інтеграція – необхідна умова сучасного навчально-виховного процесу, реалізація якої здійснюється в межах навчального закладу і сприяє переходу його на новий рівень розвитку. Інтеграційні процеси в освіті тривають, і вони різноманітні, але мета їх одна – розвинена, креативна особистість, здібна до творчого пошуку.

Література:

1. Білик О. С. Педагогічні умови інтеграції методів навчання фахових дисциплін майбутніх будівельників у вищих технічних навчальних закладах: дис... канд. пед.наук : 13.00.04 / Білик Оксана Сергіївна. – Вінниця, 2009. – 214 с.
2. Зміст поняття „інтеграція навчання”. Історичний аспект проблеми інтеграції змісту освіти. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.kazedu.kz/referat/128614/1>
3. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійної школи (дидактичні основи) / І.М.Козловська. – Львів: Світ, 1999. – 302 с.
4. Присяжнюк Н.І. Інтегровані уроки // Рідна школа. – 1997. – №8. – С.27 – 32.
Савченко О.Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків // Початкова школа. – 1992. – № 1. – С.2 – 9.
5. Титар О. В. Інтеграція навчального процесу як чинник розвитку пізнавальної активності учнів / О. В. Титар, Г. Г. Пінчук. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary.

УДК 378:371.32:811

Кравець Р.А.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри української та іноземних мов,
Вінницький національний аграрний університет

**САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ
ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ**

Самостійна робота розглядається як фактор формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі та як складова навчально-виховного процесу аграрного вищого навчального закладу (ВНЗ), що забезпечує його безперервність і поєднує в собі освітню та виховну діяльність. Акцентується увага на тому, що самостійна робота як підсистема навчально-виховного процесу є цілісним утворенням і відповідно має усі системні ознаки:

мету, завдання, функції, структуру, зміст, форми, методи та засоби. Визначено особливості самостійної роботи щодо впливу на розвиток полікультурної особистості майбутнього фахівця аграрної галузі. З'ясовано, що використання різних форм і напрямів позааудиторної роботи надає можливість розширити вплив на формування особистісних і професійних якостей студентів, стимулювати їхню активність, забезпечити умови розвитку в них здібностей і реалізацію потреб щодо власного розвитку.

Ключові слова: самостійна робота, аудиторна робота, самореалізація, полікультурна компетентність, особистісне самовдосконалення.

The article introduces extracurricular activities as a factor of forming future agrarians' multicultural competence and as a component of the educational process at a higher agrarian educational institution, which ensures its continuity and combines both education and upbringing activity. The extracurricular activities as a subsystem of the educational process are regarded as a holistic education and thus have all the features of the system: purpose, objectives, functions, structure, contents, forms, methods and means. The peculiarities of extracurricular activities concerning their influence on the development of a future agrarian's multicultural personality have been defined. It has been stated, that the use of various forms of extracurricular activities and areas provides an opportunity to expand the influence on the formation of students' personal and professional qualities, to stimulate their activity and to provide conditions for developing their skills and satisfy needs of their self-development.

Keywords: extracurricular activities, class activities, self-realization, multicultural competence, personal self-perfection,

Постановка проблеми. Відповідно до державних освітніх стандартів, які окреслені в „Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (проект)”, „Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки”, „Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років”, указі президента „Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”, Освітньо-кваліфікаційній характеристиці: галузь знань 0901 „Сільське господарство і лісництво”, напрям підготовки 6.090101 „Агрономія”, Освітньо-професійній програмі підготовки: галузь знань 0901 „Сільське господарство і лісництво”, 6.090101 „Агрономія”, передбачено близько 50% від усіх годин на самостійну роботу студентів. Зокрема, у

календарно-тематичному плані вивчення дисципліни для студентів ОКР „Бакалавр” агрономічного факультету, галузі знань 6.090101 „Агрономія” з дисципліни „Іноземна мова”, яку ми взяли за основу формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі студентів, на аудиторну роботу відводиться 110 годин (61%), а на самостійну – 70 годин (39%). Щодо ОКР „Магістр”, то вивчення дисципліни „Ділова іноземна мова” передбачає 30 годин (27%) аудиторної роботи і 80 годин (73%) самостійної роботи. Збільшення обсягу самостійної роботи з кожним наступним роком підготовки в університеті є цілком закономірним, оскільки сучасне суспільство висуває перед нинішньою системою вищої освіти завдання підготовки не лише обізнаного, але й здатного незалежно, неупереджено мислити, самостійно здобувати необхідні для практичної діяльності знання та уміння випускника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній теорії та практиці існують різні підходи до розуміння суті й змісту самостійної роботи: одні науковці вважають, що самостійна робота – це такий вид пізнавальної діяльності, яку студент виконує сам, у тому числі й під час аудиторного заняття (Ю. Коноводова, Р. Міньяр-Белоручев, Г. Сорокових). Вони головну увагу акцентують на самостійному мисленні студентів, їхньому орієнтуванні в навчальному матеріалі. Інші вважають, що самостійна робота є позааудиторним вивченням навчального матеріалу власними силами, без стороннього впливу, без чужої допомоги (І. Зимня, С. Ожегов, С. Татарченкова); треті під самостійною роботою розуміють вид навчальної діяльності, одну з організаційних форм навчання, яку студенти виконують без прямої участі викладача, але керованої ним опосередковано (дистанційно) у вигляді порад і рекомендацій (М. Гарунов, О. Леонтьєв, П. Підкасістий, Л. Пічкова А. Щукін).

Метою статті є розгляд самостійної роботи як фактору формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай під навчально-пізнавальною діяльністю студентів розуміють їхню роботу на заняттях. Організація навчальної діяльності включає разом із аудиторною роботою домашню, позааудиторну й власне самостійну роботу студентів над різними навчальними предметами. Самостійна робота студента є найменш вивченою і, в той же час, становить найбільший інтерес у плані підвищення ефективності навчальної діяльності [3, с. 150]. Саме у ній часто можуть проявлятися мотивація, цілеспрямованість, а також самоорганізованість, самостійність, самоконтроль

та інші особистісні якості людини. Раціональне поєднання аудиторної і самостійної роботи слугує основою перебудови її особистісної позиції у педагогічному процесі [4, с. 61].

С. Зінов'єв, визначаючи самостійну роботу через шляхи керівництва нею, зауважує, що у ВНЗ поняття „самостійна робота“ пов'язане з уявленням про незалежність у виборі шляхів і засобів рішення завдань, що постають перед студентом, тому можна її вважати навчанням без керівництва й допомоги з боку викладачів. Науковець стверджує: „індивідуальний пошук знань – найхарактерніша риса роботи студента ВНЗ. У цьому й полягає самоосвіта – самостійна робота студентів, яка йде паралельно з навчальним процесом, в органічному зв'язку з ним” [5, с. 92]. Із таким підходом категорично не погоджується М. Нікандров, констатує: „... неспроможність такої точки зору очевидна вже тому, що відособлення самостійної роботи, надання їй надмірно самостійного характеру як навчання без керівництва й допомоги з боку педагогів призводить до послаблення благотворного впливу останніх на розумову і практичну активність студентів, розвиток їхньої творчості, виховання у них розумових здібностей, самостійності як однієї з важливих рис у системі інших якостей майбутнього фахівця” [7, с. 176].

Якщо самостійна пізнавальна діяльність майбутніх фахівців аграрної галузі розглядається як цілеспрямований процес, який організують та реалізують у структурі навчання, то способом включення студентів у самостійну пізнавальну діяльність вважається самостійна робота, штучна педагогічна конструкція. При цьому студент залучається до різнорівневих процесів навчального пізнання, які охоплюють увесь спектр відтворювальних і творчих дій, які він виконує у конкретному виді самостійної роботи. Характер завдань та рівень їхньої складності у самостійній роботі студентів на різних етапах формування полікультурної компетентності змінюються. Зміна складності завдань обумовлена необхідністю такої організації самостійної роботи у педагогічному процесі, за якої студенти не лише засвоюють передбачену програмою систему знань, умінь і навичок, але й розвивають свої творчі можливості налагодження конструктивного діалогу культур [1, с. 1265].

І. Зимня розуміє під самостійною роботою вищу форму навчальної діяльності, як діяльність „суб'єкта з оволодіння узагальненими способами навчальних дій і саморозвитку в процесі розв'язання ним за допомогою навчальних дій спеціально висунутих викладачем навчальних завдань на основі

зовнішнього контролю та оцінки, що переходять у самоконтроль і самооцінку". На її погляд, самостійна робота має бути усвідомлена як вільна за вибором, внутрішньо мотивована діяльність і передбачає виконання студентом низки дій, які до неї входять: усвідомлення мети своєї діяльності, прийняття навчального завдання, надання їй особистісного сенсу, підпорядкування виконанню цього завдання інших інтересів і форм своєї зайнятості, самоорганізація у розподілі навчальних дій у часі, самоконтроль у їхньому виконанні [3, с. 93].

Нам імпонує точка зору Т. Жданової, згідно з якою самостійна робота у ВНЗ виступає засобом навчання теоретичних знань та умінь планувати власну пізнавальну діяльність, контролювати її хід, а засвоєння певного полікультурного матеріалу та проблемні ситуації відповідають конкретній дидактичній меті та завданню; формулює у студентів необхідний обсяг і рівень знань, навичок і умінь для вирішення певного класу пізнавальних завдань й успішного професійного функціонування у сучасному полікультурному світі, відповідного просування від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності; виробляє у майбутніх фахівців аграрної галузі психологічну установку на самостійне систематичне розширення знань і вироблення умінь орієнтуватися у потоці наукової та соціокультурної інформації при вирішенні навчальних, наукових і виробничих завдань. У слід за нею ми вбачаємо у самостійній роботі важливу умову в самоорганізації та самодисципліні студента в оволодінні методами професійної діяльності, пізнання і поведінки. Як дидактична категорія вона є знаряддям педагогічного керівництва та управління самостійною пізнавальною і науково-виробничою діяльністю студентів у процесі навчання і професійного самовизначення [1, с. 1266].

Основними трьома відмінностями самостійної роботи від аудиторної є добровільна участь студентів у ній, позааудиторне проведення, високий рівень самостійності. Вимоги, які до неї висуваються, включають зв'язок аудиторної і позааудиторної роботи, обов'язковість у виконанні добровільно узятих на себе позаурочних доручень, цілеспрямованість і регулярність поза аудиторного заняття, „масове охоплення студентів“ тощо [2, с. 328; 9, с. 77].

Самостійна робота виступає логічним продовженням аудиторних занять й організовується паралельно з ними. Вона допомагає майбутнім фахівцям аграрної галузі успішно навчатися, розвивати ініціативу, сприяє фізичному, розумовому, естетичному вихованню, задовольняє їхні культурні запити та

спрямовує їхню активність на творчу корисну діяльність [9, с. 76].

Нині самостійна робота набуває вагомого значення серед форм і методів формування полікультурної компетентності, оскільки лише соціокультурні знання, здобуті самостійною працею, формують у майбутніх фахівців аграрної галузі продуктивне мислення, здатність творчо вирішувати професійні завдання, упевнено відстоювати свої погляди в сучасному полікультурному світі [8, с. 22]. Досягнення достатнього рівня полікультурної обізнаності, реалізація особистого соціокультурного потенціалу, успішне виконання професійних обов'язків у полікультурному соціумі повністю залежать від індивідуальної залученості студентів аграрного ВНЗ у самостійний процес освоєння нових знань. Тому однією із цілей професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі постає навчання фундаментальним полікультурним знанням і мови міжнародного спілкування, на основі яких вони змогли б самостійно зростати в потрібному їм професійному напрямку.

Самостійна робота є одним із ефективних засобів розвитку й активізації творчої діяльності. Її можна розглядати як основний резерв підвищення якості підготовки фахівців. Методологічну основу самостійної роботи студентів аграрного університету складає діяльнісний підхід, який полягає у тому, що цілі навчання зорієнтовані на формування полікультурних комунікативних умінь і знань, вирішення типових й неординарних реальних міжкультурних ситуацій, де студенти демонструють знання іноземної мови професійного спрямування та навички вести конструктивний діалог культур. М. Нікадров характеризує її як специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності, стверджуючи: „Коли ми говоримо про зростання ролі самостійної роботи на сучасному етапі розвитку вищої освіти, ми маємо на увазі діяльність студентів, яка організовується без прямого керівництва викладача, хоча спрямовується й організовується ним“ [7, с. 163].

Із дидактичної точки зору сутність самостійного навчання визначається як здатність людини без сторонньої допомоги здобувати інформацію з різних джерел, оскільки жоден образ не формується без самостійних пізнавальних дій. Найбільшого успіху студент досягає тоді, коли самостійно виконує заздалегідь відібрані інтелектуальні операції. Так, О. Лушніков вбачає головне призначення самостійної роботи у тому, щоб за допомогою індивідуального пошуку поглибити і конкретизувати свої знання, проявити творчий підхід до проблеми, яка досліджується вивчається, навички роботи з книгою, уміння аналізувати

прочитане, систематизувати матеріал, вести записи, пропонувати й відстоювати у дискусії власну точку зору. На думку науковця, самотійна робота є хорошим способом підготувати себе до наукових досліджень, творчого розв'язання завдань педагогічного процесу та професійного становлення. [6, с. 8].

Висновки. Наукові дослідження і накопичений у ВНЗ досвід переконують, що без систематичної та цілеспрямованої самотійної роботи неможливо стати високопрофесійним фахівцем і самоудосконалюватися після завершення навчання в університеті. Саме тому ми розглядаємо самотійну роботу студентів як найважливішу складову їхньої пізнавальної діяльності, потужний резерв підвищення якості освіти, вдосконалення ефективності навчально-виховного процесу. У позааудиторній роботі ми вбачаємо систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, що є невід'ємною частиною професійної підготовки та реалізується поза розкладом навчальних занять з метою створення умов для особистісного розвитку і професійної самореалізації майбутніх фахівців аграрної галузі у сучасному полікультурному світі.

Література:

1. Жданова Т.А. Самостоятельная работа как категория дидактики высшей школы / Т.А. Жданова // Ученые заметки ТОГУ. – 2013. – № 4. – Том 4. – С. 1263–1267

2. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов на Дону: Феникс, 1997. – 480 с.

3. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И.А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 224 с.

4. Зимняя И.А. Элементарный курс педагогической психологии.: Учебное пособие для слушателей курсов повышения педагогической квалификации. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. – 111 с.

5. Зиновьев С.И. Учебный процесс в высшей школе / С. И. Зиновьев. – М.: Высшая школа, 1988. – 291 с.

6. Лушников А.М. История педагогики: учебное пособие для учащихся педагогических высших учебных заведений / А.М. Лушников. – Екатеринбург, 1994. – 35 с.

7. Никандров Н.Д. Педагогика высшей школы / Н.Д. Никандров. – Л.: Педагогика, 1990. – 437 с.

8. Ніколаєнко Л.М. Поняття позааудиторної діяльності у соціально-педагогічному аспекті / Л.М. Ніколаєнко // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2013. – №1 (5). – С. 21–25.

9. Смалько О. Позааудиторна виховна робота як чинник професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців / О. Смалько // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Педагогічні науки. – 2014. – № 8. – С. 76-80.

УДК 378 : 371.2

Манжос Е. О.,
к.пед.н., старший викладач кафедри
української та іноземних мов,
ВНАУ

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ-АГРАРІЯ ДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

У статті доведено, що оволодіння майстерністю спілкування необхідне для кожної людини незалежно від виду діяльності, якою вона займається або буде займатися. Спілкування для людини – це її середовище. З'ясовано, що без спілкування неможливе формування особистості, її виховання, розвиток інтелекту. Визначено, що саме спілкування допомагає організувати спільну роботу, намітити і обговорити плани, реалізувати завдання.

Тому в підготовці майбутнього фахівця-аграрія до спілкування важливе місце посідає формування комунікативних навичок, взаємодія з іншими людьми, вільне орієнтування в певній ситуації. Такі вміння передбачають здатність контактувати з необхідними партнерами в ситуації, яка вже склалася, самим створювати ситуацію спілкування з конкретними партнерами, знаходити необхідні типи спілкування в кожному з названих випадків.

Ключові слова: *професійна підготовка фахівця-аграрія, спілкування, комунікативна діяльність, комунікативна культура, культура мови, соціально-психологічні підходи, діалогічна концепція культури.*

The article proves that mastering the art of communication is necessary for

every person regardless of the activity in which he or she is engaged or will be engaged. Communication is the environment of a person. It has been founded that without communication it is impossible the formation of personality, upbringing, the development of intelligence. It has been determined that communication helps to organize joint work, to outline and discuss plans and to implement communicative tasks. Therefore, in the preparation of future specialist-agrarian to communicate is important to develop communicative skills, the interaction with other people, free orientation in a certain situation. Such skills involve the ability to communicate with essential partners in a situation that has already happened, to create a communicative situation with partners, find necessary types of communication in each of these cases.

Keywords: *professional training of a future agrarian, communication, communicative activities, communicative culture, culture of speech, socio-psychological approaches, dialogical concept of culture.*

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни в житті суспільства, активізація міжнародного співробітництва в культурній і виробничій сферах підвищують вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців. Особливою мірою зростає значущість комунікативної підготовки фахівців до міжкультурного спілкування, оскільки культура спілкування є важливою умовою налагодження міжнародних ділових контактів, створення спільних підприємств, інтенсифікації професійної взаємодії із закордонними колегами.

Культура спілкування як педагогічна проблема у ВНЗ найчастіше не розглядається системно і не вбудована в навчальний процес. Наслідком такого ставлення до проблеми формування культури спілкування є недостатній загальнокультурний рівень студентів.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування культури спілкування висвітлена в наукових працях О.Бойко, Б.Головіна, О.Дубасенюк, О. Мороз, В.Сластьоніна, В.Тимкової та інш. Вчені М.Бахтін, Ф.Бацевич, Л.Виготський, М.Каган, Л.Мацько дають обґрунтування діалогу як основної форми спілкування.

Метою даної статті є визначення необхідності формування культури спілкування у майбутніх фахівців-аграріїв.

Основна риса культури, що виявилась у сучасному суспільстві, – її діалогічність. Численність наукових концепцій, моральних оцінок, політичних

уподобань, релігійних поглядів, художніх смаків ставить людину перед необхідністю самовизначення, вибору своєї позиції та її захисту. Але й те, і інше можливе тільки у вільному діалозі.

Діалогічну концепцію культури розробляли М.Бахтін [1] та його послідовники (В.Біблер, Л.Багнін, М.Петров). У своїх роботах вони намагались створити власну теорію динаміки культури.

Культура мови лежить в основі культури мовлення, що полягає в умінні адекватно використовувати мовні засоби в різних умовах спілкування. До культури мови належать багатство, чистота, виразність, точність і правильність мовлення [2].

Культуру мовлення найчастіше визначають як досконале володіння нормами літературної мови. Культура мови вивчає нормативність мови, її відповідність тим вимогам, що висуваються суспільством. Культура мови, на думку Б.Головіна, полягає у розвитку її лексики та синтаксису, багатстві семантики, різноманітті її інтонацій і т. д. Він вважає, «...чим більше розвинута, багатша система мови, тим більші можливості варіювати мовні структури, забезпечуючи найкращі умови комунікативного мовного впливу» [5, с. 182].

У сучасній філософській літературі значне місце посідають розробки проблем співвідношення суспільних взаємин, діяльності і спілкування, ролі та значення спілкування у формуванні і життєдіяльності особистості. Найбільш повно і концептуально ці питання висвітлені у роботах О.Буєвої і М.Кагана [3;6], позиції яких відображають дві різні тенденції.

М.Каган виділив такі необхідні й достатні, на його думку, види діяльності: перетворювальну, пізнавальну, ціннісно-орієнтовану і комунікативну [6]. Підставою для їхнього виділення є цілі, що виникають внаслідок взаємодії суб'єкта з об'єктом.

Комунікативна діяльність реалізується людиною в різних формах і в процесі взаємодії людей у матеріально-практичній діяльності, в поведінці у побуті, під час обміну різноманітною інформацією за допомогою бесід, листів, преси, в різних іграх і в ситуаціях обрядових дій. Таким чином, спілкування М.С.Каган розглядає як один із видів людської діяльності, якому властиві певні структура і атрибути [6].

Глибокий і різнобічний аналіз співвідношення категорій спілкування і соціальних відносин застосувала Л.Буєва [3]. Вона робить висновок, що

«спілкування є безпосередньо наочно реальність, і конкретизація суспільних відношень, їхня персоніфікація, особистісна форма. Суспільні відносини при цьому складають зміст процесу (дія об'єктивних суспільних законів і відношень), а спілкування – його індивідуалізовані форми».

У філософії є ще один підхід до феномену спілкування, який розвиває один з дослідників проблеми спілкування В.Соковнін [12]. Цей підхід характеризується розглядом спілкування як складного явища, визначення якого не зводиться до якої-небудь дефініції. В.Соковнін [12] аналізує людські відносини як взаєморозуміння і взаємовплив.

Декілька підходів до феномену спілкування склалися у психологів. Методологічна сутність цих підходів виявляється в тому, що всі вони поділяють принципову позицію про єдність спілкування і діяльності. Але характер цієї єдності розуміється по-різному. О.Леонт'єв [8] розглядає спілкування як певну категорію діяльності, тому що воно присутнє в будь-якій діяльності як її складова. Саму діяльність можна розглядати як необхідну умову спілкування. Деякі дослідники (Л.Буєва, М.Каган, О.Леонт'єв) розуміють спілкування як особливий вид діяльності, як комунікативну діяльність або діяльність спілкування, тобто як діяльність, яка відіграє самостійну роль в житті людини на певних етапах її розвитку.

Рис. 1. Структура спілкування з точки зору психології

Дослідники-психологи здійснили достатньо продуктивну спробу інтегрувати у рамках єдиної концепції різні соціально-психологічні підходи до проблеми спілкування (М.Добрович, О.Добрович, Я.Коломінський, О.Леонтьєв). Характеризуючи спілкування, вони виділили в ньому три взаємопов'язаних напрями: комунікативний (обмін інформацією між учасниками спілкування, інтерактивний (організація взаємодії учасників спілкування) і перцептивний (процес сприйняття партнерами один іншого та встановлення на цій основі взаєморозуміння) (див.рис.1).

Б.Ломов [9], досліджуючи цю проблему, розглядає діяльність і спілкування як дві сторони соціального буття людини, її образу життя. Він трактує спілкування як специфічну систему міжособистісної взаємодії, структура і динаміка якої не може бути зведена до послідовно змінюючих один іншого впливів, що характерно для діяльнісного підходу. Б.Ломов [9] визначає спілкування як одну з найбільш самостійних категорій психології і дає його системний аналіз.

Всі науковці приділяли значну увагу перцептивній стороні питання, з точки зору розвитку мислення і свідомості, вивчали різні характеристики спілкування, їхні взаємозв'язки, проте не розглядали повною мірою поняття "комунікативна культура" і чинники, що впливають на її формування.

Розглядаючи педагогічні дослідження проблеми спілкування, ми зробили висновок, що в більшості спілкування розглядається як особливий вид діяльності у руслі концепції відносин.

На перший погляд, видається, що поняття „спілкування” всім зрозуміле і не потребує особливих роз'яснень. Але спілкування – це складний процес взаємодії людей. Так, у сучасній науковій думці (В.Грехнев, В.Жернов, Є.Злобіна К.Левітан) є значна кількість розбіжних визначень даного поняття. Це пояснюється полі системністю і багатогранністю цього явища. Проблемами спілкування займаються представники різних наук – філософи, психологи, лінгвісти, соціологи та багато інших. Вони розглядають спілкування з позиції своєї науки, підкреслюючи специфічні аспекти для вивчення і, відповідно, формулюють своє визначення.

Вивчаючи наукову літературу, ми знайшли різні погляди на сутність людського спілкування. Так, на думку професора Б.Ломова [9], людське «спілкування не може розглядатися як діяльність, тому що в спілкуванні

реалізується система відносин - відносин людини до людини».

О.Ковальов [7] розуміє спілкування як мовний зв'язок між людьми, співбесіду, переписку.

У цих підходах не береться до уваги різноманітність комунікативних зв'язків людей через спільну діяльність, поведінку, залишаються нерозглянутими невербальні засоби спілкування (у міміці; пантомімі), у комунікативності особистісних якостей.

Л.Буєва, О.Леонтьєв [3, 8] вважають спілкування людей одним з видів людської діяльності, тому що окремі види корисної праці або виробничої діяльності, з фізіологічної точки зору, – це функції людського організму, і кожна така функція, якими б не були її зміст і її форма, по суті, є витрата людського мозку, нервів, органів чуття”. Комунікативна діяльність відноситься до всіх інших видів діяльності, забезпечуючи взаємодію людей у процесі праці. В ній відображається спосіб виявлення ставлення як до людини, так і до будь-якого предмету або явища об'єктивного світу.

Проблема спілкування мовознавцями розглядається з точки зору вивчення засобів спілкування, їх соціально-комунікативної спрямованості, форм і видів реалізації мовних засобів. Суттєве значення для розуміння цих проблем у мовознавстві мали роботи М.Бахтіна [1]. Він звернув увагу на те, що мовознавцями на перший план висувалася функція становлення незалежної від спілкування форми, або „експресивна функція” мови; між тим, мова має розглядатися як засіб спілкування людей. Це означає, що у процесі реальної мовної діяльності люди стають „мовними суб'єктами”. А їхня словесна взаємодія – обмін не монологіями, а діалогом, тобто зорієнтованими один на одного висловлюваннями.

Дотримуючись основних положень, запропонованих науковцями (Я.Колкер, Г.Колшанський), ми у своєму дослідженні розглядаємо мову не лише як засіб спілкування людей, й як засіб формування комунікативної культури тих, хто навчається.

Як показує життєвий досвід, кожна людина спілкується з іншими людьми, але вона не завжди повною мірою використовує свій комунікативний потенціал. Усі вміють говорити, переконувати. Але не всі роблять це належним чином у різноманітних ситуаціях спілкування. Найчастіше не вистачає вмінь, необхідних для досягнення бажаного ефекту впливу. Висока культура спілкування, як вважає Л.Сохань [14], передбачає вміння найбільш ефективно

користуватися різноманітними засобами впливу, максимально реалізовувати свій комунікативний потенціал. Ефективність взаємодії вимірюється, на думку автора, за допомогою критеріїв, на основі яких має досліджуватися комунікативний потенціал особистості та комунікативні уміння:

- продуктивність (одержання максимальної користі, найбільш повне використання ситуації взаємовпливу);
- доцільність (придатність обраних засобів для досягнення бажаного результату);
- надійність (ступінь вірогідності одержання необхідного ефекту);
- економічність (співвідношення витрати часу, сил і засобів для досягнення кінцевого результату);
- безпечність (мінімізація ризику несподіваних негативних наслідків).

Таким чином, Л.Сохань вважає, що культура спілкування – це такий ступінь оволодіння комунікативними процесами, за наявності якого індивід здатний відокремити їхні найважливіші компоненти і вміти свідомо керувати ними.

О.Мудрик відзначає, що розвиток культури спілкування має здійснюватися в трьох напрямках: «особливу увагу, насамперед, варто приділяти розвитку здатності й умінню об'єктивно сприймати оточуючих людей: хоча б у загальному вигляді визначати характер людини, її настій і внутрішній стан, виходячи з цього знаходити адекватні стиль і тон спілкування. Ще більш важливе вміння спілкуватися в різних ситуаціях, а також співробітничати в різних видах діяльності» [10, с. 60-61].

Аналізуючи наукову літературу з проблеми дослідження (О.Корніяка, М.Мещанінова, М.Ночевнік, В.Соколова, В.Тимкової та ін.), ми бачимо, що культура спілкування виступає як основа загальної культури особистості, базовим компонентом культури, котрий забезпечує підготовку особистості до життєвого самовизначення, є основною умовою досягнення гармонії з собою та навколишньою дійсністю. Аналіз показав, що визначення мають описовий характер, а формування комунікативної культури розглядається, головним чином, як засвоєння правил поведінки, розроблених етикетом, а не як засвоєння особистістю власних комунікативних можливостей, не як розвиток її комунікативних можливостей.

Підтримуючи думку В.Соколової, під комунікативною культурою ми розуміємо „сукупність умінь та навичок, що забезпечують доброзичливу

взаємодію людей один з іншим, ефективно розв'язання будь-яких завдань спілкування. Комунікативна культура є важливим засобом освіти і результатом розвитку особистості” [13, с. 76].

В.Соколова [13], займаючись питаннями культури спілкування, культури мови, звертає увагу на те, що головною умовою оволодіння культурою спілкування є виховання оцінного відношення до висловлення. Цей процес складається з таких етапів:

- 1) осмислення комунікантом цільової установки спілкування;
- 2) прогнозування впливу висловлення на адресата;
- 3) урахування ситуацій, умов спілкування.

Важливість завдань, пов'язаних з формуванням культури особистості, визначається роллю та місцем комунікативної культури у контексті загальної культури особистості, підвищенням рівня комунікативної культури в сучасному освітньому просторі. Комунікативне навчання створює умови для розвитку культури спілкування.

Є.Пассов [11] значну увагу в своїх роботах приділяє комунікативному навчанню іншомовній культурі. Ще Л.Виготський [4] відзначав, що „свідоме і обдумане засвоєння іноземної мови цілковито спирається на належний рівень розвитку рідної мови... і навпаки – засвоєння іноземної мови проторує шлях для оволодіння вищими формами рідної мови”.

Нова концепція сучасної освіти пов'язана з формуванням особистості. В цій концепції знаходиться принцип одержання знань, умінь та навичок у контексті єдиної загальнолюдської культури, одержання результату нової освітньої політики у вигляді культури життєвого самовизначення. Проблеми саморозвитку і самореалізації особистості роблять актуальним завдання формування культури особистості.

Націленість навчально-виховного процесу в педагогічному ВНЗ на розвиток комунікативної культури майбутнього фахівця диктує необхідність максимального використання засобів усіх вузівських дисциплін, включаючи іноземну мову.

Економічні, соціальні і духовні зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, ведуть до необхідності перетворювань як в цілому у системі освіти, так і в професійній підготовці майбутніх фахівців-аграріїв. Перед вищою школою гостро стоїть завдання підвищення інтелектуального рівня розвитку майбутнього фахівця, поліпшення його кваліфікаційної характеристики.

Ми погоджуємося з думкою науковців (В.Грехнев, В.Жернов, В.Кан – Калік, О.Мудрик), які стверджують, що спілкування для людини – це її середовище. Вони вважають, що без спілкування неможливе формування особистості, її виховання, розвиток інтелекту. Саме спілкування допомагає організувати спільну роботу, намітити і обговорити плани, реалізувати завдання.

Висновки. Таким чином, оволодіння майстерністю спілкування необхідне для кожної людини незалежно від виду діяльності, якою вона займається або буде займатися. Тому в підготовці майбутнього фахівця-аграрія до спілкування важливе місце посідає формування комунікативних навичок, взаємодія з іншими людьми, вільне орієнтування в певній ситуації. Такі вміння передбачають здатність контактувати з необхідними партнерами в ситуації, яка вже склалася, самим створювати ситуацію спілкування з конкретними партнерами, знаходити необхідні типи спілкування в кожному з названих випадків.

Література:

- 1.Бахтин М.М. Парадоксы диалога. – М., 1993.
2. Бодалев А.А. Восприятие и понимание человека человеком – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 200с.
3. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. – М. Мысль, 1978. – 216с.
- 4.Выготский Л.С. Собр. соч. – М.,1982.
5. Головин Б.И. Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1988. – 319 с.
- 6.Долгополова Н.Ф. Развитие коммуникативных умений студентов-менеджеров в условиях университета: Дисс... : канд. пед. наук. – Оренбург, 1998. – 162 с.
6. Каган М.С. Философия культуры. – С.-Пб., 1996.
- 7.Ковалёв А.Г. Коллектив и социально-психологические проблемы руководства. М.: Политиздат, 1975. – 132 с.
8. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. М.: Просвещение, 1969. – 212 с.
9. Ломов Б.Ф. Категория общения и деятельность в психологии. – М.: Наука, 1975. – 203 с.
- 10.Мудрик А.В. Общение как объект педагогического исследования. / Проблема общения и воспитания. – Тарту.: ТГУ, 1974. – 179 с.
- 11.Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному

говоренню: М.: Просвещение, 1991. – 222 с.

12. Соковнин В.М. О природе человеческого общения. – Фрунзе: Мектеп, 1973. – 154 с.

13. Соколова В.В. Культура речи и культура общения. – М.: Просвещение, 1995. – 191 с.

14. Сохань Л.В. Проблемы жизни личности / Проблемы теории и методология социально-психологического исследования. Киев: Наукова думка, 1988. – 190 с.

УДК 376.37:159.937.51

Мелікян А. Л.,

студентка ІV курсу

Дніпропетровського національного
університету імені Олеса Гончара

Науковий керівник:

Никоненко Н.В.,

к. пед. н., доцент

кафедри педагогіки та корекційної освіти

Дніпропетровського національного
університету імені Олеса Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У ФОРМУВАННІ ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Визначено особливості ієрархії фонематичних процесів мовлення. Охарактеризовано фонетико-фонематичне недорозвинення як вид мовленнєвого дизонтогенезу. Розглянуто особливості використання дидактичної гри як ефективного засобу формування фонетико-фонематичних процесів мовлення дошкільників. Надано класифікацію дидактичної гри. Визначено її завдання та вимоги до проведення ігрової діяльності. Експериментально обґрунтовано доцільність використання дидактичної гри при фонетико-фонематичному недорозвиненні мовлення.

Ключові слова: дидактична гра, фонетико-фонематичні процеси,

порушення мовлення, фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення.

The features of the hierarchy phonematic processes of speech are defined. Phonetic and phonematic underdevelopment as a kind of verbal dysontogenesis are characterized. The features of the use of educational games as an effective means of forming phonetic and phonematic processes of preschool children are studied. The classification of didactic games are highlighted. The objectives and requirements for the conduct of gaming activities are defined. The feasibility of using didactic games in phonetic and phonematic opposition of the underdevelopment of speech is experimentally proved.

Keywords: *didactic game, phonetic and phonematic processes, speech disorders, phonetic and phonematic underdevelopment.*

Постановка проблеми. За останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості дітей, які мають серйозні, неврологічно ускладнені порушення мовлення. У зв'язку з цим логопеди масових дошкільних навчальних закладів таким порушенням приділяють більше уваги. Це призвело до того, що дітей, які мають неврологічно неускладнені розлади мовлення, логопеди залишають поза увагою. Лише незначна кількість спеціалістів у логопедичній роботі з цими дітьми використовують такий засіб корекції мовлення як дидактична гра, яка, на думку М. Фомічової [6], Т. Філічової [5], Г. Чиркіної [5], підвищує розумову активність, вдосконалює звуковимову, викликає інтерес до логопедичних занять та прискорює темпи подолання мовленнєвих порушень. Саме тому вважаємо обрану проблематику актуальною.

Аналіз останніх досліджень вчених М. Фомічової [6], Н. Чевельової [5], В. Тищенко [4] показав, що в процесі онтогенезу мовлення дитина проходить ряд етапів формування фонетико-фонематичних процесів і в разі їх порушень у дитини можуть виникнути дефекти сприймання та вимови фонем, які в дошкільному віці легше усунути. Але, враховуючи те, що провідною діяльністю дошкільників є гра, саме цей засіб корекції мовлення, як зазначає Ю. Рібцун [3], має значну ефективність у вдосконаленні логопедичної роботи з дошкільниками, що мають порушення звуковимови.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає В. Тищенко [4], оволодіння дитиною мовленнєвою діяльністю в онтогенезі пов'язане зі становлення та розвитком у неї функцій мовно-слухового та мовно-рухового аналізаторів,

діяльність яких є взаємопов'язаною. Результатом клопіткої роботи мовно-рухового та мовно-слухового аналізаторів є формування у дитини другого рівня мовленнєвого слуху – перцептивного (або гностичного), що в логопедії традиційно називається фонематичним слухом. Про початок розвитку цього рівня, який пов'язують з віком 10 місяців, свідчить орієнтування дитини на мовленнєві звуки в процесі сприймання та розуміння мовлення оточуючих.

Наступним процесом, який цікавить нас у плані формування фонематичної сторони мовлення, є слухова увага. При переважанні збудження дитині досить складно сконцентрувати свою увагу на об'єктах пізнання, при цьому передусім страждатимуть довільні форми уваги. При переважанні процесів гальмування, концентрація уваги має короткочасний характер, що пов'язане зі швидкою виснажливістю нервово-психічної діяльності дитини.

Водночас у дітей зі зниженою увагою досить часто спостерігають порушення іншої важливої складової мовленнєвої діяльності – слухового контролю. Під «слуховим контролем» ми розуміємо специфічний різновид фонематичного процесу, що забезпечує виявлення та корекцію помилок фонематичного характеру. Порушення діяльності вищезазначених процесів, за М. Фомічовою [6] може призвести до фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення, яке потребує логопедичного втручання.

Як зазначають М. Фомічова та Т. Волосовець [6, с. 30], «фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення – це порушення процесів формування звуковимови у дітей з мовленнєвими порушеннями, внаслідок дефектів сприйняття та вимови фонем.». До цієї категорії порушень відносять такі розлади мовлення, як дислалія, дизартрія та ринолалія.

Стан звуковимови дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням М. Фомічова та Т. Волосовець [6, с.32] характеризують такими особливостями:

—відсутність у мовленні тих або інших звуків і заміни звуків. Складні за артикуляцією звуки замінюються простими.

—заміни групи звуків дифузійною артикуляцією. Замість двох або декількох артикуляційно-близьких звуків вимовляється середній, невиразний звук: замість [ш] і [з] – м'який звук [ш], замість [ч] і [т] – щось на зразок пом'якшеного [ч].

—нестійке вживання звуків у мовленні. Деякі звуки за інструкцією ізольовано дитина вимовляє правильно, але в мовленні вони відсутні або замінюються іншими.

Ефективним засобом формування особистості дошкільника є гра як провідний вид його діяльності. Вона відповідає запитам та потребам дитини, які за допомогою гри задовольняються природнім способом. Серед різноманітних видів ігрової діяльності нас цікавить саме дидактична гра, завдяки якій логопедичний вплив стане навчальним та виховним.

За визначенням А. Бондаренко [1, с. 31] дидактична гра — гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь. Головна особливість дидактичних ігор полягає в тому, що завдання дітям ставляться в ігровій формі. У дидактичних іграх дитина спостерігає, порівнює, класифікує предмети за тими чи іншими ознаками, вчиться розрізняти, називати і використовувати кольори.

Погоджуючись із висновками А. Бондаренко [1], зазначимо, що педагог логопедичної групи (вчитель-логопед або вихователь), організовуючи ту чи іншу гру, повинен:

- заздалегідь діагностувати рівень розвитку ігрової діяльності кожної дитини за такими показниками, як інтерес до іграшок та адекватність їх використання;
- формувати і реалізовувати корекційно-розвивальні, навчально-виховні та пропедевтичні завдання;
- знати структуру тієї чи іншої гри, умови її проведення (час, тривалість, кількість дітей);
- враховувати вікові та індивідуальні психофізичні, мовленнєві особливості та можливості дітей;
- дотримуватися правил техніки безпеки та гігієни.

Мета нашого емпіричного дослідження полягає в тому, щоб експериментально перевірити ефективність використання дидактичних ігор для логопедичних занять з дітьми. Вибірка досліджуваних складається з 30 дітей старшого дошкільного віку, 15 з яких мають фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення, а 15 – нормальний мовленнєвий розвиток. Експериментальне дослідження здійснювалося в ДНЗ № 189 (ясла-садок) комбінованого типу. Відповідно до запропонованої вибірки діти із фонетико-фонематичним недорозвиненням склали експериментальну групу (далі ЕГ), а діти із нормальним мовленнєвим розвитком – контрольну (далі КГ).

Для констатуючого експерименту були використані комплекси ігор

дослідження стану сформованості фонетико-фонематичних процесів мовлення, розроблені Ю. Рібцун [3] та В. Тищенко [4]. Відповідно до цього, робота була спрямована на дослідження таких складових елементів, як звуковимова та фонематичні процеси. Аналізуючи результати дослідження стану звуковимови, у 10% дітей ЕГ було виявлено порушення однієї групи звуків, у 50% дітей порушено вимову двох груп звуків, у 30% дітей – вимову трьох груп звуків, у 10% дітей – чотирьох груп звуків. В учасників КГ лише 5% мають порушення однієї групи звуків. Найпоширенішими у дітей виявилися порушення вимови сонорних звуків, які є найбільш яскравими в акустичному плані і найбільш складними в артикуляторному.

За результатами дослідження стану сформованості фонематичних процесів із завданнями впоралися 15% осіб ЕГ і 80% дітей КГ. Частково впоралися із завданнями 60% дітей ЕГ і 20% дітей КГ. 25% дітей ЕГ не впоралися із завданнями, оскільки їм важко було повторити за експериментатором простий складовий ланцюжок, тобто вони не чули звук у слові. Найчастіше діти невірно вказували на картинку, якщо в її назві містилися звуки, що відрізняються за ознакою дзвінкості та глухості. Для наочності зобразимо отримані результати у вигляді таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Результати обстеження стану сформованості складових мовлення учасників констатуючого експерименту.

Ім'я дитини	Звуковимова	Фонематичні процеси	Середній бал
С.О.	3	3	3
А.С.	3	2	2.5
І.С.	3	1	2
О.А.	1	2	1.5
І.Д.	2	2	2
О.С.	1	3	2
В.В.	1	3	2
А.Л.	2	2	2
І.Ж.	1	3	2

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА»**

Л.Д.	1	2	1.5
Д.А.	3	2	2.5
В.В.	3	3	3
М.П.	2	3	2.5
В.І.	2	2	2
Д.Ж.	1	2	1.5

У формуючому експерименті робота в експериментальних групах здійснювалася за дібраними нами комплексами ігор Ю. Рібцун [3] для формування правильної звуковимови та стану фонематичних процесів дошкільників. Комплекс складається з таких ігор, як «Насос», «Комарик», «Вітерець», «Жук», «Веселі гімнасти».

Сутність контрольного експерименту полягає у повторному обстеженні дітей ЕГ після проведення комплексу дидактичних ігор для порівняння з результати констатуючого експерименту. Отримані результати представлені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Результати обстеження стану сформованості складових мовлення учасників контрольного експерименту.

Ім'я дитини	Звуковимова	Фонематичні процеси	Середній бал
С.О.	3	4	3.5
А.С.	3	4	3.5
І.С.	3	3	3
О.А.	4	3	3.5
І.Д.	4	4	4
О.С.	3	3	3
В.В.	3	3	3
А.Л.	5	4	4.5
І.Ж.	4	3	3.5
Л.Д.	4	3	3.5
Д.А.	3	4	3.5
В.В.	3	3	3

М.П.	3	3	3
В.І.	2	2	2
Д.Ж.	3	2	2.5

За отриманими результатами можна зробити висновок, що, порівняно з результатами дітей КГ, показники стану сформованості складових мовлення групи ЕГ після проведення формуючого експерименту значною мірою покращились. 20% дітей ЕГ перейшли з середнього на високий рівень, а 30% дітей – із низького на середній рівень.

Висновки. Результати контрольного експерименту дозволяють підтвердити те, що дидактична гра є найбільш ефективною формою впливу на мовлення дошкільників з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, завдяки чому логопедичні заняття стануть цікавими та непримусовими. За допомогою статичних методів ми здійснили якісний та кількісний аналіз отриманих даних емпіричного дослідження і помітили, що порівняно з результатами дітей контрольної групи, показники стану сформованості складових мовлення дітей експериментальної групи після проведення формуючого експерименту значною мірою покращились. 20% дітей експериментальної групи перейшли із середнього на високий рівень, а 30% дітей – із низького на середній рівень. Це доводить ефективність використання дидактичних ігор для дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Література:

1. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском саду / А.К. Бондаренко. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
2. Левина Р.Е. Основы теории и практики логопедии / Р.Е. Левина. – М.: Просвещение, 1967. – 173 с.
3. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення [програмно- метод. комплекс] / Ю. В. Рібцун. – К.: Кафедра, 2013. – 284 с.
4. Тищенко В.В. Ієрархія фонематичних процесів в онтогенезі дитячого мовлення / В.В. Тищенко // Теорія і практика сучасної логопедії: Збірник наукових праць: – вип. 4. – К.: Актуальна освіта. – 2007. – С. 3–18.
5. Филичева Т.Б. Основы логопедии: учеб. Пособие для студентов пед.

инт-ов по спец. «Педагогика и психология (дошк.)» / Т.Б.Филичева, Н.А.Чевелева, Г.В.Чиркина. – М.: Просвещение, 1989. – 223 с.

б. Фомичева М.Ф. Основы логопедии с практикумом по звукопроизношению: учеб. пособ. / М.Ф. Фомичева, Т.В. Волосовец. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 200 с.

УДК 378. 147. 111

Миколук О П.,
викладач кафедри української
та іноземних мов, ВНАУ

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Розглянуто вплив індивідуальних завдань на розвиток творчого мислення та творчих здібностей майбутніх інженерів-механіків на заняттях з іноземної мови. Визначено необхідність їх застосування у навчальному процесі.

Ключові слова: *творче мислення, творчі здібності, індивідуальні завдання, заняття з іноземної мови, майбутні інженери-механіки.*

This article examines the effect of individual tasks on the creative thinking and creative capabilities development of the future mechanical engineers on foreign language lessons. The necessity of their introduction into educational process is determined.

Keywords: *creative thinking, creative capabilities, individual tasks, foreign language lessons, future mechanical engineers.*

Ставлення проблеми. На сучасному етапі соціально-економічного і політичного розвитку України в умовах ринкових відносин перед вищою школою постає завдання якісної підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Конкуренція на ринку праці, розвиток науки і техніки вносять суттєві зміни у наше життя, визначають нові пріоритети і цінності людей.

Особливого значення набуває проблема гуманітаризації підготовки студентів в сільськогосподарських інститутах у зв'язку з їх майбутньою багатофункціональною професійною діяльністю. На сьогоднішній день існує потреба у вихованні творчої особистості, індивідуальності, здатної самостійно мислити та приймати відважні незалежні рішення. І саме тому важливим

завданням професійної підготовки фахівців сільського господарства є формувати і розвивати вміння творчого мислення студентів, зокрема майбутніх інженерів-механіків.

Мета статті – дослідити вплив індивідуальних завдань на розвиток творчого мислення і творчих здібностей майбутніх інженерів-механіків на заняттях з іноземної мови.

Сучасний етап розвитку педагогіки вищої школи характеризується пошуком нових шляхів творчого співробітництва викладачів і студентів. Як показує педагогічна практика, інформаційно-репродуктивний метод виявляється малоефективним для підвищення якості підготовки спеціаліста.

Суперечність між сучасними вимогами до спеціаліста сільського господарства та рівнем його підготовки визначає необхідність докорінного оновлення змісту професійної освіти, активізації науково-педагогічної ініціативи і творчості для належної якісної підготовки фахівців, їхньої компетентності і особистісної зрілості.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів, зокрема у процесі вивчення іноземної мови.

Головною метою педагогічного процесу є формування особистості, здатної самостійно і творчо працювати в нових умовах. Один із головних засобів досягнення цієї мети полягає у ефективній організації самостійної пізнавальної діяльності майбутніх інженерів-механіків.

Для того, щоб підготувати ініціативних спеціалістів сільського господарства, які працюють творчо, необхідно докорінно змінити ставлення до самостійної пізнавальної діяльності студентів, її організації.

Важливе завдання сьогодення – всіляко сприяти розвитку пізнавальної активності кожного студента. Треба не тільки будити в ньому цікавість до досліджуваного матеріалу, але й добиватися того, щоб вона перетворилась на допитливість, а потім набула би характеру справжнього пізнавального процесу, прагнення до розкриття сутності досліджуваних явищ, причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей.

Необхідно урізноманітнити навчальну діяльність студентів, що в значній мірі буде сприяти формуванню в них позитивної мотивації до навчання, розвитку їхніх творчих здібностей і активної пізнавальної діяльності.

Творчі здібності формуються протягом усього життя людини.

Організуючи розвиток творчих здібностей студентів, слід виходити з відомих психолого-педагогічних положень про те, що здібності особистості виявляються і формуються в діяльності; особистість може набути навичок творчості навіть у дуже ранньому віці; розвиток творчої особистості не відбувається за пасивного споглядання нею навчального процесу; основним стимулом розвитку здібностей особистості, у тому числі й творчих, є інтерес.

Аналіз досвіду роботи викладачів, власних спостережень дає змогу виділити низку труднощів, що гальмують розвиток творчих здібностей особистості. Найважливішими з них є психолого-гносеологічні, які ґрунтуються на „здоровому глузді”, інерції думки, стереотипності мислення. [1; 2; 3].

Якщо метою викладача було просто провести заняття, то відповідно була і діяльність студентів – відсидітися на занятті. Низький рівень продуктивності такого заняття не дає змоги студентам самостійно розв'язувати задачі, переконатися у своїй здатності до саморозвитку, самовдосконалення, до самостійної творчості. Важливою є сформованість у студентів уміння проводити цільовий аналіз і самооцінку досягнутих результатів, зіставляти одержані результати з поставленою метою, визначати шляхи коректування своєї наступної діяльності.

Викладачі повинні навчати студентів ставити перед собою посильні цілі, яких вони можуть досягнути при оптимальній організації своєї діяльності, оволодінні прийомами самоосвіти, самоорганізації, самоконтролю. Формулювання цілей, на думку Мисечко Є.М., повинно передбачати результат, якого мають досягти студенти, а не констатувати лише вид роботи. Заслуговують на увагу формулювання з термінами „засвоїти”, „розвинути”, „поглибити”, а не з термінами „ознайомити”, „пояснити”, „розповісти” тощо [4].

Розвитком творчості й узагалі творчим процесом керувати важко. Вплинути на організацію такої діяльності можливо, лише створивши для цього відповідні умови, а саме:

1) проводити навчання в атмосфері взаєморозуміння, співтворчості, сприймаючи кожного студента як особистість;

2) пріоритетною має стати діалогічна форма ведення занять, коли студенти мають змогу мислити, вносити пропозиції, набувають навичок відстоювати свою думку;

3) на заняттях доцільно створювати ситуації вибору і давати можливість

студентам здійснювати цей вибір [3].

На заняттях з іноземної мови для студентів, майбутніх інженерів-механіків, можна використовувати індивідуальні завдання таких типів:

1) завдання, які розвивають допитливість і допомагають формувати проблемні запитання (студент повинен визначити, який саме вид трактора із усіх йому відомих краще впорався би з певним видом роботи на полі чи у промисловості. Своє бачення проблеми і висловлення думки студент має здійснити на іноземній мові);

2) завдання на розвиток аналітичних здібностей, уміння оригінально мислити, обґрунтовувати власні ідеї (традиційну модель культиватора перетворити на модернізовану, яка прискорювала б роботу на полі і сприяла би підвищенню ефективності і продуктивності роботи. Викладення своєї думки майбутній інженер-механік здійснює на іноземній мові);

3) завдання, які сприяють формуванню незалежних власних суджень (знайти способи вирішення проблеми, коли солома і полова заважають роботі комбайна. Чого потрібно дотримуватись, щоб цього не допустити. Обґрунтувати свою думку студенти мають на іноземній мові);

4) завдання, які сприяють розвитку фантазії (розробити модель сільськогосподарської машини, яка підвищувала б продуктивність польових робіт. Розповісти про свою задумку на занятті і зробити презентацію цієї моделі на іноземній мові).

Під час виконання творчих завдань треба враховувати індивідуальні особливості студентів. Диференціація проявляється у рівні складності завдань, які вони виконують, рівні допомоги викладача або наданні їм повної самостійності. Такі завдання формують навички самостійної діяльності.

Завдяки використанню різних типів та видів творчих завдань на заняттях з іноземної мови можна впливати на розвиток творчих здібностей особистості, зокрема на творче мислення майбутніх інженерів-механіків.

На думку Савенкова А.И., чим більше самостійності буде надаватися студентам у виборі засобів, способів і шляхів засвоєння навчального матеріалу, тим в більшій мірі індивідуальні особливості будуть сприяти розвитку творчої особистості, тим вища вірогідність формування із кожного студента талановитого спеціаліста [5].

Коломієць О.Б. вважає, що ключ до вдосконалення підготовки фахівця – в організації самостійної роботи студентів, яка б допомагала розвивати

ініціативу, формувати власні погляди, переконання, виховувати почуття відповідальності. Викладач спочатку пропонує, а згодом може змінювати навчальні завдання, і таким чином спонукати студентів до різноманітної творчої діяльності [2].

Висновки. За допомогою певних індивідуальних завдань на занятті з іноземної мови можна впливати на розвиток творчого мислення та творчих здібностей студентів сільськогосподарських вузів, зокрема майбутніх інженерів-механіків. Уміння творчо використовувати здобуті знання є соціальною цінністю, оскільки допомагає людині виконувати суспільні і професійні функції, швидко адаптуватись до нових економічних умов, сприяє гнучкому переходу від одного виду діяльності до іншого. В умовах прискореного науково-технічного прогресу це вміння стає нагальною суспільною необхідністю, тому що сучасна вища школа відчуває потребу вже не стільки в простих навичках розумової праці людини, скільки в її творчих здібностях. І від того, як викладач і студент будуть враховувати важливість розвитку творчого мислення та творчих здібностей студентів та застосування їх у своїй діяльності залежатиме рівень професіоналізму майбутнього фахівця.

Література:

1. Заскалета С. Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов): Автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04/АПН України. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К., 2000. – 19 с.
2. Коломієць О.Б. Розвиток творчої активності студентів як засіб підвищення якості підготовки фахівців. <http://www.nbuu.gov.ua>
3. Розвиток творчих здібностей студентів за допомогою індивідуальних завдань. <http://ua.textreferat.com>
4. Мисечко Є. М., Астахова Л. Є., Мисечко О.Є. Дидактичні принципи формування професійної компетентності вчителя. <http://studentam.net.ua>
5. Савенков А.И. Индивидуальный подход в процессе формирования творческой личности инженера-педагога. Формирование инженерно-педагогических кадров: воспитание творчеством. Сб. научн.тр./Свердл. инж.-пед. ин-т. – Свердловск, 1989. – 160 с.

УДК 378: 37.013.

Столяренко О. В.,
доцент кафедри іноземних мов, ВНТУ
Столяренко О. В.,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти,
ВДПУ ім. М. Коцюбинського

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ГУМАНІСТИЧНА ПАРАДИГМА ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ НАШОГО ЧАСУ

У статті доводиться, що науково-технічний прогрес, інновації в соціумі, освіті матимуть сенс лише за умови гуманістичного напрямку розвитку. Розглядається проблема інноваційних технологій педагогічної освіти, запровадження інновацій в руслі гуманістичної парадигми виховання людини нашого часу.

Ключові слова: *смайт-освіта; електронне навчання; смайт-джерела; інноваційні технології педагогічної освіти; гуманізація навчально-виховного процесу.*

The article proves the fact that scientific and technological progress, social and educational innovations would play an important role only in case of a humanistic way of development. It covers the problem of innovative educational technologies, the introduction of innovations in terms of a modern man humanistic educational paradigm.

Keywords: *smart education; electronic learning; smart-sources; innovative educational technologies; the humanization of the educational process*

Постановка проблеми. Початок третього тисячоліття характеризується пошуком нової ідеології суспільства, світоглядної педагогіки, переоцінкою цінностей, загостренням інтересу до інновацій у всіх сферах (виробничій, соціальній), інформаційних комунікаційних технологій, пошуку способів реформування навчально-виховного процесу. Джерела оновлення освіти криються в творчості педагогів, в їхній інноваційній діяльності, яка знайшла своє відображення в створенні навчальних закладів нового типу, розробці і впровадженні елементів нового змісту, інноваційних навчальних технологій,

зміцненні зв'язків з наукою, використанні світового педагогічного досвіду [7]. У сучасному суспільстві навчальні заклади створюють умови для розвитку кожній людині, надають можливість використовувати всі види знань. Розвиток електронного навчання відкрив нові можливості вдосконалення навчального процесу на базі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та Інтернет [1]. Його розвиток сприяв виникненню мобільного (m-learning), всепроникного (u-learning), перевернутого (f-learning), а в інтеграції з традиційним – змішаного навчання (blended learning). Це дає можливість здійснювати навчання у будь-який зручний час і з будь-якого місця. Такі можливості надає смарт-освіта, що передбачає комплексну модернізацію всіх освітніх процесів, а також методів і технологій, котрі використовуються в них. Концепція смарт-освіти – гнучка, передбачає наявність величезної кількості смарт-джерел, різноманітних мультимедіа (аудіо, відео, графіки), здатність швидко налаштовуватися під рівень і потреби слухачів. Крім того, смарт-освіта має бути легко керованою, коли навчальний заклад може забезпечувати гнучкість навчального процесу, його інтегрованість, тобто постійного живлення за рахунок зовнішніх джерел. Смарт-університет є електронним. Це єдине освітнє середовище, що об'єднує: супровід адміністративно-господарської діяльності і комунікацій; навчально-методичне і науково-дослідне забезпечення; базу даних проходження практики; ІКТ-інфраструктуру. Над його створенням у Вінницькому педагогічному університеті працює група творчих учених під керівництвом професора М. Кадемії [1]. Сукупність використання технологічних інновацій та Інтернету смарт-університетом призведе до нового смарт-суспільства.

Ще один важливий аспект освітніх інновацій – це гуманізація навчально-виховного процесу. Інновації здійснюють значний системний вплив на всі компоненти педагогічного процесу, загальну структуру та діяльність педагогічної громадськості [3]. На відміну від будь-яких елементарних новацій педагогічні інновації передбачають особистісний і творчий процес навчання й виховання молоді, вони охоплюють всю сферу освіти і підготовки викладача, що виконує різноманітні функції – експерта, консультанта, проектувальника, педагога інноваційних навчальних закладів. Викладач як суб'єкт педагогічного процесу виступає головною діючою особою будь-яких змін у системі навчання. Кардинальні перетворення освіти і суспільства вимагають від педагога переорієнтації його свідомості на гуманістичні цінності, адекватні характеру творчої (інноваційної) педагогічної

діяльності. У зв'язку з цим виявилися протиріччя між традиційним рівнем реалізації його діяльності і сучасними потребами освіти й суспільства у педагогах з творчим, науково-педагогічним мисленням.

Ми виявили, що в наш час помітними темпами розвивається така нова галузь наукового знання – педагогічна інноватика. Зміни в змісті й організації діяльності навчальних закладів, їхня інноваційна спрямованість тісно пов'язані зі змінами в методологічній і технологічній підготовці педагога. Однак цей процес нині має стихійний характер, що значною мірою пояснюється відсутністю наукових досліджень і рекомендацій щодо удосконалення інноваційної діяльності викладача. З нашого погляду (з метою впровадження інноваційних процесів у вищій школі), філософського аналізу потребують питання: ідеологія і вищий навчальний заклад, освіта як засіб виживання, культуротворчі функції освіти, відображення в освіті досягнень людства, глобальні проблеми гуманізації освіти [5], філософське осмислення ролі простору і часу, абсолютного і відносного, зовнішнього і внутрішнього, освітніх систем у різні історичні періоди, ієрархія факторів формування особистості, спільні цілі освіти і виховання, вибір моральних і освітніх ідеалів. Проблематика нововведень освітянської галузі представлена в працях К. Ангеловскі, Н. Горбунової, М. Кларіна, В. Ляудіс, М. Поташника, С. Полякова, Т. Шамової, О. Хомерики, Н. Юсуфбекової.

Як стверджується в Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді України, актуалізується потреба в суттєвих змінах освітніх пріоритетів на користь гуманістичних цінностей, виховання ціннісного ставлення до людини. Прояв його на різних рівнях спілкування, гуманізація взаємин сприятиме не лише стабілізації їх розвитку, а й створить умови для самоактуалізації, індивідуалізації, суб'єктності, творчості, свободи вибору, самоствердження, активності, успіху, довіри і підтримки кожного вихованця [6]. Моральне становлення особистості, формування гуманістичного світогляду, підготовка до активної, творчої, соціально значущої життєдіяльності є важливою складовою розвитку суспільства і держави. Виховання (в широкому розумінні) – процес формування особистості..., а у вузькому – систематичний і цілеспрямований вплив вихователя на вихованців з метою формування у них ціннісного ставлення до людей і явищ навколишнього світу [2, с. 182]. Напрямами державної політики в галузі виховання учнівської молоді стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані в Законах України «Про

освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Концепції національного виховання, Конвенції ООН про права дитини. Закладена в них методологія виховання надає пріоритет розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості, відповідно до гуманістичних і національних цінностей. Соціокультурна ситуація зумовлює позитивні тенденції виховання як полікультурного процесу, що реагує на усі новітні перетворення в соціумі. Головним завданням вихователя в період таких змін, є допомога в самореалізації, усвідомленні кожним учнем власної цінності та поваги особистої гідності, важливості толерантного ставлення до інших, концентрації зусиль на формуванні гуманістичного світогляду, усвідомленні сутності власного життя, збереженні та примноженні вищих духовних надбань людства. Оновлення виховного потенціалу суспільства на основі загальнонаціональних гуманістичних цінностей сприяє досягненню визнання його важливості на рівні державної соціальної політики. Наш час характеризується зміною парадигмальних засад, обґрунтуванням морально-правових норм, доланням моноідеологічних установок на цілі виховання. Одночасно відбувається переосмислення і масове визнання таких ціннісних пріоритетів, як різноманіття стратегій в умовах варіативності виховних систем, підтримка авторських програм і проєктів в загальноосвітніх навчальних закладах, нарощування потенціалу взаємодії суб'єктів соціокультурної сфери в реалізації різних за масштабами, функціональною специфікою і технологіями цільових соціально-педагогічних програм державного та регіонального рівня. Загострення уваги на позитивних змінах, які свідчать про надійний курс на стійкий розвиток виховання як загальнонаціонального пріоритету, що одночасно означає становлення стабільної самодостатньої системи формування особистості, вимагає підкреслення того факту, що їх динаміка, нажаль, стримується уявленнями, що традиційно вкорінилися у суспільній свідомості, про виховання в його «школоцентристській» інтерпретації як про «компонент, який супроводжує навчання», як складову частину освітніх послуг. Проте, наукові дослідження і комплексні програми у сфері розробки фундаментальних і прикладних проблем виховання, а також успішні у багатьох регіонах України інноваційні пошуки його сучасної організації і моделювання сприяють поступовому нівелюванню вказаних вище обмежень і розширенню ціннісної соціальної бази виховання як відкритого соціокультурного процесу. Про це

свідчать розроблені і запроваджені в практику державні, відомчі, міжгалузеві програми і концепції; етапні програмні розробки, спрямовані на охорону дитинства, забезпечення здорового способу життя, нормативних прав дітей і молоді.

Не менш суттєвим нам видається організаційно-управлінське забезпечення дії механізмів поліфункціональної міжвідомчої взаємодії, спрямованої на раціональне використання ресурсів життєзабезпечення загальнонаціональних пріоритетів громадянськості і демократії в єдиному соціокультурному просторі. Йдеться про консолідацію і подальшу розробку соціальної політики, глибокого розуміння на рівні масової свідомості важливості досягнення гармонійної всеєдності поглядів, їх доленосної сутності для майбутнього країни, діяльності, спрямованої на реалізацію гуманістичних ідеалів громадянськості в якості загальнонаціонального пріоритету у вихованні.

Особливе місце в цих процесах належить освіті, завдяки якій ми отримуємо знання про навколишній світ, людину, її перспективи. Вони мають розуміти, що проблема існування набуває у наш час особливої актуальності й гостроти завдяки ряду обставин. Перша пов'язана з одним з найвизначніших досягнень історії і культури – усвідомленням унікальності людини та найвищої цінності її життя [4]. Друга зумовлена тим, що нинішнє покоління живе на зламі епох, що характеризується надзвичайно динамічними процесами. Це загибель і відторгнення застарілих форм існування, які чинять неймовірний опір, і формування нових цивілізаційних засад життєвлаштування. Науково-технічний прогрес не зменшив кількості проблем, але переконливо довів, що розв'язання багатьох із них можливе лише у процесі змін самої людини, що зумовлені формуванням планетарного гуманістичного світогляду. А на державному рівні існує необхідність забезпечення функціонування всіх сфер згідно з вимогами концепції сталого розвитку. Прогресивна наукова думка стверджує, що глобальні проблеми, які турбують світову громадськість уже не одне десятиліття, можуть бути розв'язані за умови визнання пріоритету людини та умов її існування і повинні розглядатися, у першу чергу, у площині «людина-людина», а не «людина-техніка». Тому XXI століття характеризується удосконаленням людини і виховання, яке володіє технологічним компонентом впливу на навколишнє середовище і на саму особистість [3]. Усе це потребує осмислення та усвідомлення (не лише на рівні суспільних форм свідомості, а й на особистому), проблем, які пов'язані з розумінням того, що діється зі світом,

як складається доля людини у таких мінливих, складних умовах, яке майбутнє на нас чекає. Пошуки шляхів розв'язання цих проблем ми знаходимо не лише в роздумах філософів, учених, політиків, а й в міжнародних правових актах, політичних програмах партій, соціальній політиці урядів розвинутих держав. Цей духовно-моральний набуток цивілізації дедалі глибше пронизує масову й індивідуальну свідомість і спонукає сучасне покоління, все людство до створення умов досягнення життєвого благополуччя і процвітання, забезпечення якомога більш повної і цілісної самореалізації кожного. В умовах корінних перетворень засад життєвлаштування прогресивним напрямом виступає утвердження такої цивілізації, яка базується на принципах людського виміру. Згідно з Конвенцією ООН, цивілізація – це розвиток людей (через освіту, соціальний добробут, через особисту ініціативу та участь у розв'язанні питань, що стосуються їхнього життя, задля людей; через надання всім можливостей для розвитку).

Висновок. Науково-технічний прогрес, демократичні перетворення загострили універсальний характер проблем людини. Розв'язання багатьох із них можливе лише у процесі її гуманістичного виховання, методологічної орієнтації освіти – з формування особистості на стратегію її розвитку й саморозвитку. Усе це вимагає від педагогічної теорії і практики зосередження уваги на осмисленні природи людини, її внутрішнього світу, на її закономірних зв'язках з довкіллям, усіма зовнішніми впливами, на розвитку гуманістичних суб'єкт-суб'єктних взаємин в освітньому просторі, на визнанні першочергової ролі виховання у молодого покоління – творця майбутнього, ціннісного ставлення до людини. На це спрямована модернізація освіти, що реалізується в різних напрямках: гуманізації і гуманітаризації, індивідуалізації, диференціації, багаторівневості, фундаменталізації, комп'ютеризації, безперервності, які вважаються гуманістичним імперативом нинішнього століття і які зазначені в основних документах, прийнятих у рамках Болонського процесу.

Література:

1. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. Проектна діяльність в підготовці майбутнього педагога / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання. – № 34, 2013. – С. 6–14.

2. Психология и педагогика : Учебное пособие для вузов / Составитель и ответственный редактор А. А. Радугин; научный редактор Е. А. Коротков. – М.:

Центр, 1999. – 256 с.

3. Столяренко О. В. Гармонізація і гуманізація науки і освіти в інформаційному суспільстві / О. В. Столяренко // Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: Проблеми і перспективи: Мат. XI-ї Всеукр. наук.-пр. конф. В 2-х т. – Т.1. / За заг. ред. А. Г. Гудманяна, О.В. Петренка. – К. : Національний авіаційний ун-т, 2005. – 256с. – С. 18–19.

4. Столяренко О. В. Гуманістичні аспекти використання інноваційних педагогічних технологій у загальнодержавній стратегії сталого розвитку / О. В. Столяренко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 41. – Київ–Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. – 505 с. – С. 457–463.

5. Столяренко О.В. Гуманізація освіти в умовах глобальних викликів / О. В. Столяренко, І. С. Гамрецький// Освіта і наука в умовах глобальних викликів / Мат. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Судак: Центр розвитку освіти, науки та інновацій, 2009. – 180с., С. 28–36.

6. Столяренко Е.В. Зависимость качества образования от гуманизации взаимоотношений в обществе / Е. В. Столяренко, О. В. Столяренко // VII Междун. Конф. –Варна, Болгария): Материалы. В 3-х томах. Том III. Составители: Хохлова Т.С., Хохлов В.О., Ступак Ю.О. – Днепропетровск-Варна, 2011. – 762 с. – С. 516–519.

7. Столяренко О. В. Розвиток гуманістичних освітніх комунікаційних технологій на основі вивчення досвіду США / О. В. Столяренко // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2014. – Вип. 81. – 214 с. – С. 186–191.

УДК 376.37:159.937.51

Тріпутіна А.В.,
студентка V курсу
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара
Науковий керівник:
Никоненко Н.В.,
к. пед. н., доцент
кафедри педагогіки та корекційної освіти
Дніпропетровського національного
університету імені Олеся Гончара

ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У РЕАБІЛІТАЦІЇ СЛАБОЧУЮЧИХ ДІТЕЙ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

З метою реабілітації слабочуючих школярів в умовах навчально-реабілітаційних центрів у статті досліджено шляхи ефективних напрямків використання активних методів навчання мовленню дітей молодшого шкільного віку із вадами слуху. Надано методичні рекомендації вчителям щодо упровадження методів активного навчання слабочуючих дітей молодшого шкільного віку у навчальний процес.

Ключові слова: активні методи навчання, формування мовлення, неформальне навчання, навчання вимові, фонетична зарядка, логоритміка.

For the purpose of rehabilitation of the hearing impaired pupils in terms of educational and rehabilitation centres the effective ways of using active methods for teaching primary school children speaking are explored. The guidance for teachers for establishing active methods of teaching primary school children with hearing impairments in practice is provided.

Keywords: active methods of teaching, speech formation, informal learning, teaching pronunciation, phonetic exercises, logorythmics.

Постановка проблеми. Термін «методи активного навчання» (МАН) з'явився у науковій літературі на початку 60-х років ХХ століття. Слідом за

В. П. Беспалько [2, с.19] під терміном «активні методи навчання» розумітимемо такі методи навчання, за яких діяльність учня носить продуктивний, творчий та пошуковий характер. Це поняття будемо використовувати на позначення характеристик особливої групи методів, що використовуються в системі соціально-психологічного навчання і побудовані на основі використанні низки соціально-психологічних ефектів і феноменів (ефекту групи, ефекту присутності тощо). Разом із тим активними стають не методи, активним стає саме навчання. Воно припиняє мати репродуктивний характер і перетворюється в довільну внутрішньо-детерміновану діяльність учнів із напрацювання і перетворення власного досвіду у компетентності.

Саме за допомогою активного навчання досягається одна із головних завдань у спеціальних освітніх установах для слабочуючих дітей – формування мовлення. Активне навчання є такою організацією проведення корекційного навчального процесу, яка спрямована на всебічну активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів за допомогою широкого, бажано комплексного використання як педагогічних (дидактичних), так і організаційно-управлінських засобів. Активізація навчання може йти як шляхом удосконалення форм і методів навчання, так і шляхом удосконалення організації та управління навчальним процесом у цілому.

У вітчизняній сурдопедагогіці створена цілісна система формування усного мовлення у слабочуючих дітей як одного з важливих факторів повноцінного їх розвитку та адаптації у суспільстві. Повноцінне володіння слабочуючими дітьми усним мовленням передбачає вміння слухо-зорового сприйняття мовлення співрозмовника (за допомогою слухового апарату) і вміння досить природно, виразно, зрозуміло для оточуючих висловлюватися. Розвиток у дітей із порушеннями слуху навичок слухо-зорового сприйняття мовлення, виразної, достатньо природної вимови, збагачення уявлень про немовні звуки навколишнього світу, зокрема про музику, сприяють вирішенню важливих завдань підвищення рівня освіти слабочуючих, залучення до загальнонародських культурних цінностей, дозволяють краще готувати їх до життя і праці в сучасному суспільстві.

Діти із порушенням слуху оволодівають усним мовленням у процесі наслідування мовлення дорослих. Його успіх залежить від засвоєння лексичних компонентів, граматичного ладу мови, навичок сприйняття усного мовлення і вимови, а також навичок спілкування із оточуючими.

Слідом за К. Г. Речицькою [6, с.198] вважаємо, що роботу над розвитком усного мовлення (в тому числі над вимовою) треба проводитипротягом всього навчально-виховного процесу: на уроках і в позакласній роботі, під час повсякденного спілкування у школі та за її межами.

Для ефективної роботи із формування усного мовлення у слабчуючих дітей шкільного віку пропонуємо, використовувати активні методи навчання. У навчально-реабілітаційних центрах для цієї категорії дітей, ці методи можна використовувати у двох напрямках.

Перший напрям – формування вимовних навичок на основі цілеспрямованого наслідування мовлення вчителя і вихователя при постійному користуванні звукопідсилюючою апаратурою без спеціально підбраного мовного матеріалу на всіх уроках і заняттях, так зване неформальне навчання. Воно передбачає формування в учнів уміння слухового та зорового сприйняття зразків вимови педагога, відтворювати сприйняте, співвідносячи власну вимову із поданим зразком. Залежно від вихідного стану слуху та індивідуальних особливостей діти можуть засвоювати ритміко-складову структуру слів, сприймати словесний наголос, засвоювати вимову ряду звуків, насамперед голосних і деяких приголосних. У процесі навчання при інтенсивному розвитку і використанні залишкового слуху школярі навчаються вслухатися у вимову педагога. У цих умовах великого значення набуває характер промовляння самого вчителя, оскільки воно є зразком для наслідування.

Мовлення повинне бути природним, емоційно виразним. Весь мовний матеріал повинен вимовлятися голосом розмовної гучності, з дотриманням правил орфоепії, з правильним членуванням фраз[4, с.156]. Поскладове мовлення педагога або вимова із перенесенням наголосу на останній склад негативнопозначається на вимові дітей із порушеннями слуху.

Залучення предметно-практичної діяльності є основою навчання школярів із вадами слуху, що створює комплексний корекційно-компенсаторний вплив на розвиток різних компонентів їх психічної діяльності. За умови застосування предметно-практичної діяльності (конструювання макетів, аплікацій, об'ємних картин та інших видів ручної діяльності) учні набувають корисні трудові навички, засвоюють навички рахунку, отримують знання про різноманітні природні суспільні явища, навчаються орієнтуватися в просторі та часі.

Пояснення нового матеріалу, як правило, не відбувається шляхом роботи із підручником. Для його повноцінного засвоєння краще використовувати

предметно-практичну діяльність, спостереження і коротку розповідь [1, с.45]. Навчальні завдання шкільних книг найчастіше пропонуються учням після ознайомлення з новим змістом.

Слідом за Р. М. Боскіс [3, с.100] вважаємо, що словесні методи (розповідь, пояснення, бесіда) у навчанні слабочуючих дітей орієнтовані на облік їх можливостей сприйняття словесної інформації і особливостей мовленнєвого розвитку. При цьому особливе значення надається уточненню вимог до мовлення вчителя, формам та умовам її пред'явлення. Сутність цих вимог полягає у:

- достатньому освітленні артикуляційного апарату вчителя;
- чіткості, виразності, плавності мовлення;
- дотриманні орфоепічних норм вимови;
- недопущенні гіперболізованої артикуляції;
- поступовому нарощуванні темпу і наближенні його до нормального темпу розмовної мови;
- опора на додаткові засоби (письмові записи, дактильна мова).

Засвоєння мовного матеріалу учнями вимагає сфокусованої роботи в умовах різних видів діяльності з достатньо високою частотою повторення; використання тих самих видів діяльності, проте в різних умовах (на заняттях з читання, математики, розвитку мовлення, природознавства, на виховних заходах).

Погоджуємось із думкою В. М. Аллахвердової [1, с.178] про те, що на кожному уроці необхідно проводити корекцію вимови дітей, яка полягає в систематичному контролі над реалізацією кожним учнем його максимальних вимовних можливостей і виправлення помилок за допомогою вже відомих дитині навичок самоконтролю.

Другий напрям – спеціальне навчання вимові. Воно здійснюється на індивідуальних і музично-ритмічних заняттях у слуховому кабінеті, а також при проведенні фонетичних зарядок [4, с. 165]. Спеціальне навчання допускає використання в роботі над вимовою певних методичних прийомів постановки звуків із застосуванням, за необхідності, логопедичних зондів, спеціальних технічних засобів тощо.

Спеціальної корекційної роботи вимагає постановка свистячих і шиплячих звуків, особливо їх диференціація, оскільки ці звуки погано розрізняються учнями на слух.

Спеціальне навчання необхідно також і при вдосконаленні вимовних навичок. Одним з ефективних активних методів навчання формуванню усного мовлення на спеціальних заняттях є фонетична зарядка [2, с. 56]. Цей метод спрямований на закріплення сформованих вимовних навичок і на утримання вже наявних. Він проводиться, як правило, на початку кожного уроку протягом 3-5 хвилин. Зміст фонетичної зарядки визначається насамперед станом вимовних навичок учнів класу. Формат фонетичної зарядки дозволяє працювати над автоматизацією і диференціацією певних груп звуків (свистячі, шиплячі), що вимагають найпильнішої уваги педагога.

Вихователь проводить фонетичну зарядку, використовуючи будь-які форми навчальної та виховної діяльності, залучаючи для цього як матеріал навчальної програми, так і мовленнєвий матеріал, специфічний для певного заняття, а також матеріал, необхідний для міжособистісного вербального спілкування учнів.

Мовний матеріал, що використовується у фонетичній зарядці, має бути невеликий за обсягом. На одному занятті передбачається не більше двох видів мовленнєвої діяльності. На зарядках зазвичай використовується наслідування на основі слухового сприйняття, читання складів, слів, словосполучень і фраз; називання картинок, складання пропозицій за картинками, відповіді на питання, розв'язання прикладів.

Матеріал фонетичної зарядки вимовляється учнями хором або індивідуально відбитим або поєднаним промовлянням. При відбитому промовлянні учень спочатку сприймає мовлення вчителя або вихователя (слова, словосполучення, фрази) на слух або слухо-зорово, а потім намагається вимовити почуте близько до зразку [5, с. 295]. При поєднаному промовлянні учень вимовляє мовний матеріал одночасно з учителем або вихователем. На фонетичних зарядках можливе використання прийомів фонетичної ритміки для закріплення навичок правильного промовляння слів і фраз. У міру необхідності в процесі проведення зарядки використовуються тактильно-вібраційні відчуття.

Наступним активним методом може бути логопедична ритміка. Під *логопедичною ритмікою* розуміється одна з форм кінезотерапії, яка направлена на подолання мовленнєвих порушень шляхом розвитку, виховання та корекції рухової сфери у поєднанні зі словом та музикою [7, с.74]. Опосередковано ця система роботи має велике значення для розвитку почуття темпу та ритму мовного дихання, розвитку орального праксису, зміцнення мимічної

мускулатури, формування фонематичної системи, розвитку темпо-ритмічних та мелодико-інтонаційних характеристик мовлення, уміння поєднувати рухи та мовлення в одному ритмі.

Саме цей метод широко застосовується спеціальних навчально-реабілітаційних центрах для дітей із вадами слуху, оскільки елементи логоритміки використовують під час занять, режимних моментів, ранкових гімнастик, гімнастик пробудження, руханок, пальчикових гімнастик, що сприяє збільшенню ефективності корекційного розвитку.

Погоджуючись із думкою А. Г. Зікєєва [4, с. 145], вважаємо, що основними умовами проведення занять із елементами логоритміки мають бути:

- опора на лексичні теми;
- виконання усіх вправ за наслідуванням;
- проведення занять в ігровій формі;
- атмосфера радості і доброзичливості.

Висновки. Аналіз наукових досліджень із питань застосування активних методів навчання у навчально-реабілітаційних центрах свідчить про їх ефективність у формуванні усного мовлення у слабчучих дітей молодшого шкільного віку, оскільки вони дозволяють залучити кожен окрему дитину у позитивний корекційний навчально-виховний процес і простежити позитивні тенденції, як і на фронтальних, так і на індивідуальних заняттях. Подальшим кроком нашого дослідження стане розробка методичних матеріалів із використання активних методів навчання у корекційній роботі із дітьми із вадами слуху.

Література:

1. Аллахвердов В. М. Игровые приемы в обучении / В. М. Аллахвердов // Материали съезда психологов. – 25-28 июня 2003. – 677 с.
2. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. – М. : Издательство ИРПО МО РФ, 1995. – 245 с.
3. Боскіс Р. М. Стан сформованості усного зв'язного мовлення у дітей з порушеннями слуху / Р. М. Боскіс // Актуальні питання сурдопедагогіки № 3. – 2003. – 95–105 с.
4. Зікєєв А. Г. Спеціальна педагогіка. Розвиток мови учнів. – Збірник наукових праць. – К., 1978. – 425 с.
5. Підсумки діяльності Українського товариства глухих за слуховою,

трудої та соціальною реабілітацією нечуючих за період з 1990 по 2000 роки.– К., 2000. – 452 с.

6. Речицкая Е. Г. Готовность слабослышащих детей школьного возраста к обучению в школе / Е. Г. Речицкая. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 325 с.

7. Фомічова Л. І. Мова, мовлення та когнітивні процеси на ранніх етапах корекційного впливу / Л. І. Фомічова// Актуальні питання сурдопедагогіки № 3. – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2003. – С. 196–208.

8. Ярмаченко М.Д. Реалізація принципу свідомості в навчанні глухих учнів / М.Д. Ярмаченко. – К. : Освіта, 1993. – 120 с.

UDC 378.37.013.001.76

Khomiakovska T.O.,
Teacher of the Ukrainian
and Foreign Languages Department,
Vinnytsia National Agrarian University

COOPERATIVE TECHNOLOGIES: STRATEGIES FOR GROUP DYNAMICS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

У статті розглянуто переваги кооперативного навчання над традиційними змагальними та індивідуалістичними моделями, які характеризуються інтересом студентів переважно до своїх власних успіхів. На відміну від них, кооперативне навчання фокусується на спільних навчальних зусиллях студентів, підвищуючи тим самим ефективність та результати навчання кожного студента окремо та усієї групи загалом. Розглянуто різні типи кооперативної діяльності та групової роботи залежно від специфічних навчальних цілей. Запропоновано шляхи адаптації та використання такого виду діяльності для досягнення цілей у навчанні іноземної мови та шляхи подолання проблем та обмежень, які виникають у процесі організації кооперативної діяльності.

Ключові слова: освітні технології, кооперативне навчання, групова діяльність, навчальні цілі, спілкування, взаємодія.

Problem statement. In Ukraine cooperative learning, unfortunately, has not received widespread use, especially in higher education. Students and teachers are

accustomed to competitive and individualistic learning models that lead to good results only for individual students but do not create conditions for revealing the potential of each individual and do not contribute to the development of socially important skills of interaction between individuals. Competitive and individualistic forms of educational interaction are characterized by the interest of students to their own success, the lack of cooperation and mutual aid during training; cooperation, by contrast, focuses on a combination of educational efforts of students, enhance the effectiveness of learning and obtaining the best results by each and all of them.

Review of the previous publications. The researchers of cooperative learning include a number of domestic and foreign scientists. Koshmanova N.S, L.V.Pirozhenko, A.I.Pometun, A.Yu Prishlyak, G.A.Sirotenko, Yu.Strelnikov, L.T. Tesakova, etc emphasize the dominant importance of cooperative activities over individual activities; foreign scientists, such as A. Combs, G. Bart, A.Maslow, K. Rogers, R. Slavin, S. Kagan also recognize cooperative learning as one of the most effective forms of training, teaching a foreign language in particular.

The aim of the article is to explore different types of cooperative activities and group work that will advance specific learning goals and to suggest the ways how such activities can be used and adapted to achieve goals in language-learning classes and how to overcome human or environmental constraints that exist in different teaching situations.

The essence of the article. Like all learning activities, group work is more likely to go well if it is properly planned. Planning requires an understanding of the principle that lies behind group work. Several factors work together to result in group work where everyone involved is interested, active and thoughtful. If these factors agree with each other, then group work is likely to be successful. If they are not in agreement, group work is likely to be unsuccessful. The five factors which can determine the result are: 1) the learning goals of group work; 2) the task; 3) the way information is distributed; 4) the seating arrangement of the members of the group; 5) the social relationships between the members of the group [4].

Let us look first at the *learning goals* of group work before seeing how the factors work together. The following description of the goals of group work focuses on the spoken use of language. There are several reasons for this focus. Firstly, group work is most commonly used to get learners talking to each other. Secondly, much research on group work in language learning has studied spoken activity, partly because this is the most easily observed and recorded. Thirdly, most teachers use

speaking activities in unprincipled ways. One of the aims of this article is to suggest how such activities can be used and adapted to achieve goals in language-learning classes.

Group work can help learning in the following ways:

1. Negotiation of input: Group work provides an opportunity for learners to get exposure to language that they can understand (negotiate comprehensible input) and which contains unknown items for them to learn. There has been considerable research on the possible sources of this input and the process of negotiation, with the general recommendation that group work properly handled is one of the most valuable sources.

2. New language items: Group work gives learners exposure to a range of language items and language functions. This will often require preteaching of the needed language items. Group work provides more opportunities for use of the new items compared to the opportunities in teacher-led classes. Group work may also improve the quality of these opportunities in terms of individualization, motivation, depth of processing, and effective climate.

3. Fluency. Group work allows learners to develop fluency in the use of language features that they have already learned. The arguments supporting group work for learning new items also apply to developing proficiency in the use of these items.

4. Communication strategies. Group work gives learners the opportunity to learn communication strategies. These strategies include negotiation strategies to control input (seeking clarification, seeking confirmation, checking comprehension, repetition), strategies to keep a conversation going, strategies to make up for a lack of language items or a lack of fluency in the use of such items, and strategies for managing long turns in speaking.

5. Content. Particularly where English is taught through the curriculum, a goal of group work may be the mastery of the content of the curriculum subject the learners are studying. For example, a communicative task based on the water cycle may have as one of its goals the learning of the process involved in the water cycle and the development of an awareness of how the water cycle affects our lives. In addition, the teacher may expect the learners to achieve one or more of the language-learning goals listed above [3].

Types of group work. A useful way of classifying group-work activities is to look at the distribution of the information needed to do the activity. In many group-

work activities learners have equal access to the same material or information and cooperate to do the task. In the following discussion this is called the *cooperating arrangement*. In the *superior-inferior* arrangement one member of the group has information that all the others need. In the *combining arrangement* each learner has a different piece of information that all the others need. In the *individual arrangement* each learner has access to the same information but must perform or deal with a different part of it. These *four different types of group work* achieve different learning goals are best suited to different kinds of tasks require different kinds of seating arrangement, and draw on encourage different kinds of social relationships. In order for group work to be successful each type of group must have its most suitable choice of other factors: the combining arrangements; the cooperating arrangement; the superior-inferior arrangement and the individual arrangement [2].

The combining arrangement is the ideal arrangement for group work because it ensures interest and participation. It may be noticed that ways of making other group-work arrangements more effective often involve adding an element of combining. The essential feature of a combining arrangement is that each learner has unique, essential information. This means that each learner in a group has a piece of information that the others do not have, and each piece of information is needed to complete the task. The best seating arrangement of the members of the group during this activity supports the essential features of the arrangement. Each learner needs to have equal access to the others to get the essential information while preserving the uniqueness of their own information. This means that when working in pairs the learners should face each other, because that allows good communication. When working in a group, it is best if the learners sit in a circle, so that each learner is at an equal distance from any other learner. Equal access to each other is the most important element in the seating arrangement of combining-arrangement groups. The most suitable tasks for combining-arrangement group work include: 1) completion, e.g., completing a picture by exchanging information, completing a story by pooling ideas; 2) providing directions, e.g., describing a picture for someone to draw, telling someone how to make something; 3) matching, classifying, distinguishing, e.g., deciding if your partner's drawing is the same as yours, arranging pictures in the same order as your partner's unseen pictures; 4) ordering, e.g., putting the sentences or pictures of a story in order.

Combining-arrangement activities do not usually present problems for the teacher. Group size is not a restricting factor. Should combining groups be made up

of learners with mixed proficiency or with roughly similar proficiency? In assessing the spread of participation in the activity we found that learners in a homogeneous, low-proficiency group had more equal spoken participation than learners in mixed groups. Some authors [4, 5] found that most negotiation of meaning occurred when learners were of different language backgrounds and of different proficiency levels. Clearly, different goals will require different group membership.

The cooperating arrangement is the most common kind of group work. Its essential feature is that all learners have equal access to the same information and have equal access to each other's view of it. This is because the purpose of a cooperating activity is for learners to share their understanding of the solutions to the task or of the material involved. The best seating arrangement for the members of the group is to sit in a horseshoe or in a circle. As much as possible, all the learners in a group should be at the same distance from the material and the same distance from each other. Cooperating requires some degree of equality between learners, particularly a rough equality of skill. Research shows that group performance is often inferior to the best individual's performance if there is an exceptional individual in the group. Thus, for cooperating activities it is best to put exceptional learners in one group rather than to spread them across groups. The most suitable tasks for cooperating-arrangement group work include: 1) ranking, ordering, choosing, e.g., choosing the best candidate for a job, ranking a list of items needed for survival or a list of actions open to you; 2) finding implications, causes, or uses, e.g., brainstorming the uses of a paper clip on a desert island, interpreting a picture; 3) solving problems, e.g., answering letters, solving logical puzzles, simulations; 4) producing material, e.g., preparing for a debate or play.

The major problem with cooperating arrangements is encouraging each learner to play an active part in the group. Because all learners have equal access to the same information, no individual is essential to the activity as occurs in the combining arrangement. Various strategies may be used to deal with nonparticipation. One way is to introduce elements of the combining arrangement by giving each learner in the group a different job to do. Another way is to have a reward structure that gives the group responsibility for each individual's learning by rewarding the winning group rather than any individual in the group. A third way to deal with non-participation is to change group size or the people in the groups to provide the optimum climate in each group for participation to occur.

The superior-inferior arrangement in group work is a parallel to traditional class

teaching. The essential feature of this arrangement is that one or more learners have all information that the others in the group need. For example: one student has a complete text. The others have important words from the text. By asking yes/no questions using those words as clues, the students try to reconstruct the text. The best seating arrangement of the members of the group is with the person in the superior position facing the others. All the others should be at an equal distance from the person with the information. Notice that this arrangement has parallels with the combining arrangement. The combining arrangement may be viewed as a set of superior-inferior arrangements with every learner in the group having the chance to be in superior position. Research on peer teaching shows that the superior-inferior arrangement can result in a lot of useful learning, particularly in pair work. The most suitable tasks for superior-inferior group work include: 1) data gathering, e.g., interviews, questioning; 2) providing directions, e.g., telling how to get a place on the map, providing instructions about how to arrange parts to make a complete item; 3) completion.

The individual arrangement. In the individual group-work arrangement each student has the same information but must perform individually with a part of that information. Unlike the superior-inferior and combining arrangement, no learner has information that the others do not have. Unlike the cooperating arrangement each learner makes an individual performance which is not necessarily helped by the others in the group. The major effects of the individual arrangement are to increase the time each learner can spend on a task and to ensure that each learner participates. The students in the group need to have equal access to the material and be in sight of each other. Sitting in a circle is usually the most convenient. The most suitable tasks for the individual arrangement in group work include: 1) solving problems, e.g., roleplay activities where each individual must perform in a certain way; 2) repetition, e.g., a chain story where students retell the story to each other and see the changes that occur in retelling; 3) completion, e.g., each student has to add a part to complete a story.

Applying the principle. Teachers sometimes feel uncertain about aspects of group work. Typical questions are: How many people should there be in a group? Is it best to have students of mixed proficiency or equal proficiency in a group? What sort of material is needed to get prepared for group work? The answers to these questions all depend on the principle of group work, that is, the five features must be all in arrangement with each other. For example, the size of a group depends on the

particular goal of group work, the type of information distribution that most suits to the goal, and the seating arrangements that suits to the information distribution. If the learning goal is to learn through negotiation of input, then a combining arrangement distribution of information is most suitable and students should work in pairs or groups of four or less with learners sitting near and facing each other. Similarly, the question of mixed or equal proficiency is best answered by applying the principle. If the goal of learning is to master new language items, a superior-inferior arrangement with a more proficient learner in the superior position would be a useful choice. If, however, the goal is to develop fluency, groups could be made up of learners of equal proficiency in a cooperating arrangement. If the principle is not applied, then the group work will probably not go smoothly: a cooperating arrangement with four or more students sitting in a row or with two high-proficiency and two low-proficiency learners in a group, a fluency goal with a superior-inferior arrangement, or an individual arrangement with a finding-implication task will not give proper effect.

Conclusion. Cooperative learning can be defined as a strategy for the classroom that is used to increase motivation and retention, to help students develop a positive image of themselves and others, to provide a vehicle for critical thinking and problem solving and to encourage collaborative social skills. But teachers must bear in mind, that cooperative skills are to be learned, so, they must carefully structure activities to train students in working together (not in competition) toward the attainment of specific goals. The physical and spatial arrangement of the classroom affects cooperative work. If students in EFL classes are to cooperate, activities must be structured so that students can cooperate and talk to each other. Peer support and group dynamics are the keys to successful group work. The members on the group are the ones who determine how well the group will function. Will the group share responsibilities or will some group members monopolize time? Will they respect each other? Will low-performing group members be included? These are all problems that must be solved with the cooperation and support of peers in the group and through well-structured teacher guidance. There must be a careful balance between pressure for learning cooperative skills and support for doing so. Classroom research on group work provides useful guidelines in applying the principles of group work. Experience and experimentation in the classroom is equally viable.

References:

1. Cooperative Language Learning: A Teacher's Resource Book /

[Carolyn Kesser, editor]. – Prentice Hall Regents, 1992. – 257 p.

2. Johnson D. W. Social Interdependence Theory and Cooperative Learning: The Teacher's Role / D.W. Johnson and R. T. Johnson // The Teacher's Role in Implementing Cooperative Learning in the Classroom / Robyn M. Gillies, Adrian F. Ashman, Jan Terwel. NY : Springer Science+Business Media, LLC, 2008. – Chapter 1. – P. 9–37.

3. Johnson D. W. Joining Together: Group Theory and Group Skills / D.W. Johnson, R. T. Johnson. – Allyn & Bacon, 1997. – 290 p.

4. Kagan S. Kagan structures and learning together – what is the difference? [Електронний ресурс] / Spencer Kagan // Kagan online magazine. – 2001. – Режим доступу: <http://www.kaganonline.com/>.

5. Herasymchuk I. V. Psykholoho-pedahohichni umovy orhanizatsii hrupovoi diialnosti kursantiv u navchanni inozemnoi movy): dys. ... kand. ped. nauk :13.00.04 / Herasymchuk Iryna Viktorivna. – Khmelnyts., 2004. – 216 s.

6. Pometun O. I. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia / O.I. Pometun, L. V. Pyrozhenko – K.: A.S.K., 2003. – 192 s.

7. Sydorenko V. Tekhnolohiia kooperatyvnoho navchannia v protsesi formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv 5-7klasiv (dydaktychnyi instrumentarii) / V.Sydorenko // Ukrainska mova i literatura v shkoli nauk.-metod.zhurnal. – Kyiv, 2014. – No 8. – S.8 –15.

УДК 378

Шестопал О.В.,

к.п.н., старший викладач кафедри іноземних мов,
Вінницький національний технічний університет,

Насонова Н.А.,

старший викладач кафедри іноземних мов,
Вінницький національний технічний університет,

Рибко Н.В.,

викладач кафедри іноземних мов,
Вінницький національний технічний університет

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття присвячена самостійній роботі студентів у вищих навчальних закладах, проблемам, формам її організації та перспективам розвитку на основі нових підходів до навчання.

Ключові слова: *самостійна робота, технологія, проблеми, вища школа, пізнання, самопізнання.*

The article is devoted to the independent work in higher educational establishments, problems, forms of its organization, and the perspectives of its development..

Keywords: *independent work, technology, problems, higher education, cognition, self learning.*

Вступ. Самостійна робота студентів була завжди важливою складовою навчального процесу. Самостійна робота студентів у вищих навчальних закладах є стратегічною діяльністю, яка відкриває нові можливості для реформування вищої школи. Практика реформування в галузі освіти показала, що зміни в освіті направлені перш за все на підвищення якості освіти на основі нових технологій та на скорочення годин аудиторних занять, тобто переміщення акценту на самостійну роботу студентів. Сучасною тенденцією вищої освіти є перехід від інформативних до активних методів навчання з включенням різних форм самостійної роботи.

Самостійній роботі студентів у вищій школі надається велике значення, оскільки вона є одним з визначальних факторів впливу на професійне

становлення особистості. Прийняття самостійних рішень і виконання самостійних дій є одним із показників ефективності освіти.

Сучасному суспільству необхідні фахівці, здатні діяти самостійно, творчо, оперативно приймати нестандартні рішення. Основним засобом формування цих рис є самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів.

Аналіз дослідження публікацій. Важливість самостійної роботи у навчальному процесі знайшла своє відображення у класичній педагогіці (Ж.-Ж. Руссо, Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський, ін.) Багато досліджень у педагогіці, методиці викладання, дидактиці, психології, логіці присвячено різним аспектам вивчення самостійної роботи. (А.М. Алексюк, В.К. Буряк, С.Г. Заскалета, З. Гальперин, В. В. Репкин, Н. В. Репкина та інші.)

Багато вітчизняних та зарубіжних дослідників (С.Г. Заскалета, О.Н. Белова, Р.А. Гейзерская, Н.О. Герасименко, Л.В. Міхалева, та ін.) відзначають слабку мотивацію студента, невідповідність до самостійного оволодіння знаннями та погано формовані навички самоконтролю як одну із ключових проблем сучасної освіти.). Педагоги завжди приділяли багато уваги дослідженню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. Проблема організації самостійної діяльності не нова, вона актуальна не лише для України.

Самостійна робота, формування пізнавальної самостійності розглядаються як основний шлях розвитку творчих здібностей майбутніх спеціалістів, а формування здібностей студентів до самостійної роботи полягає у оволодінні ними прийомами моделювання самої навчальної діяльності, усвідомлення та володіння ними раціональними прийомами роботи з навчальним матеріалом та пошуку інформації.

Останнім часом стрімко стали розвиватися нові науки та підходи до навчання на основі (теорії інформації [10], теорії інформаційного дизайну [14], етнології [13], андрогогіки [11], автодидактицизму [12], та ін.), які крокують дуже швидко, які розглядають навчання на основі самонавчання та самоорганізації, що співпадає з сучасними тенденціями розвитку суспільства.

Вища освіта в умовах інформаційного суспільства переходить на новий рівень своєї еволюції. Вона стає системою, яка поєднує спеціальні та прикладні знання.

Більшість фахівців збігаються до однієї думки, що самостійна робота студентів вищих навчальних закладів повинна ґрунтуватися на наукових

засадах, впровадженні досягнень науки і передового педагогічного досвіду з метою підвищення її ефективності, що навчальний процес є ефективним, якщо він побудований як цілісна сукупність циклів самопізнання на основі структурно-ієрархічного упорядкування.

Мета статті – проаналізувати стан самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах та визначити вплив самостійної роботи на якість підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Під самостійною роботою зазвичай розуміють самостійну навчально-пізнавальну роботу студентів, різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. Але таке ділення матеріалу є важливим для навчальних планів та програм, але з точки зору досягнення цілей навчання, з пізнавальної точки зору це просто різні етапи та рівні навчання.

З Болонським процесом в українську освіту прийшло багато нових понять, серед яких такі поняття як “компетентність,” “компетенції”. Дуже багато теоретичних статей на конференціях було присвячено розкриттю суті цих понять, і на теоретичному рівні було повне розуміння їх нової суті, а на практиці виявилось, що багато хто не побачив за знайомою простотою термінів справжню суть їх новизни. Одна з ключових компетентностей “вміння вчитися” була прийнята також позитивно. Більшість людей чула і знала про це з самого дитинства, та знову багато хто не побачив в цьому терміні кардинальної новизни. Не побачили новизни і в такому простому терміні як результати навчання, а більш точно, що вони мають на увазі, адже вони не суперечили основним положенням дидактики, педагогіки, психології, методики викладання. Одна справа говорити про це на теоретичному рівні, але зовсім інша – робити практичні кроки у бік практичних змін, практичного, результативного реформування як на рівні конкретного студента, конкретного вузу, так і на державному рівні. Ці самі елементи новизни і стали розвиватися такими науками як інформаційний дизайн та інші, використовуючи термінологічну базу різних наук (програмування, інформатика, математика, фізика, мовознавство та ін.).

Дуже близькі до цих досліджень положення П.І. Підкастого [8], який вважає самостійну роботу засобом навчання, що у кожній конкретній ситуації

засвоєння відповідає конкретній дидактичній меті та завданню та є необхідною умовою самоорганізації того, хто навчається в оволодінні методами пізнавальної діяльності, що виробляє у того, хто навчається психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення умінь орієнтуватися в потоці інформації при вирішенні нових пізнавальних завдань, і що є найважливішим знаряддям педагогічного управління самостійною пізнавальною діяльністю студентів у процесі навчання. Формування здібностей студентів до самостійної роботи полягає у оволодінні ними прийомами моделювання самої навчальної діяльності, усвідомлення та володіння раціональними прийомами роботи з навчальним матеріалом.

Повноцінне здійснення студентами самостійної навчальної діяльності спирається на певний рівень розвитку теоретичного мислення (перш за все дії аналізу, узагальнення). Необхідною складовою частиною підготовки до самостійної навчальної діяльності є формування змістовного аналізу та узагальнення, та використання їх в якості способів навчальної діяльності. Важливою умовою до самостійних форм діяльності є оволодіння способами аналізу джерел навчальної інформації, які забезпечують розуміння та засвоєння матеріалу. Формування способів логічного аналізу джерел навчальної інформації складає одну з важливіших завдань навчання. Вміння студентів кодувати та декодувати інформацію у різних формах впливають на запам'ятовування матеріалу.

Нові вимоги до результатів освіти, визначили необхідність кардинальних у змісті освіти і в педагогічних технологіях. Відповідно до тенденцій розвитку освіти завданням сучасної вищої школи є створення оптимальних умов для виховання у майбутніх фахівців багатогранного та гнучкого мислення, творчої самореалізації, у професійної діяльності [1, с. 3–6].

Новітні засоби передачі та обробки інформації дають можливість розробити нові форми організації навчання у технічному вузі, що вимагає змін у традиційних технологіях та застосування сучасних інформаційних технологій. Суть модернізації системи освіти найбільше відбилася в концепції дистанційної освіти на основі самостійного навчання. Дистанційне навчання (мається на увазі не сертифіковане навчання, а можливості дистанційного навчання) у традиційній системі стало технологією 21 сторіччя, оскільки відповідає вимогам сучасності і найбільш близько підійшло до рішення проблем вищої школи.

В основі створення штучного інтелекту, роботи комп'ютерної техніки знаходяться принципи роботи головного мозку. ДН як комп'ютерна технологія теж засновано на принципах структуризації, блокових моделей, ієрархічності, кластерної системи презентації інформації, тобто ідентичних процесів головного мозку, які реалізуються у ДН за допомогою можливостей гіпертексту, web-дизайну, комп'ютерної графіки, анімації. Засвоєння інформації пов'язано з мисленням, запам'ятовуванням інформації, яке на пряму залежить від презентації інформації у вигляді моделі на комп'ютері. Питання цілеспрямованої організації навчальної інформації, структуризації та каталогізації інформації набувають особливої гостроти і актуальності, так як вони являються одними з ключових факторів, які впливають на якість підготовки фахівців, а й також на вирішення проблеми необхідності студенту опанувати великі обсяги інформації.

Традиційно самостійна робота частіше за все була завершальним етапом розв'язання навчально-пізнавальних завдань, але на сучасному етапі практично усі види та форми діяльності студента пов'язують з самостійною роботою, з самонавчанням.

Самостійна робота є найефективнішою формою роботи студента, якщо студенти володіють "інструментом" раціонального оволодіння знаннями, способами запам'ятовування, систематизації та ієрархізації матеріалу, а це вимагає чіткого визначення навчальних цілей і міждисциплінарних зв'язків. Якщо навчальний процес побудований як цілісна сукупність циклів пізнання на основі структурно-ієрархічного упорядкування за умови, що студент приклав для здобуття знань свої розумові зусилля, він вважається ефективним.

Важливим завданням викладача вищого навчального закладу є правильне організувати самостійну роботу, забезпечити умови успішного її перебігу, що передбачає не лише базову, наукову, а й відповідну педагогічну його підготовку, вміння доцільно активізувати пізнавальні сили студентів у навчальному процесі. Дуже важливим у цьому є ретельний відбір викладачами кафедри змісту та обсягу навчального матеріалу для самостійного опрацювання

Сучасною тенденцією вищої освіти є перехід від інформативних до активних методів навчання з включенням різних форм навчання. Дослідження польських вчених показали, що, наприклад, мультимедійний інтерактивний курс зайняв 8 годин (традиційне навчання займало 40 годин) і дав на 36% кращий результат [2, с.].

Кафедри, деканати й методичні комісії мають займатися нормуванням самостійної роботи, щоб не перевантажувати студентів самостійною роботою.

Висновок. Самостійна робота фактично є тим практичним інструментарієм пізнання, який викладач повинен надати студентам, про що багато говориться на всіх конференціях, тобто, мається на увазі організація пізнавальної діяльності студентів за рахунок структурування навчального матеріалу, використання комп'ютерного моделювання". Від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність.

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник [для студ., аспірантів та молод. викладачів вузів] / А.М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.
2. Бердник М. Я. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті дорослого населення Польщі / М. Я. Бердник // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. Наук. праць. Частина 1. – Львів : ЛДУ БЖД, 2009. – С. 51.
3. Буряк В.К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра // Рідна школа. – 2001.
4. Освітні технології: Навч.- метод. посіб./ О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К. 2001. – 256 с.
5. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико- экспериментальное исследование. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
6. Репкин В. В. Развивающее обучение: теория и практика / В. В. Репкин, Н.В. Репкина. – Томск. : Пеленг, 1997. – 228 с.
7. Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетики. – М. : Изд. иностр. лит. – 1963. – 830 с.
8. Androgogy /електрон. ресурс, режимдоступу : <https://en.wikipedia.org/wiki/>
9. Autodidacticism /електрон. ресурс, режим доступу: <https://en.wikipedia.org/wiki/Autodidacticism>
10. Neutagogy/електрон. ресурс, режим доступу: [https://InformationDesign/ed. by Robert Jakobson, forwarded by Richard Saul Wurman.](https://InformationDesign/ed.by.RobertJakobson,forwardedbyRichardSaulWurman) – MIT Press,1999. – 373 pp.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ – ВИПУСКНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

УДК 17. 023.36(1-73): 378. 014. 15(477)

Волошина О.В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та
іноземних мов, ВНАУ

ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ

Проаналізовано основні аспекти формування корпоративної культури вищих навчальних закладів України. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо напрямів і методів удосконалення корпоративної культури, створення її ефективної моделі як необхідної умови функціонування та трансформації вітчизняних вищих навчальних закладів. Здійснено аналіз джерел та іншої цікавої інформації на задану тему. Було знайдено найефективніші шляхи для вдосконалення формування корпоративної культури у ВНЗ України.

Ключові слова: корпоративна культура, культурний розрив, корпоративні цінності, університет, організаційна структура, соціокультурний інститут, соціальний базис.

The basic aspects of the corporate culture forming of higher education institutions in Ukraine have been analyzed. The practical recommendations as for the directions and methods of improving the corporate culture, creating its effective model as the essential condition of functioning and transformation of national universities have been grounded. The analysis of the sources and other interesting information on the topic have been made. The most effective ways to improve the corporate culture in the universities of Ukraine were found.

Key words: corporate culture, the cultural gap, corporate values, and university, the organizational structure, social and cultural institutions, social basis.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження полягає в тому, що вищий навчальний заклад є своєрідним культурним феноменом, який має

власні традиції, історію, ідеї та виконує культуротворчу функцію трансляції наукового знання. Саме тому освітня установа є центром породження знань, продукує новітні філософські, культурні та соціальні смисли, створює навчальні, ділові та наукові інформаційні технології, формує комунікаційний простір.

Корпоративна культура ВНЗ має подвійну природу: з одного боку, це культура досягнення інтересів на ринку освітніх послуг — культура конкурентної боротьби; з іншого — традиційна академічна культура, заснована на збереженні педагогічних цінностей.

Аналіз останніх досліджень. Звісно, у більшості праць корпоративну культуру як явище відносять до організацій, діяльність яких спрямована першочергово на отримання прибутку, тобто науковці здебільшого досліджували корпоративну культуру виробничих і фінансових компаній. Проблеми корпоративної культури організацій освітнього типу (шкіл, коледжів, ліцеїв, вищих навчальних закладів) тривалий час залишалися поза увагою і сьогодні ще перебувають на периферії дослідницької практики. Феномен корпоративних відносин у вітчизняній освіті почав розглядатися порівняно недавно.

Можемо стверджувати, що традиція вивчення вищих навчальних закладів як корпоративних організацій склалася у ХХ столітті та сформувалась як самостійний напрям завдяки роботам М. Вебера ("Школа як бюрократична організація") [6]. У цій праці особливу увагу приділено аналізу теорії корпоративної культури стосовно освітньої громади, а також визначенню історичних, технологічних, організаційних основ корпоративної культури вищих навчальних закладів. За системою управління, стимулювання, контролю тощо проводиться аналогія між навчальним закладом і типовим підприємством у ринковій системі. Так, веберівська теорія бюрократії щодо університетів дає підстави порушити питання про організаційні патології (перевага структури над функцією), коли організаційні системи прагнуть до домінуючої поведінки, перетворюючи засоби на мету [6].

Формулювання мети статті. Корпоративна культура не завжди відповідає потребам освітньої установи на новому для неї етапі розвитку і умовам зовнішнього середовища, оскільки культурні цінності зазвичай відображають те, що зроблено в минулому. Розбіжність між бажаними і фактичними культурними нормами і цінностями можна назвати *культурним розривом*. Саме

його наявність у навчальних закладах спричиняє потребу цілеспрямованого впливу на корпоративну культуру. Змінити, трансформувати наявну корпоративну культуру, особливо такої зрілої організації, як ВНЗ, досить складно. Тому важливою є розробка та реалізація моделі корпоративної культури, яка викликає необхідність зміни стилю традиційного академічного управління і переходу на принципи корпоративного управління.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження визначимо вищий навчальний заклад як багатофункціональний, багатопрофільний, соціокультурний інститут, який взаємодіє з державою на певному легітимному підґрунті й виконує функцію трансляції наукового знання і культурних цінностей та підготовки наукових кадрів.

Стратегія формування корпоративної культури розгортається у двох планах: внутрішньому і зовнішньому. Зовнішній план — застосування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності університету, тобто досягнення рентабельності та соціального статусу. Внутрішній план — становлення корпоративних педагогічних цінностей, високої академічної культури, норм педагогічних відносин, які забезпечують сприятливий морально-психологічний клімат, творчу атмосферу в середовищі викладачів, що формує гідність особистості, професійну гордість, а отже, забезпечує репутацію вищого навчального закладу.

Починати роботу над програмою розвитку корпоративної культури необхідно з розгляду змін, що відбулися у навколишньому середовищі.

На нашу думку, послідовне корегування корпоративної культури слід розглядати на таких рівнях: 1) *загальний*, до якого відносяться видимі зовнішні факти, а точніше візуальна основа навчального закладу; 2) *поведінковий*, який охоплює загальні норми, правила поведінки, стиль спілкування; 3) *розвиваючий*, елементами якого є тренінги, семінари всередині організації; 4) *ціннісний*, який складається із системи колективно розділених цінностей, символів, переконань, зразків поведінки.

Отже, розглянемо етапи формування корпоративної культури. Так, наприклад, І. Буєва пропонує п'ять основних етапів: 1) вироблення місії, визначення стратегії, основних цілей та цінностей; 2) дослідження корпоративної культури, що вже склалася; 3) розробка організаційних заходів, спрямованих на формування, розвиток чи закріплення бажаних цінностей та зразків поведінки; 4) цілеспрямований вплив на корпоративну культуру з

метою усунення негативних цінностей; 5) оцінка успішності впливу на корпоративну культуру і внесення необхідних коректив [5, с. 135].

Важливим є також етап підготовки необхідних документів (що вже існують чи потребують розробки). Це можуть бути як спеціальні, присвячені корпоративній культурі, так і документи, що регламентують організаційну структуру й основні процеси управління персоналом. Розробку внутрішнього кодексу більшість вчених вважає першим етапом формування корпоративної культури будь-якої організації.

Зазначимо, що діяльність вищих навчальних закладів ґрунтується на Конституції України, Законах України "Про освіту" [2], "Про вищу освіту" [1], концептуальних засадах Національної доктрини розвитку освіти, інших нормативно-правових актах України.

Безперечним є переконання, що, проектуючи корпоративну культуру, необхідно дотримуватися балансу субкультур — студентської, викладацької, дослідницької, професійної та навчальної, субкультур різних інститутів, факультетів і кафедр, інтересів адміністрації, студентів і викладачів, державного і регіонального замовлень тощо. Надзвичайно важливо, щоб елементи удосконаленої корпоративної культури не вступили в суперечність з наявною системою цінностей.

Розбудова відповідних підходів має ґрунтуватися на формуванні трьох груп цінностей. По-перше, позитивних, які є безпосереднім соціальним базисом подальшої роботи, спрямованої на вдосконалення та розвиток корпоративної культури вищого навчального закладу. Наступним елементом є негативні цінності, що виступають як певні девіативні (руйнівні) прояви, небажані для цього соціокультурного явища та трансформовані в процесі розвитку відповідної корпоративної культури. Однак найважливішими в такому контексті мають виступати відсутні цінності. Впровадження їх у систему корпоративної культури вимагає від навчального закладу системної роботи та створення певного декларативного комплексу цінностей, який має підтримуватися за рахунок зовнішнього стимулювання з метою інтеріоризації (*перенесення відповідних дій, що належать до зовнішньої діяльності, у розумовий, внутрішній план*) всіма учасниками відповідного процесу.

Заслуговує особливої уваги формування "підприємницької культури" ВНЗ. Зміни у сфері вищої освіти, відносна автономія навчальних закладів спричинили те, що вони перетворюються із немонетарних на організації, що

поєднують у діяльності і монетарний, і немонетарний підходи, тобто отримання прибутку від освітньої діяльності стає одним із головних завдань сучасного вищого навчального закладу [3, с.8].

Певним чином вищі навчальні заклади України змушені формувати підприємницьку культуру для того, щоб бути фінансово стабільними і частково незалежними. Це треба обов'язково врахувати під час побудови корпоративної культури, щоб усі співробітники адекватно і з розумінням ставилися до ідеї залучення додаткових коштів для розвитку навчального закладу, а отже — до успішного сьогодення і майбуття.

Особливе значення мають корпоративні цінності, тобто набір правил, за допомогою яких адміністрація і співробітники визначають пріоритети, формують систему поведінки для досягнення цілей навчального закладу. Необхідно впроваджувати нову систему цінностей. Цей етап є найтривалішим, тому що прийняття чи неприйняття цінностей носить свідомий характер і залежить від багатьох чинників. Найголовніший із них — реакція керівництва на зміни, що відбуваються, відповідність його поведінки прийнятним цінностям, бажання щось змінювати.

Суттєвим компонентом корпоративної культури будь-якої організації є також її історія. Повага до власних коренів, вивчення історії виникнення і розвитку, пам'ять про людей, що починали справу, — все це ознаки високої культури.

Важливими є й корпоративні ритуали — сукупність дій і заходів, які демонструють співробітникам цінності організації. Умовно корпоративні ритуали можна поділити на ритуали заохочення, осуду і об'єднання. Ритуали заохочення покликані продемонструвати схвалення навчальним закладом певних досягнень або стилю поведінки співробітника або студента, які вписуються у межі корпоративних цінностей. Ритуали осуду повідомляють про несхвалення людини, яка порушила норми прийнятої корпоративної культури (звільнення, пониження на посаді, штраф, зниження заробітної плати). Ритуали об'єднання допомагають співробітникам усвідомити єдність із навчальним закладом. Це різного роду конференції, семінари, заходи, спільні поїздки тощо [4, с. 19].

Необхідно також формувати культурні традиції. Можна розпочати зі спорту, адже здоровий спосіб життя має всіляко заохочуватися і культивуватися. Наприклад, серед великої кількості спортивних, художніх

гуртків, колективів слід відокремити ті, які навчальний заклад має розвивати, підтримувати та перетворити на візитну картку і предмет корпоративної гордості.

Також хочемо звернути увагу на формування студентської субкультури та роботу із випускниками. У кожному вищому навчальному закладі є когорта людей, для якої потрібна власна субкультура, — це студенти. Частково їх інтереси, запити та вимоги прописані у Кодексі та у стратегічних планах кожного навчального закладу. Але передусім студенти не лише "клієнти", а й суб'єкти взаємодії з усіма структурами навчального закладу. Робота із випускниками, створення клубів, розширення діяльності асоціацій і служб зі зв'язків з випускниками — це один із аспектів корпоративної культури, а отже, важливий елемент формування іміджу вищого навчального закладу.

Висновки. Проведений аналіз показує, що першим кроком у проектуванні корпоративної культури є оцінка наявної культури та цінностей. Наступний крок — окреслення місії та цінностей вищого навчального закладу, які мають визначатись і знизу, і згори. Тобто викладачі, студенти, адміністрація можуть розробити кілька варіантів місії, які в процесі діяльності корегують, а потім обирають найдоречніший варіант. Надалі — проектуються стратегічні завдання розвитку вищих навчальних закладів: підвищення конкурентоспроможності вишу та випускників, якості професійної підготовки, створення позитивного іміджу, розвиток навчального закладу тощо. Значущим є вибір засобів для вирішення поставлених завдань — такими є традиції, звичаї, обряди, ритуали, корпоративні заходи, символіка, професійна мова тощо. Важливим є також інструментарій для удосконалення корпоративної культури: розробка корпоративних стандартів, кодексу, документів для забезпечення діяльності громадських організацій вищих навчальних закладів, системи критеріїв оцінки корпоративної культури та рекомендації щодо її формування у навчальному закладі.

Таким чином, реалізація моделі корпоративної культури вищого навчального закладу уможливорює: погодження норм і цінностей кожного учасника освітньої діяльності з принципами функціонування освітньої організації; координацію внутрішніх процесів; налаштування різноманітних способів співробітництва; виховання почуття єдиної команди; формування простору стабільності, визначеності та безпеки; обґрунтування стилю керівництва вищим навчальним закладом. Впровадження цієї моделі зумовлює

зміну стилю традиційного академічного управління і перехід на принципи корпоративного управління. При цьому освітня діяльність, заснована на морально-етичних принципах і загальнолюдських цінностях, розглядається як процес формування інтелектуальної еліти нового покоління, здатної творити інноваційну інфраструктуру національної економіки.

Література:

1. Закон України "Про вищу освіту" від 17 січня 2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>. – Назва з екрана.
2. Закон України "Про освіту" від 4 червня 1991 № 1144-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>. – Назва з екрана.
3. Андрущенко В. П. Майбутнє університетів у контексті проти- річ ХХІ століття: академічний прогноз / В. П. Андрущенко // Філософія освіти. – 2009. – № 1/2. – С. 7–12.
4. Бетина О. Б. Корпоративная культура как инструмент управления организационным поведением: на примере вуза : автореф. дис. ... канд. экон. наук / Бетина Ольга Борисовна ; С. Петерб. гос. инженер.-экон. ун-т. – Санкт-Петербург, 2007. – 20 с.
5. Буева И. И. Корпоративная культура образовательных сообществ: опыт формирования : монография / И. И. Буева. – Оренбург : ОГУ, 2010. – 291 с.
6. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – Москва : Прогресс, 1990. – 880 с.

УДК 37.034:342.9

Пономаренко А.Б.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри суспільно-політичних наук, ВНТУ
Ковальов Д.В.,
асистент кафедри права, ВНАУ

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Стаття висвітлює генезис та сучасний стан проблеми інвективної лексики серед студентської молоді, моральний та юридичний аспекти проблеми, шляхи її вирішення.

Ключові слова: культура спілкування, ненормативна лексика, моральне виховання, гріх, правопорушення.

The article deals with the Genesis and contemporary state of the problem invective vocabulary among the students, moral and legal aspects of the problem, ways to solve it.

Keywords: communication culture, obscene language, moral education, sin, offense.

Постановка проблеми. На сучасному етапі, коли відбувається трансформація суспільного життя в Україні, особливого значення набуває культура спілкування. Як не прикро це визнавати, ми живемо в епоху виходу нецензурності на мовну поверхню. Засилля ненормативної лексики в літературі, на телеекранах, у побуті, на виробництві буквально заповонило, але, на жаль, вже не шокує наше суспільство. Ненормативна, або обценна лексика (від лат. obscenus – «огидний, непристойний») включає найбільш грубі та образливі слова – інвективи (лат. invectiva – «лайлива мова»), за допомогою яких апелюють до неохайності, бруду, найнижчих тілесних функцій тощо. Цим сегментом лайливої лексики різних мов часто виражають спонтанну мовну реакцію на несподівану (зазвичай неприємну) ситуацію.

На жаль, ненормативна лексика набула поширення і в студентському середовищі. Проблемі виховання у молодих спеціалістів високої культури мови

і спілкування, моральній та юридичній оцінці явища нецензурної лайки присвячена дана стаття.

Феномен нецензурної лайки не залишає байдужими вчених. В. Жельвіс, І. Кон, В. Леві, Д. Лихачов, Б. Успенський розглядають лихослів'я як соціокультурний феномен. Теоретичний аналіз наукових джерел, як вітчизняних, так і закордонних, дозволив встановити зв'язок між вживанням обценної лексики і проявами жорстокості, агресії у поведінці. Цій проблемі присвячено роботи Н. Алікіна, З. Карпенко, Р. Байярда, Р. Берона, Д. Річардсона, К. Лоренца, З. Фрейда, А. Бандури. Психолого-педагогічні причини лихослів'я та особливості його прояву у шкільному середовищі ґрунтовно досліджував Л. Широкоградюк. [9] Л. Михайлова поширення лихослів'я в сім'ї та шкільному оточенні пояснює об'єктивними причинами девальвації моральних норм. [4, с. 30] Культурі мовлення та профілактиці мовних девіацій серед студентства присвячені роботи В. Тимкової та Т. Марцінко.

В Україні є дві точки зору на проблему ненормативної лексики. Такі науковці, як Я. Радевич-Винницький, І. Мозговий, Ю. Панишко обстоюють неприйняття такої лексики, аналізують проблеми засилля нецензурних слів. Натомість представники іншої точки зору наполягають на необхідності вивчення етимології ненормативної лексики як невід'ємної частини української мови. Так, наприклад, у 2007 р. у видавництві «Критика» вийшла книжка «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників». Автор словника Леся Ставицька – доктор філологічних наук, професор, завідувачка відділу соціолінгвістики Інституту української мови НАНУ. [8] В Росії аналогічний словник був виданий десятиліттям раніше. Його укладач – професор Т. Ахметова все своє життя збирала і вивчала нецензурні слова й вирази, мріючи видати тлумачний словник – зазначено у передмові до нього.

Зараз набули поширення думки, що заборонити нецензурну лайку абсурдно і неможливо, що одними закликами заборони справі не зарадиш. Є пропозиції, що йдуть далі – «легалізувати» інвективи, знявши моральну цензуру. Дослідниками, наприклад, відзначається «особлива енергетика слов'янського (російського) матюка» як «мови кохання». Припускається, що заборона лише провокує на відповідну негативну реакцію і цілком можливо впоратись з інвективами дозвільним способом, скасувавши саме поняття ненормативної лексики. Таким чином «окультурений матюк» років через 20-30

зійде нанівець і нічим буде лаятись. [3] Можливо, цей шлях є набагато легшим, але не кращим.

В Україні мовленнєва доброчесність завжди підтримувалася громадськістю, церквою, суспільними інституціями. Українці вірили у магічну силу слова. Наприклад, під час будівництва хат пильно стежили, аби хтось з майстрів часом не лаявся. За вживання непристойних слів карали війтівські та церковні суди. Українцям було властиво «зупинятися у гніві», тобто не договорювати лайку до кінця або висловлювати свої негативні емоції фразами з позитивною семантикою «А добра б тобі не було!». В такий спосіб люди, для яких прокльони чи лайка були гріхом, емоційно «розряджалися».

Чужа ненормативна лексика проникла до нас з початком активної московської експансії. Як зазначає доцент кафедри української мови Дрогобицького педуніверситету Я. Радевич-Винницький, у позаминулому столітті вислови «брудно лаятись» і «лаятись по-московськи» були синонімами.[1] А особливо інтенсивною експансія російських інвектив стала після встановлення радянської влади, зокрема, коли розпочалися винищення кращих представників суспільства – носіїв високої духовної культури та боротьба з церквою. Цікаво, що у минулому на означення нецензурної лайки в українській мові використовувалось слово «батькування». Адже жінка-мати в ментальності українського народу завжди була символом порядності, доброти і говорити про неї у брутальному контексті вважалося святотатством. Тепер же інвективна лексика настільки поширилася у нашому мовленні, що сприймається як буденна річ. І ми навіть не замислюємось над тим, наскільки це є небезпечним симптомом.

Вживання ненормативної лексики часто стоїть поряд із вживанням алкоголю, палінням та раннім початком статевого життя, адже саме ці складові, на думку значної частини сучасної молоді, є запорукою великого авторитету серед ровесників.

На жаль, нецензурна лайка набула великого поширення і в студентському середовищі. Для визначення характеру поширення цього явища серед студентства автори тричі – у 2006, 2011 та 2017 рр. проводили анонімне соціологічне опитування студентів денного відділення різних факультетів. В опитуванні щоразу брали участь 100 студентів: 50 юнаків та 50 дівчат. Результати опитування, показані в таблицях, у цілому свідчать про тенденцію збільшення вживання інвектив в студентському середовищі, особливо серед

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА»**

дівчат.

Таблиця 1. Вживання інвективної лексики.

Запитання і відповіді	2006 р.			2011 р.			2017 р.		
	Кількість (%)	З них (%)		К-сть (%)	З них (%)		К-сть (%)	З них (%)	
		юнаки	дівчата		юнаки	дівчата		юнаки	дівчата
<i>Чи вживаєте Ви ненормативну лексику?</i>									
«Так»	74	60	40	89	55	45	90	59	41
«Ні»	26	23	77	11	33	67	10	50	50

Таблиця 2. Ставлення до інвективної лексики.

Запитання і відповіді	Кількість (%)		
	2006 р.	2011 р.	2017 р.
<i>Як Ви ставитеся до людей, що вживають ненормативну лексику?</i>			
цілком позитивно	4	4	0
скоріше позитивно	6	4	4
Байдуже	38	52	47
скоріше негативно	46	32	47
вкрай негативно	6	8	2
<i>На Вашу думку, чи є правопорушенням вживання ненормативної лексики у громадських місцях?</i>			
звичайно, ні	4	4	0
це не дуже добрий вчинок, але ж	40	49	45

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ
«МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА»**

не правопорушення			
важко сказати	14	5	8
можливо, це правопорушення	22	21	13
так, це правопорушення	20	21	34
<i>Чи хотіли в Ви, щоб Ваші діти вживали ненормативну лексику?</i>			
Так	1	1	0
мені байдуже	3	4	5
Ні	96	95	95

Лихослів'я є ознакою моральної недуги людини, індикатором того, що з особою, яка її застосовує, відбувається щось негативне. Використання інвектив суспільством повинно сприйматись як патологія, як порушення внутрішнього спокою людини.

Негативну оцінку явища ненормативної лексики дає релігія, зокрема, християнство. «Піч випробовує гончарське начиння – людину випробовує її розмова. З плоду дерева праця над ним виявляється, думка ж людського серця – із слова» (Сир 27, 5-6) – читаємо у Старому Завіті.[7] Якою ж є «думка серця людини», мова якої складається на 50% з лайки? Святий Петро дає слушну й мудру пораду: «Бо хто хоче життя любити й бачити дні добрі, хай береже язик від лихого, уста від слів лукавих» (1 Петр 3, 10-11). Врешті, сам Ісус застерігає: «За кожне пuste слово, яке скажуть люди, – дадуть відповідь судного дня за нього. Бо за словами твоїми будеш виправданий і за словами твоїми будеш засуджений» (Мт 12, 36-37). Недарма називали колись в Україні матірну лайку «молитвою сатані».

Забруднена інвективами мова притягує до людини негативну енергію, руйнуючи її душу. Це, звичайно, є проблемою самої людини. Але якщо більшість громадян держави вживає ненормативну лексику, проблема набуває державного рівня.

Доцент кафедри факультетської терапії Ужгородського національного університету, кандидат медичних наук, заслужений винахідник України Михайло Лазорик дослідив і обґрунтував методами доказової медицини факт того, що молитва є потужним чинником, який впливає на функціонування організму людини, зокрема, покращує стан крові.[5] Перший в Україні та світі патент на винахід у цій сфері, отриманий М. І. Лазориком, визначає молитву як

лікувальний засіб.

На даний час немає достовірних наукових даних про вплив ненормативної лексики, що має негативну енергетику, на стан здоров'я людини, але й не можна категорично заперечувати відсутність такого впливу лихослів'я, яке визнається гріхом і антиподом молитви.

Відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями прямо зазначена у Преамбулі нашої Конституції. В Україні кожен має право на повагу до його гідності (ст. 28 Конституції України). Право на повагу до гідності і честі закріплено також у ст. 297 Цивільного кодексу України. Це особисте немайнове право, що забезпечує соціальне буття фізичної особи реалізується при виконанні обов'язку поважати інших. Людина має право жити у комфортному для неї мовному і культурному середовищі, має право не зазнавати образи з боку особи, яка брутально лається.

Юридичну оцінку нецензурної лайки дано в Кодексі України про адміністративні правопорушення. Ст. 173 КУпАП передбачає адміністративну відповідальність за нецензурну лайку в громадських місцях, що входить до ознак об'єктивної сторони поняття «дрібне хуліганство».

На жаль, в Україні діяння, передбачене ст. 173 КУпАП, стало звичною нормою для багатьох громадян, навіть для можновладців та правоохоронців. Як зазначав поет Є. Євтушенко, існує категорія людей, які ввічливість розцінюють як приниження, а грубість як охорону власної гідності. Таке у них виховання – «невиховане виховання».[2, с. 14]

Одним з основних завдань вищого навчального закладу, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про вищу освіту», [6] є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності. При цьому компетентність, що є результатом навчання здобувача вищої освіти, визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну діяльність (п. 13 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону).

Фахівець із вищою освітою за визначенням має належати до еліти українського суспільства, бути носієм високої духовності та культури, прикладом для інших, зокрема й своїх підлеглих. Таким прикладом, без

сумніву, не може служити людина, яка не здатна без нецензурної лексики висловити свою думку.

Висновки. Необхідно комплексно розв'язати проблему засилля ненормативної лексики в українському суспільстві. Це можна зробити шляхом реформування законодавства у напрямку посилення захисту моралі, культури і мови та державною політикою щодо виховання і створення позитивного іміджу культурної людини, яка не вживає нецензурну лексику. Особа, котра спотворює свою мову інвективами, повинна почувати себе в суспільстві не господарем, а людиною другого ґатунку, маргінальним вигнанцем.

Подолання явища нецензурної лайки повинно стати важливим аспектом морального виховання студентської молоді. Для цього, крім виховних заходів, доцільно закріпити в статутах ВНЗ норми про недопустимість вживання ненормативної лексики з відповідними санкціями щодо порушників.

З інвективами треба боротися, проте витіснять їх з ужитку лише нормальні умови життя народу, відроджена національна культура і любов до своєї мови.

Література:

1. Арка. Суспільно-релігійна газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arka.org.ua/newissue8/>

2. Буяльский Б., Оверчук А. Це чарівне спілкування. Мовленнєвий етикет українського народу. – Вінниця, 2005. – 20 с.

3. Заїка В. «Окультурений матюк» // Вінниччина. – 2003. – 20 серп.

4. Михайлова Л. Мова – дзеркало душі!: профілактика лихослів'я в учнівському середовищі / Михайлова Л. // Психолог. – 2015. – Березень, № 6. – С. 30–33.

5. Патент на корисну модель №27753 від 12.11.2007. Спосіб визначення впливу молитов на пацієнта за Лазориком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapatents.com/9-27753-sposib-viznachennya-vplivu-molitov-na-rasiehnta-za-lazorikom.html>

6. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/1556-18,2984-14>

7. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. – Ukrainian Bible 63 DC United Bible Societies, 1992 – 50М.

8. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників (обсценізми, евфемізми, сексуалізми) / Леся Ставицька. – К.:

Критика, 2008. – 455 с.

9. Широкоградюк Л.А. Психолого-педагогічні причини лихослів'я та особливості його прояву у шкільному середовищі: Дис. ... канд. псих. наук: – К., 2001. – 177 с.

ПРОБЛЕМАТИКА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ СИСТЕМНИХ ТРАНЗИТИВНИХ ЗМІН

УДК 347.471.032

Волошина О.В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та
іноземних мов, ВНАУ
Гоменюк М.П.,
студент факультету
менеджменту та права, ВНАУ

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА. СТВОРЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ

У статті розглянуто значення й особливості створення та припинення юридичних осіб. Поява і розвиток інституту юридичної особи викликані ускладненням економічних і соціальних відносин, необхідністю задоволення господарських, управлінських і культурних потреб суспільства. Зокрема, інститут юридичної особи в сучасному суспільстві набуває все більш вагомого значення для цивільного права і тим більше для Українського, оскільки перехід до ринкових відносин зумовлює потребу в інших організаційно-правових формах юридичної особи.

Ключові слова: юридична особа, інститут, товарні відносини, договори, цивільно-правова форма, правосуб'єктність, організації, суб'єкт, статут, правовідносини.

The article examines the meaning and features of the establishment and termination of legal persons. The emergence and development of the institute of legal

entity complication caused by economic and social relations, the need to meet the economic, administrative and cultural needs of society. In particular, institute legal person in modern society is becoming more weighty significance for civil rights and especially for Ukrainian as the transition to a market economy makes the need for other organizational and legal forms of legal entity.

Keywords: *legal person, institute, trade relations, contracts, civil-legal form, legal, organization, entity status, relationship.*

Постановка проблеми. Сучасне суспільство неможливо уявити без таких його учасників, як колективні утворення, об'єднання громадян у різноманітні спілки, товариства та ін. з метою досягнення того чи іншого суспільно-корисного результату. Саме вони забезпечують високу результативність людської діяльності в економічній сфері. Правовою формою такого об'єднання осіб для участі в цивільному (економічному) обороті є юридична особа.

Функціонування господарської системи держави забезпечується перш за все діяльністю різноманітних юридичних осіб. Юридичні особи виконують найважливіші завдання економіки, забезпечуючи розвиток сфер виробництва товарів, виконання робіт і надання послуг. Неможливо собі уявити функціонування системи управління, політичної системи суспільства без діяльності юридичних осіб. Конструкція юридичної особи дозволяє залучати необхідні ресурси шляхом поєднання можливостей кількох суб'єктів. Значення юридичної особи важко переоцінити.

Конституція України надає кожній особі право на підприємницьку діяльність [1, ст. 42]. Здійснення цього права особою можливе як безпосередньо у формі приватного підприємництва так і опосередковано – шляхом участі у юридичній особі. Частка опосередкованого здійснення підприємницької діяльності є надзвичайно важливою. Враховуючи переваги, що надає конструкція юридичної особи, її феномен відомий людству ще з часів Стародавнього Риму. Жодна сучасна держава не обходиться без використання його в своїй практиці.

Метою даної статті є огляд нюансів юридичної особи, ключових моментів її створення та припинення. Для того щоб зрозуміти саму сутність цього інституту та його місце у системі цивільних правовідносин і значення юридичної особи в цілому для економіки потрібно розглянути ряд юридичних видань.

Актуальність дослідження. Завданням дослідження є вивчення важливості інституту юридичної особи, меж її діяльності та правоздатності в цілому. «Юридична особа як суб'єкт права є соціальна реальність, необхідний продукт розвитку суспільства». На сьогодні можна зробити висновок про те, що інститут юридичної особи розвивається, він популярний серед бізнесменів і людей, які купують статус індивідуального підприємця. Різноманіття форм юридичних осіб, що беруть участь в цивільному та торговому обороті, відіграє дуже важливу роль в економіці будь-якої держави.

Виклад основного матеріалу. 1. Поняття і ознаки юридичної особи. Цивільний кодекс (ЦК) не дає визначення поняття "юридична особа". Натомість, ст.80 ЦК, яка має назву "Поняття юридичної особи", містить вказівку на деякі характерні ознаки цього поняття, зазначаючи, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Таким чином, тут маємо лише вказівки на такі ознаки юридичної особи:

- 1) це організація, тобто певним чином організаційно і структурно оформлене соціальне утворення;
- 2) вона повинна бути створена і зареєстрована у встановленому законом порядку;
- 3) вона має цивільну правоздатність і дієздатність (правосуб'єктність), тобто здатна набувати і реалізовувати цивільні права та обов'язки від свого імені;
- 4) вона може бути позивачем і відповідачем у суді.

Серед цих властивостей не вистачає деяких традиційних ознак юридичної особи – таких як: наявність відокремленого майна, самостійна відповідальність за зобов'язаннями.

Організаційна єдність. Юридична особа – це колективне утворення, певним чином організований колектив людей (організація). Принципи формування цього колективу можуть бути різноманітними: укладення трудових договорів (контрактів) робітниками і службовцями з адміністрацією державного підприємства, добровільне об'єднання громадян на основі членства в кооперативі тощо. Але кожна організація характеризується наявністю певної системи істотних соціальних взаємозв'язків її членів, внутрішньою структурною і функціональною диференціацією.

Наявність відокремленого майна. Кожна юридична особа має своє майно, відокремлене, по-перше, від майна членів трудового колективу даної організації; по-друге, від майна держави чи автономного утворення, адміністративно-територіальної одиниці; по-третє, від майна інших організацій, в тому числі вищестоящих органів. Майно кооперативних, інших громадських організацій і колективних утворень належить їм за правом власності. У державних підприємств є право повного господарського відання належним їм майном, а у державних установ — право оперативного управління (ст.38 Закону «Про власність»).

Виступ у цивільному обороті від свого імені. Кожна юридична особа має своє найменування (ім'я). Від свого імені вона набуває майнових і особистих немайнових прав і несе обов'язки, вступаючи в різноманітні цивільно-правові відносини з іншими організаціями та громадянами. Інші особи можуть діяти від імені юридичної особи тільки за її згодою (наприклад, на основі довіреності). **Здатність нести самостійну майнову відповідальність.** Здатність організації від свого імені брати участь у цивільних правовідносинах, самостійно набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки зумовлює і самостійну майнову відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями.

Здатність бути позивачем або відповідачем в суді, арбітражному чи третейському суді. Широка участь господарських організацій в майнових і особистих немайнових відносинах, можливість покладення на них цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язань, заподіяння майнової шкоди іншим особам спричиняють потребу в захисті порушених цивільних прав, а у зв'язку з цим і необхідність звернення з позовом до суду, арбітражного чи третейського суду.

2. Створення юридичних осіб

Дослідження теми слід почати із з'ясування загального порядку утворення юридичних осіб. Відповідно до ст. 80 Цивільного кодексу України (далі - ЦК) юридичні особи утворюються в порядку, встановленому законодавством [2, с. 80].

Виникнення юридичної особи неможливе без певних установчих документів, якими можуть бути: розпорядчий акт або статут (положення), або засновницький договір і статут, або протокол зборів тощо. В установчих документах мають зазначатися найменування юридичної особи, її

місцезнаходження, цілі і предмет діяльності, склад і компетенція її органів, а також інші відомості, що їх передбачають законодавчі акти про юридичні особи відповідного виду. Установчі документи можуть містити й інші реквізити, які не суперечать законодавству.

Законодавством передбачається кілька способів виникнення юридичних осіб. Прийнято виділяти такі основні способи утворення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний [3, с. 114]. З урахуванням цього критерію можна виділити:

а) створення юридичної особи шляхом одностороннього волевиявлення (розпорядження Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування — для юридичних осіб публічного права, власника або уповноваженої ним особи — для юридичних осіб приватного права).

б) створення юридичної особи шляхом договору між її засновниками. У таких випадках ініціатива щодо створення юридичної особи може бути виражена у будь-якій формі: договір учасників, рішення зборів засновників тощо [4, с. 135]. Слід зазначити, що законодавчими актами не встановлені будь-які спеціальні вимоги щодо форми та змісту рішення про створення юридичної особи, проте за загальноприйнятими вимогами таке рішення має бути оформлене розпорядженням суб'єкту публічного права, актом управління, виданим власником майна (уповноваженим ним органом) відповідно до його положення. Відповідно до діючого законодавства необхідною умовою здійснення усіх видів господарської (підприємницької) діяльності є державна реєстрація суб'єктів господарювання. Державну реєстрацію суб'єктів господарювання регулюють Господарський кодекс, а також Закон України "Про порядок реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців" [5, с. 15]. Державна реєстрація є загальною умовою здійснення господарської діяльності будь-яким суб'єктом, незалежно від його організаційно-правової форми і виду здійснюваної діяльності

3. Ліквідація юридичних осіб. Юридична особа може припинити свою діяльність у результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу) або внаслідок ліквідації.

Юридична особа визнається такою, що припинила свою діяльність, з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення. Як

зазначалося, припинення юридичної особи може здійснюватися у формі злиття, приєднання та поділу. Злиття, приєднання та поділ юридичної особи здійснюються за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами. Це рішення у випадках, передбачених законом, може приймати суд або відповідні органи державної влади.

Юридична особа ліквідується у таких випадках:

1) за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, у тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено або у зв'язку з визнанням судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;

2) за рішенням суду у разі здійснення діяльності без належного дозволу (ліцензії) чи діяльності, забороненої законом, а також в інших випадках, встановлених законом.

Висновок. Законодавство досить детально регулює порядок створення юридичних осіб. Встановлюються загальні правила, що стосуються всіх видів юридичних осіб та особливості утворення окремих видів. Порядок утворення юридичних осіб регулюється Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та рядом інших нормативних актів. Враховуючи специфіку утворення окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, прийнято виділяти чотири способи створення: розпорядчий, нормативно-явочний, дозвільний і договірний. Незважаючи на умовність даної класифікації вона має важливе значення. Одним із основних положень щодо утворення юридичних осіб є вимога закону про її обов'язкову державну реєстрацію. Тільки після реєстрації юридична особа набуває відповідного статусу. Таким чином, юридична особа як учасник цивільних правовідносин, "живе" за певними законами, постійно удосконалюючись у зв'язку із зміною соціально-економічних формацій.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради. 1996. – № 16. – С. 11.
2. Господарський кодекс України. // Голос України, 2003. – № 50. – С. 74.
3. Цивільний кодекс України. // Голос України, 2003. – № 47. – с. 73.
4. Бойко В.Ф. (відп. ред.) Цивільний кодекс України. Кодекси України. У 3

кн./ – К.: Юрінком Інтер, 1997. – Кн. 2. – С. 496.

5. Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Співак В.М. Цивільне право України: Навчальне видання, – К.: Наукова думка, 2000. – С. 224.

УДК 347. 471. 032 : 001

Voloshyna O. V.

Associate Professor of Ukrainian
And Foreign Language
Department, VNAU

Zelinskyi O. I.,

Student of the faculty of
Management and Law,
VNAU

PROMINENT LAWYERS OF THE WORLD AND THEIR WORKS

Висвітлено цікаву і важливу тему, оскільки кожен повинен знати, що закон формувався протягом багатьох років. Праці відомих учених-юристів, благодійників, становлять всесвітню спадщину і є основою законодавства багатьох країн. Для більшості людей, робота адвоката невидима, але він – «лікар» в галузі людських свобод. Працюючи з цим матеріалом, можна дізнатися багато нового про знаменитих людей у світі закону та дослідити їх основні роботи. Необхідно приділяти більше уваги глобальному правовому суспільству, що утворює кордони у сферах нашого життя, де ми можемо відчувати себе комфортно.

***Ключові слова:** право, юрист, юридична система, судді, права людини, законодавство, «право націй».*

Problem statement. Lawyers are the professionals who practice law as an attorney, counsel or solicitor. They are involved with the practical application of legal theories and knowledge to solve specific problems related to social and political justice.

The relevance of the study. Lawyers provide legal advice to their clients, who can be individuals, businessmen, the government, or other organizations. Judges are

the appointed magistrates who preside over court proceedings. They may preside alone or as a part of a panel of judges. A judge is supposed to be impartial and issue the ruling after hearing all the witnesses, examining evidences, and by assessing the credibility of the parties involved. Different countries and states have different legal systems, and thus the powers and functions of judges vary widely across jurisdictions. Judges also supervise legal proceedings and uphold the rights of individuals involved in a legal process while ensuring that trials are conducted according to established rules and procedures. To become a judge, one must hold a law degree and should have practiced as a lawyer. The legal profession is a highly demanding one; it requires a high level of analytical skills, critical thinking, and reasoning powers.

The goal of the study is to acquaint people with the famous lawyers in the world, their works and with the legal events of the world. It is very important for every citizen nowadays.

The main materials. **René Cassin** was a French jurist known for his work in drafting the Universal Declaration of Human Rights adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1948. He was honored with the Nobel Peace Prize in 1958 for this work. The son of a French-Jewish merchant, he studied law before entering the French Army in World War I. The war experience was very traumatic for the young lawyer. He was severely wounded and in great pain. This experience made him realize the futility of war and deeply influenced the future course of his life. After the war, he embarked on a successful career as a law professor and devoted himself to the cause of disarmament. He travelled widely and lectured at different countries around the world and also made extensive contributions to legal scholarship and published dozens of articles. After World War II Cassin became president of the Council of State and helped found the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). He was also instrumental in the drafting of the Universal Declaration of Human Rights. He was a French delegate to the Assembly of the United Nations five times, and for many years between 1945 and 1960, a delegate to the UNESCO conferences. Cassin also headed many Non-Government Organization (NGO), founding the French Federation of Disabled War Veterans in 1918 and until 1940 serving as its President and then Honorary President. In 1945, Charles de Gaulle suggested Cassin, having done so much for the French people, also do something to help the Jewish people. Cassin became the president of the French-Jewish Alliance Israelite Universal (AIU) which

had previously been primarily dedicated to educating Sephardi Jews living under the rule of the Ottoman Empire according to a French modernist curriculum [1].

Rene Cassin is best remembered for the role he played in drafting the Universal Declaration of Human Rights, working from the original writing of John Humphrey. The declaration was adopted by the United Nations General Assembly on 10 December 1948. He received several prestigious awards for this work.

Amal Ramzi Clooney, born **Amal Ramzi Alamuddin**, is a Lebanese-British barrister, human rights activist and philanthropist. A graduate of Oxford University and New York University School of Law, her long and accomplished career in the fields of international law and human rights have won her international acclaim. Her high-profile clients have included several nation-states, including the country of Armenia in its fight for recognition of the Armenian Genocide by the Turkish government. Amal Alamuddin became engaged to and married American actor George Clooney in 2014, instantly becoming a household name in popular culture. Years before this, though, she was already well-known and respected in legal circles for consistently representing her clients with skill and success. The scope of her work ranges from tackling social justice and human rights issues to representing several multinational corporations in their negotiations and court actions regarding government regulation. As of 2015, she is a barrister—one type of legal representative in British courts –at London-based Doughty Street Chambers.□ Amal has co-authored the book "The Law and Practice of the Special Tribunal for Lebanon", published in 2013 by the Oxford University Press. She has written chapters for several high-profile works on international law, plus countless advisement papers for judges, politicians and corporations from many nations [2, p. 212].

Ted Cruz is an American politician who is campaigning for the Republican presidential nomination in the 2016 presidential election. Currently, he is the United States Senator from Texas. Cruz was born in Canada but soon moved to the U.S. with his parents. He grew up to be an intelligent and ambitious young man who graduated cum laude from Princeton University with a Bachelor of Arts in Public Policy. Blessed with great oratory skills, he won several prestigious debate competitions as a college student and was named U.S. National Speaker of the Year in 1992. He proceeded to attend Harvard Law School and received his Juris Doctor degree. A brilliant student, he became a founding editor of the Harvard Latino Law Review and was a John M. Olin Fellow in Law and Economics. He soon ventured into a legal career and entered politics as well. He was elected as the 34th U.S. Senator from

Texas, in 2012, following which his political career received a big boost. A Republican, he gained much prominence for his powerful speeches, especially his 21-hour speech against President Barack Obama's healthcare. As the Texas Solicitor General, he drafted the amicus brief signed by the attorneys general of 31 states in the landmark case of *District of Columbia v. Heller* [4, p. 232].

Joseph Story was an American lawyer and jurist who served as an Associate Judge on the Supreme Court of the United States in the nineteenth century. He was the youngest Associate Justice at time - he was only 32 years old when he was elected for the position and even until today, he remains the youngest Supreme Court Justice at appointment. On this important position, Story brought in many impending changes in the law of the United States, like, founding the department of admiralty law in the federal courts, working towards equity jurisprudence and building a department of patent law, standing upfront against slave trade, etc. Soon after Story's appointment, the Supreme Court began to bring out into plain view the powers which the United States Constitution had given it over state courts and state legislation. Chief Justice John Marshall led this effort, but Story had a very large share in the remarkable decisions and opinions issued from 1812 until 1832. From Story's early days on the Court he became one of Justice Marshall's strongest allies. He did not only sit in the Supreme Court but also was the first Dane Professor of Law at Harvard University. He was apparently a much beloved teacher, since his active position in the Supreme Court helped his students understand the current occurring in the American law in greater details. He wrote many books in his life, majorly on the topics of law, like, "Commentaries on the Law of Bailments" (1832), "The Constitutional Class Book: Being a Brief Exposition of the Constitution of the United States" (1834), "Equity of Pleadings" (1838), "Law of Bills of Exchange" (1843) [3, p. 16].

Edward Bates was a U.S. lawyer who served as the Attorney General under President Abraham Lincoln. The first ever Attorney General of Missouri after it became a state, Edward Bates was a U.S. lawyer and politician who played a very important role during the Lincoln administration. With his serious and solemn appearance Bates was someone who was dedicated to his job and outspoken in expressing his views and opinions. A socially conscious man, he was against the practice of slavery which was rampant during his time. As most white families of that era, his family too owned black slaves whom he freed as he felt it was an inhumane practice to keep slaves. He received good education as a child and studied law as a

young man. He was very ambitious with a keen interest in politics and was elected to the house of the representatives. At one time he was even nominated to become the presidential candidate of the Republican Party though he soon realized that he could not possibly win. Undaunted, he went on to support Abraham Lincoln who ultimately did become the President. Bates was made the Attorney General under Lincoln. The lawyer was a man of courage and would openly voice his dissent if he did not agree with the president on any issue. Bates's tenure as Attorney General generally met with mixed reviews. On the one hand, he was important in carrying out some of Lincoln's earlier war policies, including the arbitrary arrest of southern sympathizers and seditious northerners. On the other hand, as Lincoln's policies became more radical, Bates became increasingly irrelevant. Bates disagreed with Lincoln on emancipation and the recruitment of blacks into the Union Army. In 1864, Lincoln nominated Salmon P. Chase to be Chief Justice, an office Bates had wanted. Bates then resigned and was succeeded by James Speed, a Kentucky lawyer with Radical Republican views. He married Julia Coalter, the daughter of David Coalter, in 1823. The couple had 17 children and Bates took pride in his large family. He was a loving husband and father—a devoted family man. He died in 1869[1].

Thomas Cromwell was an English lawyer and statesman who served as the principal adviser to English King Henry VIII from 1532–40. Thomas was an intelligent man blessed with a rational and logical mind who rose to become one of the pre-eminent political figures of his times. As the king's main adviser, he exercised tremendous influence in the English court and is credited to have played a vital role in English Reformation. Born into the house of a blacksmith and a businessman, Thomas grew up to become a lawyer and a successful merchant. Intelligent, logical and shrewd, he also harbored political ambitions and forayed into government service when he was appointed as a secretary for Cardinal Wolsey. With his dedication and capabilities he became Wolsey's most trusted employee but had to distance himself from him following Wolsey's fall from grace. He went on to become the trusted adviser of King Henry VIII. He helped the king in annulling his marriage to Queen Catherine of Aragon in order to enable the king to marry his mistress. He had popularity with the king. Serving as chief minister to King Henry VIII of England, Thomas Cromwell was one of the strongest advocates of the English Reformation. By 1520, Cromwell was firmly established in London mercantile and legal circles. In 1523, he obtained a seat in the House of Commons, though the constituency he represented has not been identified. After Parliament had been

dissolved, Cromwell wrote a letter to a friend, jesting about the session's lack of productivity.

From around 1516 to 1530, Cromwell was a member of the household of, Thomas Cardinal Wolsey, one of his council by 1519, and his secretary by 1529. In the mid-1520s, Cromwell assisted in the dissolution of nearly thirty monasteries to raise funds for Wolsey to found The King's School, Ipswich (1528), and, Cardinal College in Oxford (1529). In 1526, Wolsey appointed Cromwell a member of his council by 1529, Cromwell was one of Wolsey's most senior and trusted advisers. By the end of October of that year, however, Wolsey had fallen from power. Cromwell had made enemies by aiding Wolsey to suppress the monasteries, but was determined not to fall with his master [5, p. 204].

Conclusion. So, we can conclude that all these lawyers were experts in their field. They helped people to solve all their problems from the judicial point of view. We need to realize that their contribution to the world of legal practice is priceless. Therefore, each of us should respect their work, which was done for the sake of ordinary citizens. Undoubtedly, we should admire them, because without their dedication and inspiration, the desire to help others, we would not have such a strong protection from the state, in particular, the laws that these lawyers have created. Therefore, we need to take into account all their scientific achievements and experience.

References:

1. en. wikipedia. org/ wiki/ Prominent Lawyers
2. Mayer D. *“The Legal Environment and Business Law”* MBA Edition, 21 December 2004, p. 216 – 219.
3. Catherine Mason & Rosemary Atkins *“The Lawyer’s English Language Coursebook”* Global Legal English, 2007, p. 16 – 17.
4. McBride J. *“Human rights and criminal procedure The case law of the European Court of Human Rights”*, Council of Europe Publishing, 2009, p. 230 – 236.
5. Emer de Vattel *“The Law of Nations”*, published in 1758, p 199 – 206.

УДК 17.023.31 (37)

Гаврилюк Н.М.,
доцент кафедри української та
іноземних мов
Слободянюк К.А., Фурман Я.,
студенти факультету
менеджменту та права, ВНАУ

ВИВЧЕННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПРАВО”

У статті розглядається важливість вивчення латинської мови майбутніми юристами для набуття навичок читання латинських слів, засвоєння основних особливостей граматики латинської мови, опанування певної кількості лексичного мінімуму, вивчення напам'ять крилатих латинських виразів, міжнародної юридичної латинської термінології та фразеології. Наголошується, що вивчення латинської мови для студентів-юристів спрямовано на розкриття основ латинської мови як втілення римської культури, усвідомлення її ролі у розвитку суспільства та сучасного права, формування готовності студентів до творчого використання отриманих знань як на загально-комунікативному, так і професійному рівні.

Ключові слова: латинська мова, право, студент-юрист.

The article deals with the importance of the study of Latin by future lawyers for the acquisition of Latin words reading, learning the basic features of Latin grammar, vocabulary mastery of a certain number of minimum Latin expressions of international legal Latin terminology and phraseology. It is noted that the study of the Latin language by law students is aimed at disclosing the basics of Latin as the embodiment of Roman culture, awareness of its role in the development of society and modern law, the formation of readiness of students to creatively use the knowledge gained both general communicative and professional level.

Keywords: Latin, law, law student.

Вступ. Курс латинської мови у програмі навчання студентів, які опановують нелінгвістичні правничі спеціальності, традиційно є обов'язковою складовою базової фахової підготовки. Згідно з освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра напрямку “Право” курс латинської мови є обов'язковим і готує студентів на основі знань латинської мови до сприйняття спеціальних юридичних курсів, читання юридичних джерел, розуміння

міжнародної наукової та юридичної термінології. Студенти спеціальності “Право” у майбутній професійній діяльності оперуватимуть численними юридичними термінами та крилатими афоризмами, запозиченими з латинської мови, тому повинні мати базові знання з цього предмета. Вивчення латинської мови для студентів-юристів спрямовано на розкриття основ латинської мови як втілення римської культури, усвідомлення її ролі у розвитку суспільства та сучасного права, формування готовності студентів до творчого використання отриманих знань як на загально-комунікативному, так і професійному рівні

Метою статті є доведення важливості вивчення латинської мови майбутніми юристами для набуття навичок читання і наголошування латинських слів, засвоєння основних особливостей граматики латинської мови, опанування певної кількості лексичного мінімуму, вивчення напам’ять крилатих латинських виразів, міжнародної юридичної латинської термінології та фразеології.

Аналіз дослідження. Вивченням і дослідженням латинської мови для студентів-юристів займалися наступні вчені та дослідники: Астапенко П.Н., Ахтерова Н. Ф., Гаврило Л. М., Гамзатов М.М., Гончарова Н. А., Кацман Н. Л., Никифоров Б. С., Розенталь Й. С., Скорина Л. П., Соколов В. С., Ставнюк В. В.

Виклад основного матеріалу. З утворенням Римської імперії латинська мова поширилася на території Західної Європи і стала офіційною мовою держави. Упродовж Середньовіччя та Відродження і до 18 ст. вона використовувалася не тільки як писемна мова церкви, науки, філософії та літератури, а й як мова ділового та професійного спілкування духовництва, вчених, юристів, медиків, чиновників. До початку 18 ст. у більшості університетів Європи викладання велося латинською мовою. Нині латинська мова є офіційною мовою держави Ватикан. За латинською мовою зберігається статус міжнародної у царині медицини, біології, філології, юриспруденції та серед католицького кліру [1, с.19].

Елементи латинської мови активно використовуються у лексичній сфері суспільства, побуту, освіти, соціально-політичного та наукового життя. Особливе значення латинська мова має для юридичних наук. По-перше, правничі термінології значною мірою складається з латинських слів (юстиція, процес, прецедент, презумпція, адвокат, прокурор та ін.). По-друге, римське право, на базі якого сформувалося сучасне європейське право, розвивалося у

мовному просторі латини. На фунті латинської лексики римського права склалися численні поняття різних галузей права, зокрема цивільного (аліменти, віндикація, експертиза, колегія, компенсація, плебісцит, прерогатива, ратифікація тощо). З іншого боку сама латинська мова розвивалася паралельно зі становленням римського права, що підтверджують писемні пам'ятки тих часів. У 450 до н. е. були укладені Закони XII таблиць — найдавніша пам'ятка римського законодавства. В архаїчний період розвитку латинської мови (3—2 ст. до н. е.) були закладені основи римської юриспруденції. Збереглися фрагменти творів римських юристів того періоду: Гнея Флавія, Корнелія Сціпіона Назіки, Марка Юнія Брута, Гая Манілія, Муція Сцеволи та інших. Саме тоді формалізований легісакційний процес (*legis actio* — дія, встановлена законом) почав поступово замінюватися формулярним (*per formulas* — через формули), який більше сприяв фіксації латинських юридичних фразеологізмів. У класичний період розвитку латинської мови (1 ст. до н. е. — 1 ст. н. е.) відбувався розквіт не тільки римської літератури, а й юриспруденції та ораторського мистецтва. Епоха ранньої імперії виявилася дуже плідною для римської юриспруденції. Відбувається формування юридичних шкіл (Прокул, Сабін). Відома ціла плеяда славетних юристів: Цельс, Гай, Лабен, Капітон, Юліан, Помпоній та ін. До нас дійшов твір римського юриста II ст. Гаю «*institutiones*» (інституції) у якому закладено основні поняття римського цивільного права [2, с.12].

Підсумком багатовікового історичного розвитку юриспруденції стала знаменита кодифікація римського права візантійським імператором Юстиніаном. З епохи пізньої імперії (3—5 ст.) збереглися фрагменти творів Павла, Папініана, Ульпіана, Модестіна, кодекси Грегоріана, Гермогеніана, Феодосія. Римські юристи та коментатори були майстрами правових дефініцій. Шляхом використання і коментування латинських юридичних виразів вони фіксували у правознавстві загальнолюдські норми суспільного життя в органічній єдності з принципами справедливості, милосердя, благодійності, порядності тощо *Guns praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere* — приписи права такі: чесно жити, не шкодити іншому, кожному віддавати належне). В Середні віки в Україні, як і в країнах Західної Європи, латинською мовою було укладено багато юридичних документів, історичних хронік, трактатів з філософії, богослов'я та інших. Латинською мовою писали Франциск Скорина, Станіслав Оріховський, Іван Домбровський,

Феофан Прокопович та інші вчені і письменники. У 16–18 ст. латинська мова в Україні велось ділове листування, нею було надруковано «Пакти і Конституцію Війська Запорозького» (1710) [3, с.12].

У цей час широко використовувалася перекладна література, зокрема збірки латинських сентенцій, що зумовлювалося розвитком юридичних наук та риторики. Так, багато сентенцій, у тому числі правових, подає Феофан Прокопович у своїй праці «Риторика» [4, с.56].

Пам'ятки актової писемності України періоду пізнього феодалізму містять багато запозичень з латинської мови (хартія, бурса, реєстр, юрисдикція, реляція, універсал, магістрат, елекція тощо). Для юриспруденції латинська мова становить інтерес не лише як мова римського права, середньовічних юридичних трактатів і документів, а й як джерело міжнародних державо-правових термінів, формул і сентенцій. Норми та принципи правознавства римські *juris prudentes* (досвідчені у праві) майже 2 тисячі років тому втілили у стислих і містких дефініціях, максимах, сентенціях та виразах [5, с.21].

Точність і простота латинської юридичної фразеології забезпечили подолання правового партикуляризму і створили можливість єдиного міжнародного правозабезпечення. Афористична стислість і влучність термінів та формул римського права, відсутність у його мові неприпустимих в юриспруденції двозначностей сприяли його утвердженню як основи європейських правових систем [6, с.65].

Латинські юридичні вирази стали озвученим правом для юристів усього світу. В них відбилися реальні процеси соціального життя, а також певні фікції права (*fictio legis neminem laedit* – юридична фікція нікому не шкодить). Латинські сентенції перетворилися на юридичні презумпції, наприклад: *prior tempore – potior jure* (перший за часом – сильніший за правом), *dominus sentit periculum* (господар відповідає за ризик), *periculum in mora* (небезпека у зволіканні; у простроченні – ризик випадкової втрати), *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (ніхто не повинен двічі бути покараним за одну провину), *pater est quem nuptiae demonstrant* (батько той, на кого вказує шлюб) [7, с.89].

Правова афористика латинської мови зафіксована у вигляді абстракцій, передає соціальну дійсність у її суттєвих формах (*forma legalis est forma essentialis* – юридична форма – істотна форма). Латинські слова і поняття визначають предмет, явище або дію, а фразеологізми дають їхню характеристику. В цьому аспекті латинські юридичні вирази та сентенції є

своєрідними документами, першоджерелами права. Вони – результат і показник складного діалектич. процесу формування права, його понять і норм [8, с.20].

Латинські юридичні фразеологізми й терміни допомогли відокремити правові поняття від емпірики реальних речей і чітко зрозуміти зв'язки та відношення правового життя. Латинські сентенції й терміни становлять не лише основу, а й форму права; вони піддаються використанню незалежно від конкретного джерела або певної ситуації, дають простір для абстрактного мислення та різноманітних інтерпретацій. Латинські юридичні вирази та визначення відповідають принципам ототожнення користі й добра, істинності й практичності, їх зміст ґрунтується на загальнолюдських нормах суспільного життя та гуманізмі.

Вивчення латинської мови на юридичному факультеті має бути пов'язане із спеціальними дисциплінами, такими як основи римського цивільного права та ін [9, с.65].

Цицерон був творцем латинської мови: з важкої, нековирної зброї виковував тонку, гостру рапіру, яка проникала у найпотаємніші вигини людської думки. Він виголосив понад сто промов, тексти п'ятдесяти семи збереглися і є риторичною скарбницею для усіх часів та народів.

На ґрунті римського права склалися численні поняття цивільного права . Юридичні терміни і поняття , що набули поширення в усіх країнах (наприклад: арбітраж, вето, прокуратура та багато інших) найкраще засвоюються під час вивчення римського права.

Юристи вивчають також судову медицину. В своїй діяльності їм доводиться мати справу з рецептами написаними латинською мовою, знайомитися з історією хвороби, висновками судових лікарів і медичних експертів.

Активне засвоєння інтернаціональної латинської лексики та фразеології – це важливе завдання юриста , який вивчає латинську мову.

Висновки. Вивчення латинської мови є надзвичайно важливим для формування професійних і наукових знань для студентів-юристів. Саме завдяки латинській мові ми можемо вивчати витoki права, процес його розвитку і формування, що є важливим для майбутніх правників. Латинська мова у взаємодії із спеціальними юридичними дисциплінами, такими як основи римського приватного права становить важливу підвалину для формування спеціаліста юридичної галузі.

Література:

1. Ахтерова Н. Ф. Латинский язык для юристов/ Н.Ф. Ахтерова. – Москва : Латинский язык для юристов, 1991. – 321 с.
2. Жулай С. Т., Латинська мова для студентів-юристів / С.Т. Жулай, Е.К. Куварова. – Київ: Міжрегіональна академія управління персоналом, 2000. – 262 с.
3. Никифоров Б. С. Латинская юридическая фразеология / Б.С. Никифоров. — Москва : Юридическая литература, 1979. – 264 с.
4. Скорина Л. П. Латинська мова для студентів-юристів / Л.П. Скорина, Л.П. Чуракова. – Київ : Атіка, 1995. – 255 с.
5. Ставнюк В. В. Юридична латина / В.В. Ставнюк – Основи граматики; вибрані юридичні терміни, формули; сентенції. – Київ, 1997. – 152 с.
6. Розенталь Й. С., Латинська мова для юридичних факультетів / Й.С. Розенталь, В.С. Соколов – Підручник латинської мови для юридичних факультетів та інститутів. – Москва, 1956. – 172 с.
7. Кацман, Н. Л., Методика викладання латинської мови / Н. Л. Кацман. – Москва : ВЛАДОС, 2003. – 258 с
8. Литвинов, В. Д. П'ятсот крилатих висловів Текст : латино-український словник / В. Д. Литвинов, Л. П.Скорина. – Київ : Індоевропа, 1993. – 320 с.
9. Мушак, Ю. Ф. Латинська мова: підручник для студентів університетів / Ю. Ф. Мушак. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1964. – 252 с.

УДК37. 015.3 : 615. 717 : 81`1

Лебедєва Н.А.,
к.пед.н., старший викладач
кафедри української та іноземних
мов, ВНАУ

**СОЦІАЛЬНО-ВІКОВІ АСПЕКТИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО
ПРОЕСУ ВИШУ**

Для здійснення ефективного педагогічного процесу необхідне порозуміння, загальна мета у вчителя та учня. Теорія поколінь дає змогу узагальнити знання та досвід набуті впродовж життя та досягти взаєморозуміння, коли вчитель

і учень є представниками різних поколінь.

***Ключові слова:** теорія поколінь, педагогічний процес, соціальні групи, інтерактивні методи, загальна мета.*

To implement effective educational process it is necessary to understand the overall goal of the teacher and the student. The theory of generations makes it possible to generalize the knowledge and experience acquired during life and reach an understanding when the teacher and the student are representatives of different generations.

***Keywords:** educational process, the overall goal, knowledge and experience, interactive methods, social groups.*

Постановка проблеми. Теорія поколінь – це нове вчення, яке інтенсивно розвивається та застосовується на практиці. Для здійснення ефективного педагогічного процесу необхідне порозуміння, загальна мета у вчителя і учня. Як досягти взаєморозуміння, якщо вчитель і учень представники різних поколінь? Чи може теорія поколінь допомогти в цьому? Спроба розібратися в цих питаннях є метою нашої роботи.

Теорія поколінь була створена в 90-х роках ХХ століття американськими вченими-істориками і соціологами Нейлом Хоувом і Вільямом Штраусом. Вони пішли від традиційної інтерпретації відмінностей тільки на основі віку та охарактеризували покоління, виходячи з глибинних цінностей.

Цінність – це значимість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп і особистості. Цінності формуються під впливом зовнішніх чинників: історичних подій, соціальних, економічних і технологічних процесів. При цьому важливо уточнити, що у кожної людини є ще і свої, індивідуальні цінності (хоча б тому, що у нас різний темперамент, спадковість, виховання). Але теорія поколінь розглядає лише загальносвітові і національні цінності, які притаманні не тільки окремій особистості, а й оточуючим.

Покоління – це група людей, народжених в певний віковий період і зазнавали вплив одних і тих же подій в суспільстві (політичних, економічних, соціальних, технологічних), вихованих в рамках певної сімейної моделі. Приблизний часовий проміжок, в який народжуються представники одного покоління становить 20-25 років [3].

Загально прийнято виділяти наступні покоління: Переможці, Будівельники, – покоління, народжене в 1900-1922 рр .; Мовчуни, народжені в

1923-1942 рр. ; бeбi-бумeри – 1943-1963 рр. ; покоління X – 1964-1984 рр. ; покоління Міленіум (Y) – 1985-2000 рр. і нове покоління Z, народжене з 2001 р і до теперішнього часу.

Для роботи педагога цікаві покоління Y і Z. Представники покоління Y ще вчаться в школі і вузах, покоління Z активно вбирає знання в дитячих садках і школах, його цінності ще не сформовані.

Термін "покоління Y" запропонував журнал під назвою Advertising Age. На формування світогляду його представників, як вважається, вплинув розпад СРСР, перебудова, тероризм, лихі 90-ті, війни в Чечні, Іраку та ін), міжнародна фінансова криза, безробіття і підвищення вартості житла, поп-культура, телебачення, відеохостинги і торрент-трекери, розвиток інтернету та мобільного зв'язку, соціальних мереж, комп'ютерних технологій, відеоігор, мем - і флешмоб-культури, еволюція девайсів, онлайн-спілкування тощо.

Основне, чим можна охарактеризувати це покоління, – це залучення його до цифрових технологій, а також філософська парадигма міленіуму (нового тисячоліття). До того ж для нього характерний новий виток поділу на консервативні і ліберальні погляди. Мабуть, найважливіше, – прагнення відтягнути перехід його представників у доросле життя, що насправді є концепцією вічної молодості (не позбавленої депресивних інтерлюдій).

Сьогодні в соціології гостро стоїть питання про те, що слід вважати дорослістю. Ларрі Нельсон припустив, що представники покоління Y через негативний приклад своїх попередників не квапляться взяти на себе зобов'язання дорослого життя. Це, з одного боку, правдиво і логічно. Однак з іншого - при цьому не враховується те, що люди Y мають вже інші мізки. Євгенія Шаміс припустила, що покоління Y немає і не може мати героїв, проте є кумири, а згодом представники цього покоління стануть героями для нових. Також люди, що відносяться до Y, по-особливому ставляться до корпоративної культури. Вони очікують переваг і результатів від роботи, воліють мати гнучкий графік, прагнуть умови роботи підлаштувати під своє життя і ін. Вони зрозуміли, що життя різноманітне і прекрасне, а ієрархія – це умовність.

До недавнього часу до покоління Y також відносили і людей, які народилися до ранніх 2000-х. І лише зараз, після ряду досліджень, багато університетських журналісти і професорів, усвідомлюючи невідповідність "древа поколінь", почали розуміти, що об'єднувати в одну групу сьогоднішніх двадцяти – тридцятирічних некоректно, так як видно значні відмінності між

ними.

Покоління Z – люди, які народилися на початку 1990-х і 2000-х роках. Вважається, що на їх соціальний та філософський світогляд вплинула світова економічна криза та розвиток мобільних технологій. Його представників вважають дітьми покоління X, а іноді і Y.

Принципова властивість нового покоління полягає в тому, що у нього в крові високі технології. З ними воно працює на зовсім іншому рівні, ніж навіть представники Y. Це покоління народилося в епоху постмодернізму та глобалізації. Воно акумулювало риси попередників, близьких по часу, а також риси, які ми вже відчуваємо, але поки ще не в стані точно сформулювати. Зробити це нам буде легше років через 10-20. Однак "будівельним матеріалом" є заперечення ієрархії, нахабство, нарцисизм і егоїзм.

Які ще особливості «міленіумів» необхідно враховувати вчителю?

1. Нетерплячість – результатів вони прагнуть негайних.

2. Адаптивність – вони швидко реагують на найменші зміни. 3. Інноваційність – «міленіуми» завжди в пошуку більш швидкого, ефективного та зручного виконання завдання. 4. Ефективність – спроможні досягти максимальних результатів за мінімальний час та мінімальними зусиллями. 5. Життєрадісність – охоче вчать долати труднощі. 6. Експресивність – свої думки «міленіуми» висловлюють прямо, сміливо й голосно. 7. Відстороненість – у стандартних і звичних процесах «міленіуми» не зацікавлені, хрестові походи за ідеї та принципи їх смішать: «міленіуми» – не борці, вони прагнуть створювати, а не руйнувати. 8. Скептичність – вони не вірять автоматично тому, що чують або читають. 9. Непощивість – «міленіуми» впевнені, що всі мають їх поважати, а от на їхню повагу потрібно ще заслужити.

Як учителю «достукатися» до «міленіумів»?

Цікавитися їхнім життям, говорити з ними про те, що їм цікаво, на їхні питання відповідати в режимі реального часу.

Цікавитися цінностями «міленіумів»: як і інші покоління, вони мають свій візуальний образ (look), свою мову, свої принципи. Усе це потрібно поважати.

Переконувати «міленіумів» у тому, що їхні думки поважають і цінують.

Для спілкування з «міленіумами» використовувати соціальні мережі та форуми – не лише для передавання інформації, а й для прямого спілкування, обговорюючи важливі для них питання: як розвиватися, як стати відповідальною людиною, як досягти життєвої мети...

У спілкуванні з «міленіумами» завжди бути позитивними й оптимістичними.

Забезпечити «міленіумам» можливість спілкуватися з мудрими людьми («wise people») різних поколінь.

Так якими ж рисами, цікавими для педагога, мають представники цих поколінь? Покоління Y відкрито для змін, оптимізм, товариськість, впевненість в собі, різноманітність, громадянський обов'язок – ось що характеризує сучасну молодь. Їм властива підпорядкованість, бажання негайної винагороди за працю, неможливість існування без техніки, при цьому, абсолютне володіння нею. Покоління Z ще більше потребує технологій та інновації, ніж «Y-ки», цінує здоровий спосіб життя і тягнеться до творчості.

Знаючи ці особливості, педагог може знайти підхід до сучасних студентам в цілому і до кожного індивідуально, може виявити той мотиватор, який буде ключем до ефективного навчання.

З огляду на тягу представника покоління Y до змін, логічно буде організувати навчальний процес таким чином, щоб форми проведення занять змінювалися. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності учнів, обов'язкової зворотного зв'язку. Створюється середовище освітнього спілкування, яка характеризується відкритістю, взаємодією учасників, можливістю взаємної оцінки і контролю, що необхідно для студента покоління Y. Викладач разом з новими знаннями веде учасників навчання до самостійного пошуку. Викладач виконує функцію помічника в роботі, одного з джерел інформації, що також є цінним для «Y-ків», оскільки вони вважають за краще процес навчання колективний, занурений в реальну ситуацію, проблему. Викладача «Y-ки» не можуть сприйматися як лідера, а як партнера. Їм необхідно постійно взаємодіяти один з одним і з викладачем, отримуючи негайну зворотний зв'язок. Частина занять, що проводяться в інтерактивних формах, визначається головною метою освітньої програми, особливістю контингенту учнів і змістом конкретних дисциплін.

Доцільно включати в навчальний процес такі інтерактивні форми, як круглий стіл (дискусія, дебати), мозковий штурм (брейнсторм, мозкова атака), ділові та рольові ігри, case-study (аналіз конкретних ситуацій, ситуаційний аналіз), майстер клас. Активне включення в навчальний процес інтерактивних форм навчання дозволить постійно вносити новизну і зміни в проведення занять, що утримає увагу, зацікавленість сучасного студента Y на постійно

високому рівні. А це, безсумнівно, підвищить ефективність формування і розвитку професійних навичок учнів.

Гідно оцінюючи здатність сучасного студента використовувати технічні новинки, необхідно включати в процес навчання такі форми, які пов'язані з використанням технічних і програмних засобів, наприклад, презентації, доповіді, захист курсових робіт з мультимедійним поданням, включенням фото- і відеоматеріалу. З огляду на, що на сучасному етапі все більшу частку інформації ми отримуємо саме з всесвітньої мережі Internet, викладач повинен включати в списки рекомендованої літератури посилання на сайти і електронні книги, які є дійсно корисним і цінним джерелом знань. Тільки досвідчений і кваліфікований викладач зможе виявити серед безлічі сайтів найбільш інформативні, наукові, цінні в навчанні, і направити студента по правильному шляху пошуку нових знань.

Ще зовсім недавно викладачі працювали зі студентами покоління X, які цінували індивідуалізм, самостійність. Вони охочіше брали пасивний метод навчання, самостійну поза аудиторну роботу, що протягом багатьох років було основним методом навчання. Нове покоління студентів чекає змін, нових інтерактивних форм навчання.

Таким чином, теорія поколінь Штрауса і Хоува може бути корисною для педагогіки, допоможе викладачеві швидко орієнтуватися в потребах сучасних студентів і направити процес навчання по найбільш ефективним шляхом.

Література:

1. Mannheim Karl. The Problem of Generations. Essays on the Sociology of Knowledge: Collected Works, Volume 5. New York: Routledge. [electronic resource]. – Access: <https://delovoyimir.biz/2012/09/25/pokolenie-x-y-i-z.html>
2. Howe, N., & Strauss, W. Millennials go to college. [electronic resource]. – Access: <http://eubie.com/millennials.pdf>
3. Morrison, M. McDonald's has a problem. [electronic resource]. – Access: <http://adage.com/article/news/mcdonald-s-1-rank-millennials/240497/>

УДК 378.147.134:37.013.77

Логутіна Н.В.,
канд. пед. наук, викладач
кафедри іноземних мов з курсом
латинської мови та медичної
термінології Вінницького
національного медичного
університету імені М. Пирогова
Корчун В.В.,
студентка IV курсу
факультету економіки та
підприємництва, ВНАУ

ЮРИДИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ

У статті розглядається багатозначність та юридичний аспект терміна «санкція», піднімаються актуальні проблеми природи міжнародних санкцій та механізмів їх запровадження.

Ключові слова: санкція, міжнародний правопорядок, міжнародно-правове регулювання міжнародних відносин, міжнародне зобов'язання.

In the article is considered the polysemy and legal aspect of the term "sanction", the actual problems of the nature of the international sanctions and mechanisms of their application.

Key words: sanction, the international law and order, international legal adjustment of the international relationships, the international obligations.

Постановка проблеми. Проблема юридичної природи міжнародно-правових, або міжнародних, санкцій, а також механізму їх запровадження є досить актуальною, оскільки вони покликані забезпечити підтримання належного міжнародного правопорядку, суворе й неухильне дотримання міжнародно-правових приписів, ефективність міжнародно-правового регулювання міжнародних відносин.

При цьому одним з основних є питання про поняття санкцій в праві взагалі і в міжнародному праві зокрема.

При всій багатозначності терміна «санкція» слід підкреслити, що цим терміном позначають перш за все один з елементів правової норми. І це найбільш загальне юридичне значення даного терміну.

Відповідно до загальної теорії права, норма права має три елемента (складові частини): гіпотезу, що вказує на умови, передумови, при наявності яких діє правило; диспозицію, яка містить це правило; і санкцію, яка вказує на несприятливі наслідки, що настають для особи, яка порушила дане правило.

Без будь-якого з цих елементів юридична норма не може існувати. Зокрема, без санкції правило поведінки не стає юридичною нормою.

Те, що санкція є необхідним елементом норми права, не повинно розумітися буквально, як наявність в кожній окремій нормі безпосереднього позначення санкції. Це однаково справедливо як для національного, так і для міжнародного права.

Поняття ж санкції єдине для права як внутрішнього так і міжнародного. Оскільки, порушення міжнародно-правової норми є завжди порушення встановленого нею суб'єктивного права і суб'єктивного міжнародного зобов'язання, то стосовно до держав міжнародна санкція - це передбачені міжнародним правом несприятливі юридичні наслідки для держави, яка порушила своє міжнародне зобов'язання.

Звідси прямий і безпосередній зв'язок між міжнародної санкцією і міжнародної відповідальністю держави. Так, будь-яке міжнародно-протиправне діяння держави (порушення ним своєю поведінкою міжнародного зобов'язання) тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави. А міжнародна відповідальність держави є, зокрема, можливість застосувати до нього передбачені міжнародним правом санкції.

Тому багато юристів-міжнародників вважають, що міжнародна відповідальність являє собою реалізацію санкцій, наслідок дії і реалізації запровадження санкцій.

Однак міжнародна відповідальність, будучи в широкому сенсі цього поняття юридичним наслідком міжнародно-протиправного діяння, не зводиться лише до застосування санкцій. Це безумовно сукупність правових дій з метою встановлення наявності в даному випадку міжнародно-протиправного діяння (поводження, що порушує міжнародне зобов'язання), визначення можливої в даному випадку санкції і її реалізація, якщо суб'єкт відповідної міжнародної претензії вважає це доцільним і необхідним.

Як наслідок, міжнародна санкція причинно обумовлюється виникненням міжнародної відповідальності. А виникнення такої може розглядатися як виявлення зв'язку між конкретною особою (державою), які вчинили міжнародно-протиправне діяння, і передбаченими в цьому випадку несприятливими для нього юридичними наслідками (санкціями). При цьому встановлення наявності міжнародної відповідальності держави, тобто факту його міжнародно-протиправного діяння, саме по собі має істотне значення для підтримки встановленого міжнародного правопорядку незалежно від фактичної реалізації передбаченої санкції. Разом з тим здійснення відповідальності є в кінцевому рахунку реалізація передбаченої санкції.

Іншим важливим питанням юридичної природи міжнародних санкцій та механізму їх запровадження є питання про їх примусовий характер, зокрема стосовно тих держав, над якими немає вищої влади, здатної примушувати до дотримання міжнародно-правових приписів, що стосуються можливих санкцій. На жаль, з цього питання одностайності серед фахівців міжнародного права не спостерігається.

Так, цілком очевидна істина, що примус в міжнародно-правових відносинах реалізується шляхом здійснення передбачених міжнародних санкцій, сприймається далеко не всіма вченими-юристами.

Деякі з них, не розглядають, зокрема, в якості санкцій відшкодування або відновлення збитку, матеріального і нематеріального, заподіяної державою в результаті його міжнародно-протиправного діяння іншій державі, особливо якщо таке відшкодування або відновлення проводиться «добровільно». «Добровільне» несення міжнародної відповідальності не входить до категорії запроваджень міжнародної санкції. Остання є примусовою мірою лише в разі відмови нести міжнародну відповідальність.

Інші автори вважають, що санкціями в міжнародному праві є лише заходи примусового характеру, які здійснюються Організацією Об'єднаних Націй з метою підтримки або відновлення міжнародного миру.

У той час, як у внутрішньому законодавстві за навмисне вчинення неправомірних дій переконливо представлена можливість добровільного здійснення деяких санкцій (в сфері майнової відповідальності) правопорушником зовсім не позбавляє виконану міру характеру санкції, оскільки обов'язок відшкодувати майнову шкоду примусово покладається на порушника норми права, а виконання цього обов'язку забезпечується

примусовими заходами.

Таке саме явище спостерігається і в міжнародному праві. Відшкодування шкоди є для держави-правопорушника небажаним, зовні вимушеним наслідком його протиправної поведінки, якому правопорушник зобов'язаний підкоритися під загрозою можливих власне примусових заходів. В останньому випадку мова йде про застосування проти держави-правопорушника сили, того чи іншого силового впливу, наприклад заходів, не пов'язаних з використанням збройних сил, таких, як повна або часткова перерва економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів повідомлень, а також розрив дипломатичних відносин (ст. 41 Статуту ООН).

Грунтовний аналіз даного питання положень Статуту ООН дає можливість зазначити, що один з основних принципів сучасного міжнародного права, що забороняє загрозу силою або її застосування в міждержавних взаєминах, має на увазі заборону використання в міждержавних відносинах лише збройної сили.

Виняткова прерогатива використання збройної сили з метою підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки належить організованому міжнародному співтовариству держав в особі Організації Об'єднаних Націй за рішенням її Ради Безпеки.

Таким чином, сучасне міжнародне право зовсім не виключає застосування примусу, сили взагалі, інакше воно перестало б бути правом. Але існує як протиправне застосування сили в врегульованому міжнародному правом міждержавному спілкуванні відповідно до п. 4 ст. 2 Статуту ООН, так і законне застосування примусу в міждержавних відносинах.

Так, одна зі статей Проекту Комісії міжнародного права про міжнародну відповідальність держав констатує: «Протиправність діяння держави, який не відповідає зобов'язанням цієї держави по відношенню до іншої держави, виключається, якщо це діяння є закономірною відповіддю до міжнародного права мірою щодо цього іншої держави, викликаній його міжнародно-протиправним діянням ». Мова йде безумовно про заходи у відповідь-санкції.

Заходи-санкції не можуть розглядатися як протиправні лише з тієї причини, що поза контекстом заходів міжнародної відповідальності вони склали б порушення міжнародного зобов'язання, що існує відносно держави-правопорушника.

Таким чином, можна зробити висновок про юридичну природу міжнародних санкцій та механізму їх запровадження:

- застосування сили, примусу щодо держави можливо, згідно з міжнародним правом, лише у відповідь на міжнародно-протиправне його діяння;
- санкції - встановлена міжнародним правом міра відповідальності за те чи інше міжнародно-протиправне діяння держави;
- завжди притаманний примусовий характер як вираз обов'язки держави-порушника зазнати юридичні наслідки свого міжнародно-протиправного діяння;
- соціальна роль санкцій як заходи міжнародної відповідальності;
- підтримка і зміцнення міжнародного правопорядку.

Література:

1. Статут ООН. // Офіційне видання ООН. – Нью-Йорк, 1998.
2. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, затверджений резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї від 16.12.1966 р. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/go/995_043](http://zakon.rada.gov.ua/go/995_043)
3. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М.В. Буроменського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 336 с.
4. Седляр Ю. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика : Монографія / Ю. Седляр. – Миколаїв, 2013. – 412 с.
5. Чернявський А.Л. Критерії правомірності застосування контрзаходів у міжнародному праві // Правовий вісник Української академії банківської справи : науково-практичний журнал / Українська академія банківської справи НБУ. – Суми, 2008. – № 1 (1). – С.86–91.

УДК 378.1:811.11:177.1

Чернюк О.М.,
студентка 1 курсу
магістратури
факультету економіки та
підприємництва, ВНАУ

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

У статті розглянуто зміст та місце ризиків у банківській діяльності. Банківська діяльність неможлива без здійснення впливу на неї різноманітних ризиків, які мають як внутрішню, так і зовнішню природу. Своєчасне попередження цих ризиків, правильне оцінювання й управління ними дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у банківській діяльності. Зроблені у статті висновки доводять, що всі ці ризики мають фінансову природу, а тому є підстави вважати їх основними у банківській діяльності.

***Ключові слова:** банківська діяльність, банки, ризики, банківські ризики, фінансові ризики, банківський сектор.*

FINANCIAL RISKS OF THE BANKING SYSTEM

The risk is of an integral part of human life. It is generated by uncertainty, lack of sufficiently full information about the event or phenomenon, and the inability to predict the development of events. The risk arises when the decision is chosen from several possible options and there is no assurance that it is the most effective. At the same time, the risk should be considered as an integral element of the process of organisations' existence in the market.

Relevance of the article is that, in fact, if the main purpose of the organization's functioning is to maximize profit, the profit is the reward for successful assumption of the economic risk in business operations. At the same time, the commercial bank, as a financial facilitator, almost assumes both the risks of its own activity and risks of its clients by combining the risks of active operations of the bank's clients with borrowed money with risks of clients from whom the bank raised repayable funds and transferred them in the active operation.

Research of this range of problems such foreign scientists engaged in R.A. Cole, B.G. Cornyn, J.W. Gunter [3], J.T. Boorman, T.M. Havrylevsky [5], G.H. Hempel [6], P. Bernstein [2].

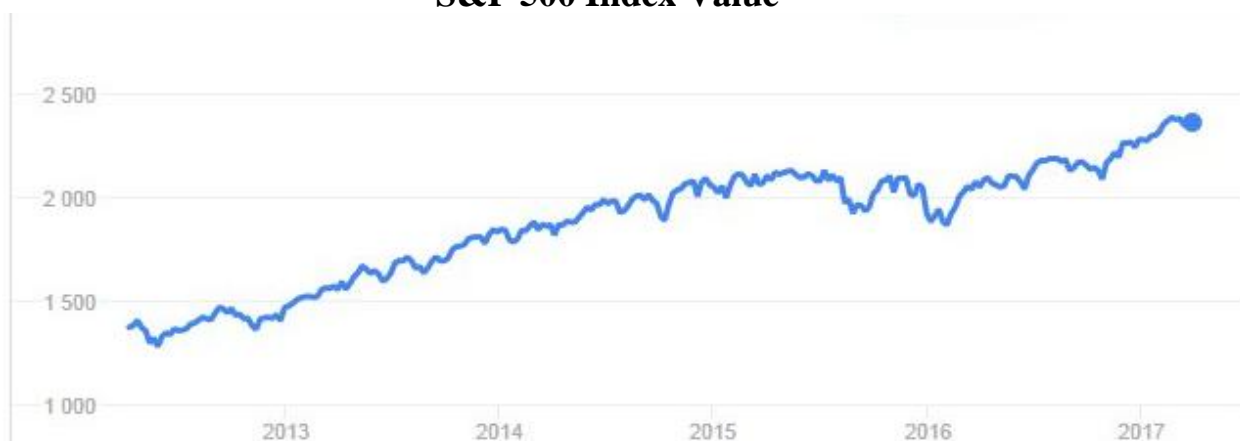
The object of the article is to define the main types of banking risks and on the basis of the modern theory of risk management to create a list of measures of assessment, detection and prevention the negative effects of financial risks on the banking institution.

Analysis of recent researches and statement of the main results of the study.

Whenever we analyze any banking company, we're looking at two main variables—the return a bank earns and the amount of risk. To understand any bank, you need to understand these two parameters well.

When things go awry, the results can be catastrophic, leading to huge losses or even to a bank closure. This is true for full-service banks like JPMorgan (JPM), traditional banks like Wells Fargo (WFC), investment banks like Goldman Sachs (GS) and Morgan Stanley (MS), or any other financials included in an ETF like the Financial Select Sector SPDR Fund (XLF).

S&P 500 Index Value

Source: St. Louis Fed [8]

Now let's understand risk. This is applicable to full-service banks like JPMorgan (JPM), traditional banks like Wells Fargo (WFC), investment banks like Goldman Sachs (GS) and Morgan Stanley (MS), or any other financials included in an ETF like the Financial Select Sector SPDR Fund (XLF). The purpose of this series is to demystify banking risks and its jargon.

Risk is generally understood as “the possibility that something bad or unpleasant (such as an injury or a loss) will happen.” Risk is pervasive in most things that we do. When you drive, there's a risk of getting into an accident. When you play, there's a risk of getting injured. However, we often fail to recognize the importance of understanding risks to civilization [4, 6, 7].

In his seminal book, *Against the Gods*, Peter Bernstein states that the mastery over understanding risk is what defines the boundary between modern times and the past. By understanding and being able to measure risk with a good deal of confidence, we've been able to get insights into how the future will pan out. This concept of understanding and measuring risk is at the very heart of the modern market economy.

Look at above chart, it's a graphic example of what excessive risk can do to an economy. Banks are one of the biggest facilitators of how this modern market economy functions. So it becomes even more imperative to know about banking risks as we shall see in the next part of this series.

Banking risk can be defined as exposure to the uncertainty of outcome. It's applicable to full-service banks like JPMorgan (JPM), traditional banks like Wells

Fargo (WFC), investment banks like Goldman Sachs (GS) and Morgan Stanley (MS), or any other financials included in an ETF like the Financial Select Sector SPDR Fund (XLF). Let’s look at the definition in some detail to understand its importance.

Defining “exposure”. Exposure denotes a position or stake in an outcome. Exposure is important because if a bank has no exposure to a risk, it would be safe. In such a scenario, a bank would be like a bystander who hasn’t placed any bet in a casino, and the outcome will have no financial impact on the bystander.

Defining “outcome”. An outcome is the consequence of a particular course of action. How and when this outcome is recognised will become clearer as we look in detail at the various categories of banking risk later in this series.

Defining “uncertainty”. Uncertainty is not knowing exactly what the potential outcome will be. At best, you can make an estimate about the number of possible outcomes. One of these many possible outcomes will be the most probable. This most probable outcome is known as the “base case” scenario. The greater the difference from the base case scenario, the greater the risk, and vice-versa [5].

All banks have different choices when faced with a transaction involving risk. These choices include:

- Avoiding the risk if it’s economically unviable
- Accepting and retaining risk on an economically justifiable basis
- Increasing, reducing, or eliminating risk, according to one’s expectation of a return
- Reducing risk by diversifying a bank’s portfolio of risks
- Hedging risk, to a degree, by using financial instruments
- Liquidating risk by transferring to another party

Banking can’t run without taking risks. Most banks are highly leveraged financial risk-takers. The picture above demonstrates the basic principles that Wells Fargo (table 1), one of the most successful U.S. banks, uses to manage risk.

Table 1

Wells Fargo’s risk management principles

Relationship Focus	We take only as much risk as is necessary of efficiently, effectively, and prudently serve our customers.
Competitive Advantage	We are willing to take risks when we understand them, and avoid or minimize risks where we have no competitive advantage.
Reputation	Our reputation is paramount. We strive to minimize activities that could damage the franchise.
Price of Risk	We price our business to address risk to capital and will retain risk if priced for a sufficient risk-adjusted return.
Conservatism	We have a significant bias for conservatism.
Operational Excellence	Our customers expect that we will be a reliable provider of services.

Clear Accountability	Business decision makers have primary accountability for risk, while corporate risk functions provide oversight, an enterprise view, and appropriate “challenge”.
---------------------------------	---

Source: Wells Fargo [9]

How successfully a bank navigates through risk by choosing one or more courses of action as outlined above determines how successful a bank will be in the long run. Ignoring or not understanding risk well can have serious consequences.

Let’s look at a few instances from history to fully appreciate the type of losses a bank can incur.

Major losses due to risk-taking in 1980s. In 1987, Merrill Lynch lost \$377 million through trading in innovative mortgage-backed securities. In 1989, the junk bond market collapsed, and so did the fortunes of Drexel Burnham Lambert, which had bet big on the junk bond market. Also in 1989, in the United Kingdom, Midland Bank lost a reported 116 million pounds by guessing wrong on the interest rate movements.

Financial Stress Index

Source: St. Louis Fed [8]

Major losses due to risk-taking in the 1990s. In 1991, the Bank of New England made massive bad debt provisions, suffered a run on deposits, and had to be supported by the government to the tune of about \$2 billion.

In 1992 in the United Kingdom, Barclays Bank provided 2.5 billion pounds for bad and doubtful debts and declared its first loss in its history. In 1993, Credit Lyonnais succumbed to similar troubles and registered a net loss of 6.9 billion French franc (~834 million pounds), leading to government bailouts that year and then later in 1995.

In 1995, two dissatisfied customers sued Bankers Trust for sums totaling \$200 million. This was because of disastrous swap contracts, which the bank had arranged for them. These claims were settled for lesser amounts out of court.

In 1996, the major Japanese banks wrote off a total of about 6,000 billion yen

(~36.5 billion pounds) of bad debts accumulated from the preceding boom years [1].

Major events during the subprime crisis. We all know what happened during the subprime crisis, which was quite recent. Iconic institutions, such as Lehman Brothers, collapsed. Merrill Lynch had to be bought by Bank of America to continue operations. The government had to bail out Fannie Mae and Freddie Mac. Many other financial institutions had to seek money from the government to stay afloat.

All this just reminds us of the importance of understanding risk better, especially if you are an investor of the banking sector. This is what we're going to cover in the rest of this series' parts—the various types of risks in banking.

Banks have to take risks all the time. Any bank has to take on risk to make money. This includes full-service banks like JPMorgan (JPM), traditional banks like Wells Fargo (WFC), investment banks like Goldman Sachs (GS) and Morgan Stanley (MS), or any other financials included in an ETF like the Financial Select Sector SPDR Fund (XLF).

The risk arises from the occurrence of some expected or unexpected events in the economy or the financial markets. Risk can also arise from staff oversight or mala fide intention, which causes erosion in asset values and, consequently, reduces the bank's intrinsic value.

The money lent to a customer may not be repaid due to the failure of a business. Also, money may not be repaid because the market value of bonds or equities may decline due to an adverse change in interest rates. Another reason for no repayment is that a derivative contract to purchase foreign currency may be defaulted by a counter party on the due date. These types of risks are inherent in the banking business.

There are many types of risks that banks face. We'll look at eight of the most important risks [1, 5, 6]: credit risk market risk; operational risk; liquidity risk; business risk; reputational risk; systemic risk; moral hazard.

Out of these eight risks, credit risk, market risk, and operational risk are the three major risks. The other important risks are liquidity risk, business risk, and reputational risk. Systemic risk and moral hazard are unrelated to routine banking operations, but they do have a big bearing on a bank's profitability and solvency (table 2).

Table 2

Types of financial risks		
Major Risks	Other Significant Risks	Unrelated Risks
<ul style="list-style-type: none"> • Credit risk • Market risk • Operational risk 	<ul style="list-style-type: none"> • Liquidity risk • Business risk • Reputational risk 	<ul style="list-style-type: none"> • Systemic risk • Moral hazard

Source: BIS [1]

All banks set up dedicated risk management departments to monitor, manage, and measure these risks. The risk management department helps the bank's management by continuously measuring the risk of its current portfolio of assets, or loans, liabilities, or deposits, and other exposures. The department also communicates the bank's risk profile to other bank functions and takes steps, either directly or in collaboration with other bank functions, to reduce the possibility of loss or to mitigate the size of the potential loss.

Conclusions. The specifics of banking risks is closely connected with the essence of banking, which is mainly conditioned by the execution of the functions as financial intermediary in the money market. Banking provides a significant level of social responsibility, as banks in the exercise of active operations chiefly take the risk of cash of clients. On the other hand, the transformation of money options by banks (currency, term, rate, etc.) in the process of redistribution causes risky nature of the majority of bank transactions. Different types of risks are caused by various factors and have different effects on the stability of the bank. Among a large number of risks related to banking, the important role play the financial risks of basic (deposit and credit) banking operations. This thesis is conditioned by a significant magnitude of potential losses connected with the implementation of financial risks and the predominant proportion of basic banking operations among fields of banking.

References:

1. Bank for International Settlements [Electronic resource]. – Access: https://www.bis.org/statistics/about_banking_stats.htm?m=6%7C31%7C637
2. Bernstein P. *Against the Gods: The Remarkable Story of Risk* / Peter Bernstein. – New York: John Wiley & Sons, INC., 1996. – 368 c.
3. Cole R. A., Cornyn B. G., Gunter J. W. FIMS: A new Monitoring System for Banking Institutions / R. A. Cole, B. G. Cornyn, J. W. Gunter // *Federal Reserve Bulletin*. – 1995. – January. – P. 1–15.
4. Enhanced Framework for Supervising the U.S. Operations for Foreign Banking Organization. FRS. SR 95–22, 1995.
5. Havrilesky, Thomas M., and Boorman, John T. *Current Perspectives in Banking: Operations, Management, and Regulation* / Havrilesky, Thomas M., and Boorman, John T. – [2nd ed]. – Arlington Heights, Ill.: AHM Publishing Corporation, 1980. – 604 p.
6. Hempel, George H. *Bank Management: text and cases* / George H. Hempel, Alan B. Coleman, Donald G. Simonson. – [3rd ed]. – New York: John Wiley & Sons, Inc, 1989. – 836 P.
7. Market Realist [Electronic resource]. – Access mode: <http://marketrealist.com/2014/09/overview-need-know-banking-risks/>
8. Federal Reserve Bank of St. Louis [Electronic resource]. – Access: <https://fred.stlouisfed.org/>
9. Wells Fargo [Electronic resource]. – Access: <https://www.wellsfargo.com/>

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Мова, культура та освіта». Доповіді відображають широкий спектр досліджень із галузей мовознавчої, культурологічної та педагогічної наук: методика викладання та інноваційні технології навчання, культурологічна парадигма освіти, новітні напрями у сучасному мовознавстві, реформування системи професійної та довузівської підготовки. Представлені доробки учасників конференції можуть бути корисними для викладачів, учителів, наукових працівників, аспірантів, магістрантів, студентів та всіх, хто цікавиться питаннями підвищення якості освіти.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
ЗБІРНИК СТАТЕЙ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

МОВА, КУЛЬТУРА та ОСВІТА

20 квітня 2017 року

Видання здійснюється в авторській редакції

Адреса: Україна, 21000, м. Вінниця, вул. Пирогова, 3

Редакція: ВНАУ, кафедра української та іноземних мов

Тел.: 8 (0432) 52-01-51, 8 (0432) 52-00-29

e-mail: nauka-vnau@mail.ru

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, ілюстрацій, власних імен та інших відомостей.